T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BEŞİR GÖĞÜŞ'ÜN TÜRKÇE EĞİTİMİYLE İLGİLİ ESERLERİ VE TÜRKÇE ANLAYIŞI ÜZERİNE BİR İNCELEME

DANIŞMAN **HAZIRLAYAN**

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Turan SİNAN **Fatma TUNÇ**

ELAZIĞ- 2009

T.C.

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez / / 2009 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Başkan

Üye **Üye**

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ..... / ..... / ..... tarih ve ..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Erdal AÇIKSES

Enstitü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Beşir Göğüş' ün Türkçe Eğitimiyle İlgili Eserleri ve

Türkçe Anlayışı Üzerine Bir İnceleme

Fatma Tunç

Ağustos 2009, Sayfa X+153

Dil, sürekli olarak değişen ve gelişen aynı zamanda toplumlar arası iletişimi sağlayan önemli bir varlıktır. Dilin bir diğer ortak özelliği de kültür taşımasıdır. Toplumsal gelişmenin gereği kültürün korunması ve gelecek nesillere aktarılmasında büyük öneme sahiptir.

Toplumsal gelişmenin önemli araçlarından olan ana dili eğitimi alanında yetkin birisim olan Beşir Göğüş, üzerinde durulması gereken isimlerden birisidir. Bir ana dili eğitimcisi olan Beşir Göğüş, dilin etkin olarak kullanılması ve bu aracın doğru, bilinçli bir şekilde öğretilmesi için çaba harcamış bir eğitimcidir. Ana dili bireyin hayatında öğrenmiş olduğu ilk dildir. Bu nedenle birey dünyaya geldiği ilk andan itibaren ailesinden veya çevresinden ana dilini öğrenmeye başlar. Çevresindeki varlıkları ilk duyduğu dille adlandırır. Çocuk; soyut, somut kavramları, iyilik ve kötülük, sevgi, saygı gibi kavramları öğrenmiş olduğu dille şekillendirir. Göğüş'e göre ana dili öğretimi küçük yaşlarda ve doğal ortamlarda gerçekleştirilmesi gereken bir beceridir. Çocuk dilin kurallarını ezbere bir şekilde değil, doğal ortamda konuşarak, anlayarak öğrenmeye çalışır. Okulda ise planlı, programlı bir öğretim cetveli çerçevesinde gerçekleştirir. Ancak okul çevresinde gerçekleştirilen eğitim sadece okuma ve anlatmayla sınırlı kalıp; kısır bir döngüde kalmamalıdır. Çocuk ana dilini birebir yaşayarak; yazarak, konuşarak

ve anlatarak öğrenmelidir. Yani okulda sadece kuru ezbere dil kurallarıyla sınırlı kalınmamalıdır.

Bu çalışmada Türkçeye gönül vermiş ve hayatının sonuna kadar ana dili öğretimiyle bir eğitimcinin Türkçe anlayışı ve eserlerinin tanıtılmasına yer verilmiştir. **Beşir Göğüş;** devlet okullarında ve eğitimimizin çeşitli düzeylerinde öğretmenlik ve yöneticilik yapmış, yaşamının 30 yıldan fazlasını ulusal eğitimimizin gelişmesine harcamış, bir şahsiyettir. Yetiştirmiş olduğu öğrenciler ve eğitimcilerle ve her seviye için yazmış olduğu ders kitaplarıyla birçok kuşağın yetişmesinde pay sahibi bir dil uzmanı ve eğitimcidir.

Anahtar sözcükler: Beşir Göğüş, ana dili, Türkçe eğitimi, yazın eğitimi, eğitim.

ABSTRACT

MastersThesis

On the Works of Beşir Göğüş on Turkish Language Education and His Concept of Turkish

Fatma Tunç

Fırat University Institute of Social Sciences Department of Turkish Language Education

August**-2009 Pages: X+153**

Language is an important constantly changing and developing device which enables the communication among societies. Another common characteristic of the language is that it carries the culture. The necessity of social growth has great significance in preserving the culture and transfering it to the next generations.

Beşir Göğüş, who is an influential figure in the study-field of Teaching of Mother Language which is one of the important constituents of social growth, is one of those names which should be dwelt upon. Beşir Göğüş, who was a Mother Language educationalist, was one of the educationalists who strived for the efficient use of the language and for a conscious and proper teaching of this device. The Mother Language is the first language an individual learns in his life. Thus, the individual starts learning the mother language from his family or environment the moment he is born; he names everything in his environment with the language he first hears. The child forms the abstract and concrete concepts such as good and bad, love and respect with the language he has learnt. According to Göğüş, the learning of the Mother Language is a skill which should be fulfilled in early ages and in natural atmospheres. The child tries to learn the rules of the language not in a by heart fashion, but by speaking and understanding it in a natural atmosphere. Whereas, this is carried out in a planned and programmed teaching framework at school. However, the teaching that is carried out at school should not remain in a vicious circle and should not be limited to just reading and narration. The child should learn his mother language by experiencing, writing, speaking and

communicating it himself. That is, the school should not be restricted to bare memorization of the language rules.

This study deals with the Turkish Language concept and the introduction of the works of an educationalist who devoted himself to Turkish Language and strived for the teaching of the mother language throughout his life. Beşir Göğüş is an important figure who served in the teaching and administrative positions at state-schools and various levels of our national education, and who spent more than 30 years of his life for the development of our national education. He was a language expert and educationalist who had had a role in the growth of many generations along with the students and instructors he trained and the course books he wrote for every level of learning.

Key Words: Beşir Göğüş, Mother Language, Teaching of Turkish Language, Literary Education, Education.

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

ONAY II

ÖZET /SUMMARY III-VI

İÇİNDEKİLER VII-VIII

ÖN SÖZ IX

KISALTMALAR X

1. GİRİŞ 1
2. HAYATI 1
3. KİŞİLİĞİ 6
4. ESERLERİ 8
   1. 3. 1. KİTAPLARI 8
   1. 3. 2. MAKALELERİ 14-15
   1.2. 3. GÖĞÜŞ'ÜN TÜRKÇE ve ANA DİLİ ÇALIŞMALARINA GENEL BİR BAKIŞ 15-27

İKİNCİ BÖLÜM

2.ESERLERİNİN TANITILMASI 27

2.1. ANADİLİ OLARAK TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİNE TARİHSEL BİR BAKIŞ 27-41

2. 2. İLKOKULLAR İÇİN TÜRKÇE 5 41-45

2.3. TEMEL EĞİTİM 4,5. SINIFLAR TÜRKÇE ÖĞRETMEN KILAVUZ 46-56

2.4. TÜRKÇE DİLBİLGİSİ OKUMA-DİNLEME-ANLATIM EL KİTABI İLKOKUL 4.- 5. SINIF 57-66

2.5. BENİM İLK SÖZLÜĞÜM 66-69

2. 6. FAYDALI DİLBİLGİSİ SINIF: III 67-69

2. 7. ORTAOKULLAR İÇİN TÜRKÇE DERSLERİ- 6 69-75

2.8. ORTAOKULLAR İÇİN TÜRKÇE DERSLERİ -7 76-81

2.9. ORTAOKUL KİTAPLARI / FAYDALI DİLBİLGİSİ- SINIF: III (8) 81-84

2.10. ORTA OKULLARA SEÇME YAZILAR SEÇME KİTAPLAR -III. 84-88
2.11. İLKOKULLARDA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ KILAVUZU 88-11
2.12. ORTA OKULLAR İÇİN TÜRKÇE-3 113-117
2.13. ORTAOKULLAR İÇİN TÜRKÇE DERSLERİ -8 117-121
2.14. MESLEK LİSELERİ İÇİN TÜRKÇE 2 122-126
2.15. MESLEK LİSELERİ İÇİN TÜRKÇE III. 126-132
2.16. ANADOLU LİSELERİ İÇİN VE KOLEJ HAZIRLIK SINIFLARI İÇİN TÜRKÇE 132-136
2.17. TÜRKÇE'DE BİLEŞİK KELİMELERİN OLUŞUMU VE NASIL YAZILMASI GEREKTİĞİ 137-141
2.18. YAZIN TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ 142-146

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. SONUÇ 147-148
KAYNAKÇA 149-152
ÖZGEÇMİŞ 152

ÖN SÖZ

Dil sürekli değişen, gelişen toplumlar arası iletişimi sağlayan önemli bir varlıktır. Dil, bir iletişim aracıdır. Etkin olarak kullanılan bu aracın doğru ve bilinçli bir şekilde öğretilmesi en önemli ilkemiz olmalıdır. Unutmamalıyız ki dil bir milleti millet yapan ve onu diğer uluslardan ayıran en önemli niteliktir.

Anadili öğretimi küçük yaşlarda ve doğal ortamlarda gerçekleştirilmesi gereken bir beceridir. Çocuk, dilin kurallarını ezbere bir şekilde değil, doğal ortamda konuşarak, anlayarak öğrenmeye çalışır. Okulda ise planlı, programlı bir öğretim cetveli çerçevesinde gerçekleştirir. Ancak okul çevresinde gerçekleştirilen eğitim sadece okuma ve anlatmayla sınırlı kalıp; kısır bir döngüde kalmamalıdır. Çocuk anadilini birebir yaşayarak, yazarak, konuşarak ve anlatarak öğrenmelidir. Yani okulda sadece kuru ezbere dil kurallarıyla sınırlı kalınmamalıdır. Günümüz koşullarında özellikle iletişim araçlarının gelişmesi ve yabancı kültürlerin toplum üzerinde etkili olması nedeniyle dilimizdeki yozlaşma, bozulma ve farklı anlayışların yaygınlaştığı bir gerçektir. Bununla birlikte yazım ve dil sorunlarla sık sık gündeme gelmekte ve bu sorunların ortak bir çözüme kavuşturulması kaçınılmaz bir hal almaktadır.

Bu çalışmada Türkçeye gönül vermiş ve hayatının sonuna kadar ana dili öğretimine hizmet eden büyük bir eğitimcinin Türkçe anlayışı ve eserlerinin tanıtımına yer verilmiştir. **Beşir Göğüş** devlet okullarında ve eğitim sisteminin çeşitli düzeylerinde öğretmenlik ve yöneticilik yapmış, yaşamının 30 yıldan fazlasını ulusal eğitimin gelişmesine harcamış,Atatürkçü ve çağdaş bir şahsiyettir. Yetiştirmiş olduğu öğrenciler ve eğitimcilerle yayımladığı yapıtlarıyla genç kuşaklara esin kaynağı olmuş değerli bir eğitimcinin eserlerini incelemek ve tanıtmak oldukça sorumluluk gerektiren önemli bir görevdir. Bu görev hakkıyla yapılmaya çalışılmıştır.

Ayrıca çalışmamda bana her konuda yardımcı olan ve destekleyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Ahmet Turan SİNAN'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
AÜDTCF	: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
ÇTD	: Çağdaş Türk Dili
DD	: Dil Derneği
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
İTDÖPK	:İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6,7,8. Sınıflar)
TD	:Türk Dili
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TTDB	:Talim ve Terbiye Dairesi (Kurulu) Başkanlığı
vd.	: ve diğerleri
yayl.y	: yayımlayan yok
Yay.	: Yayınları

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. HAYATI

Beşir Göğüş 12 Şubat 1915'te Gaziantep'te dünyaya gelmiştir. Ailesinin bu kentin ileri gelenlerinden olduğunu belirten yazar, dedesi Hacı Hüsamettin Efendinin dönemin önemli avukatlarından biri olduğunu belirtir. Ayrıca dedesinin gök gözlü olması münasebetiyle ***Hacı Göğüş*** lakabıyla anılmasına sebep olmuştur. Ailesinin soyadı da dedesinin lakabından gelmiş Çağdaş Türk Dili dergisinin 1995 yılı Temmuz/AğustosYaşam Öyküleri Özel Sayısı'nda ifade etmiştir (ÇTD, 1995[b]: 6).

Eğitimci yazar olarak tanınan ve hayatının büyük bir bölümüne dil çalışmalarına ayıran Göğüş, ilk ve orta okulunu Gaziantep'te okudu. 1933'te ***Gaziantep Muallim Mektebi'ni*** ve 1938'de **Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'**nü bitirdi. Daha sonra Ankara Devlet Konservatuvarı'nda Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu'nun fonetik asistanı, Cevdet Kudret'in yanında ise asistan olarak görev yaptı. Ankara Devlet Konservatuvarı'nda asistan olarak görev yaparken aynı zaman da Gazi Eğitim Enstitüsü'nde "**Müzik Öğretmen Okulunda**" Türkçe dersleri veren yazar, bu okulun idari kadrosunda da görevde bulundu. Göğüş, 1939 yılında asistanlık görevinden ayrılarak eğitim hayatını Ankara'da çeşitli ortaokul ve liselerde devam ettirdi.

1950 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü'nün uygulama okulu olarak kurulan "Namık Kemal İlk ve Ortaokulu'nda kurucu müdür olarak görev yaptı. Bir süre Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi raportörlüğünde bulunan Göğüş, 1954 yılında bu görevinden ayrıldı. Bu görevde bulunduğu süre içerisinde oldukça verimli bir dönem geçirmiş olan yazar, bu düşüncesini şöyle anlatır:

"*Bu daire bana ilk ve orta dereceli okulların yönetmelikleri, programları üzerinde yorum, değiştirme, yeniden yapma yollarında çalışmak olanakları verdi; eğitim yöneticiliği üzerinde beni yetiştirdi. Burada çalışırken 1959 Eylül ayında 1960 Şubatına kadar Amerika Birleşik Devletleri'nde* ***High School'ları*** *incelemek üzere bu ülkeye gönderildim. O yıllarda A.B.Devletleri "****National Defence Act*** *(Ulusal Savunma*

Yasası)" adlı bir yasa çıkarmıştı. Dört bölümden oluşan bu yasanın bir bölümü, eğitim çalışmalarını hızlandırmayı ve güçlendirmeyi amaçlıyordu. Bu etkinlikler arasında anadili (İngilizce) eğitimi önemli bir yer alıyordu. Bu amaçla her state (eyalet) yeni programlar yapıyor, bunların uygulanması için kılavuzlar hazırlıyordu. Öğrencilere de kendi edebiyatlarını ve dünya edebiyatının başyapıtlarını okutabilmek için çeşitli yönlerde yayımlar yapılıyordu. Ben, anadili eğitimi üzerindeki bu yayımlardan çok yararlandım; oldukça önemli bir miktarını (9 karton kutu) Türkiye'ye getirdim" (ÇTD, 1995[b]: 12).

Ana dili çalışmalarının çok yönlü olduğunu belirten Göğüş, Türkiye'de yapılan ana dili çalışmalarını da yetersiz olduğunu her fırsatta belirtir. Göğüş, Amerika'ya yapmış olduğu gezi sırasında ana dili eğitimi üzerine yazılmış makaleleri toplayarak ülkeye dönünce bir süre bu konu üzerinde çalışarak 1968 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılan **İlkokullarda Türkçe Öğretimi Kılavuzu** adlı kitabını hazırlamıştır. Ana dili eğitimi üzerinde çalışmalarını yoğunlaştıran yazar, 1978 yılında **Orta Dereceli Okullarda Türkçe ve Yazın Eğitimi** adlı kitabını hazırladı.

Göğüş, hayatının büyük bir bölümünü eğitim çalışmalarına ayırmış önemli bir eğitimci ve ders kitabı yazarımızdır. Milli Eğitim Bakanlığının farklı seviyelerindeki okullarında okutulan bir çok ders kitabında imzası bulunmaktadır. Kitap ve makale yazımının yanı sıra MilliEğitim Bakanlığının vermiş olduğu çeşitli görevlerde de bulunmuştur. Yazarın belirli dönemlerde üstlenmiş olduğu görevler şunlardır:

1963 yılında **Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Okulları Genel Müdür Yardımcılığı**'nda bulundu.1964 yılında **Bakanlık Başmüfettişliğinde** görev aldı. 1966 yılında başmüfettişlik görevinden emekli olan yazar, daha sonra Türk Dil Kurumunda sözleşmeli olarak "yönetmen" ünvanıyla çalışmaya başlamış, **Türkçe Sözlük** için taramalar yapmış ve kurumda yabancılar için açılan kursta Türkçe dersleri vermiştir (TD, 1999:925). Bu görevi altı yıl boyunca kesintili de olsa sürdürmüştür. Eğitimci ve yazar Beşir Göğüş, 17 Haziran 1992'de Türk Eğitim Derneği tarafından **Eğitim Hizmet Ödülü'ne** layık görülmüştür. 1975 Haziran ayında Türk Dil Kurumundaki çalışmaları sona ermiştir. Ayrılışından sonra yerdeşi Genel Yazman Ömer Asım Aksoy'un kendisine yazdığı mektup aşağıdadır (TD, 1999: 925).

"3.6.1975

Sayın Beşir Göğüş,

Bir ülkü ocağında yürekleri aynı duygu ile çarpan arkadaşlarla birlikte çalışmak kadar insana mutluluk veren hiçbir şey yoktur. Türk Dil Kurumundaki görevinizden ayrılırken size söylemek için gönlüme doğan ilk duygu bu oldu. Daha önceki özel ilişkilerimize eklenen Türk Dil Kurumundaki çalışma arkadaşlığımız unutulmaz anılarla doludur. Siz gerek yönetim gerek bilim işlerinde benim en çok güvendiğim kişi ve en yakın yardımcım idiniz. Bu kurumda laubaliliğe kaçmayan karşılıklı sevgi ve sıkıcı olmayan ciddîlik havasını gelenekleştirmekteki tutumunuzu şimdiye değin olduğu gibi bundan sonra da öveceğim.

Size bundan sonraki yaşamınızda gönül ve beden rahatlığı diler, sevgilerle, saygılarla gözlerinizden öperim.

Genel Yazman
Ömer Asım Aksoy"

Çalışmaları ülke sınırlarını aşan Göğüş, yurt dışında ana dili programlarıyla ilgili toplantılara ülkemizi temsilen katılmıştır. Avrupa uluslarının ana dili çalışmalarını büyük bir titizlikle incelemiş ve öğrendiklerini ülkemizde ana dili eğitimi programlarına başarıyla yerleştirmeyi sağlamıştır.

Göğüş, 1981 yılında Hollanda'da kurulan **"International Mother Tonguç Education Network (Uluslararası Anadili Eğitimi Örgütü)** çalışmalarına Türkiye'yi temsilen katıldı. Kurulan bu örgüt ulusların ana dili programlarını inceleme çalışmalarını yürütmekteydi. Bu örgütün isteği üzerine **(Instruction of the Turkish Language as the Mother Tonguc in Turkey (Türkiye'de Türkçe'nin Anadili Olarak Öğretimi) ve "Bibliyography on Mother Tonguc Teaching in Turkey" (Türkiye'de Anadili Eğitimi Bibliyografyası)** araştırmasını hazırladı. Göğüş'ün yazmış olduğu bütün bu çalışmaların yine aynı örgütün yayınları olan " **Mother Tonguc Education in Europe" (1984) ve "Major Publications on Mother Tonguc Education in Europe (1984)** kitapları içerisinde yer aldı.

Hollanda'da kurulan ve bir devlet kuruluşu olmayan bu örgüt, üniversite profesörlerinin ve Hollanda Program Geliştirme Dairesi'nin işbirliğiyle oluşmuştur. 1982 yılında kurulan bu örgüt, her ülkenin kendi ana dili eğitimine, uluslararası bir sınır kazandırıp tartışma olanağı yaratarak bu eğitimi işbirliği içinde yürütmeyi amaçlamıştır.

Ayrıca bu kuruluşun isteği üzerine yine kendi gibi Türkçe eğitimcisi olan Sevim Yücesan ile birlikte "**Uluslararası Anadili Eğitim Örgütü Çalışmaları Çerçevesinde Türkiye'de Bir Türkçe Portresi"** adlı bir kitap yayınlamıştır. Bu kitap Rehber yayınevi tarafından 1984 yılında Ankara'da basılmıştır. Basılan bu eser 64 sayfadan ibarettir. Okullarda ve eğitim dünyasının çeşitli sahalarında çeşitli görevlerde bulunan Göğüş, eğitim çevresinde oldukça iyi tanınan birisidir (Poyrazoğlu, 1999: 20). Öğretmenlik mesleğine büyük bir sevda ile bağlanan yazar, özellikle Türkçe öğretimine, ana dili çalışmalarına ve yazın hayatına dair önemli çalışmalara imza atmıştır. Beşir Göğüş, birçok dernek ve dergide de çalışmalarını sürdürmüştür. Onun üyesi olduğu veya kuruculuğunu yaptığı başlıca dernekler arasında:

Türk Dil Kurumu, Dil Derneği, Atatürkçü Düşünce Derneği, Türkiye Köy Öğretmenleri Yardımlaşma ve Haberleşme Derneği, Uluslararası Anadili Eğitim Örgütü gibi kuruluş gibi kuruluşlar bulunmaktadır.

Beşir Göğüş, 22 Nisan 1987'de **Dil Derneği'**nin kurucuları arasında yer almış ve ölümüne dek Dil Derneği Yönetim Kurulu üyesi olarak görev yapmıştır.

Evlatları Dilek Göğüş Ülgüray-Metin Ülgüray ve torunları Deniz ile Defne, onun düşüncelerini, Türkçenin eğitimine verdiği emeği unutturmamak amacıyla Beşir Göğüş'ün kurucusu olduğu Dil Derneği ile birlikte bir ödül düzenlemişlerdir. Ödül, her yıl Göğüş'ün doğum günü olan 12 Şubatta sahibini bulmaktadır (http://www.dildernegi.org.tr/TR, 29.07.2009 tarihli erişim).

Beşir Göğüş Ödülü Katılım koşulları :

"1) Ödüle aday araştırmalarda Dil Derneği'nin amaçlarına uygunluk, Türkiye Türkçesinin araştırılmasına, eğitimine bilimsel katkı, dilin yaratıcı olanaklarını kullanma başarısı aranacaktır.

2) Ödüle 1 Ocak-31 Aralık 2009 arasında yayımlanmış ya da hiç yayımlanmamış araştırmalar aday gösterilebilir (Yayımlanmamış araştırmalar, A-4 kâğıda, iki aralıkla yazılacaktır).

3) Ödüle bireysel ya da ortak çalışmalar aday olabilecektir.

4) Ödüle aday yapıttan altı tanesi, başvuru dilekçesi ve kısa yaşamöyküsüyle yazarın kendisince ya da yazarın izin belgesiyle birlikte yayınevince Dil Derneği'ne gönderilecektir (Postadaki gecikme göz önüne alınmayacaktır).

5) Ödüle son başvuru tarihi, 31 Aralık 2009'dur.

6) Seçici kurul, **Dilek (Göğüş) Ülgüray, Emin Özdemir, Prof. Dr. Cahit Kavcar, Prof. Dr. Sedat Sever, İbrahim Dizman**'dan oluşmaktadır.

7) Ödül bölüştürülmeyecek, tek bir yapıta verilecektir.

8) Ödül, 1.500 TL'dir, Beşir Göğüş'ün doğum günü olan 12 Şubat 2010'da bir törenle verilecektir.

9) Ödüle Dil Derneği Yönetim Kurulu üyeleri aday olamazlar" biçimindedir (http://www.dildernegi.org.tr/TR, 29.07.2009 tarihli erişim).

Bu ödülleri kazananlarla ilgili Dil Derneğinin web sayfasında :

"Dil Derneği Beşir Göğüş Türk Dili ve Eğitimini Geliştirme Ödülünü Alanlar

- Gülseren Çelebi, Gülten Yücel, Aynur Demirdirek ve Nurgül Özmen'in ortak yapıtı "**Ana Dilim Türkçe-6**", 2000'deki ödüle değer bulunmuştur. Yapıt, TED Ankara Koleji Vakfı Yayınları arasında çıkmıştır.
- Doç. Dr. İlknur Keçik ile Yard. Doç. Dr. Leyla Subaşı'nın ortak yapıtı, "**Türkçe Sözlü ve Yazılı Anlatım"**, 2001'deki ödüle değer bulunmuştur. Yapıt, Anadolu Üniversitesi Yayınları arasında çıkmıştır.
- Gülseren Çelebi, Aynur Demirdirek, Selma Tutu, Serpil Karaoğlu'nun ortak yapıtı "**Ana Dilim Türkçe/7**" 2002'deki ödüle değer bulunmuştur. Yapıt, TED Ankara Koleji Vakfı Yayınları arasında çıkmıştır.
- Oya Adalı, "**Anlamak ve Anlatmak**" adlı yapıtıyla 2003'teki ödüle değer bulunmuştur. Yapıt, Pan Yayıncılık yayınları arasında çıkmıştır.
- Osman Bolulu, **"Sözün Işığı/Uygulamalı Noktalama Bilgileri"** adlı yapıtıyla 2004'teki ödüle değer bulunmuştur. Yapıt, Toroslu Kitaplığı Yayınları arasında çıkmıştır.
- Ödül, 2005'te verilememiştir.
- Yard. Doç. Dr. Tahir Kahraman, **"Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Ad Çekimi ve Bunların İşlevleri"** adlı yayımlanmamış yapıtıyla 2006'daki ödüle değer bulunmuştur.
- Prof. Dr. Doğan Aksan, **"Türkçenin Bağımsızlık Savaşımı"** adlı yapıtıyla 2007'deki ödüle değer bulunmuştur. Yapıt, Bilgi Yayınevince yayımlanmıştır.

- Yusuf Çotuksöken, **"Yüksekokullar ve Meslek Yüksekokulları İçin Türk Dili Dersleri 1"** adlı yapıtıyla 2008'deki ödüle değer bulunmuştur. Yapıt, Papatya Yayıncılık tarafından yayımlanmıştır" biçiminde yer almaktadır (http://www.dildernegi.org.tr/TR, 29.07.2009 tarihli erişim).

Göğüş*;* öğretmen kimliğiyle olduğunca dost, arkadaş kimliğiyle, sevecen, sıcak davranışlarıyla öğrencilerinin, birlikte çalıştığı dilcilerin, kendisini tanıyan herkeste saygı ve sevgiyle anımsanan izler bırakmış bir kişiliktir. 17 Ağustos 1999'da Marmara Bölgesini yıkan depremde yazları dinlenmeye gittiği Yalova'daki evinde eşi Cemile Göğüş ve kızı Sezen Göğüş ile birlikte yaşamını yitirmiştir (http://tr.wikipedia.org/ 29.07.2009 tarihli erişim).

1.2. KİŞİLİĞİ

Beşir Göğüş'ü tanıyan herkes onun ciddi, disiplinli ve çalışkan bir kişi olduğunu ifade etmiştir. O Türk dilinin bir eri, bir dilseverdir (TD, 1999: 925). Kişiliği ve davranışlarıyla her kesimden insanın dikkatini çeken ve taktirini kazanan yazar, ölümünün ardından **Çağdaş Türk Dili Dergisi Beşir Göğüş Özel Sayısı'**nda birçok arkadaşı tarafından çeşitli yazılarla okuyuculara tanıtılmıştır. Onu anlatanlar; ince, kibar, beyefendi ve konuksever yönünü hep vurgulamışlardır. Kendisini bir dizi çekimi için ziyaret eden Lütfiye Aydın : "*O güne dek hiç karşılaşmadığım, fakat yaşamımın her döneminde adıyla –elbette çoğunlukla Kemal Demiray'la birlikte- kitap kapaklarında karşılaştığım soyut Beşir Göğüş, olanca somutluğuyla karşımdaydı işte. Olanca inceliği, bilgeliği, konukseverliğiyle. Eşinin sunduğu kahveleri içerkengörüntüledik; alabildiğine düzenli, alabildiğine zengin kitaplığını*…" demektedir(Aydın, 1999: 16).

Göğüş, kendi gibi dilcilerle çalışmış ve ana dili çalışmalarını ve bazı kitaplarını birlikte yazmıştır. Özellikle kendisi gibi Gaziantepli olan **Ömer Asım Aksoy** ile birlikte çalışmaktan büyük bir keyif aldığını ve ona hocam diye hitap ettiğini görüyoruz. Bununla beraber birlikte kitap yazdığı isimler arasında: Kemal Demiray, Sevim Yücesan, Ferhan Oğuzkan, Olcay Önertoy, Mahir Ünlü, Sevinç Koçak, Hilmi Saral, Emel Saral bulunmaktadır.

"***Dehrin büsbütün bozulduğu bu devirde tek güzellik dostların sevgisidir"*** diyen Göğüş, tam bir Türkçe sevdalısıdır. Beşir Göğüş, yaşamını eğitime, üretime, çağdaşlığa adamış seçkin bir insandır. Ölümü bütün eğitim camiası tarafından büyük bir

üzüntüyle karşılandı. Ahmet Z. Özdemir, Beşir Göğüş'ü Ömer Asım Aksoy'un evinde nasıl tanıdığını: "*Ömer Asım Aksoy'u hiç görmemiştim. Üstelik o günlerde hasta olduğu söyleniyordu. Böyle olmasına karşın telefonda bana gün verdi. Çekinerek gittim yanına. Kaıdan girince beni uzun boylu, sevecen, oldukça incelikli bir adam karşıladı. Elimi sıkarken onu, yüz hatlarından, teninin renginden bizim Güney'in insanına benzetti. Bir yandan da, yoksa Ömer Asım Aksoy bu muydu?' diye düşünüyordum. Yanılmışım, içeride sandalyesinde beni bekleyen Ömer Asım'dı. Hastaydı, ayağa kalkamıyordu. Eliyle otur işareti yaptıktan sonra, beni kapıda karşılayan adamı göstererek:*

-Beşir Göğüş, tanıyor musun? Dedi.

- Evet, kitaplarından tanıyorum, dedim.

İyice şaşırmıştım, iki ustanın arasında kalmıştım" der (Özdemir, 1999: 18).

Özdemir onun beyefendiliğini, "Beşir Göğüş'ün eğitimle değil, doğuştan gelen bir inceliği vardı. Bunu her davranışında, her konuşmasında görmek olanaklıydı. Kitaplarını imzalarken, sorduğumuz sorulara yanıtlar verirken bu yönü hep ön palan çıkardı" biçiminde anlatır (Özdemir, 1999: 19).

Poyrazoğlu da Göğüş'ün; "Ölçme ve değerlendirme sözü sizi şaşırtmasın. Bizim mevzuatımızda imtihan ve yoklama diye geçer. Sağlam temellere dayanan imtihan, öğretmenin haysiyet ve itibarını korur. Öğrenci, imtihanın sağlam bir temele dayandığına inanmalıdır. İnandırıcı imtihan öğretmenin otoritesi için gereklidir" sözlerini aktararak"öğretmenlikte "haysiyet" ve "itibar" kavramlarına dikkat çektiğini, çünkü otoritenin bu kavramlara dayandığını ifade ettiğini yazar (Özdemir, 1999: 18). Poyrazoğlu'na göre Göğüş, yaşamı, davranışları, birikimi ve çelebi kişiliğiyle kuramla uygulamayı eşleştirebilmiş seçkin bir öğretmen, yetkin bir uzmandır. (Özdemir, 1999: 22).

Beşir ve Cemile Göğüş'ün torunu Deniz Sungurlu ise : "*Beşir Göğüş'ten her koşulda kibar, nazik ve özenli olmayı öğrendik. Kendisi, bu güzel özelliklerin yaşama yansımasının özgün bir örneğidir. Aile içindeki yaşantımızda her zaman hoş ve özenli, her zaman inceliklidir. Bizleri izler, gözetir. Onun sessiz şefkatini her zaman hissederiz. Bize kendi derin iç dünyasından armağanlar sunar. Zamanı geldiğinde, o inci gibi Türkçesiyle bir cümle söyler. O cümle bir mücevher gibi asılı kalır yaşamımızda, bir köşe taşı olur " demekte*dir(Sungurlu, 1999: 25).

Mehmet Güler de ölümünden sonra hakkında: "*Beşir Göğüş, yaşamını eğitime, üretime, çağdaşlığa adamış seçkin bir aydıdı. 'Aydın' sözcüğünün içini doldurmaya*

çalıştığımızda neler çıkmaz ki karşımıza. Her şeyden önce bir dilciydi O. Seçkin bir eğitimciydi. Kültürün, tutarlılığın, çelebiliğin simgesiydi. Yakın çevresini kıskanmaz, tersine yönlendirir, yüreklendirirdi. Bireysel başarılar kadar kolektif başarılara da inanır, bunu yaşama geçirirdi. Cumhuriyetin değerlerine yürekten inanan, onları daha da ileriye götürmek için ödünsüz çaba gösteren bir aydınlanmacıydı " sözlerini sarf eder (Güler, 1999: 23).

Yukarıdaki tanıkların da belirttiği gibi Göğüş; bilgili, nazik, ilkeli, çalışkan ve beyefendi bir kişiliğe sahiptir.

1. 3. ESERLERİ

1. 3. 1. KİTAPLARI

Göğüş, Beşir, Yazın Terimleri Sözlüğü, Ankara , Dil Derneği, 1988.

Göğüş, Beşir, Ortaokullar için Türkçe Dersleri 2 , [İstanbul? yayl.y.] , 1988.

Göğüş, Beşir, Türkiye'de Bir Türkçe Eğitimi Portresi, Ankara, Rehber Yayınları, 1988.

Göğüş, Beşir , Türkçe I , Ankara , M.E.B , 1947.

Göğüş, Beşir, Ortaokul Türkçe Kitapları. Müfredatına Uygun Dilbilgisi1, İstanbul, Kanaat Kitapevi , 1947.

Göğüş, Beşir , Türkçe II , Ankara , M.E.B , 1947.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , Ankara , M.E.B, 1947.

Göğüş, Beşir , Dilbilgisi , [Y.y: yayl.y.;1947.

Göğüş, Beşir , Türkçe II , İstanbul , İnkilap ve Aka Kitapevi , 1970.

Göğüş, Beşir , Türkçe , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1970.

Göğüş, Beşir , Sözlü ve Yazılı Anlatım , Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi , 1991.

Göğüş, Beşir, Anadili Olarak Türkçe'nin Öğretimine Tarihsel Bir Bakış, [Yy: yayl.y.]1971.

Göğüş, Beşir , Ortaokullar İçin Türkçe Dersleri 7, İstanbul , Altın Kitaplar, 1994.

Göğüş, Beşir , Yazın Terimleri Sözlüğü , Ankara, Dil Derneği, 1998.

Göğüş, Beşir , İlkokullar İçin Türkçe 1, Ankara , Üner Yay.,1995.

Göğüş, Beşir, Ortaokullar İçin Türkçe Ders Kitabı 8.Sınıf, İstanbul, Altın Kitaplar ,1994.

Göğüş, Beşir , Ortaokullar İçin Türkçe Dersleri, İstanbul, Altın Kitapevleri, 1994.

Göğüş, Beşir , Anadolu Liseleri ve Kolej Hazırlık Sınıfları İçin Türkçe , İstanbul, Altın Kitaplar, 1993.

Göğüş, Beşir , Türkçe , Ankara , M.E.B, 1946.

Göğüş, Beşir , Türkçe 4, Ankara , Üner Yayınları, 1992.

Göğüş, Beşir , Türkçe 5 , Ankara , Üner Yayınları, 1992.

Göğüş, Beşir, Ortaokullar İçin Türkçe Dersleri 6 , İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 1993.

Göğüş, Beşir , Faydalı Dilbilgisi , İstanbul , Altın Kitaplar, 1993.

Göğüş, Beşir , Türkçe 3, Ankara , Üner Yayınları, 1992.

Göğüş, Beşir , Türkçe 2, Ankara , Üner Yayınlar, 1992.

Göğüş, Beşir , Türkçe 1, Ankara , Üner Yayınları , 1993.

Göğüş, Beşir , Ortaokullar İçin Türkçe Dersleri , İstanbul , Altın Kitaplar , 1993.

Göğüş, Beşir , Meslek Liseleri İçin Türkçe III , İstanbul , Altın Kitaplar , 1992.

Göğüş, Beşir , Faydalı Dilbilgisi , İstanbul , Altın Kitapevi , 1993.

Göğüş , Beşir , Ortaokullar İçin Türkçe Dersleri , İstanbul , Altın Kitapevleri , 1993.

Göğüş, Beşir , Mesleki Liseler İçin Türkçe II , İstanbul , Altın Kitapevleri , 1993.

Göğüş, Beşir , Faydalı Dilbilgiler , İstanbul , İnkılap Kitapevi , 1959.

Göğüş, Beşir , Temel Eğitim Okulları 4,5 Sınıf Türkçe, Ankara , M.E.B, 1982.

Göğüş, Beşir, Temel Eğitim Okulları 1,2,3 Sınıf Türkçe , Ankara , M.E.B , 1982.

Göğüş, Beşir , Türkçe I , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1974.

Göğüş, Beşir , Faydalı Dilbilgisi, İstanbul , İnkılap Kitapevi , 1959.

Göğüş, Beşir , Türkçe 1, İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1969.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , Ankara , M.E.B, 1946.

Göğüş, Beşir , Türkçe Dilbilgisi , Ankara , Üner Yay., 1991.

Göğüş, Beşir , Türkçe II , Ankara , M.E.B , 1946.

Göğüş, Beşir , Faydalı Dilbilgisi , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1962.

Göğüş, Beşir , Türkçe 1, İstanbul , İnkılap Kitapevi , 1956.

Göğüş , Beşir , Türkçe II , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1969.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , İstanbul , İnkılap Kitapevi , 1956.

Göğüş, Beşir , Türkçe II , İstanbul , İnkılap Kitapevi ,1956.

Ğöğüş, Beşir , Faydalı Dilbilgisi , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1972.

Göğüş , Beşir , Türkçe I , Ankara , M.E.B , 1945

Göğüş, Beşir , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1972.

Göğüş, Beşir , Faydalı Dilbilgisi , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1972.

Göğüş, Beşir , Türkçe , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1972.

Göğüş, Beşir , Türkçe , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1972.

Göğüş, Beşir , Türkçe , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1968.

Göğüş, Beşir , Türkçe , Ankara , M.E.B , 1950.

Göğüş, Beşir , Türkçe II , [Ankara?] , M.E.B , 1950

Göğüş , Beşir , Temel Eğitim Okulları , Ankara , M.E.B Yıl?

Göğüş, Beşir , Türkçe , Ankara , M.E.B , 1951

Göğüş, Beşir , Türkçe III , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1958.

Göğüş, Beşir , Türkçe 1 , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1958.

Göğüş, Beşir , Tükçe 3 , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1969.

Göğüş, Beşir , Faydalı Dilbilgisi I , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi 1956.

Göğüş, Beşir , Faydalı Dilbilgisi II , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi 1956.

Göğüş, Beşir , Faydalı Dilbilgisi III , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi 1956.

Göğüş, Beşir , Türkçe I , Okul Kitapları , 1953.

Göğüş, Beşir , Türkçe I , Ankara , M.E.B , 1950.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1973.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1956.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , Ankara , M.E.B , 1950.

Göğüş, Beşir , Türkçe I Ankara , M.E.B , 1950.

Göğüş, Beşir , Türkçe I Ankara , M.E.B , 1950.

Göğüş, Beşir, Ortaokullar seçme yazılar, Seçme kitaplar, Sınıf, Ankara [yayl.y.], 1950.

Göğüş, Beşir ,Türkçe II , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1962.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1962.

Göğüş, Beşir , Türkçe 1 , İstanbul , inkılap ve Aka Kitapevi , 1961.

Göğüş, Beşir , Ortaokullara seçme yazılar , sınıf II, Ankara, [yayl.y.] , 1950.

Göğüş, Beşir , Türkçe II , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1962.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1962.

Göğüş, Beşir , Türkçe 1 , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1961.

Göğüş, Beşir, Ortaokullara seçme yazılar, Seçme Kitapları II, Ankara? [yayl.y.] ,1950.

Göğüş, Beşir, Ortaokullara seçme yazılar, seçme Kitaplar sınıf I, Ankara?[yayl.y.],1950.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , Akara M.E.B ,1952 .

Göğüş, Beşir , Türkçe I Ankara M.E.B, 1952.

Göğüş, Beşir , İlkokul Türkçe 5 , Ankara , M.E.B , 1983.

Göğüş, Beşir , Türkçe II , İstanbul , Okul Kitapları Türk Ltd. Şirketi , 1953.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , İstanbul , Okul Kitapları Türk Ltd. Şirketi , 1953.

Göğüş, Beşir , Türkçe II , Ankara , M.E.B, 1952.

Göğüş, Beşir , Türkçe II , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1968.

Göğüş, Beşir , Türkçe II , İstanbul , İnkılap Kitapevi , 1956.

Göğüş, Beşir , Türkçe I , İstanbul , İnkılap Kitapevi , 1954.

Göğüş, Beşir , Türkçe I , İstanbul , İnkılap Kitapevi , 1957.

Göğüş, Beşir , Türkçe 2 , İstanbul , İnkılap Kitapevi , 1960.

Göğüş, Beşir , Türkçe II , İstanbul , İnkılap Kitapevi , 1959.

Göğüş, Beşir , Türkçe I , İstanbul , İnkılap Kitapevi , 1959.

Göğüş, Beşir , Türkçe Dersleri I , İstanbul , Maarif Vekaleti , 1959.

Göğüş, Beşir , Türkçe 2 , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1979.

Göğüş, Beşir , Türkçe Dersleri II , İstanbul , [yayl.y.] , 1959.

Göğüş, Beşir , İlkokullarda Türkçe Öğretim Kılavuzu , Ankara , M.E.B , 1968.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , İstanbul , İnkılap Kitapevi , 1960.

Göğüş, Beşir , Türkçe I , İstanbul , İnkılap Kitapevi , 1960.

Göğüş, Beşir , Türkçe'de Birleşik Kelimelerin Oluşumu ve Nasıl Yazılması Gerektiği, Ankara, yayl.,y., 1963.

Göğüş, Beşir , Faydalı Dilbilgisi 2 , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1962.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1977.

Göğüş, Beşir , Ortaokul Kitapları Türkçe I , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1980.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1963.

Ğöğüş, Beşir , Türkçe II , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1963.

Göğüş, Beşir , İlkokullar İçin Türkçe 2 , Ankara , M.E.G.S.B , 1984.

Göğüş, Beşir , Ortaokullar İçin Türkçe III , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1979.

Göğüş, Beşir , Ortaokullar İçin Türkçe I , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1979.

Göğüş, Beşir , Faydalı Dilbilgisi 1 , İstanbul , İnkılap Kitapevi , 1961.

Göğüş, Beşir , Türkçe II , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1967.

Göğüş, Beşir , Faydalı Dilbilgisi II , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1964.

Göğüş , Beşir , Faydalı Dilbilgisi I , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1964.

Göğüş, Beşir, Ortaokullar İçin Türkçe II , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1967.

Göğüş, Beşir , Faydalı Dilbilgisi II , İstanbul , İnkılap Kitapevi , 1958.

Göğüş, Beşir , Faydalı Dilbilgisi III , İstanbul , İnkılap Kitapevi , 1958.

Göğüş, Beşir , Türkçe II , İstanbul , İnkılap Kitapevi , 1958.

Göğüş, Beşir , Türkçe II , Ankara , İnkılap Kitapevi , 1957.

Göğüş, Beşir , Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi , Ankara , Gül Dağıtım, 1978.

Göğüş, Beşir , Türkçe I , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1962.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1967.

Göğüş, Beşir , Türkçe I , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1967.

Göğüş, Beşir , Ortaokullar İçin Türkçe Dersleri 1 , İstanbul , Altın Kitapları , 1991.

Göğüş, Beşir , Türkçe I , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevleri , 1963.

Göğüş, Beşir , Orataokullar İçin Türkçe Dersleri 3 , İstanbul , Altın Kitaplar , 1991.

Göğüş, Beşir , Faydalı Dilbilgisi 1, İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1963.

Göğüş, Beşir , Türkçe I , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1967.

Göğüş, Beşir , Ortaokullar İçin Türkçe Dersleri 2 , İstanbul , Altın Kitaplar , 1991.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1964.

Göğüş, Beşir , Türkçe I , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1964.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1961.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , Ankara , M.E.B , 1961.

Göğüş, Beşir , Faydalı Dilbilgisi 1 , İstanbul , İnkılap Kitapevi , 1959.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , İstanbul , İnkılap Kitapevi , 1959.

Göğüş, Beşir , Türkçe , İstanbul , İnkılap Kitapevi , 1960.

Göğüş, Beşir , Türkçe II , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1963.

Göğüş, Beşir, Türkçe I , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1965.

Göğüş, Beşir, Türkçe III , İstanbul , İnkılap Kitapevi ,1961.

Göğüş, Beşir, Ortaokul Kitapları Türkçe III , İstanbul , İnkılap ve Aka , 1978.

Göğüş, Beşir, Türkçe III , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1965.

Göğüş, Beşir, Türkçe II , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1965.

Göğüş, Beşir, Ortaokullarda Türkçe , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi, 1974.

Göğüş, Beşir, Ortaokul Kitapları III , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi, 1974.

Göğüş, Beşir, Faydalı Dilbilgisi III , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi, 1963.

Göğüş, Beşir , Türkçe II ,İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi ,1964.

Göğüş, Beşir , Faydalı Dilbilgisi II , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1966.

Göğüş, Beşir, Faydalı Dilbilgisi III , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1966.

Göğüş, Beşir , Faydalı Dilbilgisi I , İstanbul , İnkılap ve Aka kitapevi , 1966.

Göğüş, Beşir , Türkçe II , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1966.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi ,1966.

Göğüş, Beşir , Türkçe II , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi .

Göğüş, Beşir , İlkokullarda Türkçe Öğretimi Kılavuzu , Ankara , M.E.B , İlköğretim Genel Müdürlüğü , 1968.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi ,1968.

Göğüş, Beşir , İlkokul Türkçe 3 , Ankara , M.E.B , 1983.

Gögüş, Beşir , Türkçe II , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1973.

Göğüş, Beşir , Türkçe II , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1976.

Göğüş, Beşir, Orta Dereceli Okullar için Türkçe Okul Sözlüğü,İstanbul, Arkın yay. , 1978.

Göğüş, Beşir , Temel Eğitim Okulları Türkçe 2. Sınıf , Ankara , M.E.B , 1982

Göğüş, Beşir , Türkçe II , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1975.

Göğüş, Beşir , Türkçe I , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1976.

Göğüş, Beşir , Resimli Çocuk Sözlüğü , İstanbul , Arkın Kitapevi , 1972.

Göğüş, Beşir , Türkçe II , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1977.

Göğüş, Beşir , Türkçe I , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1971.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1976.

Göğüş, Beşir, Orataokullar Kitapları, Türkçe III, İstanbul, İnkılap ve Aka Kitapevi, 1980.

Göğüş, Beşir, Ortaokullar Kitapları, Türkçe II, İstanbul, İnkılap ve Aka Kitapevi, 1980.

Göğüş, Beşir , Türkçe III , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1975.

Göğüş, Beşir , İlkokul Türkçe 4 , Ankara ,M.E.B , 1983.

Göğüş, Beşir , İlkokullar için Türkçe 5 , Ankara ,M.E.G.S.B ,1984 .

Göğüş, Beşir , Temel Eğitim Okulları , Ankara , M.E.B ,1982.

Göğüş, Beşir , Ortaokul Kitapları Türkçe III , İstanbul ,İnkılap ve Aka Kitapevi , 1981

Göğüş, Beşir ,Ortaokul Kitapları , Türkçe 2 , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi ,1981

Göğüş, Beşir , İlkokul Türkçe 2 , Ankara , M.E.B , 1983.

Göğüş, Beşir , Türkçe 1 , İstanbul , İnkılap ve Aka Kitapevi , 1981.

Göğüş, Beşir , İlkokullar İçin Türkçe 3 , Ankara Üniversitesi yayınları .1986.

Göğüş, Beşir , İlkokullar İçin Türkçe 1 , Ankara Üniversitesi yayınları . 1986.

Göğüş, Beşir ,İlkokullar İçin Türkçe I , Ankara M.E.B , 1983

Göğüş, Beşir , İlkokullar İçin Türkçe 3 , Ankara Üniversitesi yayınları , 1987
Göğüş, Beşir , İlkokullar İçin Türkçe 2 , Ankara Üniversitesi yayınları , 1986
Göğüş, Beşir , İlkokullar İçin Türkçe 5 , Ankara , Üner yay., 1986
Göğüş, Beşir , İlkokullar İçin Türkçe 4 , Ankara , Üner yay., 1986
Göğüş, Beşir , Ortaokullar İçin Türkçe Dersleri 1 , [Y.y;yayl.y.] , 1988
Göğüş, Beşir , Ortaokullar İçin Türkçe Dersleri 2 , [Y.y;yayl.y.] , 1988
Göğüş, Beşir , Ortaokullar İçin Türkçe Dersleri 3 , [Y.y.;yayl.y.] , 1988.

1.3.2. MAKALELER

Göğüş, Beşir, (1971), "Anadili Olarak Türkçenin Öğretimine Tarihsel Bir Bakış", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten-1970, TDK Yay. Ankara, s. 123-154.

Göğüş, Beşir, (1983), "Bitmeyen Gece", **Çağdaş Eğitim**,S. 83, Ankara, s.46-48.

Göğüş, Beşir, (1986), " Uluslar arası Anadili Eğitim Örgütünün Basın Bülteni", **Çağdaş Eğitim,** Ankara, S.112, s.12-14.

Göğüş, Beşir, (1989), "Uluslar arası Anadili Örgütünün Yeni Çalışmaları", **Çağdaş Eğitim,** S.146, Ankara, s. 8-11.

Göğüş, Beşir, (1990) , "Anadili Eğitimimizde Yetersizliklerimiz", **Çağdaş Türk Dili**, S. 29, Ankara, s. 870-873.

Göğüş, Beşir, (1991), " Milli Eğitim Bakanlığı'nın Türkçe Ders Kitapları", **Çağdaş Türk Dili** , S.45/46, Ankara, s. 453-459.

Göğüş, Beşir, (1992), "Anadili Öğretimi", **Çağdaş Türk Dili**, S.54, Ankara, s. 12-15.

Göğüş, Beşir,(1993), " Anadili Gelişiminin Düşünce ve Davranış Üzerine Etkisi", **Çağdaş Türk Dili** S.65/66, Ankara, s. 39-43.

Göğüş, Beşir, (1993), "Anadili Gelişiminin Düşünce ve Davranış Üzerine Etkisi", **VII. Dilbilim Kurultayı Bildirileri (13-14 Mayıs 1993),** AÜ DTCF Yay., Ankara, 65-69.

Göğüş, Beşir, (1994), "Türkiye'de Anadili Eğitimi Kitapları", **Dil Dergisi,** S. 25, Ankara, 49-53.

Göğüş, Beşir, (1994), "Eğitim Terimleri Sözlüğü", **Çağdaş Türk Dili**, Ankara, S. 74, s. 39.

Göğüş, Beşir, (1994), "Edebiyat ve Eğitim", **Çağdaş Türk Dili**, Ankara, S. 81, s. 32-35.

Göğüş, Beşir, (1995), "Yaşam Öyküm", **Çağdaş Türk Dili,** Dil Derneği Yay., S. 89/89,

Ankara, s. 6-9.

Göğüş, Beşir, (1995), "Demokrasi ve Kütle Dili", **Çağdaş Türk Dili**, S. 88, Ankara, s. 2-5.

Göğüş, Beşir, (1996),"Yazınsal Türler Sorunu"**, Çağdaş Türk Dili**, S. 100, Ankara, s. 14-17.

Göğüş, Beşir, (1997), "Öyküler", **Çağdaş Türk Dili**, S. 113-114-115, Ankara, s. 21-23.

Göğüş, Beşir, (1997), "Anlatım Nitelikleri Yönünden Söylev", **Çağdaş Türk Dili**, S. 116-117, Ankara, s.76-79.

Göğüş, Beşir, (1998), "Yetmişinci Yılı Dolayısıyla Elifba Raporu", **Çağdaş Türk Dili,** S.129, Ankara, s. 1-5.

1.2. 3. GÖĞÜŞ'ÜN TÜRKÇE ve ANA DİLİ ÇALIŞMALARINA GENEL BİR BAKIŞ

Ana dili, dilbilimciler tarafından çoklukla bir kişinin içinde doğup büyüdüğü aile ya da toplum çevresinde ilk öğrendiği dil olarak tanımlanmaktadır. Kişinin çocukluk çağında tanıştığı ilk dil olması nedeniyle ana dilin öğrenilmediği; edinildiği ya da kazanıldığı kabul edilir. Ülkemizde '**ana dili**' ile '**ana dil**' terimlerini birbirlerinin yerine kullanmakta ve kafalar karıştırılmaktadır. Oysa **ana dili** (Alm. Muttersprache, İng. Native language, mother tongue) yukarıdaki tanımın çerçevesi içinde değerlendirilirken **ana dil,** kaynaklarda '**birden çok dile kaynaklık eden dil, akraba dillerin türediği dil**' olarak verilir ve dünyada ana dillerin sayısı çok da değildir. Ana dil kavramı bir dilin tarihsel gücünü göstermek açısından oldukça önemlidir. Kültür dili sayılan Fransızca ve İtalyanca gibi Romen dilleri Latince'nin kolları durumundadır, çünkü Latince bir ana dil sayılır (Sinan, 2006: **75**).

Okullarda öğretilen ana dili çalışmalarını yetersiz bulan Göğüş, bu konuda özellikle Batı ülkelerinde yapılan ana dili çalışmalarının bir benzerinin programlarımızda yer alması için uzun zaman uğraş vermiştir. Ana dili eğitiminin uzun bir süreç olduğunu belirten yazar, Türkçe derslerinin oku-anlat mantığının dışına çıkması gerektiğini belirtirek:

"*Ben, anadili eğitiminin yalnız metinler üzerinde "oku-anlat" çalışmasına indirgenmesini, baştan beri yetersiz bulurdum. Öğrenci kendi anadilinde konuşmuyorsa, yazmıyorsa, anadilinin kurallarını öğrenip konuşmasında ve*

yazmasında bunları uygulamıyorsa, sanat eserlerini okuyup değerlendirerek edebiyatına yükselemiyorsa, anadilini öğrenmiş sayılmaz. Anadili eğitimi, çok yönlü bir eğitimdir. Bugün bu gerçeklerin benimsenip, programlarımızın amaçları olarak belirlenmesinden sevinç duyuyorum" der(Göğüş, 1995: 7).

Ana dili bireyin hayatında edinmiş olduğu ilk dildir. Bu nedenle birey dünyaya geldiği ilk andan itibaren ailesinden veya çevresinden ana dilini edinmeye başlar. Çevresindeki varlıkları ilk duyduğu dille adlandırır. Chomsky bu hususta; " çocuklara bu konuya ilişkin eğitim verilmez" diyerek hazır dil yetisinin önemini vurgular (Chomsky, 2009: 37). Çocuk soyut, somut kavramları, iyilik ve kötülükleri, sevgi, saygı gibi kavramları öğrenmiş olduğu dille şekillendirir. Bu açıdan değerlendirildiğinde ana dili duygusunu aşılamaya çalışan Göğüş, ana dili anlayışını :

*"Anadili; insana kendi toplumunun deneyimlerini, değer yargılarını da birlikte getirir. Büyüklerin öğütleri, atasözleri, deyimleri, anadilinin edebiyatı bu konuda başlıca taşıyıcı olur. Diyebiliriz ki, anadili, bireyi ulusallaştırır. Bu nedenle, anadilinin ulusal eğitimde önemli yeri vardır"*biçiminde açıklar (Göğüş, 1992: 12).

Beşir Göğüş, ana dili eğitiminin çok yönlü olduğunu savunur ve ana dilin kapsadığı bilgi ve becerileri kazandıracak genişlikte olması gerektiğine vurgu yapar. Ülkemizde yapılan ana dili öğretimi çalışmalarını yetersiz bulan yazar, bu eksikliğin giderilmesi için oldukça yoğun çalışmalar sarf etmiştir. Bunun için eğitim hayatının her kesimine uygun kitaplar yazmakla birlikte öğretmenlere kılavuz kitaplar hazırlamayı da kendisine bir görev edinmiştir. Kitaplarının büyük bir kısmı da Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılmış ve okullarda ders kitabı olarak okutulmuştur.

Ana dili eğitim ve öğretimi ulusların eğitim politikalarının temelini teşkil etmekte ve bugün de Batı ulusları kendi ülkelerindeki ana dili programlarının yanı sıra diğer ulusların ana dili eğitim programlarını da yakından takip etmektedirler. Nitekim Beşir Göğüş 1981 yılında Hollanda'da kurulan "International Mother Tonguc Education Network (Uluslararası Anadili Örgütü) adlı kuruluşta Türkiye'yi temsilen katılmıştır. Bu kuruluşun isteği üzerine de

"Türkiye'de Türkçenin Anadili Olarak Öğretimi" ve **"Türkiye'de Anadili Eğitimi Bibliyografyası"** adlı çalışmalarını hazırlamıştır.

Bir eğitimci olan Beşir Göğüş'ün yazıları duygusallıktan tamamen uzak akla, bilime, aydınlanmacı bir anlayışa dayanır. Hiçbir konuda yapaylığa düşmeyen yazar, yazılarını büyük bir samimiyetle ve içtenlikle yazmıştır. Dili kullanırken adeta onula

dans eder, saf duru bir Türkçe kullanır. Ana dili eğitimi kişisel gelişimde, ulusal bilincin oluşmasında ve yurttaşlık bilincinin gerçekleşmesinde önemli bir etkendir.

Osmanlı Devletinde Türk dili medreselerde bir ders konusu değildi; çünkü bu dönemde her zaman Arpça ve Farsça bilim dili ve edebiyat dili olarak kabul görüyordu. Türkçe pek önemsenmemiş, ilk defa II. Mahmut döneminde ana dili olarak Türkçe öğretimine devlet memuru yetiştiren okullarda başlanmıştır. Türkçenin bu denli yetim kalması ve önemsenmemiş olmasını dünden bugüne ele alarak "**Anadili Öğretimi"** başlıklı bir makalesinde bu konu üzerinde durur. Bu makalesinde ana dili öğretimi öneminin geçmişten bugüne yeterince anlaşılamamış olmasına ve ana dilin öğretilmesinde nelere dikkat çekilmesi gerektiğine vurgular yapmıştır. Ana dili husundaki bu sorumsuzluğu Beşir Göğüş iki başlık altında toplamaktadır:

1) Ana dilimizin çağdaş uygarlığa göre fakir kalması.
2) Bu dili gerektiği gibi öğretecek öğretim eksikliği.

Yukarda da iki başlıkla ayırdığımız Göğüş'ün tespitleri doğrultusunda Türkçe o dönemim gereksinimlerini karşılayacak yeterli bir sözcük dağarcığına sahip değildi. Türkçe Arapça ve Farsça'nın arasında kendine bir yer bulamıyordu artık. Bir diğer önemli konu ise Türkçe'yi hakkıyla ve gerektiği gibi öğretecek bir öğretim programının olmamasıdır. Göğüş, :

"*Türk toplumu, Tanzimat çağında Batı uygarlığına girmeye başladığı zaman, dili bu uygarlığın bilimsel ve toplumsal kavramlarını anlatabilecek terim ve sözcüklerden yoksundu. Bu kavramları o çağda Türkçe sözcüklerle karşılamak yolu tutulmadı; çünkü Türkçenin kökleri, türetme yolları yeterince bilinmediği için, Türkçeye güvenilmiyordu. Arapça, toplumumuzda İslamlığın kabulünden beri bilim dili olageldiğinden yeni kavramlar, Arapçadan alınan sözcüklerle, bazen de Farsça kurallarla yapılan tamlamalarla karşılandı. Böylece dilimizde her bilim dalı için oldukça geniş terim sistemleri kuruldu. Bu davranış medresenin din dili, Divan edebiyatının edebiyat dili gibi, Türkçenin üstünde bir bilim dili yarattı"* (Göğüş, 1992: 12-13).

Ana dilinin bilgi vermekten çok bir beceri işi olduğunu ve bu becerinin öğrencilere kazandırılmasının çok yönlü bir çalışma gerektirdiğini savunan yazar, beceri kazandırmanın ise eylemle başka bir değişle yaparak kazandırılması gereken bir davranış olduğunu belirtir. Ana dili öğretimini öğrenci birebir yaşamalı, okuyarak, yazarak kazanmalıdır. Bunları yapamadığı taktirde ana dilinin kurallarını ezberlemekten

öteye gidemez. Bu anlayışta bizim eğitimimizin belki de en büyük eksikliğidir. Çünkü bizim okullarımızda öğretmen okur, öğrenci anlatır mantığı hakim olduğu için öğrencilerimiz ana dillerini gereken yeterlilikte öğrenememektedirler. Birçoğumuz ana dili öğrenmeyi diğer dersler gibi bir fizik, kimya,
biyoloji gibi bir öğrenme konusu olarak görmektedir. Oysa ana dili daha önce söylediğimiz gibi bir beceri kazandırma etkinliğidir.

Göğüş, ana dilin hem bilgi kazandırma hem de beceri edindirme işi olduğu için öğretim teriminden ziyade eğitim teriminin kullanılmasını daha doğru bulmaktadır. Göğüş'ün Türkçe öğretimi anlayışında öğrencilerin anadillerini konuşarak, yazarak ve kendilerini ifade ederek hayata geçirmesi yatar. Yani ana dili kullanmayı öğrenme öğrencilerin bu öğretim içerisinde etkin olarak yer almasını gerektirir.

Beşir Göğüş, ana dilimizi öğretmede ki eksikliğimiz konusundaki tespitlerine şöyle devam eder:

"*Bir eksikliğimiz de Türkçeyi doğru söylemeyi (telaffuz etmeyi) öğretememektir. Yabancı sözcüklerin yanlış söylenmesinden yakınmıyorum: Türkçeyi "kültür ağzı standart Türkçe)" ile konuşmayı öğretememekten söz ediyorum. Gençler güzel bir şive ile konuşamıyorlar. Bunun sorumluluğu ilk ve ortaöğretim okullarının üzerindedir. Çünkü çocuklar aileleri içinde ve çevrelerinde edindikleri yerel ağızları en geç 14 yaşına kadar bırakabiliyorlar. 14 yaşından sonra, söyleyiş organları alışkanlıklarını değiştiremiyor. Bu konuya ilkokuldan başlayarak önem vermeliyiz. Öğretmenlerimiz bu konuda örnek olmalıdır"* (Göğüş, 1992: 14).

Batı uluslarının edebiyat gelişim evrelerinin Türk edebiyatı gelişim evrelerine benzemediğini belirten yazar, onların edebiyatlarının kendi dillerinin temelleri üzerinde gelişme gösterdiğini hatırlatarak; Türk edebiyatının ise Türklerin İslamiyet'le tanışmasıyla birlikte Arapça ve Farsçanın etkisinde gelişme göstediğini ifade eder. Göğüş, İslamiyetin etkisiyle gelişen **Divan Edebiyatının** bugün zorla gençlerimizin kafasına sokulmak istenmesine bir anlam verememiştir. Gençlerin ömürlerinde bir daha karşılaşmayacakları bu edebiyatın müfredatta yer almasına karşı çıkar ve öğrencilerin zihinlerinin meşgul edilmesine gönderme de bulunmuştur. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığının ilk ve ortaöğretim Türkçe programında yer alan "**Öğrencilere okutulacak eserlerin, Milli Eğitim Bakanlığınca okullara tavsiye edilmiş olanlar arasında seçilmesi gerektir"** hükmünün yer almasının ise öğretmenlere olan güvensizliğin bir göstergesi olduğuna dikkat çeker.

Ana dili eğitiminin bir beceri işi olduğuna dikkat çeken Göğüş, bu eğitimin yöntemlerinin ise yeteri kadar bilinmediğine ve alışılagelmiş basma kalıp yöntemlerle gerçekleştirildiğini bu nedenle de öğrencilerin yeteri kadar ana dili becerilerini kazanamadığını belirtir. Öğrencilerin ana dili öğrenimi konusunda yeteri kadar etkin olamamasının nedenlerini şöyle açıklar:

1) Sınıfların eğitim öğretim yapmaya yeterince uygun olmaması ve sınıflardaki öğrenci sayısının oldukça fazla olması öğretmenin sınıf içerisinde yeterince etkin olamamasına neden olmaktadır.

2) Ana dili dersleri uygulamaya yönelik bir etkinlik olduğu için öğretmen, öğrencilerine yeteri kadar okuma, konuşma, yazma çalışmalarını yaptırmalıdır.

3) Ana dili derslerinde uygulama ve etkinlik çalışmaları öğrenci için her zaman bir yük olarak karşılanmıştır. Öğretmen bu görevi öğrenciye yük olarak hissettirmeden becerileri etkinlik haline getirmelidir.

4) Göğüş, belirtmiş olduğu etkinliklerin bazı öğretmenler tarafından niteliğinin ve eğitim yönteminin yeteri kadar anlaşılamamış olmasından dolayı bu öğretmenlerin ana dili eğitiminde yetersiz oluşlarına da dikkat çeker.

Göğüş, ana dilini ikinci planda bırakan ve ana dilin gelişimini engelleyen bir diğer önemli konusu da **yabancı dil** öğretiminin her alanda yer almasıdır. Hayatımızın her alanında yabancı dilin etkin olması gençlerin ana dillerinden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Gençler ana dillerini bilim ve sanat dili olarak öğrenememek yanında, ana dillerinde yazılmış sanat yapıtlarının zevkine de varamamaktadırlar. Göğüş, yabancı dilin eğitim hayatımıza bu denli girmesinin sakıncalarını şu sözlerle dile getirmektedir.

"*Bugün gençlere yabancı dil öğretmeye karşı çıkacak kimse bulunamaz. Dünyanın küçülmüş, insan ilgilerinin çeşitli yönlerden çoğalmış ve sıklaşmış olduğu bir çağda yabancı dil öğrenilmelidir. Ancak gençler her alanda temel kavramları kendi dilleriyle öğrenmeli ve anlatabilir duruma gelmelidir. Araştırmalar göstermiştir ki, bir kimse birçok dil bilse bile, bunlardan birini en iyi anlamakta, onunla en iyi anlatabilmekte ve bilim sanat yapıtları yaratabilmektedir. Bu dilin, anadili olması gerektir; yabancı dil anadilinin yerini almamalıdır"* (Göğüş, 1990: 873).

Ana dili çok yönlü bir eğitimdir. Bu nedenle ana dili eğitiminin diğer derslerden çok başka bir yerde tutulması gerekir. Çünkü matematik, fizik, kimya gibi dersler öğrenmeye yönelik derslerdir. Oysa ana dili eğitimi tamamen bir uygulama bir beceri işidir ve dersin amaçlarına ulaşabilmesi için öğretim etkinliklerinde uyulması gereken

hususlar vardır (Demirel, 2003:18). Göğüş, halkın anladığı, benimsediği Türkçeyi benimser. Arı, duru, işlenmiş, aydınları tarafından desteklenen bir ana dili anlayışını kabul eder. Halkın dili demokratik kültürün benimsenmesi, demokrasinin gelişmesiye de bir daha gelişir inancındadır(Göğüş, 1995[a]: 2). Düşünceleri benimsenen bir yazar olarak dönemim Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 4. 5. sınıflar için hazırlanmış olan Türkçe ders kitaplarında görülen eksiklikleri **"Milli Eğitim Bakanlığı'nın Türkçe Ders Kitapları"** başlığı adı altında yazmış olduğu yazısında değerlendirmiştir.

Göğüş, MEB tarafından 1. 2. 3. sınıflar için hazırlanmış kitapları da Türkçe kitaplarını da eleştirir. Göğüş, bakanlığın kitaplarındaki eksiklik ve yanlışlıkları saptar ve açıklar. Ancak söylediklerinin dikkate alınmadığını yukarıda belirtilen yazısında dile getirmektedir.

Kitapların Genel Niteliği

1) Milli Eğitim tarafından basılmış olan bu kitaplarda çoğunlukla yazın alanında adı hiç duyulmamış kişilerin yazıları yer almaktadır. Bu da çocukların adını bile hiç duymadığı ya da bilmediği kişilerin eserlerini okuma konusunda oldukça soğuk davranmasına neden olmaktadır. Ayrıca ana dili eğitimi yapılırken mutlaka usta yazarların yazılarından yararlanmalıdır.

2) Oldukça yetersiz görülen bu eserler dil ve üslup yönünden yetersizdir, akıcılığı olmayan metinlerdir. Yazıların akıcı olması çocukların metni daha istekli okumalarına yardımcı olur.

3) Alınan yazılarda gereksiz sözcük ve terimler görülmektedir.

4) Türkçe kitaplarında yazınsal türlerin (öykü, deneme, fabl, şiir, anı gibi) hemen hemen hepsinden örneklere yer verilmelidir. Bu türlerden örneklere yer verirken de bu türün ehli olan kişilerin eserlerinden örneklere yer verilmelidir.

5) Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan bu eserler çağın gereksinimlerini karşılamaktan yoksun sadece öğüt vermeyi amaçlamıştır. Bu da öğrencileri sıkmakta ve inandırıcılıktan uzak durmaktadır.

6) Özellikle 5.sınıf kitaplarının arka kısmına birer dizin (indeks) eklenmelidir. Çocuk böylelikle bir kitapta işlenen bilgileri başka bir yerde bulma alışkanlığı kazandırır.

7) Ana dili eğitimi bütün yönleriyle çocuklarda beceri haline gelebilmelidir.

Çocuklara anlama, anlatma dilin kurallarını dengeli olarak öğrenme, doğru yazım alışkanlığını kazandırmalıdır. Bunun için kitaplar sadece kuru ezbere dilbilgisi kurallarını vermekten kurtulmalıdır. Bu kitapların ise çoğunlukla dilbilgisi kurallarını ezbere vermekten öteye gitmemektedir.

Kitaplara Alınan Yazılar

Kitaplara alınan yazıların genellikle kısaltılmış olduğunu dikkat çeken yazar, böylece yazıların bütünlüğü ve zevkinin bozulduğunu belirtir. Bu tespitini de yazısında yer vermiş olduğu şu örneklerle şekillendiriyor:

"*Gül Ağacı parçası içinde (5. sınıf, s.61), geçen rüya olayı ve çocuğun "Gül Ağacı" ile konuşması yapay ve içtenliksiz bir etki veriyor. Bu yazılar, çocukları yapaylığa özendirir. Ayrıca, bu yaştaki çocuklar, masallardan zevk alma dönemini de atlatmışlardır"* (Göğüş, 1991: 454).

Sözcük Açıklamaları

Metinler verilirken bu metin içerisinde geçen sözcükler çocukların yaşlarına ve seviyelerine uygun olmalıdır. Tabi ki metin içerisinde çocukların anlayamayacağı sözcükler olacaktır, bu sözcüklerde metnin altında açıklanmış olarak verilmelidir. Bu kitaplarda ise bu çalışma eksik veya yanlış verilmektedir. Göğüş'ün, sözcüklerin açıklanmasıyla ilgili yapılan yanlışlıklarla ilgili tespitlerinden biri de sözcükler açıklanırken sadece metin içerisindeki anlamlarıyla sınırlandırılmıştır. Göğüş, bu durumun sakıncalı olacağından bahseder ve öğrenci sözcüğü sadece bu anlamıyla hatırlar bu da onda eksik bilgiye neden olabileceğinden bahseder. Bu durumu da şöyle örnekler:

*"5.sınıf, 33.sayfada geçen "**parola"** sözcüğü, varılmak istenen amacı özetleyen söz. İki kişi arasında belirlenip kullanılan işaret diye açıklanmıştır. Birinci tanım, "parola" sözcüğünün metindeki anlamına yaklaşır. İkincisi ise yanlıştır; çünkü **"parola"** işaret değil, "söz"dür. Parolanın asıl anlamı verilirken gizli derneklerde, askerlikte, ilgililer arasında anlaşma sözü olduğu bildirilmeliydi"*(Göğüş, 1991: 453).

Okuma Parçalarında Anlatım Yetersizlikleri

Kitaplarda yer alan yazıların dili duru ve anlaşılacak şekilde açık olmalıdır. Alınan yazıların çoğunda gereksiz ve anlamsız sözlerin kullanılmış olması, çocuklara ana dili öğretimi için kullanılan kitapların eksikliğini gözler önüne serer. Yazar, şu

örnekle bu konudaki görüşlerini pekiştirir: "*Değerlendirme testi" yanlış bir tamlamadır;"test", zaten değerlendirici sorular dizgesidir"* (Göğüş, 1991: 456).

Dilbilgisi Çalışmaları

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan bu kitapların en büyük eksikliklerinden biri de dilbilgisi konularının "İlkokulların Türkçe Programı"nın çok üstünde hazırlanmış olmasıdır. Göğüş'ün bu konudaki fikirlerini şu maddeler halinde sıralayabiliriz:

1) 4. ve 5. Sınıflarda okuyan 10-11 yaşlarındaki çocuklar için hazırlanan bu kitaplarda dilbilgisi konuları da bu yaştaki öğrencilerin seviye ve düzeylerinin üstünde olmamalıdır.

2) Her iki sınıfta da adılların ve sıfatların bütün türleri üzerinde durulması düzeyin çok üstündedir ve gereksizdir. Örneğin kitapta adıllar ve sıfatların bütün türleri üzerinde durulması önemli bir olumsuzluktur.

3) Kitapta program dışı birçok dilbilgisi konusuna yer verilmesi (zarf, eylem.) ana dilini, dilbilgisi konularıyla öğretmek gibi yanlış bir kanıdan ileri gelmektedir.

Anlatım Çalışmaları Konuları

Çocuklara anlatım ve yazma çalışmaları yapmak için verilen konular, çok geniş ve sınıf düzeyinin üstündedir. Eğitimciler çocuklara anlatım ya da yazma becerilerini kazandırmaya veya bu becerilerini geliştirmeye çalışırken öğrencilerin düzeylerine uygun konular seçmelidirler ve bu konular günlük hayatın içinden seçilmelidir.

Kitaplarda Kullanılan Terimler

Kitaplarda yer alan bazı terimlerin gereksiz olduğuna dikkat çeken Göğüş, kitaplarda yer alan bazı terimlerin de kimse tarafından bilinmediğini Milli Eğitim Bakanlığının yeni yeni terimleri meydana getirdiğini belirtiyor. Örneğin;

"*4. sınıf, s.8 "Büyük temel harf".Temel harf terimi, 1968 tarihli , İlkokul Programının, el yazısı öğretimine temel olsun diye verdiği harf biçimlerini anlatır (s.155).Türk abecesinde "büyük" ve "küçük" olmak üzere iki türlü harf biçimi vardır."Büyük temel harf" yerine, yalnız "büyük harf" denmesi yeter"* (Göğüş, 1991: 458).

Daha öncede belirtildiği gibi Beşir Göğüş'ün ana dili anlayışının özünde ana dilin çok yönlü olarak ele alınması gerektiği bulunur. Bunun için bir çok araştırma yapan yazar, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullarda okutulmak üzere birçok Türkçe ders kitabı hazırlamıştır. Türkçe'nin sorunlarını her yönüyle masaya yatıran Göğüş, ayrıca bu sorunların çözüm yollarını göstererek eğitim yoluna ışık tutmuştur.

Eğitimin bir amaç işi olduğunu belirten yazar, kendisi de bu amacı hayatının büyük bir bölümünde gerçekleştirmek için çaba harcamıştır. Göğüş, çocuğun ana dilini daha ana karnındayken öğrenmeye başladığını belirtir ve ana dili gelişiminin çocuğun düşünce ve davranış üzerindeki etkilerini ele alır. Hiç kuşkusuz ki düşünceler sözle belirtilir. Çocukta ve yetişkinlerde ana dili gelişimiyle kavrayış ve davranış arasında sıkı bağlar vardır. Bu yeteneklerin hatta birlikte geliştiğini söyleyebiliriz. Cisim, renk, hareket, sıcaklık, acı gibi her duyum, çocuğun kendi çevresini algılamaya başladığı 8-10 aylıkken, zihne ad, eylem, tümce olarak bir sözle yerleşir. Somut ya da soyut kavramın, eylemin zihinde sözcük ya da sözcük öbeği olarak bir karşılığı oluşur. Hatta bu durum Alman düşünürü Heidegger tarafından:" **Sözcükler, varlıkların evleridir"** diye nitelendirilmiştir.

Beşir Göğüş, VII. Dilbilim Kurultayı'nda **"Anadili Gelişiminin Düşünce ve Davranış Üzerine Etkisi"** konulu bir bildiri sunmuştur. Bu bildirisinde ana dilinin çocuğun yaşı ve zihinsel gelişimi üzerindeki etkisini vurgulamıştır.

Göğüş, bu konuşmasında dil ve zihin etkinliğinin birlikteliğini göstermek için, zihin çalışmalarını incelemiş olan birçok ruhbilimciler arasında ABD'li Joy Paul Guilford'un belirlemelerine şu sözleriyle yer vermiştir. Guilford, insan zihninin çalışmasında üç etkinlik bulunduğunu kabul eder:

1) Zihin bir kapsam oluşturur. Kapsam, çeşitli etkilerle ve çeşitli alanlardan oluşur. Bunlar, **figürel kapsam, simgesel (sembolik) kapsam, anlamsal kapsam, davranışsal kapsam'dır.** Somut ya da soyut olsun, bütün bu kapsamlar, zihinde bir sözcükle (gereğinde terimle) karşılanır.

2) Zihnin ikinci etkinliği işlem yapmaktır: Bu işlemler:

   Biliş (algılama) işlemi: Kapsamı biçim, renk, ad, ses, (okur-yazar olanlarda) yazı imgesi ve yazma alışkanlığı (devrimsel bellek: motor memory) ile tanımak,

Düşünce işlemi: Kapsamın yeni olan, eskiye uyan yönlerini ayırt etmek, **Değerlendirme işlemi:** Kapsamı iyi-kötü, yanlış-doğru, eksik-tamam olarak **Bellek İşlemi:** Kapsamın biliş ve değerlendirme yönleriyle zihinde saklanmasıdır.

3) Zihnin üçüncü etkinliği ise ürün vermektir. Zihin edindiği ve işlem yaptığı kapsamlar üzerinde ürünler verir. Bunlar ise: birimleri, ölçüleri belirlemek; kapsamlar arasındaki ilişkileri bulmak; sınıflamalar yapmak; dizgeler kurmaktır(Göğüş, 1993: 65-66).

Dil ve zihin arasındaki bu ilişkiyi gözler önüne seren yazar, zihin çalışmasını bir dil dizgesi ya da ağı gibi görmektedir. Çocukta dil ve zihin yeteneklerinin gelişiminde koşutluk olduğunu belirten Göğüş, dil gelişimiyle zeka ölçüsü arasında sıkı bir ilişki olduğundan bahseder. Zihin çalışmasının dile bağlılığı sonucu olarak, zihnin gelişim düzeyini anlamak için kullanılan testlerin çoğunlukla söze dayanmıştır. Louis Leon Thurstone(1887-1955), zekayı bir bütün olarak görmez, yedi etmenden oluştuğunu belirtir:

1) Dil yeteneği
2) Sayı kavrayışı
3) Yer (mekan) kavrayışı
4) Algılama (nesneleri ayrımlarıyla çabuk tanıma).
5) Bellek,
6) Uslamlama (muhakeme),
7) Sözcük zenginliği.

Görüldüğü gibi, bu bilgin yedi zeka etmeninin ikisini dil yeteneği olarak göstermiştir. Ayrıca, zekanın "dil yeteneği, sayı ve yer kavrayışı" etmenlerine, bir kişinin zeka düzeyinin belirlenmesinde %70 ağırlık tanımıştır. Bu demektir ki, "dil yeteneği ve sözcük"zenginliği, zeka düzeyini gösteren en önemli etmenlerdendir (Göğüş, 1993: 66).

Çocuk ilk dil gelişimine çevresinde ve ailesinde öğrenmeye başlar. Daha sonraki yıllarda belli bir yaş ve gelişim dönemine geldikten sonra ana dili öğrenimi okulda devam eder. Çocuğun dil gelişimine artık okul üstlenmiştir. Okulun buradaki görevi, çocuğun dilini söz dağarcığı yönünden zenginleştirmek, okuma-yazma, yazım ve noktalama alışkanlıkları, dilbilgisi, kompozisyon, edebiyat gibi bilgi ve becerileri kazandırmaktır. Okulda dil ve zeka gelişimini ele alan Göğüş, okul çağındaki çocukların

dil ve zihinsel gelişim düzeylerinin aynı olmadığını maddi imkanı kısıtlı olan ailelerin çocuklarının genellikle okuma-yazma eğitimini izleyecek zihin ve dil gelişiminden yoksun olduğunu belirterek bireysel farklılıklara değinir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi okul çağındaki çocukların zeka ve dil gelişiminin aynı düzeyde olmamasının sebeplerini şu maddeler halinde sıralayabiliriz:

1) Çocuğun yetiştiği aile çevresinin ya da evlerinde yeteri kadar televizyon, radyo gibi günümüzün teknolojik iletişim araçlarının bulunmaması.

2) Çocuğun kültürel etkinliklerden yoksun kalması; bunun yanında ailelerin çocuklarıyla yeterince ilgilenmemeleri de önemli etkendir.

3) Ailelerin kültür düzeylerinin düşük olması ve çocuklarla yeterince iletişim kurulmaması çocukları dil becerilerinden oldukça yoksun bırakmaktadır (Göğüş, 1993: 67).

Göğüş, dil konusunda kendi çalışmalarını sabırla ve büyük bir şevkle yürütmeye çalışan yazar, ayrıca kendi gibi Türkçenin gelişimine büyük bir emek harcayan eğitim gönüllülerin çalışmalarını da aynı şevkle ele alıp desteklemiştir.

Dr. Ferhan Oğuzkan'ın **Eğitim Terimleri Sözlüğünü** ele alan yazar, bu kitabın Türkçemize kazandırdıklarını bir yazısıyla ele almış ve değerlendirmiştir. Göğüş'ün bu makalesinde dikkat çeken bir konu da "teknik" sözcüğü yerine "uygulayım " sözcüğünü kullanmış olmasıdır. Türkçenin çağdaş, bilim, sanat ve teknik açısından gelişimine her açıdan ayak uyduracak ve bu alandaki her türlü kavramları açıklayabilecek ölçüde zenginleşmesi için Türkçe terimler sözlüğüne ihtiyaç olduğunu belirten Göğüş, Türk Dil Kurumunun da bu konuya yeteri kadar önem ve hız verdiğini belirtmiştir. Bu sözlükte her terime Almanca, Fransızca, İngilizce karşılıklarına da yer verilmiştir. Kitabın sonunda ise Almanca, Fransızca, İngilizce ve eski terimlerin dizinleri sıralanarak, yanlarına yeni karşılıklarına yer verilmiştir. Eğitim Terimleri Sözlüğü yukarda da bahsettiğim gibi dönemim eğitimcileri tarafından destek gördüğü için 1981 yılında tekrar basılmıştır. Göğüş, 1 Kasım 1928 tarihinde kabul edilen ve 1353 sayılı yasada **"Türk Harfleri**" diye adlandırılan abecemizi düzenlememizin 70. yılı dolayısıyla Çağdaş Türk Dili dergisinde yer alan "**Yetmişinci Yılı Dolayısıyla Elifba Raporu"** adlı yazısına yer vermiştir. Bu yazısında kurulun üyeleri ve bu kurulda alınan kararları ayrıntılarıyla ele almıştır. Ayrıca aynı heyet bu raporunun yanında **"Sarf Rapor**" adlı bir başka rapor daha eklemiştir.

Çağdaşlaşma yolunda ilerleyen ülkemizin daha önce kullanmış olduğu Arap abecesinin Türkçemize uymadığı Tanzimat çağından beri sürekli tartışılan bir konu olmuştur. Yeni bir abecenin düzenlenmesine ihtiyaç olduğu görülmektedir. Cumhuriyet çağından sonra başlayan "Türk Devrimi" , toplumumuzda "Çağdaş Uygarlığa katılma" olduğu kadar Uluslaşma hareketi olarak da nitelendirilmektedir.

Dil Heyeti

Milli Eğitim Bakanlığı, Başbakanlığa 20 Mayıs 1928 tarihinde bir önerge sunarak, Türkçeye yeni bir abece düzenleyecek bir kurul kurulması yetkisi istemiştir. Bakanlar Kurulunun aldığı 23 Mayıs 1928 tarihli karar üzerine **"Dil Heyeti"** adı verilen bir kurul toplandı. Heyetin yayınlamış olduğu raporda imzası yer alan isimler sırasıyla Falih Rıfkı ATAY, Fazıl Ahmet AKÇAY, Ruşen Eşref ÜNAYDIN, Ragıp Hulisi ÖZDE, MAhmet Cevat EMRE, İbrahim GRANDİ, Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU, Mehmet Emin ERİŞİRGİL, Mehmet İhsan SUNGURLU olarak belirtilmiştir:

Göğüş, yukarda saydığımız kişiler tarafından hazırlanmış olan bu rapor hakkında şu fikirlerini bizimle paylaşır:

"*Rapor bizce anadili sevgisi ve bilincinin, bilimsel sorumluluğunun, devrim inancının yansıdığı, saygın bir çalışma ürünüdür. Biz bu rapordaki görüşleri ve kararı, sırasını bozmadan, özetle ve bugünün diline biçimini bozmamaya çabalayarak aktarıp sunuyoruz"* (Göğüş, 1998: 1)

Bu kurul Türk abecesine temel olacak dili ve sesleri belirleme çabası içerisindedir. Dilimizdeki seslerin sayı ve özelliklerini belirlemek, Arap elifbasındaki harflerin bu sesleri belirtme konusunda gösterdiği yeterlilik, eksikliler saptamak konusunda bir dizi çalışmalar yapmışlardır.

Beşir Göğüş'ün Türk diline kazandırmış olduğu çalışmalar yadsınamayacak ölçüde geniştir. O hayatının büyük bir bölümünü anadil çalışmalarına ayırmıştır. Bu konuda birçok kitap hazırlamış ve okullarda okutulmak üzere ders kitabı olarak basılmıştır. Beşir Göğüş'ün hazırlamış olduğu kitapları tanıtarak onun dil anlayışını daha iyi anlamamıza ışık olacağını düşünmekteyim.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ESERLERİNİN TANITILMASI

2.1. ANADİLİ OLARAK TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİNE TARİHSEL BİR BAKIŞ

Talim ve Terbiye Dairesi tarafından 1971 yılında basılmış olan bu eser Türkçenin tarihi gelişimine ışık tutmaktadır. Elbette ki her milletin kendisine ait bir geçmişi ve kullanmış olduğu bir ana dili mevcuttur. Ana dilinin de gelecek kuşaklara aktarılmasında olağanüstü bir gayret içinde çaba gösterilmelidir. Bilindiği gibi ana dili; çoklukla bir kişinin içinde doğup büyüdüğü aile ya da toplum çevresinde ilk öğrendiği dil olarak tanımlanır. Kişinin çocukluğunda tanıştığı ilk dil olması sebebiyle ana dilin öğrenilmediği; edinildiği ya da kazanıldığı kabul edilir Sinan, ana dilin önemini belirtirken ; "Ana dili bilinci ve sevgisi aynı ulus içerisinde yaşayan insanlar arasında ortak bir düşünce sistemi, evreni birlikte anlama ve kavrama yeteneği kazandırır. Bu da aynı ulus içerisindeki insanlar arasındaki bağı kuvvetlendirir" der (Sinan, 2006: 75). Bu eser 1971 yılında Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten- 1970 sayısında da makale olarak yayımlanmıştır (Göğüş, 1971: 123-154). Türkçe Öğretiminin tarihçesini anlatmaya çalışan Göğüş, eserini yazma konusunda şunları dile getirir: *"Her ulusun kendi dilini yeni kuşaklarına öğretmesi, varlığını korumak, kültürünü yüceltmek yolunda önemli bir yer alır. Denebilir ki bu konudaki çabası, ulusun uygarlık ve ulusal bilinçli derecesini gösterir. Bugün anadiline büyük bir sevgiyle sarılıp onu, kendi temelleri üzerinde geliştirerek çağdaş uygarlık dilleri düzeyine getirmeğe çalışan ulusumuzun, geçmişte dilini öğretmek konusundaki anlayış ve etkinliklerine, bu yazı ile birgöz atıyoruz"* (Göğüş, 1971:123).

Göğüş, bu eserinde ana dili öğretimine tarihsel bir bakış göstererek ana dilin evrelerini üç başlık altında değerlendirir. Günümüzde ana dili öğretimi uluslararası bir alan haline gelmiştir. Her ulus kendi ana dili öğretimine yeni bakış açıları kazandırmak amacıyla bir dizi çalışmalar yapmaktadır. Bizde ana dili öğretimi ise bugüne gelene kadar çeşitli evrelerden geçmiştir. Bu eser, Türkçe öğretiminin tarihsel gelişimine ışık tutması ve gelecek kuşakları bilgilendirmesi nedeniyle çok önemlidir. Göğüş'e göre Türkçe öğretiminin evreleri şöyledir:

1) Medreselerin kuruluşundan Tanzimat çağına kadar.

2) Tanzimat ve Meşrutiyet çağı.

3) Cumhuriyet çağı.

MEDRESELERDE VE SIBYAN OKULLARINDA TÜRKÇE

Bu bölümde Türkçenin nasıl öğretildiği; bununla beraber medrese ve Sıbyan okullarında yapılan eğitim öğretimin niteliği hakkında bilgi verilmektedir.

Türkler İslamiyeti kabul etmeden önce eğitim kurumsal bir yapı niteliğinde değildi. Yani bilgi bir okulda değil, toplum içinde öğrenilirdi. İslamiyete geçtikten sonra bu uygarlığın içinde yer alan Türk toplumu, eğitim kurumları için medreseler kurdu. Böylece İslam dini ve bazı temel bilgileri bu kurumlarda öğretilmeye başlandı. Ancak bu eğitim kurumları bir Türk kuruluşu olmasına rağmen Türkçeyi bir öğretim konusu olarak almamıştı. Buralarda Sıbyan okullarında okuma öğrenmemiş çocuklara Arap alfabesine göre okuma ve yazma öğretilirdi.

Medreseler öğretime önceleri Arapça ile başlamışsa da XV. yüzyıla gelindiğinde ders kitaplarının ve kaynak kitapların Türkçe yazılmasıyla, öğretim dili Türkçe olmuştur. Medreselerin bir makamca onanmış bir programı yoktu. Okutulan dersler gelenekle bir program niteliği kazanmıştı. Önceleri Arapça ağırlıklı dersler okutulurken daha sonra Farsça da dahil edilmiştir. 1923 yılında ise Ankara'da Şer'iye Vekaletinin medreseler için hazırladığı programa Türk edebiyatı da eklenmiştir.

Osmanlının uzun yıllar hizmet veren önemli eğitim kurumlarından biri olan bu medreseler de Türkçe okutulmamasının çeşitli nedenleri vardır. Çünkü bu dil herhangi bir eğitime gereksinim duyulmadan öğreniliyordu zaten. Yani bilim dili değildi. Arapça ise Kur'an diliydi; bu nedenle Kur'an'ı öğrenebilmek için Arapça bilmek şarttı. Din ile ilgili veya başka bilim konularında hemen hemen bütün kitaplar Arapça yazılmıştı. Türk yazarlar bile eserlerini Arapça yazmışlardı. Böylece Arapça, medreselerde başköşeyi almıştır. Medreselerde Arapça ve Farsça ile bu dillerin edebiyatları öğretilmiştir. Bu iki edebiyat, medrese yoluyla Türk edebiyatı üzerinde pek büyük bir etki bırakmıştır. Türk edebiyatı, medresede bir ders konusu olmamakla birlikte, gerek öğretmenleri, gerek öğrenciler arasında bir merak duygusu uyandırmıştır. Okuma yazma Sıbyan adı verilen okullarda öğretilmekteydi. Camilerin yanındaki küçük yerlerde, medreselere bağlı olarak açılan Sıbyan okullarında; 4-7 yaş arasındaki çocuklara Arapça ve bazı dini bilgiler öğretilirdi. Ancak burada verilen eğitim belli bir program dahilinde gerçekleştirilmemiştir. Bu kuruluşlarda eğitim veren öğretmenlerin medrese çıkışlı olmalarına bile bakılmazdı. Bu dönemde ağırlıklı olarak Arap alfabesi öğretilirdi. Bu

alfabede Türkçedeki gibi p, ç, ğ seslerini gösteren harfler yoktu. Sırasıyla ilk önce harfler öğretilir, sonra heceler ve kelimeler ve daha sonra cümleler oluşturulurdu. Harfler sesleriyle değil isimleriyle öğretilirdi; /M/ yerine *mim* /N/ yerine *nun* gibi. Daha sonra 1846 yılında harekelere geçilmiştir.

Bu dönemde okuma yazma eğitiminde harften kelimeye ve cümleye giden bir öğretim yöntemi kullanılmaktaydı. Ancak, bu yaşta her şeyi bütün olarak gören kavramaya çalışan çocuk, yaş itibarıyla bu eğitim anlayışında zorlanmaktaydı. Tabi o dönemde çocuk psikolojisi hakkında yeterli çalışmalar yapılmadığı için eğitim öğretimin de nasıl yapılması gerektiği konusunda bilgisizlik devam etmekteydi.

Sıbyan okullarında belli bir plan ve programa göre eğitim öğretim yapılmadığı için öğretmen her gelen çocuğu okula alır ve her yeni gelen çocuğa bireysel eğitim verirdi. Bu okullarda esas olan öğrencilerin Kur'an okumalarını sağlamak olduğu için yazma ikinci planda kalmıştır. Yani yazma toplumda bir gereksinim olarak görülmemekteydi; bu nedenden dolayı da bu okullardan ayrılan çocukların çoğu okumayı öğreniyor fakat yazmayı öğrenmeden okuldan ayrılıyorlardı.

Bu eğitim kurumları ülkede en çok yaygın olarak bulunan okullardı. Halkın büyük çoğunluğu bu eğitim yuvalarında öğrenim görüyordu. Ancak bu eğitim kurumları belli bir amacı yönelik çalışmalarını sürdürdükleri için belli bir programları yoktu. Bu nedenden dolayı bu kurumlar üzerinde ilk düzenleme yapan II. Mahmut olmuştur. Devletin Sıbyan okullarında yapmış olduğu bu düzenlemeler daha çok İstanbul ve çevresiyle sınırlı kalmıştır. Sıbyan okulları 1924 yılında "*Tevhid-i Tedrisat Kanunu"* ile medreselerle birlikte kaldırılmış ve görevini tamamlamıştır.

Bu dönemde ümmetçilik anlayışı hakim olduğu için İslam dininin dili olan Arapça Türkçenin önüne geçmiştir. Bu da dilimiz üzerinde hiç şüphesiz bazı olumsuzluklar getirmiştir. Bunlar:

1) Türkçenin seslerini kapsayan bir alfabe öğretilmediği için; kelimelerin yazımı da gösterilmemiştir. Bu nedenle de dilde yazım birliği oluşmamıştır.
2) Türkçe bir bilim dili olarak ele alınıp incelenmediği için bu dilin zenginlikleri de anlaşılamamıştır.
3) Edebiyatta ise yazarların isteklerine göre yabancı kelimelerle süslü bir düşünce ve duygu dili oluşmuştur.

TANZİMAT ÇAĞI VE SONRASI

II. Mahmut döneminde toplumun bütün kurumlarında birçok yenilikler yapıldı. Devlet örgütünde merkezileşme yoluna gidildi. Artık devletin yazışma işlerini yürütecek yeni bir yazışma diline gereklilik duyulmuştu. Yeni memurun kullanacağı dil eskilerin kullanmış olduğu süslü nesir olmamalıydı; kanun, emir, yönerge biçiminde anlatacak bir nesir olmalıydı. Bu konuda Göğüş, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın görüşleri şöyle yer vermiştir:

"Devletin, içinde bulunduğu siyasi güçlük, zaman zaman olsa bile hükümeti kamu oyundan destek istemeye götürüyordu… Islahat işinin bu desteği ne kadar derinden muhtaç olduğunu anlayan hükümet sık sık beyannameler ve fermanlarla halka baş vuruyordu. Böylece ayıklanmış, kolay anlaşılır bir yazı tarzına gittikçe daha fazla ihtiyaç görülüyordu. Bu devirde Bab-ı Ali memuriyetlerinde yapılan terfilerde hemen daima sade, etraflı, açık bir ifade tarzı üstünlük olarak aranıyordu"(Göğüş, 1971: 127).

Dil bu dönemde oldukça önem kazanmaya başladı. Halka kolayca ulaşabilmek onlara bir konu hakkında bilgi vermek için gazete ve dergilerde dilde sadeleşme çalışmalarına gidildi. Devlet yönetiminde dil çalışmalarına geniş yer verildi ve bu dönemde okullarda Türkçe çeşitli yönleriyle öğretilmeye çalışıldı. Yani Tanzimat çağında Türkçenin önemi fark edildi. Ayrıca bu dönemde II. Mahmut devlet memuru yetiştirmek amacıyla bazı okullar açmıştır.

Ortaöğretim Kurumlarının Doğuşu: Rüştiyeler

II. Mahmut döneminde açılan memur okulları orta dereceli okullar olarak nitelendirilebilinir. Hatta bu okulları *orta dereceli mesleki okullar* olarak da sayabiliriz. Yani bu eğitim kurumları sıbyan okullarının bir üst derecede ki eğitim kurumlarıdır.

Rüştiyelerin ise eğitim tarihimizde önemli bir yeri vardır. Bu eğitim kuruluşlarına neden ihtiyaç duyulduğuna Göğüş eserinde şöyle yer veriyor: *"5 Şubat 1839 tarihli Meclis-i Umur-u Nafia layihasında, fennin ilerlediği, ülkenin bu bilgilerden uzak kalmayacağı, bu nedenle " Harbiye, Bahriye, Hendese ve Tıp fenlerine mahsus" yeni okullar açıldığı, fakat "zikrolunun mekteplere alınan şakirdanın malumat-ı cüziyeleri yani yazı yazmağa ve doğrudan doğruya bir Türki kitap okumağa kudretleri*

olmadığından, birden bire ... yeniokulların programlarıyla karşılaşınca öğrenmekte yetersiz kaldıkları belirtiliyordu"(Göğüş, 1971: 128).

Sıbyan okullarında eğitim iki kısma ayrılmıştı. Birinci derece Kur'an eğitimi ikinci kısımda ise Türkçe hat, ahlaki ve didaktik kitaplar okutmaktı. Ancak bu okullar ülkenin kalkınmasında yeterli görülmediği için ülkenin gereksinimlerine uygun olarak yeni programlarla donatılmış orta öğretim kurumları kuruldu. II. Mahmut bu okullara *"Rüştiye"* adını verdi. Rüştiyelerin açılması ülkenin eğitim anlayışına yeni bir bakış açısı kazandırdı. Çünkü o döneme kadar okullarda her zaman Arapça öğretimine ve dini konuların öğretimine önem verilmişti. Ancak görüldü ki; bu yeterli değil, bununla birlikte dünyada değişen ve gelişen ilim ve fen gibi konulara da gereksinim doğmuştur. İşte bu açılım II. Mahmut döneminde başlamış ve daha sonra Tanzimat dönemiyle devam etmiştir. Ayrıca bu okulların açılması laik düzen açısından oldukça önemlidir. Çünkü o döneme kadar okullar sadece dini öğretim vermek amacıyla işlev görmekteydi. Rüştiyeler dini amaçlarla değil hayatın getirmiş olduğu gereksinmeler sonucunda doğmuştur. 5 Şubat 1839 tarihli layihada şu noktalar belirtiliyordu: *"Ez cümle ilm-i heyetin teshil-i seyr-ü sefaine medar olduğu…Emr-i ticaretin revaç ve kesreti… Ulum-u riyaziyenin, umur-u harbiye ve idare-i askeriyenin hüsn-ü intizamına sebep olduğu… Hayretdih-i hükema-yı eslaf olan vapur misillu bunca umur-u garibe ve nafianın görüldüğü… Ulum-u mevcudenin tevessüü ve intişarı… Yeniden fünun-u kesirenin zuhuru cihetiyle sanayi ve hirfetin imalatında yüsr ve suhulet hasıl olduğu… Bilakis cehl ve nadani ile muttasıf oldukları halde halkın kar ve kisplerinde usret çekecekleri… Hubb-u vatan ne olduğunu bilemiyecekleri…"* (Göğüş, 1971: 129).

Bu fermandan alınan metinden anlaşıldığı gibi toplum, bazı yeni gereksinimlere ihtiyaç duymuştur. Osmanlı toplumu, değişen hayat şartlarına ayak uydurmakta zorlanmış ve bu durum günün şartlarıyla donanımlı elemanların yetişmesine sebep olmuştur. Artık medreseler dışında okullar açmak gerektiğine karar verilmiştir.

Bu dönemde ülkede rüştiyeler, sonra idadiye, sultaniye gibi genel öğretim veren orta öğretim kurumlarından başka, yine orta dereceli darülmuallimin, sanat ve meslek okulları açılmıştır. Bugünde olduğu gibi o dönemde de anadili ilköğretimde ve orta öğretim kurumlarında verilmeye çalışılmıştır. Ancak bu hiçbir zaman yeterli olmamıştır. Bu konuda Göğüş de ana dilin sadece ilk ve orta dereceli okullarla sınırlı kaldığını bu öğretimin yüksek okullara sıçramadığını belirtiyor. Oysa Batılı okullarda ana dili öğretimi yüksek okullarda bir süre sürüp gider.

İlkokullarda

Tanzimat dönemine gelene kadar ve hatta bu dönemde dahi ilk ve orta dereceli okulların belli başlı bir programları yoktu. Bu da ne öğretileceği konusunda sıkıntı yaratmaktaydı. Daha sonra bu durum 1869 tarihinde Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile program saptanmaya çalışıldı.

Bu belgede, ilkokullarda ana dili programı olarak *"usul-ü cedide vechile eilfba, yazı talimi"* denilmekteydi. Bu programa bakıldığında eğitimin en güç etkinliği olan ilk okuma-yazma öğretiminde henüz Batı'dan bir şey alınmadığını gösteriyordu. Batı'da ilkokuma öğretimine, harf yerine kelimeden başlamak gibi çözümleme yöntemine giden hareketler görülmekteydi.

Bu dönemde ana dili öğretimi açısından önemli bazı kitaplar da basılmıştır. Özellikle Fuat ve Cevdet Paşa tarafından *Nuhbet'ül Eftal* adlı eser basılmış ve bu kitaba La Fontaine hikayeleri adlı okuma parçaları da eklenerek ahlaki ders verme amacı güdülmüştür. Ana dili öğretiminin önem kazandığı bu dönemde yazılan bir başka eser de 1874 yılında Selim Sabit tarafından kaleme alınan " *Rehnüma-yı Muallimin"* başlıklı küçük bir kitaptır. Bilindiği gibi Osmanlı imparatorluğunda okullara sıra, yazı tahtası, harita gibi yenilikleri de getiren bu eğitimciydi. Selim Sabit tarafından yazılmış olan bu kitap bir program ve öğretim metodu kitabı olarak görülebilir. Eserde, ilkokullarda okutulan derslerin konuları verilmekle birlikte, öğretim yöntemlerinin esaslarını gösteriyordu. Ayrıca bu kitap, ilk okuma yazma işine önemli bir yer ayırmıştır.

Selim Sabit, çocuklara öğretilecek ilk kelimeleri heceleterek okutuyor ve bu kelimelerin çocuk yaşantısı içinde bulunanlardan seçilmesini gerekli buluyordu. Ayrıca Sabit, bu kitapta savunduğu yönteme göre, Elifba-yı Osmani isimli bir kitap da yazdı. Bu eserin hem yöntem açısından hem de çocuk psikolojisine daha uygun olduğu görülmüştür. Çocukların okumayı kolay kavraması açısından oldukça verimlidir.

Artık bu yüzyıldan itibaren eğitim öğretim programlarına ve anadil çalışmalarına ciddi bir şekilde önem verildiği görülmektedir. 1869 yılında ilkokullar dört yıl olarak saptanmışsa da, 1875'te üç yıl olarak görülmektedir. Bütün bu çalışmalar ana dili programında ilerlemeler sağlamıştır. Bu dönemde öğretim programına bazı dersler de eklenerek; bu derslerin konuları, öğretim yöntemleri ve amaçları açıklanmıştır.

1891 yılında okul programları, zamanın görüş ve gereklerine uygun olarak yeniden değiştirildi. Yine bu dönemde ana dili programında haftalık ders saatleri artırıldı. Bu dönemde okutulan dersler şöyle sıralanabilir:

- Elifba
- Kıraat
- İmla
- Kavaid-i Lisan-ı Osmani
- Hüsn-ü Hat

Bu yıllarda düzenlenen programlara bakıldığı zaman dikkat çeken bir yön "*ezber ve inşat"* çalışmalarına yer verilmemiş olmasıdır. Yani dersler ezber ağırlıklı olarak yürütülmüyordu. Aslında bazı eğitimciler bazı manzumeleri ezberletiyorsa da programda *inşat* yoktu. Ancak bunun sebebi de o dönemde yeterli çocuk şiirlerinin bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Şunu da hemen belirtelim ki bizde çocuk edebiyatı Sati El Husri'nin, şairleri, yazarları bu konuda eser vermeğe çağırmasıyla belirmiştir. Ezber ve inşat ancak 1913 tarihli ilkokul programlarına girmiştir.

Bu dönemden itibaren ana dili öğretiminde oldukça ciddi çalışmalar yürütülmüş; aynı zaman da ilk okuma öğretimi hakkında yeni yöntemler geliştirilmiştir. 1909 yılında Sati El Husri, yine harflerin öğretilmesinden başlayarak yeni yollar gösterir. Ancak harfleri sırasına göre değil en çok kullanılışına göre tanıtmak, öğrenilen harflerle hemen kelime yapmak, öğretirken yazdırmak ve harfleri isimleriyle değil, sesleriyle öğretmek diye özetlenebilir.

1911 yılında Mehmet Şerif, *Rehber-i Tedris* isimli bir kitap yazmıştır. Bu kitapta ilk okumayı öğreteceğimiz çocukları tanıma esas alınmıştır. Yani çocuk psikolojisini tanımlama anlama çabası görülmektedir. İlk önce çocukları konuşturma ve bu konuşmalar sırasında
çocukların en çok ilgilendikleri bir cümle seçmek; bundan da bir kelime alıp harflere ayırarak öğretmek öğütleniyordur. Bu da bireşimsel bir öğretim yöntemiydi.

1918 yılında Nüzhet Sabit, "***Kelime Usulü ile Elifba****"* adlı kitabı çıkardı. Bu kitap ülkede yürütülen ana dili çalışmalarına ayrı bir bakış açısı kazandırmıştır. Bu kitapla birlikte çocuk psikolojisinin bilimsel verilerine uygun olarak ana dili öğretiminde çözümsel bir yol izlenmiştir.

1913 yılında ilkokullarda "*İlk Tedrisat Kanun-u Muvakkati"* ile birlikte öğretim süresi altı yıla çıkarıldı. Bu dönemde eğitim programları oluşturulurken Fransız okulları

örnek alınarak bilgi ve uygulama dersleriyle genişletildi. Ana dili programı yeniden yapılandırıldı. İlk okuma Kur'an dersleriyle birlikte, birinci ve ikinci sınıfta öğretiliyordu. Yazma çalışmaları *"tahrir"* adı altında 2-4 sınıflarda birer, 5-6 sınıflarda ikişer saat olarak yer almaktaydı.

Orta Dereceli Okullar

II. Mahmut döneminde orta öğretim kurumları oluşturuldu. Bu dönemdeki okullar ya okullardan birisi de mesleki okullarıdır. Ana dili programlarının da doğru anlama ve yazma gibi amaçları bulunmaktaydı.

1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi "*idadiye"* adını taşıyan rüştiyelerden sonra üç yıllık öğrenimi de getiren orta öğretim kurumlarının kurulmasını öngörülüyordu. Ancak ilk idadiye 1873 yılında açılmıştır. Nizamnamede idadiyelerin eğitim programlarında anadil öğrenimi olarak *"Mükemmel Türkçe kitabet ve inşa"* derslerine yer verilmiştir. 1890-1892 yılları arasında bütün programlar yeniden ele alındı ve rüştiyeler ile idadiyelerde ana dili programları birkaç kere değiştirilip geliştirildi. Artık çağın gereklerine ve ihtiyaçlarına göre programlar oluşturuluyordu. Rüştiyelerde ana dili ders saatleri yükseltilmekle birlikte; idadiyelerde de ana diline ek olarak edebiyat ve ahlak dersleri getirilmiştir.

Okuma çalışmaları ise sadece bilgi almak amacı taşıdığı için; anlama, inceleme çalışmalarına yer verilmiyordu. Son sınıflarda özellikle yazı çalışmalarına, tarif, tasvir, karşılaştırma yapma, yaşanmış bir olayı hikaye etme, mektup, tutanak tutma, dilekçe gibi etkinliklere ağırlık verilmiştir. İdadiyelerde edebiyat dersleri hep eski metin üzerinde gösteriliyordu. Daha çok *"Tezkere, tahrirat, derkenar, mazbata, layiha, tebrikhane, resmi antuk…"* Bu türler için öğrencilere örnekler gösterilir ve bu örneklere uygun yazmaları istenirdi. Hüsn-ü hat dersleri rüştiyelerin ve idadiyelerin ilk iki sınıfında görülüyordu. Programlarda el yazısına rik'a deniliyordu. Daha önceki programda yer alan ve ancak süs için kullanılan sülüs yazısı kaldırılmıştı.

Okutulan edebiyat derslerinde eski ürünler etkisini sürdürmekle birlikte Batı edebiyatının da yer aldığı görülmekteydi. Ancak anadil okullarda yeteri kadar saygın yerini alamamış ve Türkçe'nin hassas kuralları tam olarak öğretilemiyordu. Bu tespit dahilinde bir rapor sunulmuştur. Bu konuda Göğüş, şöyle der:

"*1896 yılı, Maarif Nezaretine, anadili üzerinde bir kurulca hazırlanmış bir rapor verilmişti. Bunda, Türkçenin ayrı bir dil olduğu, kendine özgü kuralları bulunduğu, Türkçekavait dersinin Arapça-Farsça kavaitle doldurularak öğrencilerin*

zihnini karıştırmamak gerektiği açıklanıyor ve öneriliyordu. Bu rapor Türkçeye saygı ve onun kurallarını ayrıca
öğretmek gerektiğinin belirtilmiş olması yönünden, öğretim tarihinde önemle anılmalıdır" (Göğüş, 1971: 136).

Bu açıklamadan da anlaşıldığı gibi ana dili öğretimindeki yanlışlıklar çok çarpıcı bir şekilde sunulmuştur. Bu da gösteriyor ki; dönemin eğitim programları eleştirilebiliniyordu.

Orta dereceli okullarda ana dili çalışmalarının değişmesi ve geliştirilmesi oldukça geç oluşum göstermiştir. Hatta 1910 yılına kadar bu okullardaki ana dili faaliyetleri değişim göstermemiştir. Ancak bu yıllarda toplumda süre gelen *Türkçülük* anlayışı toplumun birçok kesiminde kendini göstermeye başlamıştır. Türkçülük akımı bir yandan da dile sıçramış, edebiyatta ürünlerini bir bir sergilemiştir. Gerçi Türkçülük akımları okullardaki ana dili öğretiminde Türkçecilik konusunda uzanmamıştı, ama yazarların birçokları öğretmen oldukları için yeni ürünlerin okullara ve okul kitaplarına girmesi gecikmedi. Bu yeni dil anlayışı yeni bir akımla birlikte doğmakla birlikte 1911 yılında Sultaniye programında dil ve edebiyat değişimlerini ele almıştır. Bu da bize gösteriyor ki toplumdaki değişimler eğitim kurumlarına çok çabuk yansıtılmaktadır. Ayrıca okullarda ana dili sevgisi, vatan sevgisi ve Türkçeye saygı gibi duygular aşılanmaya çalışılmıştır.

1911 yılında idadiyelerin eğitim programlarına baktığımızda bazı yenilikler görülmektedir. Tanzimat dönemiyle doğan yeni edebiyat okullarda kendini hissettirmeye başlamıştır. Batı edebiyatının da tanıtılması programda yer almıştır. Tanzimatın başından beri Batı'dan yapılmış çeviriler, bu edebiyatın okullarda okutulmasına yardımcı olabiliyordu. Ayrıca bu programın bir başka özelliği de öğrencileri Batı edebiyatı ile ilgilendirmekteydi.

Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde (1869) orta öğretim de yeni bir kurumlara ihtiyaç duyulduğunun sinyalleri verilmiş olmasına rağmen bu okulların kuruluşu 1910 yılına kadar sarkmıştır. *Sultaniye* adı verilen bu orta öğretim kurumları eğitim anlayışına yeni bir bakış açısı getirdiğini görmekteyiz. Sultaniyelerde Türkçe ve edebiyat programının idadiyelere göre biraz değiştiğini görüyoruz. Bu okullarda öğretilen edebiyat derslerinin amaçları şöyle belirtilmektedir: *"Edebiyat, zihni tenvirden başka kalbi tezhip, ahlakı Tahsin, insani, dini ve vatani hislerin itilasına yardım edecek*

surette okunacak… Tahlil-i kelami, iştikaki, mantıkiye dikkat olunacak, belegat tedris olunacak…" (Göğüş, 1971: 138).

1922 yılında sultaniyelerde edebiyat tarihi dersleri daha genişletilmiş olarak yerlerini aldı. Tabi ki orta dereceli okullara edebiyat tarihi derslerinin konulmasında, milliyetçilik akımının etkisiyle Türk tarih ve edebiyatı üzerinde yapılmış incelemelerin de büyük bir etkisi vardır.

Tanzimat ve Meşrutiyet döneminde eğitim anlayışında tam anlamıyla Osmanlılık ülküsü hakimdi. Osmanlı imparatorluğu toplum içerisinde var olan Ermeni, Rum, Arap gibi toplulukların resmi okullarda fen derslerini, din bilgilerini ise kendi dilleriyle öğrenmelerini benimsemişti.

Tanzimattan bu yana süre gelen ana dili öğretiminin başlıca sorunu olarak serbest okumaya yer verilmemesi olmuştur. Çocuk edebiyatından yoksun ve gençleri ise edebi eserlerle ilgilendirmek, o günkü siyasi anlayışa göre, serbest düşünceler edinmeleri açısından oldukça sakıncalı görünüyordu.

Ana dili öğretim çalışmalarında ve programlarında yazma derslerine pek az rastlanmaktaydı. Bu da ancak inşa ve kitabet adı altında yapılan ve bazı örneklerle sınırlı kalan etkinliklerdi. Çocuk ya da genç kendi duygu ve düşüncelerinden oluşturduğu serbest yazma üretiminden yoksun bırakılmıştır. Ana dili öğretiminin kurallarla yapılamayacağı, bir etkinlik olduğu; yazarak, konuşarak, okuyarak öğretilmesi gerektiği henüz kavranmamıştı. II. Meşrutiyet çağında, Türkçenin bilim yönünden yetersizliği gidermek amacıyla Maarif Nezaretine bağlı olarak "*Istılahat-ı İlmiye Encümeni"* kuruldu. Bu encümenle birlikte, yine Maarif Nezaretine bağlı olarak*"Tetkikat-ı Lisaniye Heyeti"* kurulmuştur. Bu kurum okulların sözlük ihtiyacını karşılamak amacını gütmüştür. Ancak bu çalışmalar sonuç vermemiş ve imla bir sorun olarak Cumhuriyet dönemine kadar devam etmiştir.

CUMHURİYET ÇAĞINDA

Türkiye Cumhuriyeti, Türk halkına ve Türk kültürüne dayanıyordu. Eğitime ulusal kültür açısından bakıldığında Türkçe, Cumhuriyetin ilanından sonra çeşitli yönleriyle ele alınıp incelendi. 1923 yılında yeni kurulan hükümet tarafından *Heyet-i İlmiye* toplandı. Bu heyet bütün milli eğitim konularını ele almakla birlikte "*Milli kamus*

ve sarf" ile "*Milli lisan ve edebiyat"* konularını ele aldı. Sultaniyelere ise *lise* adı verildi. 1924 yılında tekrar toplanan bu heyet tarafından ilkokullar beş yıla indirildi.

İlkokullarda

Cumhuriyet döneminde, yapılan eğitim çalışmalarının başında, ilköğretimi bütün ülkeye yaymaktı. Bu nedenle de okuma-yazma öğretimi, üzerinde önemle durulan konulardan biri oldu.

1924 yılında İstanbul'da toplanan; "*Elifba kongresi*"; 1918 yılında Nüzhet Sabit'ın kaleme aldığı *"Kelime Usulü ile Elifba"* adlı kitabında ortaya attığı kelimeden başlayan çözümleme yöntemini ele alıp inceleyerek bu yöntemin faydalı olacağı kanısına vardı. Bu yönteme 1924 yılında ilkokul programında yer verildi. Programda, okuma-yazma öğretilirken kelimeyi öğrenciye hecelettirmek yasaklandı, harflerin isimleriyle değil sesleriyle öğretilmesi öğütleniyordu.

1926 yılında oluşturulan ilkokul programında ilk okuma-yazma çalışmalarına da ayrıntılarıyla yer verildi. Program, çocuklara önce kelimeyi okuyup yazdırma yöntemini öğütlüyor, kelimeden harfe varmak, yani çözümleme yapmak için *"savti usul"* kullanılabilir deniliyordu.

Bu dönemde ilk okuma öğretimi üzerinde dokuz maddelik bir talimat vardı: "*Okuma-yazmayı haftanın her gününe dağıtmak, okuma ve yazmayı birlikte yürütmek, öğrenilenleri tekrar ettirmek, okunup yazılan kelimeleri söyletmek ve anlamı üzerinde durmak, değişebilir (müteharrik) harfler yapmak (çözümleme için), duvar levhaları yapmak, sınıfı öğrenme hızına göre iki gruba ayırmak…"*(Göğüş, 1971: 141).

1926 yılında yapılan programda ayrıca anadili öğretimi üzerinde de durulmuş ve Ana dili programının başına bu öğretimin genel amaçları maddeler halinde sıralanmıştır. Bu amaçlar; çocukların sözlü, yazılı ifadeleri anlaması, düşünce ve ya duygularını anlatabilmesi, kelimelerin anlamlarını doğru bilmesi, buna bağlı olarak doğru düşünebilme alışkanlığını geliştirilmesi, Anadolu ağzı yerine İstanbul ağzını öğrenmesi olarak sıralanabilir.

Programda çocukların, okuduklarını anlaması, anladığını ifade edebilmesi, yeni kelimeleri öğrenmesi, anlamlı ve işlek okumaya çalışması, okunan parçalardan bazılarını ezberlemesi, öğrencilerin sözlük alışkanlığı kazanmasını sağlamak gibi hedefler belirtilmiştir. Programda ezberletilecek metinlerin niteliğine de yer verilmiş ve bu manzumelerin çocukların yaşantılarına, duygularına uygun olması gerektiği,

çocuklarda yaşama zevki ve isteği uyandırması, ezberlenilmesinin kolay olması gerektiği vurgulanmıştır.

Doğru, güzel, sade yazı yazma konusunda da gerekli öğütlerde bulunulmuş ve konunun bu yaştaki çocuğun psikolojisine, yaşantısına uygun olması gerektiği, çocuğun kendi duyduğunu yine kendi kelimeleriyle yazması gerektiği açıklanmıştır. Tabi buna benzer birçok hedef belirtilmiş ve uyulması gereken kurallar saptanmıştır. Yeni okuma-yazmaya başlayan çocukların ilk önce dikte çalışmalarına yer verilmesi gerektiğine ve dikte edilen yazılar ya öğretmen tarafından düzeltilecek, ya da değiştirilerek öğrencilerin birbirlerinin yazılarını düzeltmeleri sağlanmalıydı.

İsmi "kavait" olarak geçmekle birlikte dilbilgisi dersi sadece 4. ve 5. sınıflarda öğretiliyordu. Bu derslerde dilbilgisinin soyut olarak verilmemesi, örnekten kurala gidilmesi gerektiği doğru bir tespit olarak belirtiliyordu.

1926 programı; okuma, yazma, imla, dilbilgisi adı altında yapılan bütün çalışmaların çocuğun ana dilini geliştirmesine hizmet etmesi, bir ilke olarak benimsenmesi gerektiğini hatırlatıyordu.

1928 yılında Arap harfleri bırakılarak Latin harfleri kabul edildi. Bu alfabe kabul edilmeden önce *"Dil Heyeti"* adıyla kurulan bir bilim kurulu Latin alfabesinde gerekli değişiklikleri yaparak Türkçe için bir alfabe meydana getirmiştir. Bu alfabe Türkçenin seslerini tam olarak karşıladığı gibi Türkçe kelimeleri kolay yazmayı da sağlıyordu.1928-1929 eğitim ve öğretim yılının büyük bir bölümü yeni alfabe ile okuyup yazma öğrenilmesine harcandı.

Yeni Türk alfabesinin kabul edilmesiyle Türkçede ilk okuma yazma öğretiminin pek çok güçlükleri de ortadan kalkmış oldu. Ancak bu sefer de ilk okumaya kelimeden mi yoksa harften mi başlamak gerektiği konusu tartışılmaya başlandı. Bu tartışma 1936 programındasonuca bağlanarak; çocuk psikolojisi temel alınarak, ilk okuma yazma öğretimine "cümleden başlamak" gerektiği kabul edilmiştir.

Yeni Türk alfabesinin kabul edilmesiyle birlikte bir başka tartışma konusu "*yazı"* sorunu ortaya çıktı. İlk okuma yazmaya büyük ya da küçük harflerden hangisiyle başlanılması konusu 1936 programında büyük harflerden başlanmasına karar verilirken 1962 programında her ikisini birden kullanma kararı alındı.

El yazısında ise Fransız üslubu el yazısı ortaya çıktı ve okullarda uygulanmaya başlandı. 1936 programı ile büyük harflerin şekillerine paralel olarak dik, yuvarlak, alt

üst çıkıntıları gövdesi kadar, kurşun kalem ya da tablalı uçla yazılması sağlık verilen bir yazı şekli kabul edilmişti. Bu yazıda, harflerin kıvrık yanları da atılmıştı.

1962 yılında tekrar bir taslak hazırlandı. Taslağın ana dili bölümü temelde değişmese de dilbilgisi konuları geleneksel sistemden kurtarılarak, görevsel bir duruma getirildi. Ayrıca kuramsal bilgiler yerine, doğru yazma ve cümle kurmaya yarayacak dilbilgisi konularına yer verilmişti.

Orta Dereceli Okullarda

Cumhuriyetin ilanından sonra Vasıf Çınar'ın başkanlığında ikinci *"Heyet-i İlmiye"* toplandı ve bu heyet eski programları gözden geçirerek yeni programın ilkelerini saptadı. 1924 yılında adları lise olarak değiştirilen ortaöğretim kurumları için yeni bir program yapıldı. Bu ilkeleri açıklamak amacıyla *Lise Müfredat programlarının Esbab-ı Mucibe Layihası* (1924) adında birde kitapçık yayınlandı. Bu kitapçığın en sonunda yer alan Türkçe bölümünde, orta okul, lise ve öğretmen okullarının ana dili öğretimi ilkeleri açıklanmıştı. Yabancı kelimelerin anlaşılması için Türkçe dersinde kural öğretmenin yanlışlığına, imla çalışmalarının gerekliliğine, tahrir çalışmalarında konuların hayati önem taşımasına, kişisel yaşantıların anlatılmasına önem vermek gerektiğine programda yer verilmiştir.

Bu dönemde okutulan Türk edebiyatı konularının Cumhuriyetten önceki müfredattan pek bir farkı yoktu. Yöntem olarak edebi metinlerin seçilmesi, konu olarak da Batı edebiyatının tanıtılmasına devam edildi. Batı edebiyatından bazı önemli eserler çevirtilerek okullarda okutuldu.

1924 yılı programı üç yıl uygulandıktan sonra 1927 yılında yeni bir program oluşturuldu. Bu programda başlıca üç değişiklik yapılmıştır:

1) Yazma çalışmasına (kompozisyon) belli bir saat ayrılarak belirlendi. Çünkü lisede yazma çalışmaları yapılmıyor ve gençlerde ana dilinin bu en önemli hüneri oluşmuyordu.
2) Okuma ayrı bir etkinlik olarak alınmıştı. Bu yolla da gençlerin Batı ve yeni Türk edebiyatıyla ilgilenmesi sağlanmış olacaktı.
3) Bütün bu çalışmalar, edebiyat tarihi saatlerinden alınmış ve böylece edebiyat tarihi dersi azaltılmıştı.

Ancak bu program gereği gibi uygulanamadı. Bunun sebebini Göğüş : "*Yazma çalışmaları, öğretmene yüklediği düzeltme yükü ve öğrenciye sevimsiz gelmesi yüzünden daima savsaklandı. Okuma için metin verecek kitaplar hazırlanamadı. Öğrencilerin*

ellerinde yalnız edebiyat tarihi kitapları bulunuyordu; gençlerimiz bunlara alınmış bulunan, yabancı kelimelerle dolu divan edebiyatı metinlerini sökmek için vakitlerini geçirip durdular" biçiminde açıklar (Göğüş, 1971; 147). Harf inkılabından sonra ders kitaplarının yeni harflerle basılmasına karar verildi. İlk basılan kitaplar; ortaokullarda "Okuma", liselerde A. Canip Yöntemin "Edebiyat" kitabı olmuştur. Yeni harflerle okuma alıştırmaları için Y. Kadri Karaosmanoğlu, R. Eşref Ünaydın ve FalihRıfkı Atay'ın kendi yazılarından seçerek hazırladıkları *"Seçme Yazılar*" adlı eser okutuldu.

1928 yılında orta dereceli okullarda dil öğretimi açısından önemli bir olay da Orta öğretimde Arapça ve Farsça derslerinin kaldırılmasıdır. Çünkü bu diller sadece dilimizdeki yabancı kelimeleri öğretmek için değil bu dillerin kendilerini öğretmek için öğretiliyordu. Cumhuriyetle birlikte Batı dönmüş olduğumuz için Arapça, Farsça yerine Batı dillerine yönelmek gerekti.

Yeni alfabeyle birlikte Türkçenin önemi artmış ve ana dili sevgisi ön plana çıkmıştır. 1929 yılında Türkçe ve edebiyat programları yeniden gözden geçirildi. Yeni programın başında M. Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığına sunulmuş bir rapor yer almaktaydı. Talim ve Terbiye Kurulu üyesi İ. Sungu, Genel Müfettiş A.Canip Yöntem, H. Ali Yücel ve Dil Heyeti üyesi R. Nuri Güntekin'in hazırlamış oldukları bu rapor birçok konuyu aydınlığa kavuşturuyordu: Divan edebiyatına yeni programda daha az yerverilmiştir; fakat geçmişle düşünce ve duygu ilgimizi kesmemek için, eski edebiyatımız lise ikinci sınıfta haftada 1 saate indirilmiştir. Batı edebiyatının ise dünya ölçüsünde değeri ve etkisi yönünden tanıtılması gerekmekteydi.

Program, ortaokul bölümünde daha önceki programları tamamlayıcı ve yenileyici nitelikteydi. Bu yeniliklerin başında ana dili gelmekteydi. Bu çalışmalarda anadilinin bilgi veremeyeceği, düşünme alışkanlığı vereceği, okuma-yazma yeteneklerinin paralel devam etmesi gerektiği belirtilmiştir. Öğrencilerin, edebi eser seçme konusunda serbest bırakılması gerektiğine, iyi eser seçme konusunda eğitilmesine, özellikle sessiz okuma üzerinde durulmasına karar verilmiştir.

Programda edebiyat öğretiminin önemi ve amaçları şu sözlerle açıklanmıştır:

" *Edebiyat öğretimi, hayal ve heyecan hayatını geliştirmeli… Edebiyat, yaşamanın ilham ve yorumudur; insan ruhunun ilerleme ve gelişmesini gösterir. Öğrenci edebi eserler okusun ki kendi yaşamasının anlatılmış olduğunu görsün, kendini anlasın; büyük*

insanlara hayranlık duysun; içinde ülkeler doğsun. Düşünce yönünden gelişsin, iyi düşünüp iyi duymaya alışsın…" (Göğüş, 1971: 149).

Program Türkçe ve edebiyat ayrımına da son vermiş ve ikisinin bir bütün olarak yürütülmesine karar vermiştir.

1932 yılında *Birinci Türk Dil Kurultayı* toplandı. Bu kurultayın almış olduğu karar Doğrultusunda; Türkçenin kendi özellikleri doğrultusunda zenginlikleri araştırılması, kendi kök ve ekleriyle geliştirilip çağdaş uygarlık kavramlarını anlatabilecek bir dil durumuna getirilmesi, yabancı kural ve kelimelerden arıtılması ulusal bir ülkü olarak benimsendi.

1939 yılında ana dili sorunları hızlı bir şekilde çözülmeye başlandı. Bu dönemde ana dili sınavları, öğrencilerin bilgi ve hünerlerini tam olarak, çok yönlü birtakım sorunlarla yapılmaya başlandı.

1940 yılında Bakanlık, Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu'na *"Ana Hatlarıyla Türk Grameri"* isimli bir dilbilgisi kitabı yazdırdı. Böylece dilbilgisi tekrar okul programına girmiş oldu.

1943 yılında ortaokullarda okutulmak amacıyla kitap yarışması düzenlendi. Hazırlanan kitaplar 1945 yılında okullarda okutulmaya başlandı. Ayrıca 1945 yılında edebiyat derslerinde metinlerin niteliği tartışılmakla birlikte, Batı edebiyatından edebi metinlere de yer verildi. Bu arada Türk Dil Kurumunun hazırlatmış olduğu *"Türkçe Sözlük"* de orta dereceli okullar için büyük bir boşluğu dolduruyordu.

1949 yılında ortaokullar ve dört yıla çıkarılan liseler için yeni birer program yapıldı. Bu yılda liseler için yapılmış olan programda ana dilinin dersinin adı, değiştirilerek "*Türk dili ve edebiyatı"* olmuştu. Dilbilgisi, kompozisyon konuları ve Batı edebiyatından seçme eserler okutuluyordu.

Göğüş bu eserinde ana dili eğitiminin tarihi gelişimini oldukça ayrıntılı biçimde anlattığı görülmektedir.

2. 2. İLKOKULLAR İÇİN TÜRKÇE 5

Ünver yayınları arasında 1994 yılında basılan bu eser Talim ve Terbiye Kurulu 28.08.1992 gün ve 237 sayılı kararıyla 1992-1993 öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir. Çağdaş bir yöntemle hazırlanan bu eserin amacı ilköğretim son sınıfında okuyan çocukların ana dilini öğrenmedeki eksikliklerini

gidermek ve çocukların okuyup yazarken karşılaşmış oldukları güçlükleri gidermek olmuştur. Göğüş, bu eserinin kapak kısmını ilköğretim öğrencilerinin resimleriyle süslemiştir. Eserin kapak resimleri ve metinleri süsleyen eserler M. Çakırcalı tarafından hazırlanmıştır. Kapaktan sonra Atatürk'ün resmi ve Gençliğe Hitabe yer alır. Yazar, daha sonra içindekiler kısmına yer vermiştir.

Göğüş, ilköğretim 5. Sınıf öğrencileri için hazırlamış olduğu bu eserine M. Akif Ersoy'un yüce milletimize armağan etmiş olduğu "İstiklal Marşı'mızla" başlamıştır. İstiklal Marşımızın ilk iki kıtasına yer veren yazar, ikinci aşamada "**BUNLARI ÖĞRENELİM"** adlı başlığa yer vermiştir.

Yukarıda da belirttildiği gibi Göğüş, çocukların okuduklarını rahat anlamalarını sağlamak için bazı sözcük ve sözcük gruplarının anlamlarına yer vermiştir.

"**BUNLARI ÖĞRENELİM:**

Şafak: (Bu Marşta) Ufuk.

Sancak: Bayrak.

Milletimizin yıldızı: Şair, bayrağımızı, milletimizin yıldızı sayıyor. Daima parlayacak ve milletimiz yaşayacak diyor.

Irk: (Bu Marşta) millet.

Hilal: Ayın yay biçiminde görünen ilk durumu. Bayrağımızdak ay.

Nazlı: (Bu marşta) Sevgili, korunmak istenen.

Helal olmak: Bir emeğin karşılığı alınmak. Şair "Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal" sözleriyle şunu demek istiyor: Biz bayrağımızın gülmesini, yani bağımsız olmasını isteriz. Ancak , bayrak gülmezse, yani milletimiz bağımsızlığına kavuşmazsa, boşuna kan dökmüş oluruz. Kanımız karşılıksız kalır, kanımız helal olmaz. Şair, bayrağın gülmesini, vatanın kurtulmasını diliyor.

Hak: Bir kimsenin emeğinin karşılığı elde etmesi gereken şey.

Hakk'a tapan: Allah'a tapan olarak yer vermiştir. (Göğüş, 1994: 8).

Yazar örnek olarak vermiş olduğu metinlerde çocukların konuyu daha rahat anlamalarını sağlamak için ve çocukların yaratıcı düşüncelerini ortaya koymak sorup sorgulamak için metnin ikinci bölümünde bazı sorulara yer vermiştir. Bunu da **YAZI ÜZERİNE SORULAR** başlığıyla dile getiriyor. Metinden;

"**YAZI ÜZERİNE SORULAR:**

1. İstiklal Marşı'nı, milletimizin marşı olarak hangi meclis kabul etmiştir?

2. Şair, bayrağımızın her zaman yurdumuz üstünde dalgalanacağını hangi sözlerle anlatıyor?

3. Bayrak, neyin işaretidir?

4. Bayrağın gülmesi ne demektir?

5. Resimden ne yapılıyor?

6. Milletimiz, bayrağımızın gülmesi için neler yapmıştır?

örnek olarak verebiliriz (Göğüş, 1994: 8).

Göğüş, çocukların sözcük dağarcıklarını genişletmeye çalışırken bunu da oldukça ölçülü bir şekilde yapmaya özen gösterdiğini görüyoruz. Sözcük seçimine dikkat eden yazar metinlerin de hep Türkçe sözcük kullanmıştır. Yabancı metin kullanmaktan uzakduran yazar, metinleri Türk eserlerinden seçmiştir. Böylece çocuklara Türkyazarlarını da tanıma fırsatı sunuyor. Kitabında, örnek metinlerle çocukların düşünce dağarcığını genişletmeye çalışan Göğüş, aynı zaman ana dili öğretimine de geniş yer vermiştir. Bilhassa doğru cümle kurmadasözcükleri doğru telaffuz etmede çocuklara yardımcı olan yazar bu bilgilerine de konunun**BİLGİLER, ALIŞTIRMALAR** bölümünde yer veriyor.

Ana dili çağdaş bir yöntemle ve yeni tekniklerle öğretmeye çalışan Göğüş, günümüz eğitimine de ışık tutmaktadır. Dilbilgisi kurallarına her metnin sonunda yer vermeye çalışan yazar aynı zamanda da noktalama işaretlerini ve yazım kurallarını da çocuklara hissettirmeye çalışmıştır. Yazar dilbilgisi konularına yer verirken çocukların yaş grup özelliklerini de göz ardı etmemiştir. Tümevarım yöntemini kullanan Göğüş, çocukların ana dillerini sorgulayarak, anlıyarak, kavrayarak ulaşmalarını sağlamaya çalışmıştır. Bu dilbilgisi kurallarını anlatırken de metinden seçmiş olduğu sözcük ve cümle örneklerinden hareketle anlatmaya çalışmıştır. Bu da yeni İTDÖPK'na uygudur (İTDÖPK, 2006:1-9).

Metinin son çalışması ise "ANLATMA, DİNLEME, YAZMA ÇALIŞMALARI" başlığıyla yer almaktadır. Bu bölüm, çocukların yaratıcı düşüncelerini geliştirmek dinleme, izleme, okuma ve anlama ile ilgili becerilerini kaynaklara başvurarak içinde yaşadıkları yurdu, toplumu, dünyayı daha iyi tanımaları, sevmeleri için kullanabilme yöntemini kazandırmak amacıyla düzenlenmiştir. Göğüş, eserinde çocukların becerilerini geliştirmelerini sağlamak, Türkçeyi doğru kullanmalarını ve bunu davranışa dönüştürmelerine yardımcı olmak amacıyla her ünite

sonunda bazı test çalışmalarına da yer vermiştir. Bu test örnekleri çocukların öğrendiklerini pekiştirme açısından oldukça önemli bir çalışmadır.

Günümüz Türkçe öğretiminde oldukça yoğun çalışmalar yapılmakta ve bütün bu çalışmalar beraberinde yeni yapılandırmalar da getirmiştir. Öğrencilerin yazı becerilerini geliştirmek amacıyla yazı programları yeniden gözden geçirildi ve öğrencilerin okunaklı, çabuk yazabilen, işlek bir yazı alışkanlığı kazanabilmeleri için el yazı daha etkin hale getirildi. Aslında bütün bu yenilikler Beşir Göğüş'ün kitabında görülür. Göğüş, her metinin sonunda el yazısı ve eğik çizgi çalışmalarına yer vermiştir. Bu çalışmaya yer vermedeki amacını şöyle özetliyebiliriz:

- Öğrencilerin el yazısı yazma alışkanlığı ilköğretimde başlar.
- Öğrencilerin ilköğretim 1. , 2. , 3. ,sınıfta öğrendikleri el yazı çalışmalarınıdaha okunaklı, daha hızlı ve daha işlek hale getirmelerine yardımcı olmak.
- Bir anlatım aracı olan el yazısını güzelleştirmek ve çeşitlendirilmesine yardımcı olmak.

Göğüş, bu kitabında metin seçimine de özen göstermiş ve aynı zamanda metinleri resimlerle renklendirmeye çalışmıştır. Bu metinlerin içerik yönünden çocukların anlayıp yorumlayabilmesini sağlamıştır. Metindeki konular gereğine uygun olarak çeşitli cümle çeşitleri, yazın ve söz dizimi örneklerini de içeren bir donanıma sahiptir. Şunu da belirtmeliyiz ki; yazar metinleri seçerken de daha çok çocukların milli duygularını coşturacak kahramanlık konularına yer vermiştir.

GÖĞÜŞ'ÜN BU KİTABINDA YER VERDİĞİ YAZARLAR VE ESERLERİ ŞUNLARDIR:

1. Mehmet Akif ERSOY (İstiklal Marşı)
2. Peyami SAFA (Sevdiğim Kitap, Okuma Mutluluğu)
3. F. Fazıl TÜLBENTÇİ (Niğbolu Savaşı)
4. C. Sıtkı TARANCI (Sabah Duası, Mehmetçik)
5. S. Faik ABASIYANIK (Karanfiller ve Domates Suyu, Atatürk ve Ülkemiz, Dalgıç)
6. Ömer SEYFETTİN (Forsa)
7. Kamil SU (Mimar Sinan, Avrupalılar Atatürk İçin Neler Dediler?)
8. Ö. Bedrettin UŞAKLI (Gazimize)

9. M. K. KURŞUNLUOĞLU (Ben Atatürk'ün Arkadaşıydım)
10. H.Refet IŞITMAN (Kitap Haftası, Fadime Nine'nin Dilekçesi)
11. Behçet K. ÇAĞLAR (Atatürk'ün Önünde)
12. H. Fahri OZANSOY (Karagöze Davet)
13. Mahmut KAHYAOĞLU (Öğretmene Sesleniş, Fen Köşesi)
14. Nurullah ATAÇ (Kedi, İki Telgraf)
15. A. Kutsi TECER (Orda Bir Köy Var Uzakta)
16. Naim TİRALİ (Doğu Karadeniz)
17. R.Halit KARAY (Eskici, Anadolu'da Bahar)
18. Cahit KÜLEBİ (Yurdum)
19. Abbas SAYAR (Atlar, Kurtlar)
20. Ziya Osman SABA (Bir Yer Düşünüyorum)
21. H.Rahmi GÜRPINAR (Boğa Yılanı İle Oğlak, Atasözleri)
22. Orhan Veli KANIK (Yoğurt Gölü)
23. Yunus EMRE (Söz)
24. Fahrettin ALTAY (Yıldırım Kemal, Otomobil)
25. Fazıl Hüsnü DAĞLARCA (Mustafa Kemal'in Kağnısı)
26. Orhan Şaik GÖKYAY (Bu Vatan Kimin?)
27. Necla KUTLU (Hayata Uğurlarken)

Göğüş, kitabındaki metinleri oluştururken çoğunlukla Türk yazarlardan yararlanmakla birlikte yabancı yazarların da eserlerinden yararlanmaya çalışmıştır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1. Paule de KRUİF (Mikrobu İlk Gören Adam)
2. Ernest HEMINGWAY (Hastalık Ateşi)
3. Sacha GUİTRY (İlk Kuduz Aşısı)
4. Robert Rihel (Çığ Altında Sekiz Gün
5. Bruno KAİSER (Tuz Eriyince, Elektrik Ampulü)
6. Charles F.KETTERİNG (Radyonun Fiyatı)

2.3. TEMEL EĞİTİM 4,5. SINIFLAR TÜRKÇE ÖĞRETMEN KILAVUZU

1982 yılında Milli Eğitim Basımevi tarafından İstanbul'da basılan bu kılavuz Devlet Kitapları arasında çıkmış olup 72 sahifeden ibarettir. 1982 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 8.7.1982 gün ve 80 sayılı kararı ile **Öğretmen Kılavuz Kitabı** olarak kabulü uygun görülmüş, Yayımlar Genel Müdürlüğünün 17.8.1982 gün ve 6918 sayılı emirleriyle 250.000 adet basılmıştır. Bugün de devlet tarafından satın alınan kitapların Öğretmen Kılavuz Kitabı bulunmaktadır.

Yazar kılavuzun öğretmenlere konu ve alanlarda yardımcı olmak amacı taşıdığını belirterek maddeler halinde şunları sıralar:

"1. Temel eğitimin ilk kademe IV, V. sınıflarında, ana dili olarak Türkçe eğitiminin amacını, Türkçe'de kazandırılacak becerileri ve eğitim yöntemini belirlemek,

2. Gelişmelerini amaçladığımız çocukların, bu yaşlardaki beden ve ruh durumunu, yetenek ve ilgilerini tanıtmak,

3. Her sınıfta okuma, anlama, konuşma, dinleme, dilbilgisi,yazım, eğlenmek ve bilgi almak için kitap okuma bilgi ve becerileri ile, çocuklarımıza dengeli ve çok yönlü bir ana dili eğitimi vermekte, okullar arasında birlik sağlamak,

4. Bu alanlarda her sınıfta işlenecek konuları, izlenecek yöntemleri belirlemek,

5. Her sınıfta metinlerin kitaplarda yer alış amacını, öğrencilere kavratılacak ana düşünceyi, dilbilgisi ve anlatım alanlarında nelerin işleneceğini, öğrencilerin yapacakları incelemeleri, sorularla hangi karşılıkların amaçlandığını açıklamak,

6. Türkçe çalışmalarını, öğrencilerin toplum ve yaşam gereksinimlerine ve okuma, yazma, bilgi alma konularında kişisel ilgilerine bağlama yollarını göstermek,

7. İşlenen metinle ilgili olarak, öğretmenin vereceği ödevleri açıklamak,

8. Öğrencilerin serbest okumaları; kaynak kitaplara ve kişilere başvurma, gazete ve dergi gibi yayınlardan, radyo, televizyon gibi iletişim araçlarından yararlanmaları konusunda öğretmenin nasıl yardımcı olabileceğini göstermek. Öğretmen, kendini her konuda bu kılavuza bağlı saymamalı, öğrencilerinin ilgi ve gereksinimlerine göre önlemler almalı ve çalışmalar yaptırmalıdır"(Göğüş, 1982: 1).

Yukarıdaki maddelerden sonra yazar **Türk Milli Eğitiminin Amaçları** başlığı altında 14.6.1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunundan Türk Milli

Eğitiminin Amaçlarını 3 madde halinde vermiştir. İkinci başlık, **Temel Eğitim Okullarında Türkçe Eğitiminin Amaçları** adını taşımaktadır. Burada da 26 Ekim 1981 tarihli 2098 sayılı Tebliğler Dergisi'nden 8 madde halinde aktarmıştır.

Türkçe Eğitiminin Özellikleri başlığı altında 6 madde verilmiştir. Bunlar; **dilin niteliği, eğitimde etkinlik, eğitimde bütünlük, dil becerilerinin gelişimi, dilin başka etkinliklerle ilgisi ile dil eğitimi ve toplum** alt başlıklarıdır. Göğüş, bu maddelerde, dilin bir beceriler toplamı olduğunu anlatır. Ona göre konuşma, okuma, yazma becerileri göz, el, kulak, ağız ve soluma örgenlerinin çalıştığı karmaşık birer etkinliktir ve beceri ancak yapılarak öğrenilir. Göğüş, Türkçeyi yalnız kuralları öğreterek, bilgi vererek öğretemeyeceğimiz gerçeğine vurgu yapar. Yapabilmenin yolu ana dili eğitiminden geçer, çünkü beceri eğitilerek kazandırılabilir. Göğüş' e göre çocuklarımız bu becerileri ancak, konuşarak, yazarak, okuyarak, inceleyip kural çıkararak, alıştırmalar yaparak kazanabilirler. Bunları yaparken de eğitimden bütünlük ilkesinden yola çıkmak gerekir. Yani anılan beceriler bir bütündür birlikte değerlendirilmelidirler.

Beşir Göğüş, dil becerilerinin gelişimi üzerinde yaşamı boyunca duran bir eğitimcidir. Ona göre dil becerileri birden ve hızla gelişmez. Bu gelişim çocuğun beden ve zihin gelişimine koşut ilerler. Unutmamak gerekir ki okuldaki eğitim ve öğretim, yaşam boyunca kazanılan deneyimler ve gözlemlerle zenginleşmektedir. Bu açıdan bakıldığında bütün dil becerilerini bir ders içinde vermek mümkün değildir. Bireysel farklılıkları da göz önünde tutma zorunluluğu bulunmaktadır. Ayrıca Türkçe başlı başına bir ders konusudur ama aynı zamanda bir anlama ve anlatma aracıdır. Her eğitim ve öğretim etkinliği çocuğun ana dilini zenginleştirip geliştirir. Dilin aynı zamanda toplumda bir sözlü ve yazılı anlaşma aracı olması onun önemini bir kat daha arttırır. Öğrenci Türkçe derslerinde toplum içinde ihtiyaç duyduğu her beceriyi geliştirmek zorundadır. Gene radyo, televizyon dinleme/izleme etkinliği, kitap, dergi, gazete okumak suretiyle öğrenme alışkanlığı edinmelerine katkı sağlamalıdır (Göğüş, 1982: 3-4).

Türkçe Öğretmen Kılavuzu adlı eserinde Göğüş, 10-11 yaşlarındaki çocukların beden ve zihince gelişme düzeylerini de bir başlı altında incelerken beden gelişimi için şunları sıralar:

Bu yaşlarda çocuğun büyümesi, hızı azalmışsa da sürer.

El ve gözlerdeki küçük kaslar iyice gelişmiştir.

Bundan dolayı çocuk el işleri yapabilir.

Gözleri de, yetişkinlerinki ölçüsünde görev yapar.

Kız çocuklarında ve kimi erkek çocuklarda erginleşme belirtileri görülür.

Vücut, istenmeyen biçimsizlikler almaya başlar.

Çocuk enerji doludur. Çok hareket edebilir. Hareket, dinlenme ve besin gereksinimi ile dengeli olursa, çocuğun iyi gelişmesini sağlar; bu nedenle spor ve oyun, bu yaşlarda çok önemlidir.

Çocuğun hastalığa direnci artar. Yaşamının en sağlıklı evresini yaşar (Göğüş, 1982: 5). Yazar 10-11 yaşındaki çocukların zihinsel gelişimi için de şu özellikleri verir:

Zihin yetenekleri çok gelişir; yetişkinlerinkine yaklaşır. Dikkat süresi uzar.

Çocuk kendi kendine çalışma, kendi bilgi ve denemelerine dayanarak sorun çözümleme yeteneği kazanır.

Dil yeteneği artar.

Okuduğu sosyal bilgiler ve fen bilgisi dersleri, edebi kitaplar, gazeteler, dinlediği radyo, izlediği televizyon programlarıyla pek çok kelime kazanır.

Soyut düşünme yeteneği gelişir. Bu yetenekle kural çıkarabilir, genelleme yapabilir.

Bilgi edinme gücü artar. Bilim ve fen konularını sevmeye başlar.

Yazma becerileri doğar; mektup, rapor, gibi iş yazıları, öykü, manzume gibi yaratma yazıları yazabilir.

Bir konuyu önceden planlayabilir. Bu nedenlerle, bu sınıflarda bireysel ödevler yapmaya başlanır.

Bu yaşta ilgisi, çevresini aşar; yurt ve dünyayı tanımaya yönelir. Coğrafya ve tarih konularına ilgi doğar.

Çocuk radyo, televizyon programlarında haber ve benzeri gerçek yayınları izler. Geleceği de düşünür; bu yetenekle kendi geleceğini de belirtmek ister, meslek seçmeye ilgi duyar.

Kendini denetleme yeteneği doğar, böylece kendine güveni artar.

Başarıdan zevk alır, başarısızlıktan üzülür.

Çocukta adalet, doğruluk duygusu oluşur, dürüst olmaya çalışır.

Bu yaşlardaki çocuklar, kendi güçlerini, maharetlerini ispat etmek isterler ve grup içinde etkili olarak çalışırlar (Göğüş, 1982: 5-6).

1981 tarihli Temel Eğitim Okullarının Türkçe Eğitim Programı, IV., V. Sınıflarda Türkçe eğitiminin amaçlarını gerçekleştirebilmek için çeşitli etkinlikler ön görmüştür. Bu etkinlikleri; Anlama, Anlatım ve Dilbilgisi başlıkları altında vermiştir.

ANLAMA

Kılavuz kitabın bu bölümünde programın bu başlık altında çocuğun dinleme, izleme ve okuma becerilerini geliştirmek için yapılacak çalışmalar bir araya getirilmiş ve Programın Genel Amaçlar bölümündeki 1, 4, 5, 6, 7 ve 8.maddeleri ile gerçekleştirileceği vurgulanmıştır. Göğüş'e göre dinleme, eğitim yılları ve iş yaşamında anlama ve öğrenmenin en önemli yollarından biridir. Radyo,televizyon gibi kitle iletişim araçları, konferanslar, demokratik toplum yaşamında değişik maksatlarla yapılan toplantılar, dinleme eğitimi kazanmanın önemini daha da arttırmıştır. Özellikle IV. ve V. Sınıflarda dersler ve öğrenilecek konuların artması sebebiyle dinleyerek bilgi edinme zorunluluğu da önem kazanır. Göğüş, öğretmenleri dinleme konusunda da bireysel farklılıklar olabileceği hususunda uyarır. Ona göre yeterince beslenemeyen öğrenciler dikkatlerini toplayamazlar. İlk dönemde dinleme eğitimi görmemiş olabilirler. Kulak arızaları olanlar da bulunabilir. Yazar, öğrencilerin dinleme yeteneklerinin şu yollarla geliştirilebileceğini inancındadır:

" a. Öğretmenin, dinlemenin önemini anlatması; dersleri dinleyerek öğrenmeyi öğütlemesi;

b. Dinlemeye yardımcı yollar öğretmesi, dinlediği konuda bölüm başlarına dikkat etmek, kısa notlar almak, rakam ve ad gibi unutulacak noktaları not etmek,

c. Öğretmenin dikkat çekici bir biçimde ve işitilecek sesle konuşması,

ç. Derslerde araç, gereç, resim kullanılması;

d. Sınıfça konuşma, küme çalışmaları saatlerinde öğrencilerin birbirlerini görecek biçimde oturtulmaları;

e. Sınıfta çocukların anlama düzeylerine uygun kitaplar okuyup dinleterek bunların olay, kahraman, ana düşünce gibi yönlerinin sorulması;

f. Okuma metinleri üzerindeki sorulara, arkadaşlarının verdikleri karşılıkların dinletilmesi;

g. Öğrenci düzeyine uygun konferans dinletilmesi, temsil ve film seyrettirilmesi;

h. Küme içindeki çalışmalarda birbirlerinin söylediklerini dinlemeye, anlamaya çalışmaya çalışma gereğinin aşılanması;

ı. Düzeye uygun radyo, televizyon programı, plak, teyp,müzik parçaları dinletilmesi;

i. Oyunlaştırma etkinlerinin yaptırılması;

j. İnşat yaptırılması ve düzeltilmesi;

k.Öğrencilerin inceleme, gözlem, deneme çalışmaları üzerindeki açıklamalarının, anılarının dikkatle dinlenmesinin sağlanması."

Göğüş, bütün bu yapılanların çocukların dinleme eğitimine hizmet edeceği kanısındadır (Göğüş, 1982: 7-9).

OKUMA

Göğüş, okumayı bir yazıyı görüp anlamını kavramak olarak anlar. Okuma da, dinleme gibi eğitim süresince ve iş yaşamında bilgi alma yollarının önemlilerinden biridir. Dinleme de olduğu gibi okuma, diğer derslerin kitaplarından yararlanma da bilgiye ulaşmanın şartlarındandır. Yazara göre okuma; harflerin sonra da kelimelerin teker teker görülüp kavranması olayı değildir. Okurken göz, satır üzerinde sıçrama ve duraklama hareketleri yaparak satırda birkaç kelimeyi birden görmemizi ve anlamamızı sağlar. Kelimelerin ilk bakışta tanınmaması durumunda göz geriye döner bu da okumanın ve anlamanın akışını bozar.

Sesli okuma, gözün görüp zihnin kavradığı kelimeleri, konuşma organlarının seslendirmesidir. Sesli okumada göz, seslendirilen kelimelerden daha çok kelime görür ki buna da göz-ses uzaklığı denir. Yazar, göz-ses uzaklığı uzun olan okuyucunun, satırın daha ilerideki kelimelerini kavradığı için sesini anlama göre tonlandırır demektedir.

Sessiz okumada yalnız göz ve zihin çalışır diyen Göğüş, bununla da görme ve anlamanın daha hızlı olduğunu ifade eder. Ona göre sessiz okuma ses çıkarmayarak, kelimeleri içten söylemek değil, gözle kavrayıp geçmektir. İçten söyleme sessiz okumanın hızını keser bu yüzdendir ki öğretmenler bu konuda öğrencilerini bilgilendirmeli ve zaman zaman bu yeteneğin ne ölçüde geliştiğini denetlemelidir (Göğüş, 1982: 9). Sesli ve sessiz okumayı karşılaştıran yazar, okullarda okuma etkinliklerinin iki alanda yapıldığını belirtir. Bunların Türkçe okuma kitaplarından, çocuk edebiyatı yayınlarından ve bilgi kaynaklarından oluştuğunu belirtir.

Türkçe Okuma Kitaplarıyla Okuma başlığı altında bu okuma etkinliğinin kitaplardaki metinlerin okunup anlaşılması ve çeşitli yönlerden incelenmesi olduğuna vurgu yapar. Yazar, bu türlü okumanın çocukları başka yayınları okumaya hazırladığı gibi, dilbilgisi, kelime inceleme, inşat ve anlatım çalışmalarına da kaynak olacağı görüşündedir. Yazar öğretmenlere programın etkili olabilmesi için; metinler işlenmeden önce, ders konularıyla yaşanmış olaylar arasında ilgi kurmalarını salık vermekte ve özellikle IV ve V. Sınıflarda, öğrencilere; anlamaya hazırlayıcı, gözlem, araştırma, fotoğraf, belge ve bilgi toplama gibi ön çalışma yaptırılması gerektiğini tavsiye etmektedir. Göğüş, öğretmenin dersten önce metni okumasını, plan yapmasını, metinde geçen dizgi ve baskı yanlışları varsa derse başlamadan öğrencilerin kitaplarında düzeltme yapılmasını salık verir (Göğüş, 1982: 10).

Metnin işlenmesi aşamasında, bilinmeyen kelimelerin açıklanması ile çocuklar anlam dünyalarını zenginleştirmeye devam ederler. Ayrıca bu aşamada sözlük kullanma alışkanlığı da kazandırılmaya çalışılmalıdır. Bu arada metnin incelenmesi sırasında, bilinmesi gerekli özel adlar, olaylar, tarihsel olaylar da açıklanmalıdır. Bu şekilde yazı anlaşıldıktan sonra öğrenciler kendilerinde uyanan kanı, düşünce ve duygularını bildirmeye, yazıyı değerlendirmeye de yöneltilerek, konuşmalar anlatım çalışmalarına da bağlanabilir(Göğüş, 1982: 11).

Beşir Göğüş, Türkçe Öğretmen Kılavuzu adlı eserinin Çocuk Edebiyatı Ürünleriyle Okuma başlığı altında çocukların ders kitabının dışında; öykü, roman, gezi eserleri ve manzume okumalarının, okuma zevklerini, anlama yeteneklerini geliştirdiğine dikkati çeker. Bu sürecin çocukların kelime dağarcıklarını zenginleştirmek yoluyla ileride edebiyat ürünlerini anlamalarına yardım edeceğini yazar. Çocuklar yeni metinlere ilgi duyarlar ve boş zamanlarında kendilerine kazandırılan bu ilgi ve canlı heves sayesinde serbest okuma aşamasına geçerler.

Bilgi İçin Okuma: Göğüş, bilgi için okuma etkinliğinin 4 ve 5. sınıflarda başladığını ifade ederek, öğretmen bu nedenle ansiklopedilerde madde aramayı uygulamalı olarak öğretmelidir düşüncesindedir. Öğrenciye bu aşamada günlük gazete ve seviyelerine uygun dergileri de okumaya alıştırılmalıdır. Bu çerçevede öğrenci gazetelerde; iklim ve doğa olayları, milli ekonomi ve kalkınma girişimleri, milli günler ve törenler, seçim gibi demokrasi hareketleri, edebiyat, bilim ve teknik olayları, sinema, tiyatro ve müzik gibi sanat hareketleri, ölüm, bağış gibi sosyal

olayları izlemeye yöneltilmeli diye düşünür (Göğüş, 1982: 13). Göğüş, okunması önerilen dergilerin; ders konularının uygulanmasını gösteren, bilim, teknik, tarih, coğrafya konularında meraklı bilgiler veren, edebi değer taşıyan ama eğlendirici de olan yayınlar olması gerektiğini belirtir. Serbest okuma etkinliğini okul kitapları besler bu yüzden de bu kitaplıkların kurulması gerekmektedir. Ayrıca öğretmen çocuğun kitap okuyup okumadığını denetlemeli ve bunu"Değerlendirme fişi"ne işlemelidir.

Sessiz Okuma Çalışmaları: 4. ve 5. sınıflarda öğrenciler çoklukla ders ve bilgi kitaplarını sessiz okuma ile gerçekleştirirler. Derslerdeki başarıları yeterli bir sessiz okuma ve anlama becerisi kazanmış olmalarına bağlı olduğu için öğretmen bu hususta dikkatli davranmalıdır. Bunun için denetleme yaparken başka kitaplardan okuma metinleri seçip öğrenci sayısınca çoğaltılıp dağıtmalıdır. Sessiz okumadan sonra kağıtlar ters çevirtilip anlama denetlenmesi yapılmalıdır. Önceden metinle ilgili hazırlanış bir test de uygulanabilir. Bu tür okumalarda kimi zaman 3-5 dakika vakit de verilebilir. Süre bitince "dur" denir ve her öğrencinin metinde kaldığı yeri işaretlemesi istenir. Bu bölümle ilgili kendisine sorular sorulur ya da testteki soruları cevaplanması istenir. Ayrıca kaç kelime okuduğu da sayılmalıdır düşüncesindedir (Göğüş, 1982:13).

ANLATIM

Göğüş, kitabının bu bölümünde anlatımı; konuşma (sözlü) anlatım ve yazma (yazılı anlatım) olarak ikiye ayırır:

KONUŞMA (SÖZLÜ ANLATIM)

Yazar, konuşmanın eğitimin aracı olduğunu belirterek, bunun Türkçe eğitiminin de temeli ve çıkış noktası olduğu saptamasını yapar. Temel eğitimin birinci döneminde oldukça ileri bir konuşma becerisi kazanmış olmalarına karşın, bu dönem çocuklarda ağız özelliklerinin olabileceğini ifade eder. Ayrıca bu dönemde kelime yetersizlikleri, konuşma biçimlerinde beceri eksiklikleri ve konuşma çekingenlikleri de görülür. Burada öğretmen devreye girmeli, çekingen çocukları konuşmaya isteklendirmelidir. Çünkü konuşma bir beceri olduğuna göre nacak etkinlikle kazandırılabilir. Burada konuşmamak, düşünmemek bu da sınıfın etkinliğine katılmamak, öğrenmemek demektir. Göğüş, bu dönemde ağız özelliklerinin ortadan kaldırılması gerektiğini çünkü anacak bu yaşlarda kültür ağzının daha iyi edinileceği kanısındadır. Bu hususta ;"**Konuşmada kültür ağzını,**

iyi tonlamayı, kelime zenginliğini kazanmak yönlerinden iyi örnek çok etkilidir. Bu örneği, öğrenciye en yakın kişi olarak öğretmen vermelidir. Radyo, tv, konferans da iyi etkiler yapar. Konuşma eğitimi, dinleme eğitimi ile kendiliğinden birleşir. Bu nedenle dinleme becerisini geliştirmek için gösterilen yollar, konuşma eğitimi için de geçerlidir." der(Göğüş, 1982: 15). Son olarak yazar, öğretmenlere, bu sınıflarda konuşma eğitimine yardımcı olmak için oyunlaştırma etkinliğini salık verir.

YAZMA (YAZILI ANLATIM)

Yazma; öğrencinin kendi düşündüğünü, duyduğunu yazarak anlatmasıdır. Bu düzeydeki öğrenciler ortak yazmadan, bireysel yazmaya geçmelidirler. Bu erginliğe varmamış çocuklara da rastlanacaktır. Bu nedenle ders yılı başında yazmaya alışma konusunda öğretmenin kılavuzluğu gerekebilir. Her türlü eğitim etkinliğinden yararlanmak suretiyle yazma becerisi geliştirilmeli ve bu durum diğer derslerde de izlenmelidir (Göğüş, 1982:17). Programın istediği; rapor, tutanak, telgraf, makbuz gibi yazı çeşitlerini yazmaya öğrenciler teşvik edilmelidir. Bireysel yazma çalışmaları ders içinde ve ders dışında olmak üzere iki yolla yapılır. Ders içinde yapılacak bireysel yazma çalışmaları, bir konu üzerinde çocuğun bildiğini, düşündüğünü, duyduğunu 3-4 satır olarak kendi defterine yazmasıdır. Bu yazılar öğretmen tarafından okunmalı, önce başarılı yanları belirtilmeli sonra da eksikleri, yanlışları söylenmelidir. Ders dışı etkinlik olarak ödev, öğrencinin kendi kendine yazdığı bir yazıdır. Ödev öğrenciye mahsus da verilebilir, bütün sınıfa da verilebilir. Özel konuların öğrenciler tarafından yapılma başarısı daha yüksektir. Ödevler öğretmen tarafından izlenmelidir. Toplanan ödevler mutlaka incelenmeli ve yanlışları belirtilerek geri verilmelidir. Göğüş bu hususta; "**Öğretmen, ödevin yanlışlarını düzeltmez, sadece belirtir; çünkü, kağıttaki yanlışı düzeltmek, öğrencinin kafasının içini düzeltmek değildir"** der (Göğüş, 1982:18). Yazara göre bir ödevde görülen bütün yanlışlar belirtilmemeli, önemli olanlar üzerinde durulmalıdır. Öğretmen, ödevin başarısını; öğrencinin gözlem gücünü, yazılanın doğruluğunu, anlayıştaki inanç ve içtenliği, konuyu kendi düzeyine göre kavrayıp kavramadığını, Türkçesinin doğruluğunu, kelimelerin yerinde kullanılışını, yazımda

doğruluğu, noktalamada doğruluğunu, el yazısının okunurluğunu ve yazının sayfaya yerleşme düzenini dikkate almalıdır (Göğüş, 1982:18).

RESİMLERDEN YARARLANMA

Beşir Göğüş, Türkçe ders kitaplarında bulunan resimlerin bir süs olarak düşünülmemesi gerektiğini çünkü onların bir anlama ve anlatma etkinliği aracı olarak anlaşılması üzerinde durur. Çünkü Program; resimlerin görevini, " a) Okuma etkinliğinin başında anlamaya yardımcı, b) Sonunda anlamayı denetleyici" olarak belirlemiştir. Resimlerdeki, metinle olay, kişi ve yer bakımından ilgi, ayrıntılar, kişi ve varlıkların durumları, renkleri, biçimleri üzerinde sorular sormak gerekir. Kitaplarda bulunan resimler çocuklarda seyretmek zevkini, anlama yeteneğini geliştirecektir(Göğüş, 1982:19).

İNŞAT

İnşat, manzum yazıların düşüncesini, duygusunu ve uyumunu belirtecek biçimde okunmalıdır. Çünkü inşat, çocuklara şiiri sevdirir, onlarda güzel yazılmış eserlerden zevk alma duygusu, edebiyat zevki yaratır. Bu şekilde okutma topluluk karşısına çıkmayı, heyecanını denetleyerek okumayı ve kimi sözleri hatırda tutmayı öğrenmiş olur. Beşir Göğüş, inşat (okuma) etkinliğinin millet, vatan sevgisi, doğa güzelliği, ahlak konularında yazılmış manzumelerle yapılmasını ama ezber etme konusunda esnek olunmasını öğütler. Ezberlemek öğrencinin zamanını alır, belleğini yorar ve ezberleyemeyen öğrenciyi de ürkütür. Bu sebeple ezberlemeyi çocukların isteğine bırakmak ama bütün çocuklara şiir okuma sürecine katmak daha yararlıdır. Üstelik çocuklar, şiir okumaya zaten heves de ederler. Ancak şiir okurken gereksiz yere el kol hareketi yapıp bağırmamak gerektiği de öğretilmelidir. Bu konuda; plak, radyo ve televizyondan, sahne sanatlarından da yararlanılabilir (Göğüş, 1982: 19).

TOPLU OKUMA

Toplu okuma, bir yazının bir küme ya da sınıf tarafından birlikte yüksek sesle okunmasıdır. Göğüş' e göre bu uygulama; çocuklara doğru sözcük söyleyişi, cümle vurgusu, durak bilgisi gibi alışkanlıklar kazandırır. Öğrenciyi, sesini ve okuma hızını arkadaşlarına uydurmak için dikkat etmeye zorlar, bir duyguyu, heyecanı

başkalarıyla birlikte yaşamayı öğretir. Yazar, toplu okumanın iki yolla yapıldığını belirtir. Bunları; " **a) Bir kelime kümesini (bu küme kısa olmalıdır) önce öğretmenin söylemesi, öğrencilerin bunu yinelemesi. b) Metnin, öğretmen ve öğrenciler tarafından hep birlikte okunması İlk sınıflarda birinci yolun uygulanması doğru olur**" biçiminde açıklamaktadır (Göğüş, 1982: 20). Yazara göre toplu okuma; şiirler, hitabe, ant gibi metinler üzerinde yapılmalıdır.

OYUNLAŞTIRMA

Oyunlaştırma (dramatizasyon), bir düşünce ya da duygunun hareket, mimik, ses ve sözle anlatılmasıdır. Bu uygulama etkinliği anlama ve anlatma yeteneklerini geliştirir. Çocukların, küçüklükten itibaren bir satıcıyı, bir hayvanı taklidi, birinsanın gülünç bir hareketini canlandırmak biçimindeki oyunlaştırma etkinliğinden Türkçederslerinde yararlanmak gerekir (İTDÖPK, 2006: 25). Beşir Göğüş'e göre, "**Oyunlaştırma, çocuklara neşe veren bir etkinlik olduğu gibi, kelimeleri doğru söylemeye, sözü duygu ve düşünceye göre tonlandırmaya kütle karşısına çıkmaya, heyecanlarını denetlemeye, vücudunu ve yüzünü sözün anlamına göre hareketlendirmeye de alıştırır**"(Göğüş, 1982:20). Yazar, oyunlaştırma etkinliğinin de iki yolla yapılabileceğini söyler: Birincisi öğrencinin herhangi bir piyese ya da oyuna bağlı kalmaksızın; okuduğundan, gördüğünden, dinlediğinden anladığını hareket ve sesle anlatmak, ki bu bir çeşit yorumlamadır. Bu bir anlatım yoludur ve Türkçe derslerinde her zaman başvurulması gereken bir yöntemdir. Oyunlaştırmanın ikinci yolu ise, bir oyun metninin canlandırılmasıdır. Bu yol sınıf ve okul müsamereleri hazırlamak için yılda birkaç kez uygulanabilir. Burada öğretmen, seçilecek oyunların Milli Eğitim Bakanlığınca tespit edilen niteliklere sahip olmasına dikkat etmelidir. Tebliğler Dergisinin 2.8.1976 tarih ve 1894 sayılı sayısındaki " İlk ve Orta Dereceli Okullarda Eğitici Çalışmalar Yönetmeliği'ne aykırılık bulunmamalıdır (Göğüş, 1982: 20).

DİLBİLGİSİ

Temel Eğitim 4,5. Sınıflar Türkçe Öğretmen Kılavuzu adlı eserin Dilbilgisi başlığı altında Dilbilgisi Çalışmalarının Amaçları : " Öğrencilere:

1. Kelime dağarcığını, düzeye uygun olarak zenginleştirebilmek;

2. Bu sınıfların kullanması gereken yazım kurallarını uygulayabilmek ve noktalama işaretlerini kullanabilmek;
3. Sesli ve sessizlerle ilgili kuralları uygulayabilmek;
4. Cümle içinde adları, fiilleri, sıfatları, zamirleri, zarfları, ad ve sıfat tamlamalarını tanıyabilmek, yerli yerinde kullanabilmek;
5. Cümle içinde yüklem, özne ve tümleci bulabilmek; özne ve yüklemin tekil-çoğul yönünden ilişkisini doğru olarak belirtebilmek;
6. Fiilin üç temel zamanını, üç temel kişisini kavrayabilmek beceri ve alışkanlığını kazandırmaktır. Ayrıca, öğrencilerin önceki sınıflarda kazandıkları davranışları pekiştirmektir." biçiminde verilmiştir (Göğüş, 1982: 21).

Yazar bu bölümde de öğretmenlere programın dilbilgisi çalışmalarının işlevsel olması gereğini hatırlatmaktadır. Öğrenciye dil kuralları sevdirilmeli ve dili bilinçli olarak kullanmaları sağlanmalıdır. Bunu alışkanlık durumuna dönüştürme becerisi daima okuma ve yazma etkinlikleri içinde yapılmalıdır. Dilbilgisi kuralları okuma ve yazma sürecinde hissettirilmeli bu sınıflarda kuramsal sınıflamalardan ve tanımlardan uzak durulacaktır (Göğüş, 1982: 21; Cemaloğlu, 2001:65).

KELİME ÇALIŞMALARI

Kelime çalışmaları, öğrenci açısından yeni olan sözcüklerin; anlam, yapı,yazım yönünden incelenmesi demektir. IV ve V. sınıflarda diğer derslerde yeni terim ve sözcüklerle karşılaşırlar. Sözcük dağarcıkları zenginleşir.

YAZIM

Yazım çalışmaları da kelimeleri doğru yazmaya alıştırmayı amaçlamaktadır. Yeni kelimelerin zihinde yer bulması için örnek cümlelerde kullanılması sağlanmalıdır. Ek olarak dikte çalışmalarına da yer vermek gerekir.

Beşir Göğüş, Temel Eğitim 4,5. Sınıflar Türkçe Öğretmen Kılavuzu adlı eserinde; **El Yazısı, Ölçme ve Değerlendirme, Seviye Grupları, Çalışma Grupları, Türkçe Eğitiminin Araç ve Gereçleri ve Türkçe Eğitiminin Planlanması** başlıklarında da bilgi vermekte ve Programdan alıntılarla devam etmektedir .

2.4. TÜRKÇE DİLBİLGİSİ OKUMA-DİNLEME-ANLATIM EL KİTABI İLKOKUL 4.- 5. SINIF

İlkokul 4.-5. sınıf öğrencilerinin dilbilgisi, okuma, dinleme ve anlatım becerilerini edinmelerini sağlamak amacıyla kaleme alınmıştır. Göğüş'ün yazmış olduğu bu kitap, Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 12.7.1989 gün ve 3267 sayılı yazılarıyla, eğitim ve öğretim açısından uygun bulunmuştur. Üner Yayınları tarafından basılan bu eserin içinde yer alan resimleri çizen kişi ise Mustafa ÇAKIRCALI 'dır.

Göğüş, öğrencilerin konuşma, dinleme ve okuma becerilerindeki eksiklerini tespit ederek, onların bu yönde çalışmalarına rehberlik etmiştir. Türkçe konuşmanın yeterli olamayacağını belirten yazar, dilimizin kurallarını, konuşma ve yazma yollarını ne kadar iyi bilinip, öğrenilirse öğrencilerin o ölçüde doğru konuşup, yazacağına inanmaktadır.

Kitap şu konularda bilgi vermektedir:

1) İyi dinleme, doğru anlama yolları.
2) Hızlı okuma, çabuk anlama yolları.
3) Kitaplardan yararlanma yolları.
4) Türkçe dilbilgisi kuralları.
5) Türkçe yazım kuralları.
6) Noktalama işaretlerinin kullanılması.
7) Konuşma biçimleri.
8) Yazma biçimleri.

Kitapta **Alıştırmalar** kısmına da yer veren yazar, bu çalışmalarla öğrencilerin dilimizi sadece kurallara bağlı kalarak öğrenmek değil, konuşma, yazmaya da alıştırmak gerektiğini amaçlamıştır.

Doğru Anlamak konusuna ayrı bir başlıkla ele alan yazar, doğru anlamanın iki şekilde gerçekleşeceğini savunur. Bunlar: I.Dinleme, II. Okumadır.

DİNLEME

Kitabını ilk bölümünde dinleme çalışmalarına yer verilmiştir. Ayrıca yazar, etkin bir dinlemenin yollarını çeşitli başlıklar altında öğrencilere sunmuştur. Göğüş, öğrencilerin derslerini, anne ve babalarının söylediklerini, radyo ve televizyon

yayınlarını, sineme ve tiyatrodaki konuşmaları, bir konferansı anlayarak dinlemenin yollarını ayrı ayrı başlıklar altında vermiştir.

Dersi dinleme

Derse hazırlıklı gelmenin iyi bir ders dinlemede ilk şart olduğunu belirten yazar, bunun yanında öğrencinin sınıf içerisinde oturuş şeklinin öneminden, derste işlenecek konunun akılda tutulması gerektiğine değinir, öğretmene bakarak göz teması kurarak dersi dinlemek gerektiğine dikkat çeker. Bununla beraber öğretmen konuyu anlatırken anlamadığınız noktaları not tutmamız, ayrıca dersin sonunda kendinize bazı sorular sormamız gerektiğini vurgulamaktadır. Bu sorular: "*1.Öğretmen hangi konuyu açıkladı? 2. Hangi sonuçları çıkardı? 3. Ben neleri öğrendim, neleri anlayamadım, öğrenemedim?"* (Göğüş, 1989: 6).

Radyo Dinleme, Televizyon Seyretme

Radyonun, televizyonun sesini işitebileceğimiz yükseklikte açmalıyız. Öğrencilerin televizyona gözlerini rahatsız edecekleri yakınlıkta oturulmamaları konusunda yazar uyarmaktadır. Ayrıca dikkatimizi tamamıyla dinlediğimiz ya da seyrettiğimiz konuya vermeliyiz.

Konuşma (Konferans) Dinleme

Öğrencilerin ilk önce konuşmanın konusunu öğrenmeleri gerektiğini belirten yazar, konuşmayı sessizce ve dikkatlice dinlemeleri gerektiğini söyler. Ayrıca konuşma sırasında bazı sorular kendi kendinize yöneltirseniz konuyu daha iyi kavramanız açısından yardımcı olacağını belirtiyor.

Karşılıklı Konuşma (Söyleşi) Sırasında Dinleme

Karşılıklı konuşmada konuşanı dinlemenin bir nezaket kuralı olduğunu belirten yazar, karşı tarafın söylediklerini dinlemezseniz, sizde söyleyeceklerinizi, bilgilerinizi aktaramazsınız. Dinlemenin nasıl gerçekleştirilmesi gerektiğini anlatan Göğüş, bölümün sonunda öğrencilerin öğrendiklerini pekiştirmeleri açısından bazı sorulara yer vermiştir.

OKUMA

Birinci bölümde iyi bir dinlemenin yollarını belirten yazar, bu bölümde ise okuma yollarını belirtmiştir. Okumanın önemine dikkat çeken Göğüş, bu konudaki görüşlerini şöyle dile getirmektedir: ***"Okuma, yazıyı görerek anlamını kavramaktır. Okuma, bilgi almanın en önemli yoludur. Okulda ve hayatta, okumanın büyük ve önemli bir yeri vardır. Ders kitaplarını iyi okuyamayan ve doğru anlamayan bir***

öğrenci başarısız olur. Bundan dolayı kitaplarınızı doğru ve hızlı okumanız, doğru ve çabuk anlamanız gerekir" (Göğüş,1989: 11).

Göğüş, okuma çeşitleri konusunda öğrencileri bilgilendirir ve onların etkin bir okuma gerçekleştirmeleri için yapmaları gerekenleri sıralar. Öğrencilere eğer küme çalışması yapıyorsanız yazıları ve ya metinleri sesli okuma yoluyla okumaları gerektiğini eğer kendi kendinize ders yaparken, edebiyat ya da bilgi kitaplarını okuyor iseniz sessiz okuma yollarını tercih etmeleri konusunda öğrencileri bilgilendirmektedir.

Sesli okumada şu becerileri kazanmaya çalışınız:

1) Okurken duraklamamak, kelimeleri tekrar etmemek.
2) Kelimeleri doğru okumak.
3) Noktalama işaretlerine göre az ya da çok duraklamak, sesinizi yükseltip alçaltmak.
4) Sesinizi dinleyicilere işittirecek ölçüde yükseltmek. (Sınıf karşısında okurken daha yüksek, küme içinde okurken daha alçak sesle.)
5) Sesinize yazının anlamına, duygusuna göre bir anlatım vermek: Bilgi yazılarını ciddi okumak, hikayeyi konuşur gibi okumak, şiiri duygulu bir sesle okumak, bir nutku ise halka seslenir gibi yüksek sesle okumak…
6) Okurken yerine göre baş, el hareketleri yapmak; yüze de anlama uygun bir anlatım vermek. (Bu hareketler aşırı olmamalıdır.)
7) Zaman zaman dinleyicilere bakmak. (Göğüş, 1989: 11).

Yukarıda sesli okuma tekniklerini gösteren yazar; sessiz okumanın da önemine dikkat çekerek öğrencilere kelimeleri gözleriyle takip ederek okumalarını önermektedir. Eğer içimizden fısıldayarak okumaya çalışırsak bu bizim okuma hızımızı yavaşlatacaktır. Bu nedenle Göğüş'ün tespiti oldukça yerindedir. Ayrıca öğrencilerin okuma sırasında yapmış oldukları hatalardan biri de kelimeleri parmaklarıyla izlemeleridir.

Sözlük, öğrencilerin kitap okurken yanı başında bulundurması gereken önemli bir araçtır. Çünkü kitap okurken elbette bilmediğiniz kelimeler karşınıza çıkacaktır. Bunun için hemen sözlük karıştırılarak, bilmediğiniz kelimelere ulaşabilirsiniz.

Göğüş, bu bölümde bir kitabı ya da yazıyı okumaya başlamadan önce yapılması gerekenleri şöyle sıralamaktadır:

1) Kitabın adına, yazarına, basım tarihine bakınız. Ne tür kitap olduğunu anlamaya çalışınız: Bilgi kitabı mı, edebiyat eseri mi? (Roman, hikaye, şiir, anı…) Bilgi kitaplarının içindekiler çizelgesini okuyunuz, hangi bilgileri verdiğini öğreniniz.
2) Kitapların "İçindekiler" çizelgesi, okuyacağınız bölümü seçmenize, sayfasını bulmanıza yardım eder.
3) Bilgi kitaplarının sonuna "Dizin (indeks)" çizelgesi eklenmiş bulunur. Bu çizelgede, kitapta geçen özel adlar, konular, terimler alfabe sırasıyla dizilir ve yanlarına, bunların yer aldığı sayfaların numaraları yazılır.
4) Bilgi kitaplarda (Bkz.s…….) gibi notlara rastlarsınız. Gösterilen sayfalarda, o konu üzerinde daha geniş bilgi verilmiştir.
5) Bu kitapların sonuna bir "Sözlük" eklenir. Bilmediğiniz terimleri, yabancı kelimeleri öğrenmek için bu bölüme bakabilirsiniz.
6) Ders kitabında bir konuyu öğrenmek için şu yolu izleyiniz: Konunun başlığını okuyunuz, alt başlıklarına göz atınız. Böylece konunun ne olduğunu az çok kavramış olursunuz.
7) Dergi ve gazeteyi elinize alınca, bunları ilk yazıdan okumaya başlamayınız; yazıların, haberlerin başlıklarına, yazarlarına bakınız. Bunlardan ilginç bulduklarına, hatırınızda tutunuz ve sonra okumaya başlayınız.
8) Bir dergide, gazetede bir makaleyi okumadan önce şunları yapınız: Yazının birinci paragrafını okuyunuz. Çünkü bu paragrafta konuya giriş yapılır. Sonra öbür paragrafların birinci cümlelerini okuyunuz. Son paragrafın tamamını okuyunuz. Çünkü bu paragraf sonucu verir. Bu tür okumaya **göz atma** denir.
9) Gazetelerde haber yazılarının bir özelliği vardır. Haberin özü, yazının birinci paragrafında verilir; öbür paragraflarda olayın ayrıntılarına geçilir. Bu nedenle, haber yazılarının birinci paragraflarını okumak, haberi öğrenmek için yeterli olabilir.
10) Öykü, roman gibi edebiyat eserleri ya da tarih kitapları bir olay anlatır. Bu tür eserleri okurken bu olay kavramaya çalışmalısınız. Olayın içindeki insanları da, önem sırasıyla tanımalısınız.
11) Okumuş olduğunuz bir yazıdan önemli bir bölümü, bir adı, terimi, tarihi bulmanız gerekebilir. Bunun için yazıya hızla bakar, gerekli noktalarda durursunuz. Buna yazıyı **gözden geçirme** denir.

12) Bir yazıdan bir cümleyi bir paragrafı önemli bulur, not olarak almak istersiniz. Yazıyı okurken, dikkatinizi bunlar üzerinde toplarsınız; ya da bu bölümlere kurşun kalemle işaret koyarsınız. Yazıyı bitirdikten sonra bunları bir kağıda not olarak alırsınız. Okurken not almak, yazının bütününü anlamınıza engel olur.

Öğrencilerin neler okuması gerektiği konusunda öğrencileri bilgilendiren yazar, aynı zamanda okuma alışkanlığı kazanan öğrencilerin kötü alışkanlıklardan uzak durduklarını vurgular.

DİLBİLGİSİ

Bu bölümde dilin kurallarını öğrencilere kavratamaya çalışan yazar, aynı zaman da öğrencilerin öğrendikleri kuralları beceri haline getirebilmeleri için bazı örneklerle konuyu pekiştirmiştir. Göğüş, dilbilgisi konusuna geçmeden önce şu bilgileri bizimle paylaşır:

"*Bir dilin seslerini, kelime yapısını ve cümle kuruluşunu inceleyen, kurallarını belirleyen bilgi koluna dilbilgisi denir. Türkçenin dilbilgisi bize dilimizin kurallarını kurallarını öğretir. Bu kuralları öğrenirsek dinlediğimiz sözü, okuduğumuz yazıyı doğru ve iyi anlarız. Konuşurken, yanlış yapmayız. Buna göre dilbilgisi hem iyi anlamaya, hem de doğru anlatmaya yardım eder***"** (Göğü, 1989: 18).

Türkçenin bütün dil özelliklerini ilkokul 4-5 sınıf öğrencilerin seviyelerine uygun olarak anlatan yazar, bu yaştaki öğrencilerin artık Türk dilinin bütün inceliklerini ve kurallarını öğrenebilme becerisine sahip olduğunu anlatır. Çünkü çocuk okuma ve yazmayı öğrendikten sonra yavaş yavaş bu dilin kurallarını ve inceliklerini öğrenmeye başlar. Göğüş, kitabında tümdengelim yöntemini kullanarak dilbilgisi kurallarını anlatmaya çalışmış ve cümleden kelimeye, kelimeden heceye ve harfe inerek Türkçeyi oluşturan sesleri tek tek anlatmıştır. Bu bölümün sonunda Türk alfabesine değinen yazar, bölümün sonunda da konunun kavranması için çocuklara sorular yöneltilmiş.

Türk alfabesinin ünlü ve ünsüz harflerini tanıtmakla başlayan yazar, bu bölümde şu konulara yer vermiştir:

Ünlü Harfler

Alfabemizde yer alan harflerin özelliklerini ve bunların dildeki kullanışları tanıtılmıştır. a e ı i u ü o ö bu ünlüleri düzlük-yuvarlaklık ve incelik-kalınlık yönünden ele almıştır.

Büyük Ünlü Uyumu

eller çiçek düşmek

kapı sıra yol

Küçük Ünlü Uyumu

aydınlık ışık çekmece ilik

omuz okur kömür ütü

Göğüş, her bölümün sonunda konunun içeriğine uygun olarak öğrencilere sorular yöneltilmiştir.

Ünsüz Harfler

b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, y, z bu ünsüzlerin dildeki kullanılış yerlerini yazar, açıklamıştır.

Yumuşak ve sert Ünsüzler

Yumuşak ünsüzler b c d g ğ j m n r v y z harfleridir.

Sert ünsüzler ise ç f h k p s ş t harfleridir.

Göğüş, bu harflere ***ötümlü*** ve ***ötümsüz ünsüzler*** diye de tabir etmekle birlikte bu tabirler bugün dilbilgisi kitaplarında mevcut değillerdir.

Ünsüzlerin Benzeşmesi

dolap – dolabı tokat – takadı

ağaç – ağaca bardak – bardağı

Harflerin kullanılışı kavratıldıktan sonra kelimelerin yazımı ve kullanılışına geçen yazar, kelimeleri de ayrı bir başlık altında değerlendirmiştir.

KELİMELERİN ÇEŞİTLERİ

Kelimeleri anlamlı ses birlikleri olarak ele alan yazar, kelimeleri ses ve anlam özelliklerini örneklerle kavratmaya çalışmıştır.

Eşanlamlı Kelimeler

Küçük – ufak, çabuk – hızlı

Kötü – fena, düş – rüya

Eşsesli Kelimeler

Yüz (İnsan yüzü) – yüz(sayı)

Kara(renk)- kara(toprak parçası)

Karşıt Anlamlı Kelimeler

ak – kara alçak – yüksek

iyi- kötü küçük- büyük

Yazar, daha önceki kitaplarında yer almayan bir çalışma sergilemiş ve her konu başlığının altında **Alıştırmalar** kısmına yer vermiştir. Kelimeleri yapı bakımında inceleyerek bunları oluşturan ekler konusunda öğrencilere örneklerle bilgiler sunulmuştur. Kelimeler yapı bakımından;

Basit Kelimeler

Baş taş ev kitap

Türemiş Kelimeler

Köklere ekler eklenerek yapılmış ve yeni anlamlar kazanmış olan kelimelere **türemiş** kelimeler denir.

Baş-lık taş-çı kötü-lük

Yazar, bu örnekleri verirken aynı zaman da konunun öğrenciler tarafından daha etkin bir şekilde kavramalarını sağlamak için örnekleri resimlerle pekiştirmiştir.

Göğüş, bu kitabında resimlere de büyük önem vererek, çocukların görsel açıdan konuyu daha iyi anlamalarına yardımcı olmuştur.

Kitabında yapım eklerine değinen Göğüş, **İşlek Yapım Ekleri** başlığı altında Türkçede en çok kullanılan yapım eklerine yer vermiştir.

Göğüş, eserinde dilbilgisi kurallarını öğrencilere aktarırken bugün de kullanılan yapılandırmacı yaklaşımla öğrencilere aktarmıştır. İlk önce örnek bir metin verip bu metnin hemen altında metinle ilgili bir resme yer veriyor. Konuyu anlatmadan önce öğrencilere sorular yönelterek konunun öğrenci tarafından bulunmasına yardımcı oluyor. Öğretmen bu durumda rehber görevini üstlenmiş oluyor yani öğrenci ne olduğunu kendisi keşfediyor. Örnek verecek olursak;

ADLAR

"Ben şimdi bir parktayım. Çocuklar salıncakta sallanıyorlar, kaydıraktan kayıyorlar. kazlar, ördekler havuzda yüzüyor. Köşede bir dükkan var. Simitçi şeker, simit satıyor. Parka güzel ağaçlar dikmişler. Komşumuz Ahmet Yılmaz Amca ile Ayşe Yılmaz Teyze gölgede oturuyorlar."

Ad

Yukarıdaki yazıda ***park, çocuk, salıncak, kaydırak, kaz, ördek, dükkan…..****kelimeleri geçiyor. Bunların her biri, bir varlığı hatırımıza getiriyor. Bu kelimeler gibi,* ***bir varlığı bildiren kelimeye*** *ad (isim)denir.* (Göğüş, 1989: 30).

4-5 sınıf öğrencilere yönelik olarak hazırlanmış olan bu eser aslında bu yaştaki

öğrencilerin seviyelerine göre oldukça ağır bir kitaptır. Yani öğrenciye bu bilgilerin hepsini bir kerede aktarmak doğru kabul edilmemektedir günümüz eğitimcileri arasında. Göğüş, kitabında Türkçenin gramer bilgisinde yer alan birçok dilbilgisi kurallarını örneklerle öğrencilere sunmuştur. Bugünkü modern eğitim anlayışında bu konular öğrencilerin seviyelerine göre sınıf sınıf ayrılmıştır. Zaten bütün konuları bu sınıflarda okuyan öğrencilere yüklemek onların bocalamasına neden olur. Ancak bu eleştiri kitabın kötü olduğu anlamına gelmez aksine bugünkü eğitim anlayışına oldukça uygun hazırlanmış bir eserdir.

Göğüş'ün kitabında yer verdiği diğer dilbilgisi konuları şunlardır:

Fiillerin çekimi

Cümlenin öğeleri

Ad durumları

Zamirler

Ad tamlaması

Sıfat Tamlaması

Zarflar

Edatlar

Ünlemler

Noktalama işaretleri

Anlatım: Türkçe dersinin amaçlarını kitabının başında belirtmiş olan yazar, öğrencilerin duygu ve düşüncelerini yazıyla ya da sözlü olarak anlatma becerisini kazanabilmesi için farklı yollar göstermiştir.

İnsanlar toplum içinde yaşayan ve birbirleriyle iletişim kurmak zorunda olan varlıklardır. İletişimin sağlıklı yapabilmeleri için dilin kurallarını ve anlatım metotlarını bilmek gerekir. Bunun için öğrencilere kılavuzluk eden yazar, öğrencilerin günlük hayatta karşılaşa bilecekleri konuşma becerileri hakkında örneklerle bilgi vermektedir.

Söyleşi

Selamlaşma

Kendini tanıtma

Soru sorma

Telefon konuşması

Topluluk Karşısında Konuşma Türleri

Yazar, yukarıda iki ya da daha çok kişinin kendi aralarında konuşma türlerine yer vermişti. Şimdi ise bir kişinin topluluk önünde yapmış olduğu konuşma türlerini inceleyelim. Göğüş, bir topluluk karşısında konuşma becerisinin nasıl edineceği konusunda şu bilgilere yer vermiştir:

"1. Konuşmacı, konusu üzerinde bilgi toplayıp hazırlanmalıdır.

2. Dinleyici karşısında tabii olmaya alışmalıdır; başka deyişle, heyecanını yenmelidir.

3. Dinleyicilerin işiteceği, yüksekçe bir sesle konuşmalıdır" (Göğüş, 1989: s.71).

Olay Anlatma

Fıkra Anlatma

Öykü Anlatma

Haber Bildirme

Ortaklaşa yapılmış bir işi anlatma

Yarım bırakılmış bir öyküyü tamamlama

Bir aygıtı tamamlama

Atasözü, özdeyiş açıklama

Kitap tanıtma

Filim ve Tiyatro anlatma

İnceleme Konuşması Yapma(Konferans Verme)

Tartışma

Göğüş, kitabında ayrıca güzel ve doğru konuşma yollarına değinerek, öğrencilerin bu beceriyi nasıl edinmeleri hususunda önerilerini paylaşmaktadır. İnsanların değerinin konuşmalarına göre ölçüldüğünü düşünerek, çocuklara güzel, nazik ve doğru konuşma yolları hakkında şu önerilerde bulunmuştur:

1. Kelimeleri doğru söylemek
2. Kelimelerin anlamca yerinde kullanmak
3. Argo sözleri kullanmamak
4. Kaba sözler kullanmamak (Göğüş, 1989: 84-85).

Öğrencilerin, ödev yapma konusundaki sıkıntılarını da ele alan yazar, bu konuda öğrencilerin öncelikle öğrencilerin kendilerini rahat hissetmesi konusunda aydınlatıcı birtakım öneriler sunmaktadır. Ayrıca çocukların, sosyal hayatta kullanacakları mektup, dilekçe, telgraf gibi edebi türlerin nasıl yazılması konusunda örneklerle belirtmiştir.

Göğüş, ele almış olduğu her konu ve bölüm sonunda öğrencilere sorular yöneterek onların öğrendiklerini kendi kendilerine ölçme imkanı sunmuştur. Kitabının son bölümünde de öğrencilere test sorularına yer vermiştir.

2.5. BENİM İLK SÖZLÜĞÜM

Ünver yayınları arasında 2002 Ankara'da çıkan bu eser çağdaş bir yöntemle hazırlanmış bir sözlüktür. Beşir Göğüş, bu eserinde ilköğretim okuluna yeni başlayan 1.,2.,3. sınıf öğrencileri hedefleyerek eserini hazırlamıştır. Sözlükte isim ve fiil soylu 1600 sözcük yer almaktadır.

Benim İlk Sözlüğüm alfabe sırasına göre günlük hayatta en çok kullanılan sözcükleri içerecek biçimde verilmiş ve her sözcük bir resimle gösterilmiştir. Sözlük görsel simgelerden yararlanarak anlamayı kolaylaştırma yolunu da kullanmıştır. Bu da görerek öğrenme yöntemine uygun bir yaklaşımdır. Göğüş sözlüğü niçin hazırladığını muhataplarına: "**Sevgili Çocuklar, Bu sözlük sizin için hazırlandı. Bu kitaptan sözcüklerin ne dediklerini öğreneceksiniz. Nasıl yazıldıklarını, göreceksiniz. Bu kitap size sözcükleri doğru kullanmayı da öğretecektir. Resimleri ise sizi hem eğlendirecek hem de sözcükleri anlamanıza yardım edecektir. Bu kitabı seveceğinizi, bununla Türkçemizi daha iyi öğreneceğinizi umarım**." biçiminde açıklamaktadır (Göğüş, 2002: 5).

Çocukların ana dillerine ait sözcükleri iki yaşından itibaren öğrenip kullandıklarına değinerek beş altı yaşlarında çevrelerinin sözcük dağarcığını kazandıklarına vurgu yapar. Eserini hazırlarken okuma bilmeyen beş yaşındaki çocukları bile düşündüğünü görmekteyiz. Resimlerle sözcükleri tanıtmaktan amacın bakarak da bilgi edinilmesi ve eğlenilmesi olduğunu belirtir (Göğüş, 2002: 5). Sözcükleri yeni öğrenen çocukların zihninde anlam açık ve duru bir biçimde yerleşemeyeceği için onları örneklerle sunma gereği vardır. Çocuklar yeni öğrendikleri sözcükleri yanlış da kullanabilirler. Bu durumu da Sözlüğün amaçlarını beş madde halinde :

1. Sözcüklerin anlamlarını açıkça öğretmek,
2. Yazımlarını göstermek,
3. Sözcükleri doğru okumaya ve söylemeye alıştırmak,
4. Kullanma yanlışlarından kurtarmak,

5. Küçük yaştan itibaren sözlük kullanmaya alıştırmak olarak açıklar (Göğüş, 2002: 5).

Sözcük sayısı hakkında bilgi verirken eş zamanlı bir yöntemle başka ulusların bu alandaki kaynaklarını incelediğini görmekteyiz. İngilizce, Fransızca ve Almanca dillerine ait şu sözlükleri incelediğini anlıyoruz. Nihayet bu sözlüklerin kelime sayılarını veriyor. My First Dictionary'de 650, The Golden Dictionary'de 1500, The Picture Dictionary For Children 'de 2200, Premier Dictionnaire'de en Image'de 1500, Mon Premier Larousse en Couleur'de 2250, Meyers Kinderlexion'da 3000 ve Kinderduden'de 5000 sözcük olduğunu ifade eder (Göğüş, 2002: 6).

Bu sözlüğün içinde günlük hayatta çok sık rastlanan, büyüklerin konuşmalarında kullanılan her sözcüğün alınmadığını anlıyoruz. Göğüş, bunu bilinçli yapar çünkü o dil öğrenmenin ana ilkelerinden birinin ana sözcüklerin anlamlarını ve kullanımlarını bellemekten geçtiğini iyi bilir. Sözcüklerin tanımla öğrenilemeyeceği gerçeğinden hareket etmiş ve bu yüzden soyut somut demeden her sözcüğü cümle içinde kullanarak vererek en yakın anlamlarını da eklemeyi unutmamıştır. Böylece çocuk sözcüğün anlamını resim yardımıyla kavrayacak ve kendine mal edecektir.

2. 6. FAYDALI DİLBİLGİSİ SINIF: III

Beşir Göğüş'ün bu kitabı 1993 yılında , As Matbaacılık ve Ticaret A.Ş tarafından yayınlanmıştır. Yaşamının büyük bir kısmını dile adamış olan Göğüş, bu eserini de hazırlarken çocukların ana dilini öğrenmekte duydukları eksiklikten yola çıkmıştır. Bu kitapta, çocukların okuyup yazarken karşılaşmış oldukları güçlüklerin ve ihtiyaçların her birine ayrı bölümler oluştularak ele alınmıştır.

Göğüş, çocukların en büyük eksiliği olarak doğru cümle kurmakta yetersiz olduklarını tespitetmiştir.Bunun içinde kitabının büyük bir kısmını cümle ile ilgili bölümlere ayırmıştır. Bu eserinde yer alan cümle ile ilgili konu başlıkları şunlardır:

Cümle Nasıl Kurulur?

Cümle Nasıl Kurulur?

Ne Çeşit Cümle Kurarız?

Yüklemleri Bakımından Cümle Çeşitleri: Fiil Cümlesi, Ad Cümlesi.

Fiil Çekimine Yeniden Göz Atalım: Çekim Çizelgeleri.

Kuruluşları Bakımından Cümle Çeşitleri:Basit Cümle, Bileşik Cümle.

Başka Cümlelerle İlgisi Bakımından Cümle Çeşitleri: Temel Cümle, Cümlemsi.

Anlamları Bakımından Cümle Çeşitleri: Olumlu Cümle, Olumsuz Cümle, Soru Cümlesi, Ünlem Cümlesi.

Bir Cümlede Her Çeşit Öğe Kullanılır mı?

Bileşik Cümlede Cümlemsiler Nasıl Kurulur?

Bileşik Cümlede Cümlemsiler Öğe Olabilir mi?

Şart Cümlesi Nedir?

Sıralı Cümleler Nasıl Kurulur?

Bilgiler, çocukların zihinlerine iyice yerleşsin ve bunlara ilişkin alışkanlıklar kazanılsın diye , her sınıfta başka başka adlar taşıyan başlıklarla, sınıf düzeyi göz önünde tutularak tekrarlanmıştır. Böylece her sınıf için düzenlenmiş olan dilbilgisi konuları birer bütün oluşturmaktadır. Göğüş, kitabında her bölüme ilk önce konuyla ilgisi bulunan karikatürlere yer vermiştir. Bu karikatürlerle birlikte bir metin bağlantısı kurularak metin üzerinde hazırlık çalışmalarına yer verilmiştir. Hazırlık çalışmalarıyla birlikte problemlerde saptanmıştır. Bu hazırlık çalışmalarının amacıda çocukları, öğrenecekleri bilgilere hazırlamak ve öğrenme ihtiyacı uyandırmak olmuştur. Daha sonra ki aşamada ise işlenecek dilbilgisi konuları "Problemlerimiz" başlığı altında maddeler halinde sıralanmıştır. Kitaptan bu konuyla ilgili bir örnek vereceksek olursak şunları yazabiliriz:

PROBLEMLERİMİZ

1-Kelime nedir?

2-Kelimelerin tam bir düşünce bildirecek şekilde gruplanışı.

3-Cümle nasıl kurulur?

4-Bir kelimenin anlamını daha iyi belirtmek için gruplanan kelimeler: Belirtme grupları.

5-Kelimeleri kaç türlü belirtiriz: Adla, sıfatla, zarfla, edat grubu ile, ünvanla. (Göğüş, 1986: 6)

Bu problemler tek tek ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Çocukların aktif olmalarını sağlamak için örnekler üzerinde sorulara yer verilmiş ve çocuklar araştırmaya sevk edilmiştir. Açıklanan dilbilgisi konularının çocuklara mal edilmesi için, her problemden sonra "Çalışma" etkinliğine yer verilmiştir.Göğüş, bu çalışmaların uzun ve sıkıcı olmamasınada ayrı bir özen göstermiştir. Yazar, her bölümünün

sonunda "öğrendiklerimizi hatırlayalım" başlıklı sorulara yer vermiştir. Bu soruları vermedeki amacı öğrencilerin, verilen bilgileri ezber şekilinde tekrar edilmesini sağlamak değildir. Bundan ziyade sorular daha çok bölümdeki önemli noktalara dikkat çekecek, öğrenilenleri eski bilgilere bağlayacak, çocuğu çözümlemeye ve birleştirmeye alıştıracak sorular hazırlanmıştır.

Göğüş, dilbilgisi konularını problemler olarak sıralamış ve bu konuları örnekler den yola çıkarak anlatmaya çalışmıştır. Yani alışıla gelen konuyu anlatıp anlatıp daha sonra birkaç örnekle geçiştirilmemiştir. Bu tür anlatım şekli öğrenciyi sadece ezberciliğe sevk eder. Böyle bir yöntem de öğrenciler açısından pek bir fayda sağlamayacaktır

Ayrıca kitabında dikkati çeken bir diğer ayrı konuda her bölümün başında metinle alakalı karikatürlere yer vermesi olmuştur. Bu karikatürlerin hemen altında da konuyla ilgili metine yer verilmiştir. Kitapta seçilen metinlere de ayrı bir özen gösterilmiştir. Bu metinler Türkçe'nin gramer kategorisine uygun yazıldığı ve çoğunluklada Türkçe kelimelerin kullanılmasına dikkat edilmiştir. Kitabının kapağı oldukça sade bir şekilde düzenlenmiş.Kapağı sadece kitabına vermiş olduğu addan ibarettir.

2. 7. ORTAOKULLAR İÇİN TÜRKÇE DERSLERİ- 6

Göğüş'ün bu eseri 1994 yılında Eskişehir'de ETAM A.Ş tarafından basılmıştır. Ortaokullar için hazırlanmış olan bu eser, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 15.5.1992 tarih, 153 sayılı kararı ile 1992- 1993 öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Göğüş, birçok makalesinde ana dili sorunlarına değinmiş ve bu öğretimin maalesef yanlış anlaşıldığı konusunda görüş belirtmiştir. Ana dili öğretimi bir fizik, coğrafya dersi gibi değildir. Çocuklarda ana dili gelişimi bilgi öğretmeden çok bir beceri kazandırma eylemidir. Çocuk, ana dili öğrenimine çok küçük yaşta başlar. Çünkü ilk duyduğu sesten itibaren çocuk, öğrenme eğilimi içindedir. Ancak bu beceri konuşarak, yazarak ve okuyarak geliştirilebilir. Bu açıdan bakıldığında etkin olmayan bir ana dili eğitimi, başarısız kalır. Ana dili öğretimine önem veren yazar, okullarımızda bu konuda yeterli eğitim verilmediğine değinmektedir. Şimdi onun Çağdaş Türk Dili dergisinde ana dili eğitimi üzerindeki görüşlerine yer verelim:

"Anadili eğitimi birçok alanlar kapsar. Okuma, yazın bilgisi, özgür okuma, dinleme, konuşma, yazma, dilbilgisi, sözcük çalışması, yazım kuralları, el yazısı. Tam bir anadili eğitimi alabilmek için çocuklarımız, birbirini tamamlayan bu alanların hepsi üzerinde yeterince önemsenmez, savsaklanır. Dilbilgisi kuralları öğretilmez ve uygulatılmaz; bunun karşıtı bir tutum da görülür: Anadili eğitimi yalnız dilbilgisi öğretmek sanılır, bu alana gereğinden çok önem verilir. Birçok okulumuzda anlatım eğitimi yetersiz kalır: Öğrenciler bir konu üzerinde düşüncelerini, duygularını anlatmaya alıştırılmazlar. Ders içinde ve ders dışında yazılı alıştırma yaptırılmaz. Doğrusunu söyleyelim: Yazılı ödevler, öğretmene yüklediği okuyup değerlendirme; öğrenciye verdiği yazma zahmeti dolayısıyla iki tarafça da sevilmez. Bunun sonucu olarak gençlerimizin bir mektup ya da dilekçe yazamadıklarından yakınırız" (Göğüş, 1999: 29).

Ana dili öğretiminde kitaplarda yer verilen, yazınsal türlerin niteliğine de dikkat çeken yazar, bu konuda adı duyulmamış kimselerin yazılarının ders kitaplarında yer almasını da sakıncalı bulmuştur.

Göğüş, ele aldığımız bu kitapta yer verdiği metinleri hem tanınmış yazarlar arasından seçmiş hem de çocukların seviyelerine uygun örnek metinlere yer vermiştir. İlk metin ise çocukların zevkle okuduğu ve her hikayede yeni bir ders aldıkları **La Fontaine**'den **Cırcırböceği ile Karınca** adlı fabl örneğine yer vermiştir. Bu metni Türkçeye çeviren ise Orhan Veli Kanık'tır.

Yazar, metne geçmeden önce öğrenciyi hazırlamak amacıyla ***"Hazırlık Çalışmaları"***na yer vermiştir. Böylece öğrenciler metnin içeriğinin ne olduğunu az çok bu çalışmadan çıkartabilirler. Örneğin, yukarda bahsetmiş olduğumuz ***"Cırcırböceği ile Karınca"*** adlı manzumeye yer vermeden önce şu hazırlık çalışmasıyla öğrencileri derse hazırlamaya çalışmış, yazar.

Hazırlık Çalışmaları

Bu manzumeyi derste incelemeden önce karıncaların çalışmalarını, ağustos böceklerinin ötüşlerini hatırlayıp kısaca yazınız. (Göğüş, 1994: 9).

Daha sonra metne yer veren yazar, metni de resimlerle görsel açıdan zenginleştirmeyi sağlamıştır. Bilindiği gibi resimler bu yaştaki çocukların konuyu kavramasında önemli bir etkendir. Öğrencilerin metin hakkında düşünmelerini sağlamak ve onların fikirlerini almak için **METNİN İŞLENİŞİ** bölümüne yer verilmiş.

Olaylar, Düşünceler:

1. Cırcırböceği hiç gördünüz mü? Tarif ediniz. Bu böcek yazın ne yapar?
2. Karınca vaktini nasıl geçirir?
3. Karınca, cırcırböceğinin istediğini verdi mi? Neden? Cırcırböceğine neler söyledi?
4. Karıncanın hareketi doğru mu? Açıklayınız.
5. Bu yazı nasıl bir öğüt veriyor? (Göğüş, 1994: 10).

Konuyla ilgili öğrencilere sorular yönelttikten sonra onların, kelime dağarcıklarını genişletmek amacıyla sözcük çalışmalarına değinmiştir.

Sözcükler, Deyimler:

1. Şafak attı sözünün yazıdaki anlamı nedir?
2. Yazıda saz çalmak sözünden ne anlıyorsunuz?
3. Borç, rica, ödemek sözcüklerini cümlelerde kullanınız.
4. Üç beş gibi belirsiz bir anlam bildiren iki sözcük grubu da siz söyleyiniz.

Türkçe kitaplarında yer alan metinler inandırıcı güçte olmalıdır ve çoğu da öğrencilere öğüt vermeyi amaçlar niteliktedir. Öğrencilerde okuma zevki uyandıran öyküler, şiirler, denemelere yer verilmeli ve birçok yazı türünden örneklere yer verilmelidir. Göğüş, kitabında yer verdiği metinlerin türlerini de açıklama gereği duymuş ve sözcük çalışmalarından sonra bu bölüme yer vermiştir.

Tür, Kuruluş:

Bu yazı, hayvanlar arasında geçen bir olayı anlatarak öğüt vermektedir. Bunun gibi, hayvanlar ya da cansız varlıklar arasında geçen bir olay anlatarak bundan bir öğüt çıkaran yazılara **fabl** denir. Bu fablda Karınca ve Ateşböceği, insanlar gibi düşündürülüyor ve konuşturuluyor. Fabllarda, masallarda hayvanları, cansız varlıkları insan gibi göstermeye **kişileştirme** denir. Onları konuşturma da **dillendirme** adını alır. Yazarın yukarda belirtmiş olduğu hayvanları ve ya cansız varlıkları konuşturma sanatına ***dillendirme*** olarak nitelendirmiş şuan ki Türkçe kitaplarında ise ***intak*** sanatı olarak geçmektedir. Bu terim zannedersem Göğüş'ün kendisinin Türkçemize kazandırmış olduğu bir sözcüktür.

Göğüş, konunun öğrenciler tarafından anlaşılabilmesi için ve öğrencilerin kendilerini değerlendirmelerini sağlamak için konuyla ilgili birçok soru öğrencilere yöneltmiştir. Metnin bir plan çerçevesinde gerçekleştiğini belirten yazar, bu planı öğrencilere tanıtmaktadır. Ayrıca öğrencilere bir metnin planının ***serim, düğüm ve***

çözüm bölümlerinden oluştuğunu belirterek öğrencilerin verilen metinde bu bölümleri göstermelerini istemiştir.

Yazarın metnin işlenişinde son olarak değindiği nokta **dilbilgisi** kısmıdır. Kitabın ilk kısmından itibaren dilbilgisi konularına yer vermeye çalışan yazar bu kuralları öğrencilere kazandırmaya çalışırken de Türkçenin en küçük gramer yapısı olan heceden başlamıştır. Öğrencilere sezdirme yöntemiyle kuralları yedirmeye çalışan Göğüş, örneklerle konunun kavranmasına yardımcı olmuştur.

Öğrencilerin konuşma ve yazma becerilerini edinmelerini sağlamak amacıyla yazılan metinlerin öğrencilerin düzeylerinden yüksek olduğunu vurgulayan yazar, bu konuda okutulan ders kitaplarını da birçok makalesinde eleştirmektedir. Göğüş, ders kitaplarında yer alan dilbilgisi konularının da öğrencini düzeyinden uzak olduğunu belirterek konunun devamı hakkında şu eleştirilerde bulunmuştur:

"Kitapta yaptırılan dilbilgisi çalışmaları ve verilen bilgiler, "İlkokulların Türkçe Programı"nın çok üstündedir; yöntem bakımından da yanlıştır. Her iki sınıfta (4-5) adılların ve sıfatların bütün türleri üzerinde durulmuştur. Bunlar, kurumsal sınıflamalar olarak 10-11 yaşlarındaki çocuklar için gereksiz ve düzey üstüdür.1981'deki 2098 sayılı Tebligler dergisinde yayınlanmış olan okul 4. sınıf dilbilgisi programında bu kavramların terimlerine bile yer verilmemiştir. 5. sınıfta ise yalnızca "sıfatların hangi adları belirttiklerini, zamirlerin hangi adların yerini tuttuklarını belirtebilmek" denmiştir (Anılan Teb. Der. S. 339). Kitabın program dışı ve gereksiz ayrıntılara inişi, belirteç (zarf) ve eylem (fiili) konularında da görülmektedir. Bu tutum anadilini, dilbilgisiyle öğütmek yanlış kanısından kaynaklanmaktadır" (Göğüş, 1991: 457).

Çocukların edinmiş oldukları dil becerilerini kullanabilecekleri alanlar oluşturmaya çalışan yazar, her konunun sonunda kompozisyon çalışmalarına yer vermiştir. Kompozisyon konularını da daha çok güncel konulardan seçmeye gayret etmiş. Yerli yabancı önemli yazarların eserlerinden bölümler seçen ve bunları ortaokul öğrencilerin kitaplarında yer veren yazar, bu konuda oldukça titiz çalışmıştır.

Göğüş'ün, ders kitaplarının hangi niteliklerde olması gerektiği konusundaki görüşlerini şu maddeler halinde belirtebiliriz:

1. Ana dili eğitimi usta yazarların yazıları üzerinde gösterilmesi gerekir. Kitaplara çokluk, yazın alanında adı hiç duyulmamış kimselerin yazıları daha çok yer

almaktadır. Bunlarda pek çok anlatım yanlışı ve yetersizliği vardır. Alınan yazılarda gereksiz sözcükler, tümceler vardır; anlamsız sözler yer almıştır.

2. Genellikle öğüt vermek amacı taşıyan metinler, inandırıcı güçten yoksun, yapay niteliktedir. Çocuklarda okuma zevki uyandıracak denemeler, şiirler, öykülere…….yer verilmelidir.
3. Ana dili eğitiminin çok yönlü bir eğitim olduğunu söyleyen yazar, çocuklarda anlama, anlatma, dilin kurallarını dengeli olarak öğrenme, doğru yazım alışkanlığı kazanma gibi yeteneklerin gelişmesini amaçlamıştır. Kitaplarda daha çok dilbilgisi konusuna ağırlık verilmiş ve dilbilgisi konuları ağırlıklı olarak yer işgal etmiştir. Ancak yazar, ana dili eğitimi dilbilgisi kurallarını ezberleterek öğretilmesine karşı çıkmıştır. Göğüş, ana dilin konuşarak, yazarak, okuyarak öğretilmesi gerektiğini vurgulamıştır.
4. Göğüş'ün kitaplarında her zaman yer alan bir diğer konuda dizin (indeks) dir. Kitaplara birer dizin çizelgesi eklenmesi gereklidir. Dizin, öğrencilere bir kitapta işlenmiş olan bilgileri, gerektiğinde yeniden bulma alışkanlığı kazandırır.
5. Kitaplar, yazım yönünden ele alındığında imla kılavuzuna ve yazım kılavuzuna uygun nitelikte olmalıdır.

Ortaokul öğrencileri için hazırlanmış olan bu eser aslında bu öğrencilerin seviyelerinin üstünde bir kitaptır. Aslında içerik ve yöntem açısından oldukça nitelikli bir eser olan bu kitap ilköğretimin birinci kademesinde yeni mezun olmuş çocuklar için oldukça içi dolu ve ayrıntılara rastlamaktayız. Şunu da belirtmeliyim ki; günümüz eğitim anlayışında ya da ana dili öğretiminde konular ezbere bir yöntemle ele alınıp öğrencilere bilgi empoze edilmemektedir. Daha çok öğrencinin kendisinin bilgiye ulaşması sağlanmıştır. Bu yönüyle öğretmen sınıfta rehber niteliğindedir. Açıkçası ilköğretimin 6. sınıfında okumakta olan öğrencilerin anlamasında güçlük çekecekleri bir çok konu vardır. Nerdeyse bütün edebi türlerden örnekler verilmeye çalışılmış bu kitapta. Ancak çocuk henüz bazı edebi türleri bu yaşlarda kavramakta sıkıntı çekebilir.

Kitap, görsel açıdan da oldukça yetersiz bir eserdir. Çünkü bu yaşlardaki çocuklar renkli resimlerle beslenir ve konuyu daha iyi kavramaya gayret eder. Bilgiler resimler ve görsel manzaralarla renklendirilmiş olsaydı çocuğun dikkatini bu yöne çekmesi daha kolay solacaktı. Çocuk gördüğünü daha çok hafızasında tutar.

GÖĞÜŞ'ÜN BU KİTABINDA YER VERDİĞİ EDEBİ METİNLER VE YAZARLARI ŞUNLARDIR

1. Cırcırböceği ile Karınca (La Fontaine Çev: O.V. Kanık)
2. Uçak Nasıl İcat Edildi? (Dale Carnegie Çev: Ö.R.Doğru)
3. Atatürk'ün Okul Yılları (Serbest) Uluğ İğdemir
4. Atatürk ve Halk (F.Rıfkı Atay)
5. Yurdum (Cahit Külebi)
6. Kralın Aslanları (Serbest) Cervantes Çev: R.N.Güntekin
7. Erzurum'u Böyle Savunduk F.Fazıl Tülbentçi
8. Kukla Filmleri M.Leech
9. Hızlı Okumayı Biliyor musunuz? (Serbest)
10. Kurtuluş Savaşı Başlarken Arafat İnan
11. O, Ölmez Hamdi Varoğlu
12. On Kasım Cenap Ozankan
13. Fıkralar (Serbest)
14. İnsanın Değeri F.R.Atay
15. Annemin Öğüdü C.Beğenç
16. Wilheim Tell Schiller (Çev: S.B Göknil)
17. Hastanede Ziyaret Günü C. Sıtkı Tarancı
18. Vapurdan Çıkarken Ahmet Rasim
19. Atatürk'ün Yetiştirdiği Ortam Beşir Göğüş
20. Kilosu Seksene Geldi Kenan Hulusi Koray
21. Sedefçilik İsmail Ünal
22. Hayvan Sevgisi Nurullah Ataç
23. Tavşan Suyu O.Veli Kanık
24. Atsız Araba (Serbest) Egon Larsen Çev: B.Cemal
25. Balıkçılar S.Faik Abasıyanık
26. Mermer Tezgah Ömer Seyfettin
27. Roma'da Y.Ziya Ortaç
28. Zafer Türküsü F.Nafiz Çamlıbel
29. 65 Yıl Tezgah Başında Nezihe Araz
30. Mustafa'nın Hilesi Fahri Celal Göktulga

31. 1759 Yılından Beri Yeryüzünün İlk Volkanı L.M.Miller Çev: B. Göğüş
32. Kuş Yemi R.N.Güntekin
33. Türkiye'yi Dirilten İnsan C.Farrere Çev:F.Baldaş
34. Bir Yangın Peyami Safa
35. Atatürk ve Dünya Barışı
36. Nezaket Üzerine Nüvit Osmay
37. Halıcı Kızlar (Serbest) Hulusi Aksoy
38. Himmet Çocuk H.E.Adıvar
39. Bahar ve Memleketim M.Nihat Etiz
40. Koca Öküzün Ölümü Samim Kocagöz
41. Ulubatlı Hasan R.Ekrem Koçu
42. Atatürkçülükte İnsan Sevgisi ve Kardeşlik Tahsin Aygün
43. İnkaya Çınarı Vural Ahi
44. Güvercin ve Arkadaşları Beydeba Çev: O.R.Doğrul
45. Edison Elektirik Ampulünü Yapıyor
46. Gülümseme Z.Gökalp
47. Bir Mektup E.de Amicis Çev:İ.A Gövsa
48. Yaz Gecesi C.S.Tarancı
49. Atasözleri (Serbest)
50. Koca Yusuf ve Kurtdereli İ.Habip Sevük
51. Atatürk'ün Üstün Kişiliği Hamza Eroğlu
52. Atatürk'ün İnandırıcılığı F.R.Atay, G.Baker
53. O Geliyor C.Sahir Erozan
54. Başsağlığı H.Rahmi Gürpınar
55. Tavaf (Serbest) B.Vefa Karatay

Göğüş, kitabının son bölümlerinde öğrencilerin öğrendikleri bilgileri uygulamaları açısından yazılı yoklama sorularına ve test çalışmalarına yer vermiştir. Ayrıca **Sözlük** çalışmasına ve **Dizin (indeks)** çalışmasına yer vermiştir.

2.8. ORTAOKULLAR İÇİN TÜRKÇE DERSLERİ -7

As Matbaacılık ve Tic. A.Ş tarafından 1994 yılında basılmış olan bu kitap, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 22.6.1992 tarih, 163 sayılı kararı ile 1992-1993 öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Göğüş, dilimizin zenginleşmesi ve çağdaşlaşması için özellikle eğitimcilerin ve öğretmenlerin Dil Devrimini en çok benimseyen ve yeni kuşaklara aktarıp öğreten ve Türkçeyi sevdiren kişilerin en iyi şekilde ana dili eğitimini vereceğine yürekten inanmıştır. Bu düşünceler çerçevesinde Göğüş, ana dili öğretimi konusunda birçok kitap yayınlamıştır. Bu kitapları hazırlarken de öğrencilerin seviyelerini göz önünde bulundurmaya çalışmıştır. Çocukta ve yetişkinlerde ana dili gelişimiyle kavrayış ve davranış arasında sıkı bağ olduğunu belirten Göğüş, bu konuda şu düşüncelerini bizimle paylaşır:

"Bilindiği gibi dil istek, duygu ve düşüncelerin bildirdiği, belli bir topluma özgü sözcük ve tümce olarak anlamlı ses birlikleri dizgesidir. Anadili ise, çocuğun ailesi içinde ve çevresinde, yetişkinleri taklit ederek öğrendiği dildir. Zekanın da, çeşitli tanımlarında değişmeyen kavramak, değerlendirmek ve duruma uygun davranış belirlemek niteliklerini anımsatalım" (Göğüş, 1993: 39).

Okulun görevi, çocuğun dilini ve söz dağarcığı yönünden zenginleştirmek, okuma-yazma, yazım ve noktalama alışkanlıkları, dilbilgisi, kompozisyon, edebiyat gibi bilgi ve becerilerle donatmaktadır. Ancak şu var ki okula gelen çocukların dil ve zihinsel gelişme düzeyleri eşit olmamaktadır. Ekonomi ve kültürel düzeyleri düşük çevrelerin çocukları genellikle, okuma-yazma eğitimini izleyecek zihin ve dil gelişimine erişmiş bulunmuyorlar.

Çocuk bu dil gelişiminde çevreden bağımsız değildir. Ancak şunu da göz ardı etmemek gerekir ki bazı çocukların maddi durum açısından yeterli olmayışları onların teknolojik gelişmelerden ve iletişim öğelerinden yoksun bırakılmıştır.

Öğrencilerin dil becerilerini edinmeleri belli yaşlarda gerçekleşen davranışlardır. Göğüş de eserlerinde çocukların bu gelişim özelliklerini dikkate alarak ana dili eğitimine çocukları yönlendirmiştir.

Ortaokul 7.sınıf öğrencilerinin Türkçe öğretiminde yararlanmaları için Göğüş'ün yazmış olduğu bu eser, yazarın daha önce de tanıtmış olduğum kitaplarından pek bir

farkı yoktur. Yazar, ortaokul öğrencileri için hazırlamış olduğu bu eserde de aynı planı uygulamıştır.

Kitabının ilk sayfalarında daha çok şiir türüne yer veren yazar, bu kitabında da **Tarık Orhan'ın** "**ÇALIŞAN DÜNYA"** adlı şiirine yer vermiştir. Göğüş, şiirden öncede sayfanın üst kısmında konuyla ilgili resme de yer verilen kitapta konuyla ilgili **Hazırlık Çalışmalarına** da yer verilmiştir.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Sabahları evinizde, sokaklarda, çarşıda gördüklerinizi gözleriniz önünde canlandırmaya çalışınız. (Göğüş, 1994: 9).

Daha önceki kitaplarında olduğu gibi **METNİN İŞLENİŞİ** bölümünde sırasıyla şunlara yer vermiştir:

Duygular, Düşünceler:

Okuduğunuz şiirde hareketin, çalışmanın zevki anlatılmaktadır. Aşağıda, bu şiir üzerine sorulmuş olan sorulara cevaplar veriniz; güçlük çektiğiniz noktalarda şiiri tekrar okuyunuz.

1. Sabahleyin hayat nasıl başlamaktadır?
2. Şairin gönlünde nasıl duygular uyanıyor?
3. Gündüz sakatların bile hayata karıştığını hangi sözlerden anlıyoruz?
4. Şiirde hayatın ne gibi zevkleri belirtilmiştir?
5. Sizce yazar neden geceyi sevmemektedir?
6. Çalışmak ile yaşamak arasında nasıl bir bağ kuruluyor? (Göğüş, 1994: s.10).

Sözcükler, Deyimler:

1. Yolların canlanması ne demek?
2. Şiirde sinmek yerine yayılmak, dolmak sözcükleri kullanılabilir miydi?
3. Gün, şiirde hangi anlamda kullanılmıştır? Başka anlamları var mı?
4. Motor sözcüğünün dilimizdeki başka anlamalarını söyleyiniz.
5. Aşağıda ekmek sözcüğüyle yapılmış deyimlerin anlamlarını söyleyiniz: **ekmek kapısı, ekmek elden su gölden, ekmeğini kazanmak.**

Tür, Kuruluş:

1. **9.** ve **10.** Dizeler (mısralar), şiirin sonunda tekrarlanmaktadır. Sözcüklerin ya da dizelerin tekrarlanışı, anlattıkları duyguyu, düşünceyi daha iyi belirttiği için buna birçok şiirlerde rastlarsınız. Burada tekrarlanan dizelerde şairin belirtmek istediği duygu nedir?
2. Şiir, dizeler arasında bırakılan boşluklarla üç bölüme ayrılmıştır. Bu bölümlere **kıta (bağlam)** denir. Her kıtada hangi duygular anlatılmaktadır?

Göğüş, kitaplarında özellikle tür çalışmalarına ayrı bir özen göstermiş ve kitaplarında birçok edebi tür örneklerine yer vermiştir. Bu edebi türler içerisinde özellikle öykü konusunda yazar, **Çağdaş Türk Dili** dergisinde şu görüşlerine yer vermiştir:

"Öyküler bana romandan, anı, yaşam öyküsü gibi uzun türlerden daha etkili ve sevimli gelir. Üç beş sayfalık kurgusal bir olayla insanların bütün umutları, atılımları, davranışları, güçlükleri, güçsüzlükleri, gururları, utançları, sevgileri ve nefretleri anlatılabilir. Öykünün dar çerçevesi içinde insan, ayrıntılardan arındırılarak daha duru ve belirli gösterilebilir. Öykülerin öyleleri vardır ki yaşam boyunca aklımızdan çıkmaz" (Göğüş, 1997: 21).

Metnin işlenişi bölümünde sayfanın alt kısmında dipnot düşerek şair hakkında kısa bir bilgi vererek öğrencileri aydınlatmıştır.

Çocuklara ezbere dilbilgisi kurallarının öğretilmesinin doğru olmadığını asıl yanlışlığın çocukların kafalarını kuru bilgiler doldurmak olduğunu söyler Göğüş. Onun için çocuklar anadillerini ancak kullanarak onu bir beceri haline getirdiğinde öğrenmiş olur. Yani çocuk yazmalı, okumalı, anlatmalı ve paylaşmalıdır. Çocuk öğrendiği dil kurallarını eğer kullanmasa unutma olasılığı çok yüksektir.

Göğüş, kitabında **Metnin İşlenişi** bölümünde **Dilbilgisi** kurallarına da yer vererek özellikle örnek metinden hareket ederek çocuklara Türkçenin dilbilgisi kurallarını öğretmeye çalışmıştır.

Bu kitabında da daha önceki kitabında olduğu gibi anadil gramerini ezbere bir yöntemle öğrencilere sunmamıştır. Örneğin;

"Bu şiirde **kapı, pencere, açılar, dolar** sesleri okuyucuya bir anlam bildiriyor. Bunlar gibi, bir anlam taşıyan ses ya da ses birliklerine **sözcük (kelime)** denir. Okuduğunuz şiirden siz de üç sözcük bulunuz.

Sevinç, çocuk, ekmek sözcüklerinin sonuna –i eki getiriniz; **ç,k** harflerinde nasıl bir değişiklik oluyor**? Bucağa** sözcüğünden –e ekini kaldırınız; **ğ** harfi değişti mi? **Kitap, cilt** sözcüklerinin sonunda hangi harfler var? Bu sözcüklere ünlü harfle başlayan birer ek ekleyiniz. Son harfler değişti mi?

Bu uygulamalarda gördüğünüz gibi, Türkçe sözcüklerin sonunda yumuşak **b, c, d, g** harfleri bulunmaz; bunların serti olan **p, ç, t, k** harfleri bulunur. Sonunda **p, ç, t, k** harfleri bulunan sözcükler, ünlü bir harfle başlayan bir ek alırsa yumuşar **b, c, d, ğ** olur. Ancak, bu değişme her sözcükte görülmez; bazı sözcüklerin sonunda yine sert kalır: **ip, -pi, çap, -pı, et, -ti** gibi. Sonundaki sert ünsüzü değişmeyen sözcükleri imla kılavuzları ve sözlükler gösterir. Bu konuda duraksarsanız, bu kaynaklara bakınız" (Göğüş, 1994: 11).

Dilbilgisi konusunda sözcüğün tanımıyla ve sözcüğü oluşturan ses olayları konusuyla başlayan yazar, diğer bölümlerde şu gramer konularına yer vermiştir:

Kesme işareti

Sıfat ve sıfat tamlamaları.

Ad cümleleri ve fiil cümleleri

Türemiş sözcükler

Zamirler

Vurgu

Büyük ünlü uyumu

Ekfiil

Ad tamlaması

Olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi, ünlem cümleleri.

Bağlaç

Yukarda Göğüş'ün ortaokul 7. sınıf öğrencilerin seviyelerine uygun olarak hazırlamış olduğu kitabında yer alan dilbilgisi konularından bazı örnekler verdik. Dilbilgisi çalışmalarından sonra çocukların öğrendiği gramer kurallarını kullanabilecekleri alanlar oluşturan yazar, öğrencilere kompozisyon çalışması yapmalarına olanak sağlamıştır.

Her bölümde ayrı bir kompozisyon konusu öğrencilere sunarak onların kendilerini ifade etmelerine yardımcı olmuştur. Ayrıca çocukların günlük hayatta kullanabilecekleri telgraf, iş mektubu, dilekçe gibi edebi türlerden de örneklere yer vermeye özen göstermiştir.

Göğüş, kitabını son kısmında **Test** çalışmasına, küçük bir **Sözlüğe** ve **Dizin** çalışmasına yer vermiş.

GÖĞÜŞ'ÜN BU ESERİNDE YER VERDİĞİ EDEBİ ŞAHSİYETLER VE ESERLERİ ŞUNLARDIR

Çalışan Dünya -Tarık Orhan
Mustafa Kemal'in Kağnısı -Fazıl Hüsnü Dağlarca
Atatürk'ün Yanında Vecihe Hatiboğlu
Hastalık Hastası Moliere Çev: İ.H.Danişmend
Atatürk'ün Sanatçıya Saygısı İ.Garip Arcan
Canım Kitap S.K.Yetkin
Yas O.Ş. Gökyay
Atatürk ve Vatan Sevgisi Mehmet Deligönül
Ev Kadını A.Maurois (Çev: L.C)
Yılanlara Karşı Falih Rıfkı Atay
Dilek (Serbest) Z.Osman Saba
Söz Söylemek Dale Carnegie
Köse ve Ese Eflatun Cem Güney
Cahit Sıtkı Tarancı'dan Mektup Cahit Sıtkı Tarancı
Boğaz Rüyası (Serbest) N.Halil Onan
Cornille Usta'nın Esrarı A.Daudet (Çev: S.E Siyavuşgil)
Türkiye'm Türkiye'm Anatoprak H.Yağcıoğlu
Atatürk ve Milli Eğitim Mehmet Deligönül
Tartışmayı Öğrenelim K.Zeki Gençosman
Zaman ve Makine Aldous Haxley (Çev:Ayseli Usluada)
Madam Meftun H. Rahmi Gürpınar
Atatürk'ün Öğrenim Yılları İslam Ansiklopedisi'nden
Gün Eksilmesin Penceremden C.S. Tarancı
İstiklal Marşı M.Akif Ersoy
El İşlemeleri Tahsin Öz
Gençliğin Yetiştirilmesi ve Görevi Turhan Feyzioğlu
Gemiciler E.Behiç Koryürek

Bir İş Adamı G.Petrof (Çev: A.H Taner)

Selimiye A.N.Asya

Hayvanlar Arasında Ahmet Haşim

Çementepe'de Süleyman Nazif

Türkiye'm Uyanıyor İlhan Geçer

Eski Türk Kumaşları (Serbest) R.Oğuz Arık

Tükenen Güzellikler Şinasi Özdenoğlu

Kahraman F.Nafiz Çamlıbel

Bir Başka Bahar Osman Çeviksoy

Tuhaf Bir İcat A.H. Tanpınar

Gamlanma Gönül Karcaoğlan

Bahçe Selahattin Batu

Atatürk'ün Tarih Anlayışı Uluğ İğdemir

Terbiye F.R. Atay

Gemi Asansörü İ.Habip Sevük

Forsa Ömer Seyfettin

Kuş Evleri Malik Aksel

Güzellikler R.Halit Karay

Mustafa Kemal Paşa Y.Kadri Karaosmanoğlu

Baharın İlk Sabahları O.V.Kanık

Komşuluk Ölüyor Haldun Taner

Atatürkçülükte Laiklik ve Halkçılık Afet İnan

Yaylalar Ruhsati

Niçin Spor Yaparız? S. Sırrı Tarcan

Dalgıç Ragıp (Serbest) S.F. Abasıyanık

2.9. ORTAOKUL KİTAPLARI / FAYDALI DİLBİLGİSİ- SINIF: III (8)

Beşir Göğüş'ün yazmış olduğu bu eser, 150 sayfadan oluşmaktadır. Kitapta gereksiz bilgi yığınlarından kaçınmış olan yazar kitabıda öğrenciler açısından sıkıcı olmaktan kurtarmıştır. Kitapta ayrı ayrı bölümlerde iki ayrı testte mevcuttur. Bu testler yirmişer sorudan meydana gelmektedir. Kitabın son sayfalarında da bu soruların yanıtlarına yer vermiştir.

Kitabın kapağından sonraki sayfalarda genelde görmeğe alışkın olduğumuz "İstiklal Marşı"ve "Atatürk" resmine yer verilmemiştir. İçimdekiler kısmı kitabının son sayfalarında yer almıştır. Ayrıca kitabın son sayfalarında yazar, küçük bir sözlüğe yer vermiştir.

BEŞİR GÖĞÜŞ'ÜN BU KİTABINDA EN ÇOK ÖRNEK METİN ALDIĞI YAZARLAR ŞUNLARDIR:

1. Falih Rıfkı Atay (Babanız Atatürk, Deniz Aşırı, Eski Saat)
2. Sunullah Arısoy (Yurdumun Bütün Ağaçları)
3. Halide Edip Adıvar (Dağa Çıkan Kurt)
4. Ahmet Rasim (Eşkal-i Zaman)
5. Refik Halit Karay (Bir İçim SU)
6. Cahit Külebi (Atatürk Kurtuluş Savaşında)
7. Reşat Nuri Güntekin (Mehmetçik)
8. Hüseyin Rahmi Gürpınar (Komşuya Kaçan Kedi, Nimetşinas)
9. Cahit Sıtkı Tarancı (On Kasım)
10. Fazıl Hüsnü Dağlarca (Mustafa Kemal'in Kağnısı)
11. Selahattin Batu (Bahçe)
12. Karacaoğlan
13. Orhan Veli Kanık (La Fontaine'in Masalları, Nasrettin Hoca Hikayeleri)
14. Ahmet Haşim (Bize Göre)
15. Ömer Seyfettin (Forsa, Keramet)
16. Orhan Şaik Gökyay (Bu Vatan Kimin? , Yas)
17. Faik Baysal
18. Reşat Nuri GÜNTEKİN (Akşam Güneşi)
19. Halit Ziya UŞAKLIGİL (Altın Nine, Mai ve Siyah)
20. Mehmet Akif ERSOY (Safahat)
21. Ziya GÖKALP (Balcı)
22. Hüseyin Rahmi GÜRPINAR (Şıpsevdi)
23. Nurullah ATAÇ (Günlerin Getirdiği)
24. Pir Sultan ABDAL
25. Kemalettin KAMU (Karadeniz)
26. Reşat Ekrem KOÇU (Tarihimizde Garip Vakalar)
27. B. Sıtkı KUNT (Yarıkkaya)

Göğüş, bu kitabını Milli Eğitimin temel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak hazırlamıştır. Öğrencilerin görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını tam ve doğru olarakanlama gücü kazandırmayı amaçlayan Göğüş, bu çalışmasıyla günümüz ana dil öğretimine de ışık tutmuştur. Çocuklarımızın en çok zorlandığı konuların başında kendilerini ifade edebilme gücünden yoksun olmaları gelir. Yani herhangi bir konu üzerinde bir topluluk karşısında tekrarlara düşmeden ve yanlışlık yapmadan konuşabilmek gayesi içinde hazırlanmıştır. Çocukların, sözcük dağarcıklarını çağdaş gelişim doğrultusunda geliştirmek esas alınmıştır. Dil bir iletişim aracı olduğuna göre, ana dili dört temel aşamada öğretmek esastır. Bunlar dinleme, konuşma, okuma ve yazmadır. Bundan dolayı ana dili öğretimini çocuğa bütüncül yaklaşımla aşılanmak gerekmektedir. Temel eğitim düzeyindeki öğrencilerin anadillerini kavramaları ve hayata geçirmeleri daha kolay ve kalıcı olmaktadır. Dil becerilerini ayrı ayrı değil bir bütün halinde geliştirmek günümüz anadil eğitiminin temeli olmakla birlikte bu yaklaşımı yıllar önceden Göğüş, hayata geçirmiş ve kitaplarını da bu anlayışla yazmıştır. Ana dili öğretiminde tümevarım yönteminin kullanılması birçok dilbilimcinin de kullandığı bir yaklaşım olmuştur. Bu yöntemi Özcan Demirel şöyle ifade eder: "**Tümevarım,** gözlem, deney, araştırma ve tartışma gerektiren bir usavurma yöntemidir. Ezbercilik yerine düşünme alışkanlığının gelişimine katkıda bulunur" (Demirel, 2002 :31).

Göğüş, dilbilgisi kurallarını çocuklara aktarırken örnek metinlerle ve konuları şematik görüntülerle desteklemiştir. Dilbilgisi kurallarını kavratırken sistematik bir yol izleyerek; çocukların sorup sorgulamasını sağlamıştır. Çocuğun dili anlama gücünün geliştirilmesi, anlatım beceri ve alışkanlığının kazandırılması için; dilin kurallarını öğretirken basitten karmaşığa, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene doğru bir yaklaşım izlemiştir. Bunu yaparken de oldukça sistematik bir yol izlemiştir. Konuyu örneklerle kavratmaya çalışan Göğüş, aynı zamanda çocukların öğrendikleri dil kalıplarını kullanma olanağı sağlamıştır. Göğüş, bu dilbilgisi konularını hazırlarken öğrencilere kazandırmayı düşündüğü
kazanımları şöyle sıralayabiliriz:

- Cümlenin yapısını söz dizimini kavraması.
- Cümle içinde sözcükleri doğru vurgulayabilme.
- Sözcüklerin gerçek, mecaz ve terim anlamlarını kavrayabilme.
- Büyük ve küçük ses uyumlarını kavrayabilme ve uygulayabilme.

- Sesteş, anlamdaş, karşıt anlamlı kelimeleri anlatma etkinlikleri içinde kullanabilme.
- Çocukların sözcüklerin yapısı ve dilimizin özelliği olan kelime türetme
- yollarını kavramasını sağlama.
- Noktalama işaretlerini tam ve doğru kullanabilmelerini sağlama.
- Sözcük türlerinin cümle içinde görevlerini kavrama.
- Cümlelerde öğelerin sıralanışını kavramasını sağlama ve buna göre cümle kurabilme.
- Anlamlarına, yapılarına, yüklemlerine göre cümle çeşitlerini kavratabilme.

2. 10. ORTA OKULLARA SEÇME YAZILAR SEÇME KİTAPLAR III. SINIF

Beşir Göğüş, Nevzat Ataç tarafından hazırlanan bu eser, 1950 yılında Doğuş Matbaası tarafından basılmıştır. Ortaokul III. sınıf öğrencilerinin seviyelerine uygun olarak hazırlanan kitap, Göğüş'ün ortak hazırlanmış eserleri arasında yer alır. Kitabın adından da anlaşılacağı gibi kitap, öğrencilerin seviyelerine uygun örnek metinleri içermektedir. **SEÇME YAZILAR SEÇME KİTAPLAR** başlığı altında yazılan eser, birçok edebi türde örnekler içermektedir.

Çocuklarımızın okul kitapları dışında edebi eserlere yönelmedikleri bir gerçektir. Çocukların okuma alışkanlığı kazanmasını sağlama çerçevesinde bugün de bakanlık tarafından birçok etkinlik düzenlenmektedir. Çocukların kendini ifade edebilmeleri, serbest düşünce yeteneklerini geliştirebilmeleri açısından kitap okuma önemli bir husustur. Bu bilgiler çerçevesinde Göğüş, eserini yazma amacını ve kitabının içeriğini şu sözlerle dile getiriyor.

"*Çocuklarımızın okul kitapları dışında edebi eserler ve bilgi kitapları okuması lazım geldiği, bugün herkes tarafından kabul edilmektedir. Çocuğun okuyacağı bu kitaplar ve yazılar, kendi kendine anlama ve serbest düşünme yeteneğini geliştirir. Esasen, yetiştirdiğimiz çocukların hayatta karşılaşacakları birçok meseleler vardır. Bunların hepsini okulda öğretmek kabil olmadığı için, her çocuğun kuvvetli bir okuma alışkanlığı kazanması lazımdır. Ancak bu alışkanlık yardımıyla yeni meseleler öğrenip değerlendirebilir"*(Göğüş, 1950: 3).

Çocukların okuyacakları kitapların onların, bilgi ve anlayışlarına uygun olması Gerekir. Ancak veliler ve özellikle de eğitimciler çocuklara okutulacak kitapların yetersizliği konusunda her zaman görüş belirtmiştir. Okutulacak kitaplar öğrencileri her bakımdan doyurmalı, yetiştirmeli, eğlendirmeli ve onları güncel hayata taşır nitelikte olmalıdır.

Yukarda belirtildiği gibi bu ihtiyaçlar çerçevesinde Göğüş, yazmış olduğu bu eserin içeriğini şöyle dile getirmiştir:

"……ihtiyacı karşılamak maksadıyla, ortaokulun her sınıfı için, çocukların okuyabileceği ve faydalanacağı onar kitap seçtik. Bu kitapta bunları kısaca tanıttık ve çocukların ilgisini çeksin diye de seçilen kitaplardan birer parça koyduk" (Göğüş, 1950: 3).

Göğüş, çocukların ellerine bir kitap vererek hadi okuyun demenin sakıncalı olduğuna dikkat çeker. Böyle bir çalışmanın öğrenciye fayda sağlamayacağını düşünmektedir. Çünkü çocuğun bir kitabın vermek istediği fikri, düşünceyi, onda uyandıracağı etkiyi ve diğer başka özellikleri kavraması oldukça güçtür. Göğüş, bu konunun farkında olarak, öğretmenlerin öğrencilere rehberlik etmesi gerektiği konusunda görüş belirtmiştir. Yazar, bu düşüncesini pekiştirmek için garplı bir yazarın şu sözlerine yer vermiştir:

"Küçükler ve büyükler için şehirde ayrı ayrı sokaklar yoktur. Büyükler, küçükleri ellerinden tutarak sokaklarda yürümeğe alıştırırlar. Aynı şekilde, büyükler yardım ederek küçükleri okumağa alıştırmalıdırlar"(Göğüş, 1950: 4).

Çocukların okunmaya değer kitaplara yöneltmek gerektiğini düşünen Göğüş, gençlik çağının eşiğinde olan çocuklarımızı basit kitaplardan kurtarıp, edebi değer taşıyan kitapları önermek gerektiğini belirtmektedir. Bütün bu amaçlar doğrultusunda yazar, çocukların seviyelerine uygun bazı kitapları tavsiye ederek, bu kitapların onların sosyal hayatına çok şey katacağını düşünmektedir.

Bu maksatlar çerçevesinde yazar, tavsiye ettiği kitaplardan bölümlere yer vermiştir. Ayrıca önermiş olduğu kitaplardan bölümler vermekle kalmamış, çocukların bu kitaplardan alması gereken noktalara ışık tutacak, kitabı kavrayıp kavrayamadığı hakkında kılavuzluk edecek sorularda yöneltmiştir. Bu soruları 10-15 soru sayısıyla sınırlı tutmuştur.

Göğüş, bu kitabında çocukların Türkçe kitaplarında yer alan kısa metinler yerine daha uzun metinlere yer vermiştir. Çocukları her bakımdan yetiştirecek ve onların

düşünce dağarcığını genişletecek çeşitli edebi türlerden yazılara da bu kitabında yer vermiştir. Böylece çocukların antoloji ihtiyaçları da karşılanmış olmuştur.

Göğüş, kitabında yer alacağı eserlere yer vermeden önce bir anket çalışması yaptıklarını kitabının önsöz kısmında yer vererek, bizimle paylaşmıştır. Ayrıca çocukların ya da velilerin bu kitapları nasıl temin edebilecekleri hususunda ince bir düşünce göstererek, tavsiye edilen kitapların hangi kitapevlerinden temin edileceğini sayfa altlarında belirtmiştir.

Yukarıda söylediğimiz amaçlar doğrultusunda kitabını yazan Göğüş, eserinde önerdiği yazar ve ya şairlerin listesini eserleriyle birlikte aşağıda sunmaktayız.

KİTABINDA YER VERDİĞİ ESERLER VE YAZARLARI ŞUNLARDIR:

Türkiye (Atilla İLHAN): Kitabının ilk sayfasında bir şiire yer veren yazar, bu şiiri de çocukların vatan ve millet sevgisini ön plana çıkartacak ya da onlarda bu duyguyu oluşturabilecek epik tarzda bir şiire yer vermiştir.

Amcam Jules (Guy de MAUPASSANT) Çeviren: Behiç Enver Koryak **:** Kitabın ikinci metninde ise bir hikayeye yer vermiştir.

Gülünç Kibarlar (Mollere): Fransız yazar, Mollere ait olan bu eserden bir bölüme kitabında yer vermiştir. Kitap tiyatro türünde bir eserdir. Göğüş, kitabında öğrencilere tavsiye ettiği bu eserden bir bölüm sunmadan önce yazar ve eseri hakkında öğrencilere bilgi de sunmuştur. Eserden bir bölüm sunduktan sonra öğrencilerin okudukları bilgileri pekiştirmek açısından bazı sorular yöneltmiştir. Bu sorulardan birkaç örnek şunlardır:

"1. Birinci sahnede konuya giriyor muyuz?

2. Üçüncü sahnede Cathos ile Magdelon'un sözlerindeki gülünç noktaları buluruz. Bunların bir roman kahramanı gibi yaşamağa özendikleri, hangi sözlerinden anlaşılıyor? "Muhabbet haritası" sözünü açıklayınız?

3. Dokuzuncu sahnede Cathos ve Magdelon'un şiir ve edebiyata ilgileri hakkında ne düşündünüz? Edebiyata gerçek ilgi bu mu?

4. İki kızın Mascarille ve Jodelet ile konuşmalarında kibarların meşgul oldukları. Hangi konular üzerinde durulmuştur? Bu konularda varılan gülünç ve aşırı noktaları belirtiniz?

5. Piyesin ana fikri nedir?" (Göğüş, 1950: 21).

Tezatlar Destanı (Yusufeili Huzuri): Şiir.

Kırmızılar Nasıl Yaşar (Falah Rıfkı ATAY) (Deniz aşırı, 1931): Gezi yazısı.

Brezilya seyahatini "Denizaşırı" isimli bir kitapta anlatan yazarın eserinden bir bölümüne yer vermiştir.

Pazartesi Hikayeleri (Alphonse Dandet): Yazar, bu kitaptan *Son Ders* adlı hikayeye yer vermiştir. Bu eserin çevirisini yapan Esat Sıyavuşgil'dir. Göğüş, çocukların bu kitapları nereden temin edecekleri konusunda dipnotta belirtmiştir.

Çanakkale Muharebesi (Mehmet Akif ERSOY)

Söz Söylemek ve İş Başarmak Sanatı (Dale Karneci) : Kitabı öğrencilere tanıtan Göğüş, eserden bölüme yer vermeden önce eser hakkında şunları belirtmiştir: *"Amerikalı yazar Dale Carnegie (Deyi Karneci)nin yazdığı bu kitap, bir topluluk karşısında söz söylemek alışkanlığını nasıl kazanabileceğimizi öğretmektedir. Bunun için, konuşmaya hazırlanmak, etkili konuşabilmek, sesi yormadan sonuna kadar idare edebilmek gibi birçok konular üzerinde, hepimizin öğrenip yapabileceğimiz yollar gösteriyor. Dünyaca tanınmış hatiplerin nasıl yetiştiklerini ve tavsiyelerini anlatıyor. En önemlisi, herkese, söz söyleyebileceği güvenini veriyor. Söz söylemek herkes için lüzumludur. Bu kitabı okumak, bu yetinizi geliştirecektir. Aşağıdaki parça, kitabın baş tarafından alınmıştır"* (Göğüş, 1950: 39).

Kadınlar Vaizi (Hüseyin Rahmi GÜRPINAR): Tiyatro türü.

Sezar'ın Ölüsü Başında (W.Shakespeare) (Jul Sezar'dan) Çeviren: Nurettin Sevin. Tiyatro türü.

Ateşten Gömlek - Ayşe'nin Mektuplarında (H. Edip ADIVAR): Roman türü. Yazar, bu romandan Ayşe'nin mektubuna yer vermiştir. Bu eserin içeriği hakkında okuyuculara şu bilgileri vermektedir: *"…Ayşe, İzmir'in işgali yüzünden İstanbul'a kaçmış ve oradan da subay bulunan ağabeysi Cemal ve arkadaşlarıyla birlikte Anadolu2ya geçerek düşmanla savaşanlara katılmıştır. Ayşe, askeri hastanelerde hemşirelik yapmaktadır. Bu mektubu Ankara'da bulunan akrabası Peyami'ye yazıyor"* (Göğüş, 1950: 54).

Kapalı Çarşı (Orhan Veli KANIK): Şiir türü.

Aradığımız Gençlik (General Douğlas Mac Arthur'un) Masasının üstündeki yazı. **Köşebaşı (Ahmet Kutsi TECER):** Yazar, Tecer'in bu piyesinin I. perdesine yer vermiştir. Piyese geçmeden önce bu piyesin içeriği hakkında öğrencilere şu bilgileri sunmuştur. "*Piyes bütünüyle bir mahallenin sokağında geçmekte ve mahallenin 24 saatlik hayatı, insanları anlatılmaktadır. Mahalle kahvesi bu oyunda önemli bir yer tutuyor"* (Göğüş, 1950: 61).

İstibdat Devrinde Sansür (Halit Ziya UŞAKLIGİL): Anı türünde olan bu eser, Halit Ziya Uşaklıgil'in *Kırk Yıl* isimli kitabından alınmıştır.

Madame Curie'nin Kör Oluşu (Eve Curie): Kitap, radyumu keşfeden Mademe Curie (Madam Küri) nin hayatını anlatmaktadır. Kızı Eve Curie tarafından yazılmıştır. KitaptaMademe Curie'nin çocukluğu, gençliği, kocası Pierre Curie ile radyumu nasıl buldukları ve hayatının sonuna kadar laboratuarda bilimsel çalışmalarına yılmadan nasıl devam ettiği hikaye edilmiş, bir bilginin örnek hayatı gösterilmiştir.

Hayalşehir (Yahya Kemal BEYATLI): Şiir türünde.

İleri – Geri (M. Fırtınalı)

Gulliver'in Seyahatleri (J. Swift): Gezi türünde bir eserdir.

Eğer (Rudyard Kiplink)

On Küçük Kapı Yoldaşımız (K. Von Frisch)

Bilmin Değeri (Prof. M. PRENANT) Çeviren: M. Fırtınalı

Üç Şehitler Destanı (Fazıl Hüsnü Dağlarca): Bu eser Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın İnönü savaşlarında geçen bazı olayları konu alarak yazdığı şiirlerdir.

Yeşilli Kadın (George du Hamel): Çeviren: Yaşar Nabi Nayır

İntikam (Michael Kohihaas): Bu roman ortaçağ'da Almanya'da geçen bir olayı anlatmaktadır.

2.11. İLKOKULLARDA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ KILAVUZU

İlkokullarda Türkçe Öğretimi Kılavuzu adlı kitap 1968 yılında İstanbul'da Milli Eğitim Basımevi tarafından basılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Başkanlığının 23/IX/1966 tarih ve 3928 sayılı yazıları ile bastırılması uygun görülmüş, Yayımlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğünün 27/IX/1968 tarih ve 613.1/A-223 sayılı emirleriyle 15000 adet basılmıştır.

Ana dili öğretimine kılavuzluk eden bu kitap, öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verme açısından oldukça titiz bir çalışmanın ürünüdür. Eserinin ilk kısmında kitabının amaç ve bölümlerine yer vererek şunları söylemiştir.

"*Bu kılavuz, ilkokul Programının gösterdiği ana dili çalışmalarının uygulama yollarını açıklamak gayesiyle hazırlandı. Bununla birlikte, ana dili öğretiminin niteliğinden gelen özelliklerle, yalnız ders örneklerinden meydana gelmiş bir kılavuz şeklinde ortaya çıkması da düşünülmedi. Programa bağlı kalınarak ana dili*

çalışmalarının gayeleri, ilkeleri üzerinde duruldu; okuma, sözlü ve yazılı anlatım, imla, dilbilgisi, inşat çalışmalarının nasıl yapılacağı açıklandı ve bunlara örnekler verildi. Bu arada, ana dili eğitimi yönünden isteklerin daha iyi belirtebilmek için ayrı bölümleri açıldı. Çocukların özel kabiliyet ve ihtiyaçlarının karşılanması yolları gösterildi" (Göğüş, 1968: 1).

Göğüş, kitabına **Türkçe Öğretiminin Amaçlarına** yer vererek başlamıştır. Türkçe öğretiminin bu genel amaçlarına kitabında yer vermesindeki neden hiç şüphesiz eserinin ilkokul Programına uygun nitelikte hazırlamış olmasını belirtmek olmalıdır. Amaçlardan sonra **Türkçe Dersinin Bütünü ile İlgili Esaslar** belirtilmiştir. Bu başlık altında ana dili öğretimi ile ilgili şu maddelere yer verilmiştir:

1) Dili, bütünü ile öğretmeye başlamak
2) Çocuğun dilini çıkış noktası olarak almak
3) Ana dili çalışmalarını öbür konulara bağlamak
4) Ana dili öğretimini çeşitli yönleri ile bir bütün olarak almak
5) Ana diline her derste önem vermek

Çocuklar, ana dili öğrenmeye ilk önce çevresinden başlarlar. Daha sonra okul çevresinde bu öğrenme bilimsel hale gelir. Ana dili öğretiminin okulda nasıl yapılması gerektiğine ve çocuğun okuma, anlama, dinleme, yazma gibi becerilerini nasıl kazanacağı konusunda eğitimcilere kılavuzluk etmektedir. Ana dili eğitim öğretimin temel aracı olduğundan ve çocuk bütün derslerde bu dili kullanacağından ana dilini en iyi şekilde öğrenmelidir. Bunun için hayatının büyük bir bölümünü ana dili çalışmalarına ayıran Göğüş, bu konuda eşsiz bir eser bize bırakmıştır.

Göğüş, Türkçe Öğretimine Kılavuzluk eden bu eserinde ana dili öğretimini şu önemli temalar üzerinde durmuştur:

- İlk Okuma ve Yazma
- Okuma (Sesli Okuma, Sessiz Okuma, Bireysel Okuma)
- Anlatım
- Dinleme
- İmla
- İnşat

Çocuk ilk okuma yazmaya başlamasından itibaren dünyaya bakış açısı değişir; dünyayı tanımaya, keşfetmeye, anlamaya çalışır. Okuma-yazmanın yaşı ve daha sonraki

hayatı için önemini fark eder. Okuma ile en büyük bilgi edinme yolunu, yazma ile anlatım yolunu kazanmış oldu. İşte Göğüş'te, çocuğun hayatının dönüm noktası olan bu evrede öğretmenlerin, çocuğun gelişim dönemlerini ve öğretim metodunu iyi bilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu açıdan ele alan Göğüş, çocuğun okumayı öğrenme sürecini dört dömende ele almıştır. Bunlar:

1) **Okuma öncesi**
2) **Okumaya başlangıç**
3) **Birinci okuma dönemi**
4) **İkinci okuma dönemi**

Yukarıda saydığımız bu dönemlerin her birinde çocuk farklı özellikler gösterir. Öğretmene düşen görev ise çocuğun gelişim dönemlerini takip ederek; ona göre öğrenmede izlenecek metotları belirlemeli ve çocuğun yetersiz bulunduğu yerlerde alınacak tedbirleri belirlemek olmalıdır.

Asıl okuma çalışmasına hazırlık olarak nitelendirdiği **Okuma öncesi** ve ya **Okumaya Hazırlık** döneminde çocuk, bu işe hazır bir duruma gelmek için gelişme gösterir. Öğretmen, okuma yazma öğretmeye başlamadan önce çocukta *Fiziki, Duyu, Topluma Alışma, Zihin Niteliklerinin* yeteri kadar gelişmiş olup olmadığını araştırmalıdır.

Okuma öncesi dönem, çocuğun hayatında önemli bir yer tutar. Bu dönemin en önemli özelliği *çocukta okuma öğrenme isteği* uyandırmasıdır. Çocuk etrafını büyük bir merakla izler ve çevresindeki büyüklerin okuduğunu görür, kendisinde de okuma isteği oluşur. Bu istek öğretmenin en büyük yardımcısı olur. Göğüş'ün bu tanısı birçok eğitimci tarafından kabul görür. Çünkü çocuk okumaya istekli olmadığı sürece ya da okuma isteği istenilen derecede olmayınca okumayı öğrenmesi oldukça güçtür.

Çocuk, fiziksel, duyusal, zihinsel nitelikleri tamamlamış ve kendisinde okuma isteği uyanmış olan çocuk, okuma-yazma öğrenmeye hazır durumda demektir. Ancak her çocukta bu okuma isteğini bulmak mümkün değildir; çünkü okuma isteği köylerdeki çocuklarda okula gelmeden önce çok az gelişmiştir. Bu durumda öğrencinin bu gelişim eksikliğini tamamlamak öğretmene düşmektedir.

Göğüş, kitabında öğrencilerin bu eksikliklerini "*Gelişme Eksikliğini Tamamlama Yolları"* başlığı adı altında ele alarak öğretmenlere rehberlik etmiştir.

Çocukların gelişme eksikliğini tamamlamak için Göğüş, şu önerilerini sıralıyor:

1) Soldan sağa izleme ve elini kullanabilme alışkanlığı vermek.

2) Cisimlerin boy, şekil, renk, durum özelliklerini görme, kullanma yerlerini tanıma alışkanlığını artırmak ve adlarını öğrenmelerini sağlamak.
3) Sesleri tanımak, adlarını öğrenmeyi sağlamak.
4) Kelime zenginliği kazandırarak; dil noksanlığını tamamlamak.
5) Çocuğun konuşma yeteneğini artıracak çalışmalar yaptırılmalı.

Göğüş, kitabında okula yeni başlayan birinci sınıf öğrencilerin okuma-yazmaya nasıl başlaması konusunda öğretmenlere yön göstermektedir. Okula yeni başlamış ve okulla yeni tanışan öğrencilerin, okuma-yazma öğrenmeye başlaması için zamana ihtiyacı vardır. Yani öğretmen hemen işe koyulmamalı ve ilk önce çocukların okula ısınmalarına yardımcı olmalıdır. Aslında bu anlayış günümüzde de geçerli; çünkü Milli Eğitim Bakanlığı son yıllarda ilköğretime yeni başlayan birinci sınıf öğrencilerini bir hafta öncesinden okula gelmelerini sağlayarak; çocukların öğretmene, okula, yeni bulduğu bu eğitim çevresine ısınmalarına olanak sağlamıştır. Göğüş'te , bu doğrultuda öneri sunarak eğitim-öğretime başlamadan önce çocukların ve öğrencilerin birbirlerini tanıması için zaman ihtiyaçları olduğunu belirtmiştir.

Öğretmen eğer öğrenciyi, eğitim-öğretime yeterli görürse okuma-yazma derslerine geçebilir. Göğüş, bu zorlu süreçte *uygulanacak metotları* şu başlıklar altında sıralıyor:

Okuma- Yazmaya Ne Çeşit Harflerle Başlayalım

Okuma-Yazma Aracı Olarak Seçilecek Konular

Okuma-Yazma Dersine Başlıyoruz

Göğüş, okuma-yazma öğretiminde uygulanacak olan metotlardan **çözümleme metoduna (Methode globel)** yer vermiştir. Çocuk psikolojisine en uygun metot olarak tanımlayan Göğüş, bu yaştaki çocukların her şeyi olduğu gibi, bileşik şekliyle görüp algıladığını, onu meydana getiren elemanlara inecek düzeyde olmadığını vurgulamaktadır. Öğretmen bunu görüp, algıladığı zaman işinin daha kolay olacağının farkında olmalıdır. Çocuk, cümleyi oluşturan elemanların kelimelerden ve seslerden meydana geldiğini bilemez; bu sebeple okuma-yazmaya harflerden başlamak çocuk psikolojisine aykırı düşmektedir.

Okuma-yazma dersinde yazdırılacak konular ilk önce sözlü olarak anlatılması gerektiğine dikkat çeken yazar; aynı zaman konuların da günlük hayattan seçilmesi

gerektiğine inanır. Böylece çocuk konuya kendi hayatından örnekler vererek katılmaya çalışır. Böylece çocuğun ilgisini çekmiş olunacaktır. Okuma-yazma çalışmasının nasıl yapılması gerektiği konusunda şu örneği vermektedir:*"Çocuklar güzün bahçede yemiş toplamaktadırlar. Dışarıdan Ali isimli bir çocuk gelir, bunlara bakmaya başlar. Çocuklar onu yanlarına çağırır, yemiş toplamasını ve yemesini söylerler. Olay bu şekilde anlatıldıktan sonra öğretmen sorar: "Ali'ye ne dediniz? Cevap şu olur: Ali gel . Yemiş topla. Sen de ye." Bu cümleler kısa, kelimelerindeki hece sayısı az olmaktan başka emir şeklinde de kurulmuştur. Fiillerin çekim eklerinden kurtulmak için ilk cümlelerin emir şeklinde olması tercih edilmelidir"* (Göğüş, 1968: 11).

Çözümleme metodunda, cümleler verildikten sonra bunları meydana getiren elemanlar üzerine çocukların dikkatlerini çekmeye çalışılmalıdır. Dikkat çekme kelimelerden başlanmalı daha sonra hecelere ve harflerin tamamı tanıtılıncaya kadar devam edilmelidir. İşte Göğüş, bu safhaları şöyle sıralamaktadır:

1) **Kelimelerin Tanıtma:** Öğrencilere verilen cümleler, daha önceki derslerde geçmiş olan kelimeleri içermesine dikkat edilmelidir. Bu çalışma ile öğrenciler hem eski kelimeleri tekrarlamış olur, hem de cümlelerin ayrı anlamlar taşıyan kelimelerden meydana geldiğini öğrenir.

2) **Heceleri Tanıtma:** Öğretmen, önce bir ve iki heceli kelimeleri tanıtır. **"Al, Ver, Bu"** kelimelerini söylerken ağzımız tek bir hareket yapmaktadır; **"Para, Aldı, Bunu"** derken iki hareket yapıyor. Böylece kelimelerdeki hece sayısı artıyor.

A / na **Ku / zu**

Ba / na **Ku / tu**

Daha sonra bu çalışmalara isimlerin –i, -e, -de, -den hali, fiil çekimlerinde en çok kullanılan –di, -mış, -ecek ekleri de eklenmeli ancak bunların dilbilgisindeki adları asla söylenmemelidir.

3 (Harf Tanıtma: Öğrenciler, heceleri tanıyıp, onlarla yeni kelimeler yapmaya başladıktan sonra, dikkatleri harfler üzerine çekilmelidir. Ancak harflerin hep birlikte tanıtılması doğru değildir. Bunun için fırsatlar oluşturulmalı, kelime ve hece çalışmalarının arasına harf tanıtılmasına da yer verilmelidir.Bu konuyu Göğüş, bir örnekle şöyle açıklar:

"*Mesela, **A-na, A-ta, A-ra** kelimelerinde **A** harfi tanıtılır; sonra **T.T, P.T, B.K** harfleri arasına koydurularak yeni kelimeler yaptırılır. Bu yollarla alfabenin bütün harfleri tanıtılmış olur"* (Göğüş, 1968: 14).

1968 yılında yazmış olduğu bu eserini Göğüş, o dönemde uygulanan ilköğretim programına uygun olarak hazırlamıştır. Programın ilkelerini ve amaçlarını kitabının başında yer vererek; eserini de bu yönde yazmış olduğunu görüyoruz.

Göğüş, eserinin ikinci kısmında **OKUMA** çalışmasına yer vermiştir. Kitabının bu bölümünde okumanın nasıl yapılması gerektiğine, okumanın önemine ve okumanın önemli bir iş olduğuna dikkat çekmek istemiştir. Okuma maharetinin, öğretim çalışmalarında büyük bir yeri olduğunu belirten Göğüş, bu mahareti programın amaçları doğrultusunda şu sözlerle açıklıyor: *"Programımız, okuma çalışmaları için:* ***a)Doğru, sürekli ve anlamlı okumak; okuduklarını doğru ve çabuk anlama yeteneğini kazandırmak; b)Dilimizi sevdirmek; c)Kitap sevgisini aşılamak, okumayı onlarda zevkli bir alışkanlık haline getirmek; ç)Kelime hazinelerini zenginleştirmek; d) Kitap okumanın bilgi kazanma yollarından biri olduğunu çocuklara kavratmak*** *amaçları olduğunu belirtmiştir. Gerçekten, okuma çalışmalarımız, öğrencilerimize doğru okuyup anlamayı, bunda hızlı olmayı, hitabın değerini öğrenip ondan faydalanma alışkanlığını kazandırabilmelidir. Bu amaçların kapsadığı kavramlar ve bunlara varabilmek için uygulanacak yollar çeşitli başlıklar altında belirtilmiştir"* (Göğüş, 1968: 15).

Okuma işinin öğrencinin ilk sınıfta halletmesi gereken bir hedef olduğunu belirtiyor ve ileri sınıflarda bu işi gerçekleştirmesinin oldukça güç olduğuna dikkat çekiyor. Eğer öğrenci bu hedef davranışı ilkokul birinci sınıfta gerçekleştiremezse, iyi okumayan öğrencinin anlatımı da zayıf olacağından, ileriki sınıflarda kitaplardan gereği gibi faydalanamayacaktır.

Göğüş; okumayı, yazıyı görme, anlamını kavrama ve bu kelimeleri seslendirme şeklinde tanımlamaktadır. Göz yazıyı görür ve tanır, zihin ise bu tanıyı anlamlandırır ve canlandırır; ses organları ise kelimeleri, anlamına uygun bir eda ile canlandırır. Göz, beyin ve dil işlevleri bir bütündür ve bir zincirin halkaları gibidir. Bu açıdan Göğüş, çocuğun okuduğu yazının harflerini ya da kelimelerini birer birer kavrayarak ilerleyemeyeceğini; okuduğu satırın bazı yerlerinde durup; bir grup kelimeyi şekil ve anlamca birden ve sonra başka bir durağa sıçradığını anlatır. Çocuğun bu sıçramayı ne kadar uzun tutarsa, okumada da o kadar iyi ve hızlı olacağı konusunda öğretmenleri bilgilendirmektedir. Göğüş, ayrıca bu sıçramaların hızı ve uzunluğu, çocuğun kelimeleri iyi tanımasına ve anlamlarını iyi bilmesine bağlı olduğunu vurgulamaktadır.

Göğüş, eserinde çocuklara okuma alışkanlığı kazandırılırken, sesli ve sessiz okuma tekniklerinin öğrencilere öğretilmesi gerektiğini savunur ve bu iki başlığa da

kitabında geniş yer vererek öğretmenlere kılavuzluk eder. Öğrencilere hem sesli hem de sessiz okuma alışkanlığı kazandırılırken ilkokul birinci sınıf öğrencilerine özellikle de sesli okuma çalışmalarının önde olması gerekmektedir. Şimdi bu okuma çeşitlerine sırasıyla yer verelim:

SESLİ OKUMA

Sesli okuma, kelimelerin ve kurdukları anlam ilgilerinin sesinin dışarıya verilmesidir. Her yazının belli bir anlamı ve amacı olduğuna göre, yazı okunurken sesin bu anlama göre iniş ve çıkışlar göstermesi gerekir. Bu tonlama (intonation) öğrencinin okuduğu metnin anlamını kavramasına bağlı olduğunu vurguluyor yazar. Bunun içinde okunacak metin öğrencilerin yaşına ve seviyesine uygun olarak seçilmiş olmalıdır.

Göğüş, sesli okuma başlığı içerisinde şu önemli soruyu da yöneltmiştir.

Okuma Dersinde Ne Okutalım: Çocuğun okuma maharetini kazanması ve genel kültür olarak yetişmesi açısından cevaplandırılması gereken önemli bir sorudur. Göğüş, bu soruyu da şu şekilde cevaplamıştır:

1) Okuma kitabı.
2) Öğretmenin dışarıdan seçeceği yazılar okutulur.

Göğüş, okuma kitaplarındaki yazıların çocukların seviyelerine, dili ve muhtevasının çocuk psikolojisine uygun olması gerektiğine dikkat çekmektedir. Ayrıca bu yazı türleri genellikle şiir, masal, hikaye, mektup şeklinde olmaktadır. Okuma kitaplarının yetersizliğini öğretmen sınıfa kendi seçtiği okuma metinlerini getirerek tamamlamalıdır. Göğüş, öğretmenin dışarıdan getireceği yazılarda dikkat etmesi gereken noktaları şu sözlerle sıralamaktadır:

a) Konu bakımından eğitici, aktüel, ilgi çekeci;
b) Fikirce seviyeye uygun ve yaşa göre;
c) Duygu uyandıran;
d) İçinde bilinmeyen kelime ve özel isim az bulunan;
e) İfadesi hareketli ve açık, konuşmalı;
f) Bir derste okunabilecek uzunlukta(En çok 500 kelime).

Göğüş, sesli okuma tekniğini ele alırken "**Okuma Dersi Nasıl Yapılır**" başlığıyla gerek okuma kitaplarının gerekse herhangi bir yazının okunurken hangi safhalardan geçmesi gerektiğini şöyle belirtiyor:

Okuma İçin Hazırlık: Öğretmen okunacak yazıya öğrencinin

ilgisini uyandırmaya çalışmalıdır. Bunu da şöyle yapmalı; konuya uygun günlük hayattan alıntılar vererek anlatmalı ya da bir ön açıklama yapmalıdır. Böylece çocuk, ilk defa karşılaştığı bu konuya merak duyacak ve ilgisini bu yöne kaydıracaktır.

Yazının Okunması: Yazıyı ilk önce öğretmen okur. Yazıyı öğretmen okurken çocuğun dinleyip, kitaptan takip etmesi daha faydalı olacaktır.

Yazının Açıklanması: ***Ana Fikir****,* yazının temel olay, ana fikir, ana duygu bakımından kavranmasına çalışılmalıdır. ***Bilinmeyen Kelimeler****,* genel kavrayıştan sonra, öğrencilerin yazı içinde anlamını bilmedikleri yeni kelimelerin açıklanmasına sıra gelmektedir. ***Yardımcı Fikirler,*** Yabancı kelimeleri açıklanmış bir yazıda yardımcı düşünce üzerinde yoğunlaşma sağlanmalı ancak bunu yaparken öğrencinin kendi kelimeleri ile bu fikirleri açıklamasına öğretmen yardımcı olmalıdır.

Kaynak Kitaplardan Faydalanma: Okunan metinde çocuğun bilmediği özel isimler ve kelimeleri sözlük, ansiklopedi, atlas gibi kaynaklardan yararlanarak bulabilmesi sağlanmalıdır.

Artistik Okuma: Ön okuma çalışması yapıldıktan sonra artık güzel okuma çalışmasına geçilir.

Okunacak Yeni Yazılar Vermek: Okunan metin başka yazılar üzerinde çocuğun heves ve isteği uyandırmasını sağladıysa; öğretmen bu ilgiden faydalanarak yeni yazılar ve kitaplar vermelidir.

SESSİZ OKUMA

Sessiz okuma, çocuğun yazıyı yalnız gözle izleyip anlaması olarak nitelendiren Göğüş, çocukların kelimeleri dudaklarını kıpırdatarak sessiz söylemeleri ya da içlerinden sesli okurmuş gibi davranarak izlemesi ise bir sesli okuma etkinliği olmadığını vurgulamaktadır. Sessiz okumanın önemine dikkat çeken yazar, bu konuda programda da şöyle yer verildiğini belirtiyor: " **daha ilk sınıftan başlayarak anlaşılıp anlaşılmadığı kontrol edilmelidir"** (Göğüş, 1968: 21).

Sessiz okumanın en büyük faydası çocuğa hızlı okuma alışkanlığını kazandırması olacaktır. Böylece çocuk zamanı iyi kullanmayı öğrenecektir. Ancak yazar şuna da dikkat çekmektedir; daha önce sesli okuma çalışması yapılan bir metin çocuk için artık cazibesini kaybetmiştir. Bu metin üzerinde sessiz okuma etkinliği

yapılamaz. Sessiz okumada, kazandırılmak istenen davranış, yazıyı gözle izleyip anlamak olmalıdır.

Göğüş, öğrencilere sessiz okuma çalışmasının nasıl yapılması konusunda da yardımcı olmak amacıyla şu başlığa yer vermiştir:

Sessiz Okuma Dersleri Nasıl Yapılır?

Araç: Sessiz okuma çalışmaları için en uygun araç, öğrencilerin görmemiş oldukları bir yazı olmalıdır. Ancak öğretmen bu metinleri seçerken çocuğun yaşını, psikolojisini göz ardı etmemelidir. Amaç güç metinleri kavrama maharetini artırmak değil yeni bir okuma tekniği kazandırmaktır.

Sessiz Okuma Dersi Nasıl Uygulanır: Göğüş, bu konuyu şöyle anlatır: "*Öğrenciler okumaya hep birlikte başlatılır. "Yazıyı okuyup bitiren, tekrar etmesin; sayfayı ters çevirerek beklesin" denir. Bütün öğrenciler, okumalarını aynı zamanda bitiremeyeceklerdir; ilk çalışmalarda amacımız öğrencilerin hızlarını ölçmek değil, onları sessiz okumaya ve anlamaya alıştırmak olduğu için, her öğrencinin harcadığı zamanı tespite lüzum yoktur. Herkes okumasını bitirdikten sonra, yazının anlamı üzerinde, daha önce hazırlanmış olan sorular, bütün sınıfa sorularak cevaplar istenir. Cevap veremeyen öğrenciler iyi okumadıklarını anlayarak, yazıya bir daha bakarlar. Bu arada öğretmen, sessiz okuma üzerindeki tavsiyelerini tekrarlar"* (Göğüş, 1968: 22).

Konuya Göre Okuma: Öğrenciler okudukları konuya göre okuma yolunu seçmelidir.

BİREYSEL OKUMA

Öğrenci kendi zevk ve seviyesine göre kitap seçer. Ancak bireysel okumada öğretmenin her çocuğa ayrı ayrı kitap verebilmesi gerekmektedir. Bunun içinde öğretmenin her sınıfa bir kitaplık temin etmesi gerektiğini belirtiyor yazar.

Sınıf kitaplığını kurarken öğretmenin göz önünde tutması gereken ilkeleri iki kısımda topluyor yazar.

1) **Okuma temayülleri:** Çocukların yaşına ve cinsiyetlerine göre okuma zevkleri değişebilmektedir. Her sınıfta kitaplıklarda öğrencilerin seviyelerine göre masal, hikaye, fabl, destan, efsane, fıkra vb. edebi eserler yer almalıdır.

Çocuk kitaplarının nitelikleri: Öğretmen, sınıf kitaplığına seçeceği kitaplarda bazı özelliklere dikkat etmelidir. Çocuğun seviyesine göre konuda çeşitlik, eğitici ve öğretici kitaplar olmasına özen gösterilmelidir.

Okumada üstün başarı, başlığı altında bazı öğrencilerin, akranlarına göre okumada üstün yetenek gösteren öğrenciler bulunduğuna dikkat çekmektedir. Göğüş, öğretmenin bu çocukları sınıfta tanıması gerektiğine belirtiyor. Sınıfta geri çocukların, orta derecelilere yaklaştırmağa çalışırken üstün yetenekli bu çocukların geri planda bırakılmalarına karşı çıkmaktadır. Öğretmenlere bu konuda yapması gerekenleri bir bir sıralamıştır. Öğretmenin sınıfta bu çocukları nasıl fark edeceğini Göğüş, şu tespitleriyle belirtmektedir:

a) Kuvvetli dikkat
b) Zengin kelime hazinesi.
c) Her çeşit kitaba ilgi.
d) Derin mizah kabiliyeti.
e) Çok yönlü, yani her konuya ilgi.
f) Özel bir gözlem gücü.
g) Genelleştirme.
h) Problem çözme gücü.
i) Çabuk öğrenme kabiliyeti.
j) Hayal ve düşünme gücü.
k) Yukarıdaki bütün kabiliyetlerin yardımı ile kolay okuma ve anlama gücü.

Öğretmen sınıfında üstün yetenekli öğrencileri belirleyip tanımalı ve ona göre çalışma planı oluşturmalıdır. İlköğretimin çeşitli sınıflarında okuma etkinliğini kazanamamış öğrencilere rastlandığını belirten yazar, bu konuyu **OKUMA YETERSİZLİKLERİ** başlığıyla kitabında yer vermiştir. Bu başlık altında ilk önce "***Okuma Yetersizliğinin Sebepleri"*** ni anlatıyor. Okuma yetersizliklerinin çocuktan, çevreden ve okuldan gelen çeşitli faktörlerden kaynaklanabileceğini anlatan Göğüş, bu sebepleri ayrı ayrı ele alıp belirtmektedir.

1) **Çocukta Bulunan Sebepler:** Çocuk, zekaca geri olabilir, okumaya hazırlıklı olmayabilir, sağlığı tam olmayabilir, çocuk bazı moral karışıklıkları içinde bulunabilir.

2) **Çevredeki Sebepler:** Evde başka dil konuşulması çocuğun iyi okuyamamasının sebeplerinden biri olabilir, mutsuz bir aile yaşayışı, çocuğun ruhsal hayatına olduğu gibi etki eder, çocuğun çevresi geri olabilir, okula devam imkanı bulamamış olmak, çok okul değiştirmek zorunda kalmış olmak gibi sebepleri içerir.

3) **Okuldaki Sebepler:** Sınıfların kalabalık olması, çocukların psikolojik

özelliklerine uygun bir öğretim metodunun uygulanmayışı, okuma araçlarının eksikliği gibi etkenler öğrencinin okuma yetersizliğine sebep olarak gösterilmektedir.

Okuma Yetersizliğinin Belirtileri, başlığıyla iyi okumayan çocuğun ya kelimeleri tanımadığına ya da anlamı kavrayamadığına dikkat çekilmelidir.

Çocuklarda okuma yetersizliklerini belirten yazar sadece bunları belirtmekle kalmamış kitabında bu sorunun çözüm yollarını da belirtmiştir.

Okuma Güçlüklerine Çareler: Göğüş, okumanın önemini belirtirken bazı çocukların bu etkinlikten yoksun olması onların eğitim ve öğretimden uzaklaşması anlamına geldiğini belirtir. Bu durumdaki öğrenciler için öğretmenin elden gelen çarelere başvurması için onlara şu yolları önerir.

1) *Grup çalışmaları*
2) *Çalışma Zamanları ve Metodu*
3) *Çalışmaların Değerlendirilmesi*

Göğüş, kitabında program doğrultusunda **sınıflara göre okuma çalışması** düzenlemiştir. 1. sınıftan V. sınıfa kadar okuma derslerinde yapılması istediği çalışmaları üç bölümde toplamaktadır:

1) Okuma tekniği kazanma,
2) Anlamı kavrama melekesi kazanma,
3) Serbest okumaya alışma, (Göğüş, 1968: 30)

Göğüş, yukarda belirttiğimiz amaçlar doğrultusunda her sınıf için ayrı ayrı değerlendirmiştir.

I.Sınıf: Okuma Tekniği
Anlama Kavrama
Bireysel okuma

II.Sınıf: Okuma Tekniği
Anlama Kavrama
Bireysel Okuma

III.Sınıf: Okuma Tekniği
Anlama Kavrama
Bireysel Okuma

IV.Sınıfı: Okuma Tekniği
Anlama Kavrama
Bireysel okuma

V.Sınıf: Okuma Tekniği
Anlama Kavrama
Bireysel okuma

Görüldüğü gibi Göğüş, her çocuğun seviyesine ve psikolojisine uygun okuma teknikleri geliştirerek bunları birer alternatif olarak eğitimcilere sunmuştur.

ANLATIM

Yazar, bu bölümde çocukların hayatı boyunca öğrendiklerini ve düşündüklerini nasıl ifade etmesi gerektiğine yer vermiştir. Bu doğrultuda programın amaçlarını da şöyle belirtmiştir: *"Çocuğa gördüğünü, yaşadığını, duyduğunu, zihninde canlandırdığını, okuduğunu ve düşündüğünü söz ve yazı ile, doğru, amaca uygun ve güzel olarak anlatma yeteneğini kazandırmak"* (Göğüş, 1968: 41).

Yazar, yukarıda belirttiğimiz programın amaçları doğrultusunda anlatma etkinliğini şu maddeler halinde sıralamıştır:

a) Düşünce ve duygularını sözle anlatabilmek.
b) Yazı ile anlatabilmek.
c) Doğru, gerçek ve planlı anlatma kurallarını öğrenmek.
d) Söze, yazıya çeşitli amaçlara göre ciddi, neşeli, resmi, duru, kısa biçim ve özellik vermeyi öğrenmek. (Göğüş, 1968: 41)

Öğrencilerin, belli yaşlarda bu kazanımları edinmelerini sağlamaları ilkokulların en önemli ödevlerindendir. Öğretmen, çocukların konuşmaları ve yazmaları üzerinde yeterince durarak; onlara doğru kuralları öğretmeye çalışmalıdır. Göğüş, bu bölümde çocukların bu kazanımları nasıl öğrenmeleri konusunda öğretmenlere rehberlik yapmıştır. Yazar, anlatımı **YAZILI** ve **SÖZLÜ ANLATIM** olarak iki kısımda ele almıştır.

SÖZLÜ ANLATIM (KONUŞMA)

Göğüş, sözlü anlatım konusunu işlemeden önce, iyi bir konuşmada bulunması gereken nitelikleri belirtmiştir. Konunun dinleyicileri doyurucu nitelikte olması, aynı zamanda konuşmacının da konuya ilgi duyması gerektiği, sesinin tonunu, jest ve mimiklerini dinleyenlerin dikkatini çekecek şekilde ayarlaması gerektiğini belirtmiştir.

Metot: Konuşmanın kuru sıradan bilgi yığınlarıyla öğretilmeyeceğini belirten Göğüş, metot olarak öğretmenin konuşmasını göstermektedir. Öğretmen, kelimeleri

doğru söylemeye, cümleleri doğru kurmaya, anlama uygun bir tonla konuşmaya, gereği kadar jest ve mimiklerini kullanarak öğrencilerine örnek olmalıdır.

Çocukların konuşma yetersizliklerine dikkat çeken Göğüş, **Konuşma Çeşitleri** başlığı adı altında çocukların ilkokul öğrenimi içinde, hayatta en çok rastlanan konuşma çeşitlerini sıralamıştır. Öğrencilerin günlük hayatta kullanmaları gereken bazı konuşmalar vardır ki; bunları belli yaşlarda öğrencilerin kazanmış olmaları gerekmektedir. Bu konuşma çeşitleri şunlardır:

1) Bir yabancıya kendini tanıtma.
2) Hatır sormak, veda etmek.
3) Telefonla konuşma.
4) Yol sormak, yol tarif etmek.
5) Yaptığını anlatma.
6) Bir olayı anlatma.
7) Bir şeyi tanıtma.
8) İki varlığın karşılaştırılması.
9) Hayalde canlandırılan bir şeyi anlatma.
10) Gördüğünü, incelediğini anlatma.
11) İlan, bildiri, haber.
12) Koro halinde konuşturma.
13) Tartışma.
14) Planlı konuşma. (Göğüş, 1968: 43-49)

Göğüş, konuşma çalışmaları içerisinde öğrencilerin kişilik veya toplum hayatı yönünden bazı kuralları öğretmek gerektiğini belirterek; bu konuyu **Konuşma Kuralları** başlığı adı altında ele almıştır.

1) Kişilik yönünden davranışlar.
2) Toplum yönünden davranışlar.
3) Toplu konuşma kuralları. (Göğüş, 1968: 49-50)

DİNLEME

Çocuklara, konuşma alışkanlığı kazandırırken aynı zamanda bunun karşılığı olan dinleme alışkanlığını da vermek gerekir. Yazar eserinde iyi konuşabilme yeteneğini kazanma yollarını gösterirken, iyi bir dinleme eğitiminin nasıl sağlanacağı konusuna da değinmiştir. Yazar, dinleme eğitiminin amaçlarını şöyle sıralamıştır:

1) **Bilgi ve zevk almak için.**
2) **Nezaket için ve uygun cevap vermek için.**
3) **Eleştirme ve değerlendirme için dinlemeye alışmak.** (Göğüş, 1968:50)

Dinleme, öğrenme yollarından biridir. İyi bir dinleyici konuşmaları dikkatli dinleyerek; öğrenmesi gereken bir çok bilgiyi öğrenebilir. Aynı şekilde öğrencide derste öğretmenini dikkatli dinleyerek, konuları derste öğrenebilir. Böylece öğrenim hayatında da çok vakit kazanmış olur. Ancak öğrencilere iyi bir dinleme alışkanlığı kazandırmanın pek kolay bir iş olmadığını belirten Göğüş, bu alışkanlığı nasıl kazandırılması gerektiğini de maddeler halinde şöyle sıralamıştır:

1) Öğrencilere bir konuşma ya da sanat eseri dinletmeye başlamadan önce, bir *"amaç vermek"*, konuya dikkat çekmek bakımından faydalı olmaktadır.

2) Hikayeler, tekerlemeler okunmadan önce : "*Siz de tekrar edeceksiniz, iyi dinleyin"* diyerek dikkatli bir dinleme sağlanabilir. Emirlerin yaptırılmak üzere dinletilmesi, iyi dinleme alışkanlığı verir. Öğrencilerin karşılıklı yahut gurup halinde konuştukları zaman konu üzerinde birbirlerine soru sormaları da, iyi dinleme alışkanlığı kazandırır. Cevap verilmesi gereken bir soruyu dinlemek buna benzer.

3) Şu türlü çalışmalar, öğrencilerde dinleme melekesi artırır: Yol tarifini dinleme; bilmece dinleme; bildirme, ilan, haber dinleme; bir konuşmayı bilgi almak için dinleme, radyoda belli programları dinleme.

YAZIYLA ANLATIM (YAZMA)

Anlatım çeşitlerinden biri de yazıyla anlatımdır. Düşünce ve duyguların yazıyla anlatılması oldukça zor bir marifet olduğunu belirten Göğüş, yazmanın amaçlarını şöyle özetlemiştir:

a) **Düşünce ve duygularını yazı ile anlatmaya alışma.**
b) **Yazmada serbestlik, kolaylık kazanma.**
c) **Mektup, rapor, senet, hikaye vb. yazı çeşitlerini yazmaya alışma.**
d) **Her hangi bir çeşit yazıyı değerlendirmeyi öğrenme** (Göğüş, 1968: 53).

Yazı yazmak konuşmadan ayrı bir etkinlik olarak düşünülmemelidir. Öğrencilere yazı yazmanın, konuşulanları yazıya dökmekten ibaret olduğu anlatılmalıdır. Özellikle de ilk sınıflarda (1-3) öğrencilerin yazma etkinliğini beceriye dönüştürebilmesi için öğretmenlerin uyması gereken bazı safhalar vardır. Öğrencilerin bütün konuşulanları yazması gerekmediğini belirten yazar, bu konuda öğretmenin,

yazılacak olanları bir iki kısa cümlelerle öğrencilere söylemesinin daha verimli olacağını belirtiyor. Daha sonra öğrenciler kendileri cümle kurup yazmaya başlarlar. Böylece öğretmenin söyleyip yazdırmasına gerek kalmaz. Ayrıca öğrenciler bu yazı çalışmasını yaparken noktalama işaretlerinin de yerli yerinde kullanılma alışkanlığı kazandırılması sağlanır. Bütün bu çalışmalarda öğretmenin öğrencileri kontrol etmesi ve onlara rehberlik etmesi oldukça faydalı bir iş olacağını belirtmektedir, yazar. Konuşma hızlı, yazma daha yavaş bir etkinliktir. Bu hız farkının çocuklarda daha belirgin olduğunu belirten yazar, bundan dolayı çocukların düşündükleri cümleleri tam yazmadıkları ve bazı sözcükleri atarak yazdığına dikkat çeker. Göğüş, bu konuda öğretmenlere şunları önerir:

a) Çocukların yazarken sözü kendi içlerinden söylemeleri,

b) Yazdıklarını okuyup noksanları tamamlamaları,

Yazılı anlatımda bir diğer önemli esasta çocuğa yazması için seçilen "**KONU"**dur. Konunun çocuğun yaşanmış, görmüş ve okumuş olmasına dikkat edilmesi gerektiğini belirtir. Çocuk, yazısında elbette kendisini anlatacaktır. Öğrenci, öğretmenin istediğini yazmak zorunda değildir. Çocuk kendi anılarını, yaşadıklarını, izlenimlerini, duygu ve düşüncelerini yazma ihtiyacı duyacaktır. Çocuk ancak bu şekilde basmakalıp cümlelerden kurtulur.

İlköğretim yıllarında çocuklarımızın tanımaları ve deneyip hüner kazanmaları gereken yazı türleri vardır. Göğüş, bu konuyu ayrı bir başlık altında ele alarak değerlendirmiştir.

Yazı Çeşitleri

1) **Anı, Hikaye:** Çocuklar, anı ve hikayelerini yazmada aktif rol oynarlar. Çünkü çocuk kendi yaşadıklarını veya düşlediklerini yazmak ister. Böylece her çocuğun kendisine özel bir yazma konusu olacaktır. Zaten doğru olanda budur. Yazının türü ancak bir olur.

2) **Mektup:** Öğrencilerin, günlük hayatta kullanabileceği edebi türü öğrenmeleri sağlanmalı. Öğretmen iş mektubu, özel mektup, posta kartı, kutlama kartı, davetiye, telgraf, dilekçe gibi edebi türlerin amacını öğrencilere belirtmeli ve bu türlerin şekil olarak nasıl yazılması gerektiğini öğretmelidir. Göğüş eserinde bu edebi türe ayrıntılı olarak yer vermiş ve hepsinden birer örnekle bu edebi türü pekiştirmiştir.

3) **Röportaj:** Bu türün amacını Göğüş, şöyle belirtir: "*Bu başlıkla öğrencilerin*

ziyaret ettikleri, gezdikleri yerler, okulda yapılan bir tören üzerinde yazacakları yazılar kast edilmektedir. (Bu nitelikteki ödevler yazdırılırken, "Röportaj" teriminin öğrencilere söylenmesi ve öğretilmesi gerekmez). Bu yazılarda, gidiş-gelişler olaylar hikaye edilecek; görülenler, öğrenilenler yer alacak, bazen nedenler ve sonuçlar da anlatılacaktır" (Göğüş, 1968: 60).

4) Bilgilerin Not Edilmesi, Rapor: Öğrencilerin, tek başlarına ya da grup halinde inceleme ve denemelerle varılan sonuçları yazması da öğrenmeleri gereken bir davranış olduğunu belirtir, yazar.

5) **Fıkra:** Öğrencilerin düşündüklerini, duygularını, bildiklerini yazdıkları bir edebi türdür. Öğrenciler, yaşadıklarını yahut gördüğü bir olayı, seyrettiği bir filmi anlatma isteği duyacaktır.

6) İlan, Haber, Bildir: Bu edebi tür kısa yazılardan oluşmaktadır. Bir olayı, bir durumu bildirmek üzere yazılır. Konular okulun yahut çocuğun özel hayatından alınır.

7) Tasvir: İlk sınıflardan başlanarak yapılması gereken bir etkinliktir. Çocuk ilk önce gördüğü resmi anlatarak tasvir çalışmasına katılır. Daha sonraki yıllarda çevresini, okulunu, evini, arkadaşlarını tasvir etmeye çalışır.

8) Dilekçe, Senet, Makbuz: Bunlar, iş hayatı ile ilgili yazılardır. Göğüş, bu edebi türün çocuğun okulu bitirdiği hayata atılmaya adım attığı bir dönemde (5. sınıf) yazılması gerektiğini belirtir.

9) Bir Soruya Yazılı Cevap Vermek: Bir sorunun sınırını belirleyerek, ona göre cevap vermek de, gerekli bir yazma alışkanlığıdır.

Göğüş, çocuğun birinci sınıftan itibaren, birçok konu üzerinde öğretmenin rehberliği ile birlikte çeşitli yazılar yazdığını belirtir. Ancak sınıfta topluca yapılan bu çalışmaların **ödev** olarak nitelendirilmeyeceğini söylemektedir. Öğretmenlerin, öğrencilerin kazanımları edinmelerini sağlaması açısından zaman zaman bazı ödevler verdiğini hepimiz bilmekteyiz. Göğüş, bu açıdan ödev vermenin önemine dikkat çekerek, bu konuya kitabında ayrı bir başlık altında yer vermiştir.

Göğüş, ödev verirken, öğretmenin öğrencilerine telkin edeceği yahut kendisinin göz önünde tutacağı önemli noktalar bulunduğuna dikkati çeker ve bunları şöyle sıralamaktadır:

Şekil Yönünden: Şekil yönünden ödevlerin niteliği konusunda önerilerde bulunan yazar, öğretmenlerin en çok ödevleri sayfa sayısı yönünden sınırlayarak hata yaptıklarını anlatır. Öğretmenin, ödevi sayfa sayısı bakımından sınırlı tutması

öğrencinin yazacaklarına engel olur; olayın ve düşüncenin tabii akışını bozar. Ayrıca ödevlerin konusuna uygun olarak, çocuğun dileğine göre resim yapması sağlanabilir.

Nitelik Yönünden: Ödevin konusu tek olmamalıdır; ödev için belli bir planda verilmemeli, öğrenci serbest yazmalıdır. Öğrencilerin çoğu yanlış yapmaktan çekinir ve bu nedenle kendini ifade etmekten kaçınırlar. Öğrencilere yanlış yapmaktan korkmamaları söylenmeli, yazmak için öğrenciler cesaretlendirilmelidir.

Değerlendirme ve Düzeltme

Değerlendirme: Öğrencilerimizin ödevlerini değerlendirmeye tabi tutarken öğretmenler, öğrencilerin sınıf, yaş ve yetişme şartlarını da göz önünde bulundurmalıdır.

Düzeltme: Düzeltme deyince hemen aklımıza öğrencinin yanlışının öğretmen tarafından düzeltilmesi gelmektedir. Oysa Göğüş, bu yanlışlığı düzelterek şu ilkeyi savunmaktadır: **"*Ödevdeki yanlışı düzeltmek; öğrenciyi düzeltmek değildir*."** İşte bu ilkeden yola çıkan yazar, düzelme işine öğrenciyi de katmaktadır. Öğretmen, yanlış ve eksiklerin altını çizerek, kağıdın sol tarafına yanlışların adlarını yazar.

Göğüş, düzeltmeyi dört yolla ele almaktadır:

1) **Sınıfça düzeltme**
2) **Grupça düzeltme**
3) **Karşılıklı düzeltme**
4) **Kendi kendine düzeltme**

Bütün bir yıl boyunca yapılan yazı çalışmalarının sonuçlarını görebilmek için ve ya bir öğrencinin bu alanda gelişip gelişmediğini anlamak için, Göğüş, öğretmenlere şu ölçütleri sunmuştur.

1) Yazmaya ilgi duyuyor mu? Yahut ilgisi arttı mı?
2) Daha çok kelime kullanabiliyor mu? Her kavramın karşılığı olan kelimelere sahip mi? Bunları doğru kullanıyor mu?
3) Düşüncesini anlatabilmek için cümle veya söz şekilleri arayabiliyor mu?
4) Yazarken doğru imla, doğru anlatım şeklini bulmak için dikkat ediyor mu? Buna özeniyor mu?
5) Kendi yanlışını bulabiliyor mu? İşaret edilmiş olan yanlışlarını kavrayıp düzeltebiliyor mu?
6) Cümleler arasındaki anlam ilgisine, tutarlığına dikkat ediyor mu?
7) Mektup, telgraf vb. gibi yazılarda özel şekilleri öğrendi mi?

8) Genel olarak yazısında ilerleme gösteriyor mu?

Göğüş, anlatımı çalışmasını sınıflara göre ayırarak tek tek ele almıştır.

SINIFLARA GÖRE ANLATIM ÇALIŞMALARI

I.Sınıf: Konuşma

Yazma

II.Sınıf: Konuşma

Yazma

III.Sınıf: Konuşma

Yazma

IV.Sınıf: Konuşma

Yazma

V.Sınıf: Konuşma

Yazma

İMLÂ

Yazar, kitabının bu bölümünde Türkçede önemli bir yeri olan **imla** konusuna yer vermiştir. İlkokul programında imla çalışmalarının amaçları şöyle belirtilmiştir: **"Çocuklara, kullandıkları kelimelerin doğru yazılışını ve belli başlı imla kurallarını ve doğru yazma alışkanlığını kazandırmak"** (Göğüş, 1968: 75).

Bu amaçlar doğrultusunda Göğüş, imla çalışmalarının amaçlarını şu maddeler halinde sıralamıştır:

1) Kelimelerin doğru yazılışını öğretmek.
2) Doğru yazılış kurallarını, yani imla kurallarını öğretmek.
3) Kendi dilini doğru yazmanın önemini kavratarak çocukta, kurala saygı uyandırmak, neticede doğru yazma alışkanlığı kazandırmak.

Türkçenin İmla Özelliği:

"Doğru yazma, doğru konuşma ile başlar" diyen Göğüş, Türkçenin sesçil bir imlası lduğunu dikkati çekerek; kelimelerin çoğunun konuşulduğu gibi yazıldığını vurgulamaktadır. Bu kanısından dolayı Göğüş, doğru yazmanın kuralını, doğru konuşmaktan geçtiğini belirtiyor.

Türk dilinin sesçil (fonetik) bir imlasının oluşu öğretimde de birçok kolaylıklar

sağlamaktadır; çoğu kelimelerin yazılışı, imla güçlüğü çıkarmaz. Ancak, bazı öğrencilerin yine de kimi kelimelerde ğ (yumuşak g) yi göstermediğine değinen Göğüş, bu kelimelerden bazılarını örnek göstermiştir. Mesela, **geleceğim** yerine **gelecem, yapmayacağız** yerine **yapmicaz, doğru** yerine **doru** yazdıklarını belirtir.

Ancak Göğüş, imlamızın öğretimindeki asıl problem olarak, kurallardan geldiğini belirtir. Yanlışlıkların daha çok kurallardan kaynaklandığını söyleyen Göğüş'e göre ,"*ta ilk sınıflardan kural öğretmek, çare olarak gösterilemez. Kelimelerin yazılışından, 4. sınıfa kadar kural olarak hiçbir bilgi öğretilmemelidir: Fakat her kelime kendi başına bir konu olarak ele alınmalıdır. Mesela,* ***taşçı*** *kelimesinde ş sert sessiz olduğu için, c sertleşmiş…..gibi bir açıklamaya gidilmemelidir. Öğrenci,* ***taşcı*** *yazmışsa, doğrusu* ***taşçı*** *diye düzeltilmelidir"* (Göğüş, 1968: 75-76).

Göğüş, imla öğretiminin ancak dilbilgisi konularının okutulmaya başlandığı 4.sınıfta kurala bağlanır ve dilbilgisi çalışmaları ile yürütülmesi gerektiği belirtilmiştir.

Yeni Kelimeler:

Öğrenciler, ilk okuma-yazma çalışmalarına başladıkları günden itibaren imla öğrenmeye başladıklarını söyleyen Göğüş, böylece çocukların okuyup yazarken kullandıkları kelimelerin hem okunuşunu, hem imlasını öğrenmiş olduğunu belirtir.

Öğrenciler bu yeni kelimeleri okuma parçalarından, konuşmalardan, hayat bilgisi konularından, gezintilerden vb. öğrenebilir. Yazar, bir kelimeyi öğretmeyi, onu şekil, ses, anlam bakımlarından tanıyabilmek, söyleyebilmek, anlamını öğrenmek, yerinde kullanabilmek olduğunu belirtir. Bu kabiliyetin kazandırılmasında takip edilecek yolları şöyle sıralar:

1) Kelime yazılır.
2) Söylenir.
3) Anlamı açıklanır.
4) Kullanılışına örnek verilir.

İmla Yetersizliklerini Tanıtmak

Öğrencilerin yeni karşılaşmış oldukları bir kelimenin imlasında hata yapma olasılıkları her zaman mevcuttur. Öğrencilerin imla yetersizlikleri ve imlada karşılaştıkları güçlükler, en iyi şekilde, yazma ödevlerinde belli olmaktadır. Yazma ödevleri 4. ve 5. sınıflarda serbest ve bireysel olarak ev ödevleri olarak, yapılmakta ve

öğretmene düzeltilmek üzere verilmektedir. Öğretmen bu ödevleri çeşitli yönlerden incelerken, imlası üzerinde de duracaktır.

"Dikte" çalışmasının da imla noksanlarını belirtecek bir çalışmadır. Ancak, dikte çalışmasının imla öğretici bir yol olmadığını belirtir, yazar. Ayrıca **"dikte"** çalışmasının nasıl yapılması konusunda şunları önermektedir:

"Seçilmiş kısa bir yazı önce çocuklara okunur, onlar için yeni kelimeler tahtaya yazılarak hem imlaları gösterilir, hem de anlamları açıklanır. Bu arada öğrencilere anlamadıkları düşünce, olay ve kelimeleri sormak müsaadesi de verilir, sonra dikteye geçilir. Yazama sırasında öğrenciler kelime, şekil vb. leri bakımından karşılaştıkları güçlükleri sorabilmelidirler; çalışmaların öğretmek ve öğrenmek amacıyla tertiplendiği hatırdan çıkarılmayarak, öğrenciye, ihtiyaç duyduğu yerde rehberlik edilmelidir. Yazının açıklanması ve diktesi, düzeltmeler o ders içinde yapılacaksa, dersin en çok 20 dakikasını almalıdır. Dikteden sonra düzeltmeye geçilir" (Göğüş, 1968: 77).

KELİME ÇALIŞMALARI

Ana dili öğretiminde öğrencilerin kelime hazinelerini zenginleştirme sorunu önemli bir yer tutar. Çok kelime bilen, bunları kullanmayı da öğrenmiş olan çocuk, okuduğunu kolay anlar, düşündüğünü de kolaylıkla anlatır.

Göğüş, kelime çalışmasını niçin ayrı bir başlık altında ele aldığını şöyle belirtiyor: "*Kelime çalışmaları, okuma, anlatım, dilbilgisi ve imla çalışmalarına şüphesiz bağlıdır; fakat onlardan ayrı bir çalışmadır. Bundan dolayı, meseleye açıklık vermek için ayrı bir başlık altında incelemeyi faydalı bulduk"*(Göğüş, 1968: 79).

Kelime Çalışmaları Nedir?

Kelime çalışmaları, öğrencinin okuma, hayat bilgisi, fen ve tabiat bilgileri, matematik derslerinde öğrendiği kelimeler ve terimler üzerinde durulması olarak nitelendirilmiştir. Göğüş, kelime çalışmasını şöyle sıralamaktadır:

1) Anlamı (sınıf seviyesine göre çeşitli anlamları)
2) Yapılışları (kök ve eski).
3) Türevleri
4) Kullanılışları üzerinde durulması

Kelime çalışmasının da imla çalışmasının bir devamı olduğunu belirten Göğüş, ancak imlada yalnız kelimenin yazılışı üzerinde durulurken, burada anlam, türeme ve kullanmaya da yer verildiğini belirtir.

Kelime Çalışması Nasıl Yapılır:

Göğüş, daha önce açıkladığı gibi okuma çalışmalarında bildirdiği gibi yeni kelimelerin anlamları verilerek yazının anlaşılması sağlanmalıdır. Daha sonraki aşamada ise dersin sonuna doğru, imla ve kelime çalışmalarına 10-15 dakikalık bir zaman ayrılır. Bu süre içinde yapılması gerekenleri şöyle sıralıyor:

1) Yeni kelimelerin yazılışı öğretilir.
2) Bunları cümlede kullandırılır. Kullanma işi kolay değildir, öğretmen örnekler göstermelidir. İki üç çocuktan doğru örnekler de alınmalıdır.
3) İkinci dönemde, incelenen birkaç kelimenin kökü, eki, türevi buldurulur.
4) En sonunda, yeni kelime, "kelime defterine" geçirilir. (Göğüş, 1968: 80)

Yazar, kelime çalışmalarında *"İmla Kılavuzu*" ve *"Sözlük"* araçlarına yer verilmesi gerektiğini belirterek, bunların sınıflarda yeteri kadar bulundurulmasına dikkat çeker.

Kelime Defteri:

Öğrenci kelime defteri tutarak, öğrenmiş olduğu yeni kelimeleri bu deftere yazar ve böylece kelimeleri unutmamış olur. Ayrıca bu çalışma sayesinde çocuk, kelimeyi doğru ve iyi öğrenmiş olur.

DİLBİLGİSİ

Program, dilbilgisi çalışmalarının amaçlarını şöyle açıklamıştır: **"Öğrencilere Türk dilinin konuşma, yazma ve okuma ile ilgili ana kurallarını sezdirip benimsetmek, ana dillerini kullanışta güven kazandırmak"** (Göğüş, 1968: 82).

Göğüş, yukarda belirttiğimiz amaçlar doğrultusunda şu elemanları belirtmiştir:

a) Konuşma kurallarını öğrenmek: Kelimeyi, sesleri ve vurgusu yönlerinden; cümleyi ise öğe dizisi ve vurgusu bakımlarından doğru söylemeyi öğrenmek.
b) Türkçe kelimelerin yapısındaki ve cümlelerin kuruluşundaki kuralları öğrenerek onları doğru yazmak, doğru kurmak.
c) Dilin söz dizimine alışıp, yazılmış bir yazıyı, cümlelere ve bunların kuruluşuna göre anlamlı ve ahenkli bir şekilde okuma alışkanlığı kazanmak.

ç) Dilin gerekli kurallarını öğrenerek konuşurken ve yazarken yanlış yapmamak; yapılmış yanlışı anlayıp düzeltmek.

Dilbilgisi, ilkokulda ana dilini öğrenmek ve kullanmak bakımlarından yardımcı bir bilgidir; asıl amaç burada dilbilgisi kurallarını öğrenmek olmadığını, dilin doğru kullanabilmek olduğunu belirtir, yazar.

Göğüş, programın ilkokulda dilbilgisi çalışmalarını iki safhada ele alıyor olması ve programda dilbilgisi çalışmaları I. dönemde yapılacak çalışmalar ve II. dönemde yapılanları metot ve konu bakımından ayırması nedeniyle ayrı ayrı değerlendirmiştir.

Birinci Dönemde Dilbilgisi Çalışmaları:

Bu dönemde çocuğun yaşı ve psikolojisi göz önünde alınarak, dilbilgisi konuları öğrenciye göre ele alınmalıdır. Çocuk bu dönemde henüz 7-9 yaşında bulunduğundan öğrenci, kendi ana dilini okuma-yazma ve konuşma yönleriyle öğrenme çağındadır. Dilin kurallarını inceleyecek kadar kelime yahut konuşma şekillerine sahip değildir. Çocuklar, ana dillerini işiterek ve konuşarak öğrenirler. I. dönemde dilbilgisi çalışması olarak yapılacak iş, kuralları öğretmek değil, bu kurallara göre yapılmış doğru örnekleri öğretmek olmalıdır.

İkinci Dönemde Dilbilgisi Çalışmaları:

Bu dönemde öğrencilerimiz hem dilin kurallarını öğrenecek kadar kelime kazanmışlar, hem de onu varlıklardan ayrı olarak inceleyecek bir psikolojik güce sahip olmuşlardır. Bu programda bilgilerin sistematik verilişi kaldırılmış, öğrencilerin doğru okuma ve yazma bakımından öğrenmek ihtiyacında bulundukları imla ve anlatım sorunları birer konu olarak alınmıştır.

Bir Konunun İşlenmesi:

Dilbilgisi konusunun nasıl işlenmesi gerektiğini örneklerle pekiştirmiştir, yazar. "*Mesela, konumuz sert sessizler yanında c, d, g harflerinin sertleşmesine ilişkin imla kuralı olsun. Öğrenciler bu kuralı gerçekten öğrenmek ihtiyacı içindedirler; çünkü bu kuralla ilgili imla yanlışlarını çok yaparlar.İşte konuya bu yanlışlardan biri ile başlanır:"Biletçi doğru değil,* ***bilet-çi*** *yazılmalı…Bu kelimenin doğru şekli tahtaya yazılır ve örnekler çoğaltılır:* ***Kitap-çı, Çiçek-çi…****(Dilbilgisi dersi için örnek bulmak her zaman kolay olmaz. Bu sebeple öğretmen, örneklerin ders saatinde kolayca aklına geleceğine güvenmeyerek, bunları daha önce bulup planına yazmalıdır. Dilbilgisinde örnek, kuralın çıktığı temel olmak bakımından çok önemlidir)"* (Göğüş, 1968:.84).

Alıştırmalar:

Alıştırma, öğrencinin edinmiş olduğu bilgilerin pekiştirilmesi açısından oldukça önemlidir. Göğüş, alıştırmalar yaptırılırken şu ilke ve metotların göz önünden

bulundurulma gerektiğine dikkat çeker:

1) Alıştırma, bir kuralı öğrenip benimsetmek, uygulanmasını alışkanlık haline getirmek için yaptırılır; buna göre, alıştırmanın bir amacı olmalıdır. Alıştırmanın amacını, faydasını öğrenci de anlayıp kabul etmelidir. Öğrenci, faydasına inandığı alıştırmayı severek yapar. Onu can sıkıcı bir iş saymaz, bitirince de bir şey öğrendiğini anlar.

2) Alıştırmalar, planlı olarak düzenlenmelidir; her alıştırma, öğrenciyi konunun bir yönü le uğraştırmalıdır.

3) Alıştırmalar, değişik olmalıdır; aynı konu ile uğraşmak, öğrencileri sıkar ve alıştırmaya karşı ilgiyi azaltır, sonucu da faydasız olur.

4) Alıştırmalar kolaydan güce doğru tertiplenmelidir. Kısa alıştırmalar uzunlardan faydalıdır.

5) Alıştırmalar, daha çok, konuyu iyi öğrenemeyenlere verilmelidir; çabuk ve iyi öğrenen çocuklar, alıştırma ile vakit geçirmekten hoşlanmazlar.(Göğüş, 1968: 84-85).

SINIFLARA GÖRE İMLA, KELİME VE DİLBİLGİSİ ÇALIŞMALARI

Göğüş, imla, dilbilgisi ve kelime çalışmalarını birbirini tamamlayan etkinlikler olarak gördüğü için, her sınıfta imla, kelime ve dilbilgisi çalışmalarını bir arada göstermiştir. Şimdi yazarın, sınıf sınıf ayırdığı bu etkinlikleri ele alalım.

I. Sınıf: Bu sınıfta yazmayı henüz öğrenmemiş olan öğrencilerin konuşma yanlışlıkları öğretmen tarafından düzeltilir; böylece doğru konuşmaya alışan çocuk ileride doğru yazmaya da alışacaktır. Göğüş, henüz okula yeni başlamış olan öğrencilerin oyun niteliğinde çalışmalar yaptırılması gerektiğini belirterek, şu önerilerde bulunuyor:

Limon sarıdır. Yaprak……kağıt……

Direk uzundur. Değnek……..,top…….

Hava nasıl olabilir(Açık, kapalı, bulutlu, serin)

Serçe uçar. Kuzu……(yürür, meler), at……(koşar, kişner)

Kedi et yer. Serçe…….Koyun……..

Neler yenir (ekmek, erik……)

Neler okunur (kitap……) (Göğüş, 1968: 87).

II.Sınıf: Birçok bakımından I. sınıfın devamı niteliğinde olan II.sınıfta da daha önceki çalışmalar, olgunlaştırılarak devam ettirilir.

III.Sınıf: Genellikle, 2. sınıfta gösterilen çağrışım, benzerlik, karşıtlık, türeme yolları ile kelime öğretme ve bildikleri kelimeler üzerinde güven kazandırma çalışmalarına devam edilir. İsim hallerinin doğru kullanılması üzerinde durulur; bunlar, sınıf seviyesine göre daha olgunlaştırılarak devam ettirilir. Ayrıca bütün bu çalışmalara ek olarak, kelimelerin anlamlarının sözlükten aratmak, kelimelerde çok anlamlılığı fark ettirmek gibi ek çalışmalarda yaptırılabilinir.

IV. Sınıf: Bu sınıfın ayrı bir özelliği olduğuna vurgu yapan Göğüş, dilbilgisi kuralları öğretilmeye geçilir. Ancak bu sistematik bir dilbilgisi olmaktan çok, öğrencinin ihtiyaçlarına cevap veren, ayrı açıklama ve kurallar olduğuna işaret etmektedir. Göğüş, kitabında IV. sınıfta işlenecek olan dilbilgisi konularını şöyle sıralamıştır:

Büyük harflerin kullanıldığı yerler

Kelime içinde sesli harflerin kalınlık-incelik bakımından uyumu.

Sert sessizler: ç, f, h, k, p, s, ş, t, Bunlarla ilgili imla kuralı.

Kelime sonunda p, ç, t, k, harflerin sesli harf alınca yumuşaması.

Kesme(‘) işaretinin kullanıldığı yerler

İsim halini gösteren –de eki ile “dahi” anlamı veren de’nin yazılış farkları

Soru bildiren mi’lerin ayrı yazılışı

Basit cümlenin öğeleri: Yüklem, özne, tümleç

İsim, sıfat ve fiilin tanıtılması

İsimlerin cümledeki görevleri ve isim halleri

İsimlerin anlamca belirtilmesi; isim ve sıfat tamlamaları

Zamir

Noktalama işaretleri

V. Sınıf: Bu sınıfta 4. sınıfın devamı olarak nitelendirilebilir. Bu sebepten dolayı bu sınıfta çalışma şekilleri ve konular, genişleyerek ve çeşitlenerek tekrarlanır. Bu sınıfta işlenecek olan dilbilgisi konuları şunlardır.

Kelime yapısı

Türemiş kelimeler

Bileşik kelimeler

Sert sessizler, bunlarla ilgili imla kuralı

Kelime sonundaki p, ç, t, k harflerinin yumuşaması kuralı

Düzeltme (^) işaretinin kullanılışı

Basit cümle öğelerinin tekrarı

İsim, sıfat ve zamirin tekrarı. Bunların cümledeki görevleri.

Fiil

-ki eki ile ki bağlacının yazılışı ayrılık

Noktalama işaretleri.

Göğüş, yukarda saydığımız dilbilgisi konularının isimlerini vermekle kalmamış aynı zamanda bunları örneklerle de çeşitlendirmiştir. Şimdi kitabında son bir konu olarak değindiği **inşat** çalışmalarına değinelim.

İNŞAT

Göğüş, bu bölümde de diğer bölümlerde olduğu gibi programın belirlemiş olduğu amaçlara değinmiştir. Program, inşat çalışmaları için iki amaç göstermiştir:

1) Öğrencilere manzum yazıların düşünce, duygu ve ahenk değerini belirtmek yeteneğini kazandırmak ve böylece sanat sevgisi vermek.

2) Bir topluluk karşısında heyecanlarına hakim olarak okuma alışkanlığı kazandırmak; onlarda kendine güven duygusu yaratmak. (Göğüş, 1968: 98)

Bu amaçların gerçekleştirilmesi için Göğüş,çocukların kendi seviyelerine uygun bir sanat dalına yöneltmek gerektiğini vurgular. İnşat çalışmaları manzum yazıların güzelliklerini duyup sesle anlatma işi olduğunu hatırlatan yazar, bundan dolayı çocuklar için bir neşe kaynağı olduğunu belirtir.

Çocukların ezberleyeceği yazıların niteliğini de dikkat çeken yazar, bu konuda şu tespitlerini bizimle paylaşmaktadır: *"Manzum yazılar üslupça hareketli ve ahenkli olmalıdır; Nesirlerin hatırda kalacak kadar önemli olanları yahut üstün bir söz değeri taşıyanları ezberletilmelidir; ezberletilecek yazıların uzun olmamasına dikkat edilir; Yazılar tabiat, kahramanlık, vatan, iyilik, sevgi konularında manzum hikayeler, şiirler, nesirler olabilir"* (Göğüş, 1968: 98-99).

Nasıl Ezberletilmeli: Bu başlık altında yazar, öğrencilerin ezberleyeceği yazıları nasıl ezberletilmesi konusunda bize rehberlik etmektedir. Öncelikle ilk sınıflardan başlayan yazar, ilk sınıflardaki çocuklara öğretmeni ezberleyeceği yazıları birkaç defa okumalıdır. Çocuklar, sınıfları ilerledikçe, ezberlemek için dinlemekten okumaya geçebilir.

Öğretmen, ezberlemekte güçlük çeken öğrencilerin yazıyı kağıttan takip etmelerine müsaade edebilir. Göğüş, kitabının son sayfalarında **Türkçe derslerinin haftalık çalışma programındaki yeri** başlığına yer vermiştir. Daha sonrada bugünkü

okullarda dershanelerin nasıl olması gerektiği konusunda önerilerde bulunarak, bu önerisini de bir dershane planı ile eğitimcilere sunmuştur.

2. 12. ORTA OKULLAR İÇİN TÜRKÇE-3

Altın Kitaplar yayınları arasında 1992 yılında yayınlanan bu kitap, Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun 15.05.1992 tarih, 154 sayılı kararı ile 1992-1993 öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Göğüş'ün, orta eğitim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin seviyesine uygun olarak hazırlamış olduğu bu eseri, 224 sayfadır. Öğrencilere Türk dilini sevdirmeyi, Türkçenin gelişim süreci içinde öğrencilerin Türkçeyi bilinçli ve özenle kullanmalarını amaçlayan yazar, bunun için oldukça titiz bir çalışma ortaya koymuştur. Bilindiği gibi okuma, anlama, dinleme, yazma alışkanlıklarıilköğretimin birinci kademesinde edinilir. Ancak bunları beceri haline getirebilmek ise orta öğretimde gerçekleşen bir davranıştır.

Ana dilimizi gündelik yaşantımızın hemen hemen her dalında kullanıyoruz. Toplumdaki herkes birbirleriyle iletişim ve etkileşim içindedir. Bu etkileşimi de dil aracılığıyla sağlamaktadır. Özellikle biz eğitimciler öğrencilerimizle iletişim halindeyiz. Biz gelecek nesillere şekil veren ve onları yarınlara hazırlayan öğretmenler olarak öğrencilerimize ana dilimizi en iyi şekilde öğretmeliyiz. Çünkü dilini doğru düzgün kullanan bireyler toplumda sağlıklı ilişkiler kurar. Ana dili öğretmenin en güzel yollarından biri de öğrencilere okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerini kazandırmak olmalıdır.

Türkçe eğitiminin dört temel becerisi olan okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerileri öğrencilere ancak sağlıklı öğretme-öğrenme ortamlarının hazırlanmasıyla mümkün olacaktır. Böyle bir ortamın hazırlanması için gerekli araç ve gereçlerin kullanması gerekir. Emin olmalıyız ki bu ortamlar ana dili öğrenmede daha büyük kolaylıklar sağlayacaktır. Öğretimde araç gereçlerden yararlanma, konunun daha etkili sunulması, öğrenmeye açıklık getirmesi, gözlem olanaklarını artırılması ve öğrencilerin birkaç duyu organına bir anda hitap edilmesi gibi fırsatları yaratmaktadır. Bunların yanı sıra araç-gereçlerin, öğrenme zamanından ekonomi sağladığı, öğrenmeyi

bireyselleştirdiği, öğrenmenin niteliğini yükselttiği, öğretimi daha verimli zevkli kıldığı bilinmektedir.

Göğüş, bu eserinde bütün bu konuları göz önünde bulundurarak Türkçe eğitiminde farklı yaklaşımları sergilemiştir. Kitabına her bölümünde bir yazar veya şairin eserine yer veren Göğüş, ayrıca sayfanın sağ üst tarafında şair veya yazarın da küçük bir resmine de yer vermiştir. Konuya geçmeden önce yazar, **"Hazırlık Çalışmaları"**na yer vermiştir.

Kitabının ilk metnini Necati Cumalı'nın **NASIL YAŞADIMSA** adlı şiirine yer vermiştir. Daha sonra metnin işlenişine şöyle yer vermiştir:

"METNİN İŞLENİŞİ

Duygular, Düşünceler:

1. Şair, memleketine nasıl bir duyguyla sesleniyor? Neden böyle bir duygu beslemektedir?
2. Şaire göre Türkiye neden en güzel memlekettir?
3. Memleketini dolaşırken hatırına neden şehitler geliyor?
4. Şair hangi gerçeği anlayınca kendisini "*çocukluktan gençliğe geçmiş"* sayıyor? Şairin bu sözle ne demek istediğini de açıklayınız? (Göğüş, 1992: 10)

Sözcükler, Deyimler: Bu konu başlığı adı altında yazar öğrencilerin, sözcük dağarcığını zenginleştirmeyi amaçlamıştır. Çocukların bir yerde bir konu hakkında görüş ve düşüncelerini dile getirmeyi sağlamak için metin içinden bazı kelimeleri seçerek öğrencilerin yeni sözcük dağarcığı geliştirmelerini sağlamıştır. Bir sonraki çalışma ise şudur:

"**Tür, Kuruluş"** Yazar, bu etkinlikle öğrencilerin okumuş oldukları metnin türüne dikkat çeker. Böylece aynı zamanda edebi türler konusunda öğrencilere bilgi sunmaktadır.Bu bölümde metinin türü ve kuruluşu hakkında bilgiler verirken öğrencileri de araştırma yapmaya yönlendiriyor. Soran sorgulayan nesiller yetiştirmeyi amaçlayan Göğüş, kitabında her zamanki gibi Türkçenin doğru kavranması için çaba göstermiştir.

Ömrünün büyük bir kısmını Türkçe çalışmalarına ve dil becerilerine ayıran yazar, dilin işleyişini, düzenini ve dil kullanımının kurallarını öğrencilere benimsetmeye çabalamıştır. Bunun için metin çalışmalarının bir diğer kısmında da **DİLBİLGİSİ** başlığıyla öğrencilerin ana dille ilgili öğrenmeleri gereken konulara yer vermiştir.

Öğrencilerin anadillerini kurallarına uygun olarak öğrenmelerini sağlamak biz dilbilimcilerin işidir. Ancak bunu yaparken dilbilgisini, alışıla gelmiş yöntemlerle birtakım kuralların ezberletildiği bir ders değil, dil öğretiminin diğer bütün çalışmalar gibi öğrencilerin ana dillerini sözlü ya da yazılı doğru ve etkili bir biçimde kullanmalarını sağlamak amaç edinilmelidir.

Dilbilgisi konularını işlenirken yazar, doğal canlı örnekler üzerinde durmuştur. Örnek metinlerin seçiminde de titiz davranan yazar, böylece çocukları günlük yaşamdan alı koymamıştır. Öğrencilerin dikkatlerini çekmeyi başarmıştır. Uzun ve basmakalıp cümleler öğrenciyi yorar ve onların konudan uzaklaşmasına neden olabilir. Bu nedenden dolayı kısa ve güncel cümleleri tercih etmiştir.

Dilbilgisi öğretimi sadece ad, sıfat, adıl, özne, nesne, cümle türleri, ad tamlamaları tanım olarak verilmemelidir. Bütün bu dilbilgisi konuları öğrencilere örneklerle açıklanmalıdır. Dilbilgisi öğretiminde sözcük ve cümle çözümlemelerin önemli bir yer tuttuğuna dikkat çeken yazar, çözümleme için daha çok dilin doğal kullanımını gösteren örneklere yer vermiştir. Örneğin; "Bir gün bağlarından, bahçelerinden yürüdüm." " Orada uzandım çimenlerin üzerine."sözleri gibi, tam bir anlam bildiren sözcük gruplarına **cümle** denir. (Göğüş, 1992: 11).

Yazar, kitabının metin işlenişinin son bölümünde öğrencilerin ana dillerini kullanabileceği, düşündüklerini aktarabilecekleri kompozisyon yazma çalışmalarına yer vermiştir. Öğrencilerin kompozisyon yazarken uymaları gereken kurallara da yer vererek öğrencileri, yönlendirmiştir. Kompozisyon konusunu da belirlerken özellikle çocukların seviyelerine göre seçmiştir. Çocukların öğrendiklerini uygulayabildikleri bir etkinlik olan bu çalışmayla çocuklar, anadillerini en etkin ve doğru bir şekilde kullanma imkanları bulmuştur.

Göğüş, kitabında iki test çalışmasına ve iki tane de yazılı yoklamaya yer vermiş. Sözlük, dizin, kaynakça ile kitabına son vermiştir.

GÖĞÜŞ'ÜN BU ESERİNDE EN ÇOK YARARLANDIĞI YAZARLAR VE ESERLERİ

1. Mehmet Akif Ersoy (*İstiklal Marşı)*
2. Necati Cumalı (*Nasıl Yaşadımsa, Karşıki Tarla ,Sabah)*
3. Emin Arat (*Yurtta Sulh , Cihanda Sulh)*
4. Kemal Zeki Gençosman (*Su ve Orman)*
5. Nüvit Osmay (*Ümide Yalvarış)*

6. Cahit Sıtkı Tarancı (*Cahit Sıtkı Tarancı'dan Anne ve Babasına)*
7. Yakup Kadri Karaosmanoğlu (*Güvercin Avı)*
8. Faruk R. Atay (*Büyük Nutuk Nasıl Hazırlandı?, Zincir Üstünde)*
9. Halit Z. Ülken (*Tembellik)*
10. Halim Yağcıoğlu (*Mustafa Kemal'ler Tükenmez)*
11. Orhan Asena (*Yolumuz Anadolu'ya)*
12. R. E. Ünaydın (*M. Kemal Paşa'yı Nasıl Tanıdım?)*
13. Ömer Güner (*Bir Kitap Sever)*
14. Peyami Safa (*Sofa)*
15. Nurullah Ataç (*Yazarın "Günlerin Getirdiği" Adlı Kitabın Sunuşu, Güçlük-Kolaylık)*
16. Atatürk *(Türk Kadınının Eğitimi Üzerine Atatürk'ün Görüşleri)*
17. *Y. Z. Ortaç (Reşat Nuri Güntekin)*
18. Suat Taşer *(Tiyatro)*
19. Cahit Sıtkı Tarancı (*Yaşamak Sevinci)*
20. Ömer Seyfettin (*Ali Usta)*
21. Faruk Nafız Çamlıbel (*Han Duvarları)*
22. E. Üçyiğit (*Milli Kahraman Olarak Atatürk)*
23. F.F Tülbentçi (*Uyvar Önünde)*
24. Celal Bayar (*Atatürk'ten Hatıralar)*
25. Ali Canip Yöntem (*Ali Canip Yöntem'in Günlüğünden)*
26. H. Ali Yücel (*Düzenli Yaşama, Düzenli Ev)*
27. Selahattin Batu (*Bursa'da Yeşiller, Güzel Huy)*
28. Nihat Genç (*Bahar Sevinci)*
29. Ahmet Haşim (*Renkler Hakkında)*
30. Namık Kemal (*Magosa Zindanına Doğru)*
31. A. Ekrem Bolayır (*Namık Kemal'in Özel Hayatı)*
32. Ahmet Gündüz (*Sakarya Savaşı'nda)*
33. Karacaoğlan (*Öğüt)*
34. Samim Kocagöz (*İşinden Ayrı)*
35. F.Hüsnü Dağlarca (*Sancaktar)*
36. Muhsin Ertuğrul (*Seyirci)*
37. Muzaffer Uğraşkan (*Atatürkçülüğün Milliyetçilik İlkesi)*

38. Engin Ural (*90'lı Yılların Başında Çevre)*
39. E. Z. Karal (*Atatürk'ün Kendini Yetiştirmesi)*
40. Atatürk (*Meçhul Askerin Mezarı Başında)*
41. Füsun İstanbullu (*Müze ve Turizm)*
42. Z. O. Saba (*Mesut Olmak Vardır)*

Göğüş, eserinde bazı yabancı yazarların örnek metinlerine de yer vermiştir.

Willy Steabli (*Genç Teknikçilerle Bir Konuşma)*

Max Adeler (Çev:M. Kanyaoğlu) (*Çok Tehlikeli Bir İcat)*

C. F. Kettering (*Görünmez Değerler)*

Elbert Hubbard (Çev: Ö. R. Doğrul) *(Garcia'ya Mektup)*

M. Prenant (Çev: M. Fırtınalı) (*Bilimin Değeri)*

O'Henry (Çev: M. Harmancı) *(Son Yaprak)*

J. Le Breho (Çev: T. Yücel) (*İhtiyar Balıkçı)*

2. 13. ORTAOKULLAR İÇİN TÜRKÇE DERSLERİ -8

Beşir Göğüş'ün bu eseri ETAM A.Ş. tarafından 1994 yılında Eskişehir'de basılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 15.5.1992 tarih, 154 sayılı kararı ile 1992-1993 öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Hayatının büyük bir bölümünü eğitim çalışmalarına ayıran ve özelliklede anadil öğretimi üzerinde birçok kitap yazan yazarın eserleri bugünde eğitim ve öğretim hayatında faydalanılan önemli materyaller arasındadır.

Göğüş, çocuklarda ana dilini geliştirme, bilgi öğretmekten çok bir beceri işi olduğunu belirten yazar, bu becerinin de eylemlerle gerçekleşebileceğini söyler. Tabi ki ana dili eğitimi ancak çocuğun benimsemesi ve öğrendiklerini kullanmasıyla kalıcı olacaktır. Ana dili eğitimi, bir beceri kazandırma işi ise bu becerinin kazandırılmasında kullanılacak yöntemde etkinlik olmalıdır. Öğrencilerimiz yazını ancak bu eserleri okuyarak öğrenebilirler; yazmayı da makale, kompozisyon gibi yazın türlerinde yazarak öğrenebilirler. Şu da bir gerçek ki öğrencilerimizi bu yazınsal türleri kullanma ve bunları sınıf ortamında sunma olanaklarını veremiyoruz. Bir eğitimci olarak bunun sebeplerini şu başlıklar altında sıralıya biliriz:

a) Sınıf mevcudunun olması gerekenden fazla olması öğretmenler için oldukça

büyük bir sıkıntıdır. Böyle bir ortamda öğretmen öğrencilerini yeterince konuşturamaz; yazma ödevi yaptıramaz; özgür okuma etkinliklerine kılavuzluk edemez ve bunu yeterince denetleme imkanına öğretmen sahip olamaz.

b) Ana dili derslerinin bir uygulama dersi olduğunu daha önce belirtmiştik; ancak öğretmen bu etkinlikleri öğrencilere yaptırmakta oldukça zorlanmaktadır. Çünkü öğrenci için bu çalışmalar kendisine oldukça yüktür. Biz öğretmenler her zaman öğrencilerimize kitap, dergi okumayı öğütlesek de bu öğrenciler için oldukça güç bir eylem gelmektedir.

c) Ayrıca bu etkinlikleri ve eylemeleri yaptırmakta bazı öğretmenler için oldukça ağır gelmektedir. Ana dili eğitimi kimi öğretmenler tarafından tam olarak anlaşılmamıştır.

d) Şunu da unutmamak gerekir her şey sevmekle gerçekleşir. Bizim görevimiz öğrencilerimize ana dilimizi sevdirmek olmalıdır.

Ana dili eğitiminin bir etkinlik işi olduğunu belirten Göğüş, ortaokul 8. sınıf öğrencileri için hazırlamış olduğu bu kitap daha önceki sayfalarda da incelemiş olduğumuz kitaplarda olduğu gibi aynı plan çerçevesinde hazırlanmıştır.

Kitabının ilk sayfasında daha önceki kitaplarında olduğu gibi şiir türüne yer vermiş ve bu şiiri de **Necati CUMALI'dan** seçmiştir. Necati Cumalı'nın **NASIL YAŞADIMSA** adlı şiirine yer veren Göğüş, sayfanın üst kısmında şairin resmine yer vermiştir. Şiirden önce de öğrencileri şu sorularla onların düşünmelerine olanak sağlamıştır:

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Bu şiiri okumadan önce aşağıdaki sorulara cevap veriniz: 1) Şehitler ne uğruna ölmüşlerdir?

2. Onların anısına niçin saygı göstermemiz gerekir?

Yukarda belirttiğimiz soruları öğrencilere sunduktan sonra şiire yer veren yazar, genelliklede epik şiir örneklerine yer vermiştir. Bugünkü Türkçe ders kitaplarında da bu şair ve yazarların eserlerinden örneklere çok sık rastlanılır. Beşir Göğüş özellikle ortaokul öğrencileri için hazırlamış olduğu kitaplarda daha çok metin örneklerine yer vermiştir. Makale, deneme, fıkra, öykü, roman gibi örneklere daha sık rastlamaktayız.

Ana dili eğitiminin çağdaş yaşamın gereksinimlerine uygun olması gerektiğine dikkat çeker yazar. Dil öğretiminde çağdaşlaşmayı savunan yazar, dili yazınsal

biçimleri ve felsefesi 150 yıl öncesinde kalmış ölmüş bir edebiyatın bugünün gençlerine okutulmasının gereksiz ve zaman kaybı olduğunu belirtir.

METNİN İŞLENİŞİ

Duygular, Düşünceler:

1. Şair, memleketine nasıl bir duyguyla sesleniyor? Neden böyle bir duygu beslemektedir?
2. Şaire göre Türkiye niçin en güzel memlekettir?
3. Memleketini dolaşırken hatırına neden şehitler geliyor?
4. Şair hangi gerçeği anlayınca kendisini **çocukluktan gençliğe geçmiş** sayıyor?
5. Vatan uğrunda ölenlerin inancı neydi? Bu inançla ölenler niçin yaşar?

(Göğüş, 1994: 10)

Sözcükler, Deyimler:

1. **Seslenmek** sözcüğünün yazıdaki anlamına bir karşılık bulunuz.
2. **Yankı** nedir? Manzumede hangi sözcüklerin yankılandığı söyleniyor?
3. "Şehit anılarının esmesi" sözünde **esmek** sözcüğüyle şair ne anlatmak istiyor?
4. "Dağına, taşına seslenirdim / İçime vuran derinliklerden." "Şehitlerin bir taş ardından güler gibi olması" sözlerinden anladıklarınızı açıklayınız.
5. Aşağıdaki cümlelerde siyah dizili sözcüklerin anlamlarını söyleyiniz:
   a) Memleketim! **derdim** memleketim!
   b) **Derdim** büyük, kimse anlamıyor. (Göğüş,1994: 10).

Metnin İşlenişi bölümünde **Tür , Kuruluş** çalışmalarına yer veren Göğüş, burada duygu ve düşünceleri anlatmada kullanılan yazın türleri hakkında bilgi verir. Örneğin; "Olayları, duygu ve düşünceleri yazıyla anlatmakta iki biçim kullanılır: **Nazım (koşuk)** ve **nesir (düzyazı).** Nazımla anlatışta satırlar alt alta dizilir. Her satıra **dize (mısra)** denir. Dizelere ahenk ve etkililik verilir. Bu amaçla, sonraki parçalarda özelliklerini inceleyeceğiz ölçü ve kafiye kullanılır. Nazım şekliyle yazılmış yazılara **manzume** denir. Okuduğunuz yazı bir manzumedir. **Düzyazı (nesir)** şeklinde ise ve kafiye kullanılmaz; olaylar duygu ve düşünceler yazarın uygun bulacağı bir sıra ve anlatımla bildirilir.

1. Bir manzumenin birkaç dizeden oluşan parçasına **kıta(bağlam)** denir. Bu manzume kaç kıtadan meydana gelmiştir?

2. Hangi kıtalarda memlekete sevgi, hangi kıtalarda şehitlere saygı bildirilmiştir? (Göğüş, 1994: 10-11).

Kitabının **Dilbilgisi** bölümünde önce şiirden örnekler vererek aktarılacak gramer konu öğrencilere sezdirilir. Daha sonra öğrencilere konuyla ilgili sorular sorulur ve öğrencilere sezdirilen dilbilgisi konusu buldurulmaya çalışılır. Konu öğrencilere aktarılır ve örnekler verilir. Tıpkı aşağıda yazarın yaptığı gibi.

"Kır çiçekleri, Anadolu'nun adamları, ölülerin inancı gruplarını da birer cümle sayabilir miyiz? Bunlardan başka **kır, Anadolu, ölüler** adları, sonraki **çiçekler, adamlar**, **inanç** adlarının anlamlarını tamamlamıştır. Bu gruplar cümle değil **ad tamlamasıdır**. Ad tamlamaların da baştaki ada **tamlayan,** sondaki ada **tamlanan** denir. Kır çiçekler-i tamlamasında yalnız tamlanan ek almıştır. Bu tamlama, belli bir çiçeği bildirmiyor; çiçeklerin türünü bildiriyor. Bu yapıda ve bu anlamda ad tamlamalarına **belirtisiz ad tamlaması** denir.

Anadolu-nun adamlar-ı tamlamasında ise her iki ad ek almıştır. Tamlananın anlamı da belirlidir: Herhangi adamlar değil, tüm memleketin adamları. Bu yapı ve anlamdaki tamlamalara da **belirtili ad tamlaması** denir.

Demek ki, cümleler içinde ayrıca tamlama durumunda sözcük grupları da bulunabilir" (Göğüş,1994: 11).

Eserinde Göğüş dilbilgisi konularına ağırlıklı olarak değinmekle birlikte çocukların, duygu ve düşüncelerini aktarabilecekleri ve öğrendikleri dil gramerini kullanabilecekleri alanlara da yer vermiştir. Her konun sonunda kompozisyon çalışmasına yer veren yazar, sadece kompozisyon konusunu vermekle kalmamış aynı zamanda bazı sorulara da yer vererek öğrencileri yönlendirmiştir.

Kitabının sonunda sözlük ve dizin çalışmasına yer veren yazar, öğrencilerin kendilerini ölçmesi için test çalışması da hazırlamıştır.

Göğüş'ün kitaplarında dikkatimi çeken bir nokta da kitabında yer verdiği yazar ve şairler (Peyami Safa, Ömer Seyfettin,Faruk Nazıf Çamlıbel, Nurullah Ataç, Haldun Taner……) bugün de hazırlanan Türkçe kitaplarında yer alan isimlerdir.

GÖĞÜŞ'ÜN BU KİTABINDA YER ALAN YAZARLAR VE ESERLERİ ŞUNLARDIR

1. Nasıl Yaşasam Necati Cumalı
2. Genç Teknikçilerle Bir Konuşma Willy Steaubli
3. Yurtta Sulh, Cihanda Sulh E.Arat

4. Su ve Orman (Serbest) K.Z.Gençosman
5. Ümide Yalvarış (N. Osmay)
6. Cahit Sıtkı Tarancı'dan Anne Babasına Cahit Sıtkı Tarancı
7. Güvercin Avı Y.K. Karaosmanoğlu
8. Çok Tehlikeli Bir İcat Max Adeler (Çev: M. Kahyaoğlu)
9. Büyük Nutuk Nasıl Hazırlandı? F.R. Atay
10. Tembellik H.Ziya Ülken
11. Zincir Üstünde F. R. Atay
12. Mustafa Kemaller Tükenmez Halim Yağcıoğlu
13. Yolumuz Anadolu'ya Orhan Asena
14. M. K. Paşa'yı Nasıl Tanıdım? R. E. Ünaydın
15. Karşıki Tarla Necati Cumalı
16. Sofa Peyami Safa
17. Reşat Nuri Güntekin Y. Z. Ortaç
18. Tiyatro Suat Taşel
19. Bilimin Değeri M. Prenant (Çev: M. Fırtınalı)
20. Yaşamak Sevinci (Serbest) C.S. Tarancı
21. Son Yaprak O' Henry (Çev: M. Harmancı)
22. Ali Usta Ömer Seyfettin
23. Han Duvarları F. N. Çamlıbel
24. Mili Kahraman Olarak Atatürk E. Üçyiğit
25. Güçlük-Kolaylık Nurullah Ataç
26. Sabah Necati Cumali
27. Uyvar Önünde F.F Tülbentçi
28. Atatürk'ten Hatıralar C. Bayar
29. Düzenli Yaşama H. Ali Yücel
30. Bursa'da Yeşiller Sabahattin Batu
31. Bahar Sevinci (Serbest) Nihat Genç
32. Renkler Hakkında Ahmet Haşim
33. Magosa Zindanına Doğru Namık Kemal
34. Namık Kemalin Özel Hayatı A.Ekrem Bolayır
35. Sakaraya Savaşı'nda A. Gündüz
36. Öğüt Karacaoğlan

37. İşinden Ayrı Samim Kocagöz
38. Sancaktar F.H. Dağlarca
39. Seyirci Muhsin Ertuğrul
40. Atatürkçülük Milliyetçilik İlkesi Muzaffer Uğraşkan
41. Güzel Huy Selahattin Batu
42. 90'lı Yılların Başında Çevre Engin Ural
43. Atatürk'ün Kendini Yetiştirmesi E. Z. Karal
44. Meçhul Askerin Mezarı Başında Atatürk
45. Mesut Olmak Vardır (Serbest) Z. O. Saba

2.14. MESLEK LİSELERİ İÇİN TÜRKÇE 2: BEŞİR GÖĞÜŞ -HİLMİ SARAL-EMEL SARAL

Altın Kitaplar yayınevi tarafından 1993 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Talim TerbiyeKurulunun 28.07.1992 gün ve 216 sayılı kararıyla 1992-1993 öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir. Göğüş'ün, meslek liseleri için hazırlamış olduğu bu kitap 160 sayfadan oluşmaktadır. Yazar bu eserini hazırlarken daha önce de meslek liseleri için hazırlamış olduğu kitapta da birlikte çalıştığı kişilerle (Hilmi Saral- Emel Saral) yine birlikte çalışmıştır.

Yazar kitabının kapağını Türk edebiyatının önemli şahsiyetlerinin resimleri ile süslemiştir. İlk sayfa Atatürk'ün resmi diğer sayfalarda sırasıyla İstiklal Marşı, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi ve içindekiler kısmı yer almaktadır.

Kitabın ilk metnini Oğuz Kağan Destanı'ndan bir bölüme yer veren yazar, Öğrencileri bu metin hakkında bilgilendirmekle de kalmamış aynı zamanda destan türü hakkında da öğrencilere bilgi sunmuştur. Türk edebi metinleri içinde ve Türk Tarihi içinde önemli yer tutan Türk destanlarını öğrencilere tanıtmıştır.

Göğüş, bu kitabında daha önce meslek liseleri için hazırlamış olduğu kitaplardan farklı olarak İslamiyet öncesi Türk edebiyatı örneklerine ve bu dönemin edebi ürünlerine ağırlık vermiştir. Kitabında resim hiç kullanmamıştır. Edebi metinlerinden bazı örnekler şunlardır:

"*Kız gebe kaldı. Günlerden ve gecelerden sonra üç erkek çocuk doğurdu. BirincisineGök, ikincisine Dağ,üçüncüsüne Dengiz adlarını koydular.*

Ondan sonra Oğuz büyük bir toy verdi. Türlü aşlar, türlü şaraplar, tatlılar, kırmızlar yediler, içtiler. Şölenden sonra Oğuz Kağan, beylere ve halka buyruk verdi; dedi ki:(Oğuz Kağan Destanı)"(Göğüş; 1993: 10).

"Üstte mavi gök, altta yağız yer yaratıldığında, ikisinin arasında insan oğulları yaratılmış. İnsan oğullarının üzerine atalarım, dedelerim, Bumin Hakan, İstemi Hakan tahta oturmuş. Tahta otururak, Türk halkının devletini, yasalarını yönetivermiş, düzenleyivermiştir. (Kül Tigin Yazıtı)"(Göğüş,1993:14).

Yukarıda da görüldüğü gibi Göğüş, bu eserinde Türk Edebiyat Tarihinin en önemli eserlerinden örnekler vermiştir. Bunlar, ***Oğuz Kağan Destanı, Kül Tigin Yazıtı, Duha Koca Oğlu , Deli Dumrul Boyu*** gibi…

Göğüş, meslek liselerinde eğitim – öğretim gören öğrencilerin de diğer liselerde öğrenim gören öğrenciler gibi Türk edebiyatını yakından tanımalarını ve onların da edebi şahsiyetlerin eserlerini yakından tanımalarını sağlamak amacıyla kitapta Türk Edebiyatının gelişimine genel bir bakışta bulunmuştur. Bu bölümde Türk Edebiyatını şöyle bölümlere ayırmıştır:

Ana Türkçe Dönemi: *Destanlar, masallar, ağıtlar, savlar……*

Eski Türkçe Dönemi: *Kutadgu Bilig, Atabet-ül – Hakayık, Divan-ü Lügat-it Türk.*

Yeni Türkçe Dönemi: *XIV. XIX. yüzyıllar arasını kaplar.Bu dönem başında Türkçe belli başlı üç lehçe gösterir:*

Çağatay Lehçesi: *Ali Şir Nevai'dir.*

Azeri Lehçesi: *Nesimi, Fuzuli, Kadı Burhanettin…*

Anadolu Lehçesi: *Bu lehçe Batı Türkçesi diye de adlandırılır.*

Divan Edebiyatı: *Divan Edebiyatımızın en önemli şairleri: Baki, Nefi, Nabi…..*

Halk Edebiyatı: *Yunus Emre, Karacaoğlan, Hacı Bayram…*

Tanzimat Edebiyatı (1860 – 1896)**:** *Namık Kemal…..*

Edebiyat- ı Cedide (1896- 1901)**:**

Fecr-i Ati (1909 – 1912)**:**

Milli Edebiyat Akımı (1908 – 1923)**:**

Cumhuriyet Edebiyatı: *Eserlerde Kurtuluş Savaşı, Atatürk sevgisi, bağımsızlık konuları yer alır.* (Göğüş,1993:146,147,148,149).

Hayatının büyük bir bölümünü dil araştırmalarına ve Türkçenin doğru kullanımı için çalışmalara adayan yazar bütün bu çalışmalarıyla birçok eğitimciye kaynak teşkil etmiştir. Türkçe öğretimi öğrencilere Türk dilini doğru kullanma ve doğru yazma hem

insanlar arası sağlıklı iletişim kurabilme açısından oldukça önemlidir. Bu amaçlar doğrultusun da Göğüş, meslek liseleri için hazırlamış olduğu kitabını öğrencilerin seviyelerine uygun olarak çalışmıştır.

Öğrencileri düşünmeye sevk eden örnek metin verildikten sonra öğrencileri değerlendirmek için metinin işlenişine geçilmiştir. **METNİN İŞLENİŞİ** olarak adlandırılan bu bölümde öğrencilerin düşünce dağarcığını genişletecek ve onların konuyu kavrama noktasında soran ve sorgulayan bir yaklaşımla değerlendirme hazırlanmıştır. Metnin işlenişi bölümünde şu alt başlıklar yer almaktadır.

Olaylar, Düşünceler: Öğrencilerin metni kavramalarını sağlamak için sorular hazırlanmıştır. Bu sorularla öğrenciler araştırmaya sevk edilmiş ve öğrencilerin öğrenme eksikliklerini belirlemesinde açısından oldukça önemlidir.

"*1.Atatürk'e göre insanlar ve toplumlar hayatta neye göre davranmalıdırlar? Niçin?*

2. Atatürk'e göre taassup neden ileri gelir? Taassupla nasıl savaşılmalıdır?

3. Türklerin tarihte bilim ve teknikte ileri olmaları hangi sonuçları sağlanmıştır?

4. Bilim ve teknolojide gelişmiş ülkelerin ekonomilerinin de gelişmiş olmasını nasıl açıklarsınız?" **"Atatürkçülük' te Bilim ve Teknoloji"** metninden alınmıştır (Göğüş,1993: 35).

Metnin işlenişinin bir diğer bölümü ise **Tür, Kuruluş** bölümüdür. Bu bölümde başlıktan da anlaşılacağı gibi öğrencilerin okumuş oldukları edebi metnin hangi türden olduğunu kavratmak açısından önemlidir. Göğüş, kitabında birçok edebi tür örneklerine yer vermeye çalışmıştır. Örneğin; makale, şiir, destan, ilahi gibi türlere yer vermiştir.

"*Eski çağların kahramanlık öykülerini toplumun düş gücüyle beslenen olaylar ekleyerek dile getiren büyük manzum eserlere* **destan** *denir*" (Göğüş, 1993: 11).

" *Gazete ve dergilerde yayınlanan düşünce yazılarına* ***makale*** *denir"*

(Göğüş, 1993: 35).

Dil:

a) **Sözcükler, Deyimler, Anlatım:** Bu bölümde öğrencilerin sözcük dağarcıklarını geliştirmek ve onların bilmedikleri kelimelerin anlamlarını öğrenmelerini sağlamak amacıyla bir dizi çalışmalar yapılmıştır. Böylece öğrencilerin türlü konularda tasarladıklarını ve düşündüklerini aktarma yeteneklerini geliştirecektir.

b) **Dilbilgisi:** Ana dil öğretimine küçük yaşta başlanması gerektiğini her zaman

belirten yazar, ilk öğreniminde doğal ortamda gerçekleşeceğini belirtir. Çocuk büyüdükçe etrafına duyarlı oldukça duyarak öğrenir. Daha sonraki aşama ise çocuğun okulda aldığı eğitimle gerçekleşir. Okulda dil öğretimi planlı, kasıtlı ve programlı yapılır. Yani çocuk gerçek ana dil öğrenimini okul çatısı altında öğrenir. Dilbilgisi kurallarını örneklerle çocuklara sezdirmeyi sağlayan yazar, daha sonra tümevarım yöntemiyle konuyu bulması sağlanır.

Kitabında bu bölüme oldukça geniş yer veren yazar, ana dil öğretimine verdiği önemiböylece göstermiştir. Göğüş'ün eserinde yer verdiği dilbilgisi konuları şöyledir:

"Cümleyi neden, zaman, durum, nitelik… yönlerinden tamamlayan öğelere ***belirteç (zarf) tümleci*** *denir" (Göğüş, 1993: 36).*

"Yüklemi fiil olan cümlelere ***fiil cümlesi;*** *yüklemi ad soyundan bir sözcük olan Cümlelere de* ***ad cümlesi*** *denir.(Ad soyu terimi, ad, sıfat, zamir, belirteç ve ilgeç sınıfından sözcükleri kapsar)"* (Göğüş,1993: 12).

Göğüş, diğer bütün kitaplarında olduğu gibi bu eserinde de yazılı anlatıma yer vermiştir. Öğrencilerin öğrendikleri dil kalıplarını kullanma olanağı sağlayan yazar, **kompozisyon** çalışmasına yer vererek bu ortamı hazırlamıştır.

GÖĞÜŞ'ÜN BU ESERİNDE YER VERDİĞİ YAZAR VE ESERLERİNİN İSİMLERİ ŞUNLARDIR

1. Oğuz Kağan Destanı'ndan
2. Yoluğ Tiğin (Kül Tigin Yazıtı)
3. Yunus Emre (İlahi)
4. Süleyman Çelebi (Mevlit)
5. Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyu (Dede Korkut)
6. Atatürkçülük'te Bilim ve Teknoloji
7. Köroğlu (Koçaklama)
8. Afet İnan (Mustafa Kemal Atatürk'ün Askerlik Tecrübeleri, Atatürk ve Neşeli Olmak)
9. Karacaoğlan (Koşma)
10. Emrah (Güzelleme)
11. Veysel Şatıroğlu (Gidiyorum)
12. Fuzuli (Gazel)
13. Nedim (Şarkı)
14. Evliya Çelebi (Beyazıt Han Hastanesi)

15. Gılmani (İstanbul'da Bir Yangın)
16. Namık Kemal (Hürriyet Kasidesi)
17. Tevfik Fikret (Promete)
18. Halit Ziya Uşaklıgil (Halit Ziya Uşaklıgil Yetmiş Beş Yaşında)
19. Mehmet Akif Ersoy (Bülbül)
20. Refik Halit Karay (Bir Sürgünün Duyguları)
21. Halide Edip Adıvar (Sinekli Bakkal)
22. Ömer Seyfettin (Teke Tek)
23. Emel Doğramacı (Türk Kadını ve Hakları)
24. Yahya Kemal Beyatlı (İstiklal Hissimiz)
25. Reşat Nuri Güntekin (Zeyniler Köyü)
26. Falih Rıfkı Atay (Yayla)
27. Faruk Nafız Çamlıbel (Sanat)
28. Adnan Turani (Atatürk ve Sanat)
29. Necip Fazıl Kısakürek (Otel Odaları)
30. Sait Faik Abasıyanık (Ben Ne Yapayım)
31. Nurullah Ataç (Sevgi Üzerine Sözler)
32. Cahit Külebi (Atatürk Kurtuluş Savaşında)
33. Cahit Sıtkı Tarancı (Gün Eksilmeden Penceremden)
34. Cevat Fehmi Başkut (Küçük Şehir)

2.15. MESLEK LİSELERİ İÇİN TÜRKÇE III. BEŞİR GÖĞÜŞ, HİLMİ SARAL, EMEL SARAL

Meslek liselerine yönelik olarak hazırlanmış olan bu eser Altın Kitaplar yayınevi Tarafından 1992 yılında basılmıştır. Göğüş'ün bu eseri Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 28.07.1992 gün ve 214 sayılı kararıyla 1992-1993 öğretim yılından İtibaren beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin ana dillerini öğrenmeleri açısından oldukça verimli bir çalışmadır. Göğüş bu çalışmasını tek başına yapmamıştır. Bu kitap hazırlanırken Hilmi SARAL ve Emel SARAL'la birlikte hazırlamıştır. Yazar, kitabının kapağını içeriğe uygun olarak hazırlamış. Yunus EMRE, Namık KEMAL,

Nurullah ATAÇ, Ziya GÖKALP gibi pek çok Türk büyüğünün eserlerine yer veren yazar, kitabının kapağına da bu şahsiyetlerin fotoğraflarına yer vermiştir.

Göğüş, kitabının ilk sayfasına Atatürk'ün resmine yer vermiş, daha sonra İstiklâl Marşı'na ve Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'ne yer vermiştir.

Eser sadece öğrencilere ana dillerini öğretmek için düzenlenmemiş Türk Edebiyatında önemli yer tutan edebi şahsiyetler ve eserlerinden örneklerde yer tutuyor. Bu edebi örnekler öğrencilerin bilmeleri gereken önemli şahsiyetler arasından seçilmiştir. Ayrıca sadece eserlerinde örnekler değil; edebi şahsiyetlerine ve hayatlarına da yer vermiştir.

Dil sürekli gelişim ve değişim gösteren canlı bir varlıktır. Bu varlık sürekli beslendikçe ve yeni gelişmelere açık oldukça daha da zenginleşecektir. Öğrencilerin görüp izlediklerini, okuduklarını tam ve doğru olarak anlamaları için zengin bir sözcük dağarcığına ihtiyaçları vardır. Öğrencilerin bu eksikliklerini gidermekte eğitimcilerin görevidir. İşte bu açıdan baktığımızda GÖĞÜŞ Türkçe öğretiminde önemli bir açığı kapatmaktadır. Bu düşünceler çerçevesinde kitabının amaçlarını şöyle sıralayabiliriz:

- Zengin bir kültüre sahip olan Türk Edebiyatını tanıtmak, kavratmak ve öğrencilerin tanımasını sağlamak.
- Görüp izlediklerini, okuduklarını tam ve doğru olarak anlamalarına yardımcı olmak.
- Öğrencilerin görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını, incelediklerini ve düşündüklerini, tasarladıklarını söz yada yazıyla doğru ve amaca uygun olarak anlatma becerisi ve alışkanlığını kazandırmak.
- Türkçeyi güzel ve etkili bir biçimde kullanmalarını sağlamak.
- Çocukların kelime dağarcığını geliştirmek.
- Türk kültür ve edebiyatını tanımanın yanı sıra dünya kültür ve edebiyatını da tanımış olmak.

Bütün bunlarla birlikte bu maddelerimizi çoğalta biliriz ancak bu kadar açılım yeterli olacağını düşünerek yazarın kitabını tanıtmaya geçelim.

Göğüş, kitabının ilk metnini Türk Tekke Edebiyatının önemli bir ismi olan hümanist şair Yunus Emre'den bir şiire yer vererek başlamıştır. Yazarın bu eserinde diğer kitaplardan farklı bir yön olarak seçmiş olduğu metni resimlerle renklendirmemiştir. Bunun sebebi hitap ettiği yaş grubunun seviyesi olabilir. Daha sonra **METNİN İŞLENİŞİ** kısmına geçer. Bu bölümde öğrencilerin sorup

sorgulamasını sağlayan içeriklerle karşılaşırız. Bu da yazarın öğrencileri ezbercilikten kurtaran bir yaklaşımla onları düşünme ve yorumlamaya sevk ettiğini görüyoruz.

Yazar, her örnek metinde "**Açıklamalar"** kısmına yer vermiştir. Bu kısımda metnin içeriğiyle ilgili olarak öğrencilerin bilmesi gereken bazı açıklamalara yer vermiştir. Yani metnin içerisinde çocukların bilmediği sözcük veya sözcük guruplarını açıklayarak öğrencilerin, içeriği anlamalarına yardımcı olmuştur. Bununla birlikte öğrencilerin sözcük dağarcıklarının zenginleşmesini sağlar. Bu bölümü Göğüş'ün kitabından örnek vererek şöyle aydınlatabiliriz:

Açıklamalar: Ab-ı Hayat (Hayat Suyu): *İçene ölümsüzlük sağladığı efsanelerde söylenen su. Ölmezlik suyu, bengisu.* **Hulle donun biçmiş gibi:** *Hulle donu, cennet giysisidemektir. Şair, giyeceğe gereksinimi olan bir insana bir giysi vermek, ahrette kendin için bir hulle hazırlamak değerindedir diyor.* **Hızır:** *Efsaneye göre ab-ı hayat suyunu içip ölümsüzlüğe kavuşan ve her başı sıkışana yardım ettiğine inanılan kişi. "Kul sıkışmayınca Hızır yetişmez."***İlyas:** *Kuran'da adı geçen İsrailoğulları peygamberlerindendir. Halkının putlara tapmasını engellemek istemiş; başarılı olmayınca da ateşten bir atla göğe, Tanrı'nınyanına yükselmiştir.*(Göğüş, 1992: 9-10)

Göğüş, eserinde **Metnin İşlenişi** bölümünün ikinci kısmında şu başlığa yer vermiştir: **"Olaylar ve Düşünceler"** kısmında öğrencilerin okudukları örnek metni sorgulamalarına yardımcı olmuştur. Konuyla ilgili sorular yönelterek öğrencilerin metin üzerinde düşünmelerini sağlamıştır. Yazar, bu bölüm de ayrıca Türk Edebiyatının önemlişahsiyetlerinin eserleriyle beraber hayatlarına ve edebi kişiliklerine de yer vermiştir. Örneğin; Yunus Emre'nin şiirine yer vermekle kalmamış ayrıca Türk edebiyatının önemli bir şahsiyeti olan şairimizi az da olsa tanıtmak amacıyla küçük bir bibroğrafyaya da yer vermiştir. Kısaca göz atalım.

Yunus Emre (1238?-1320/21?): *Türk Tekke Edebiyatı'nın en büyük şairidir. Hayatı üzerine bilgiler, çoğu yerde efsaneleşmiş olduğu için güvenilir nitelik taşımaz. Bugün Eskişehir ili içinde bulunan Sarıköy'de doğmuştur. Medrese öğrenimi gördüğü kabul edilir, Köklü ve zengin bir İslam kültürü vardır. Arapça ve Farsça da öğrenmiştir.*

Yunus Emre'nin ***Risalet-ün Nushiyye*** (Öğütler Kitabı) ve ***Divan*** *adlı iki kitabı vardır. Birincisi tarikat inançlarını anlatır, aruz ölçüsüyle yazılmıştır. Divan'ındaki şiirlerinden bazılarında da aruz ölçüsü kullanmıştır, fakat çoğu hece ölçüsüyledir. Yunus'un derin duygularını, arı ve rahat bir dille anlatan şiirler bunlardır.* (Göğüş, 1992: 10)

Yukarıda da anlattığımız gibi yazar, Türk gençlerinin kendi kültürlerini tanımaları açısından onlara bazı önemli bilgiler sunmuştur. Türk Edebiyatı'nı gençlere tanıtmaya çalışan yazar, öğrencilerin kolay anlayabilmesi için dönemlere ayırmıştır. Kısaca bunlara değinelim:

"Türk Edebiyatı

Türk edebiyatının gelişimi üç büyük döneme ayrılır: 1) İslamlıktan önceki altında gelişen Türk edebiyatı, 2) İslamlık etkisi altında gelişen Türk edebiyatı, 3) Avrupa uygarlığı etkisiyle gelişen Türk edebiyatı.

İslamlıktan önceki Türk Edebiyatı: *Başlangıcı bilinmeyen zamanlardan XI. yüzyıla kadar sürer. Daha çok destan, masal, ağıt, mani… gibi sözlü edebiyat ürünlerini kapsar.*

İslamlık Etkisi altında doğan Türk edebiyatı: *XI. yüzyıldan başlar, XIX. yüzyıl ortalarına kadar sürer. Bu edebiyat saray ve toplumun yüksek tabakası içinde gelişir ve*

***Divan Edebiyatı** adını alır…*

Avrupa uygarlığının etkisiyle doğan edebiyat: *1860'larda başlar, zamanımıza kadar sürer. Bu edebiyata saray ve toplumun yüksek tabakası içinde gelişir ve **Divan Edebiyatı** adını alır…*

Divan Edebiyatı

*Bu edebiyatının ilk ürünleri, İslamlık inanç ve ahlakını öğretmek için yazılan Eserlerdir. Bu türde ilk eserler Yusuf Has Hacip'in yazdığı **Kutatgu Bilig**'dir. Edip Ahmet'in **Atabet'ül Hakayik** (Gerçek Eşiği) adlı eseridir..." (Göğüş, 1992:18).*

Öğrencilerin, beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişkin bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve karakteri düzgün bireyler yetiştirmek biz eğitimcilerin görevidir. Göğüş, bu eserini bu hedeflere uygun olarak hazırlamıştır.

Bir diğer başlık ise "**Tür, Kuruluş"** tur. Göğüş, bu bölümde kitabında yer verdiğiedebi metinlerin edebi türlerini de öğrencilere tanıtarak onların bu konuda bilgi sahibi olmalarını sağlamıştır. Öğrencilere örnek olarak verdiği edebi eserlerin türlerini de belirterek bu konuda açıklamalara yer vermiştir.

Metnin işlenişinin bir diğer bölümü ise **"Dil"** kısmıdır. Ancak bu kısımda yazar metnin dil özelliklerini kavratmaya çalışırken dili iki kısımda ele alıp inceliyor.

a) **Sözcükler, Deyimler, Anlatım:** Metinde anlamları bilinmeyen sözcüklere yer verilmiş ve böylece öğrencilerin sözcük dağarcığını geliştirme olanakları sağlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında yazar öğrencilerin eski metinler üzerinden bazı kavramları öğrenmelerini sağlayarak metin hakkında yorum yapmalarına olanak sağlanmıştır.

b) **Dil Bilgisi (Cümle, Sözcük, Cümlenin Öğeleri, Fiil Cümlesi, Ad Cümlesi):**

Yazar, bu bölümde ana dil üzerine çalışmalar yaparak öğrencileri bu konuda yönlendirmiştir. Öğrencilerin okuduklarını anlayıp kavramaları ve anlatım gücünü geliştirmeleri için ana dillerini iyi bilmeleri gerekmektedir. Ana dil öğrenme sadece Türkçe dersinde öğretilmesi gereken bir dil olarak görülmemelidir. İletişim bütün alanlarda gerçekleştirilen bir davranıştır. Doğru bir iletişim ve etkileşimde ancak ana dili iyi kullanmakla gerçekleşir. Bunun için aslında eğitim ve öğretim de bütün öğretmenlerin (matematik, fen bilgisi, fizik, kimya, resim…..) bu konu da hassasiyetle çalışmaları gerekir.

Göğüş, bütün ömrünü ana dil öğretimine ve dil becerilerine adayarak öğrencilerin bu zorlu maraton da yol kat etmelerine yardımcı olmuştur. Yazarın, bu kitabında da gördüğümüz gibi dil bilgisi konularına ayrıntılarıyla yer vermiştir.

Ana dil öğretimi dört temel becerinin kavratılmasıyla sağlanır , bu dört temel beceri ise okuma, anlama, dinleme, yazma becerileri olarak kabul edilir. Ancak bunların öğrencilere kavratılması da uzun vade de çalışma isteyen bir süreçtir. Bildiğiniz gibi eğitim uzun bir süreci kapsar. Bu sürecin en iyi şekilde değerlendirilmesi ve öğrencilerin ana dillerini gerektiği şekilde kavramalarına yardımcı olmak amacıyla yazar dil bilgisi bölümünde geniş bir şekilde gramer konularına yer vermiştir. Şimdi yazarın bu bölümde yer verdiği dil bilgisikonularında kısaca alıntılar yapalım.

"*Cümlede sözcüklerin anlamca adlarla, sıfatlarla tamlanması için oluşan öbeklere* ***belirtme öbekleri*** *denir" (Göğüş, 1992: 30).*

"Selam verdim, rüşvet değildir deyu almadılar. Bu cümle iki parçadan oluşmuştur; ikisi "," işaretiyle ayrılmıştır. Bu iki cümle arasında nasıl bir anlam ilgisi vardır? Böyle, bağımsız bir kuruluşta olmakla birlikte başlangıç-son, neden-sonuç, anlam karşıtlığı gibi anlam ilgileriyle yan yana gelmiş cümle topluluğuna ***sıralı cümle*** *denir.Sıralı cümleler bileşik cümlelerden ayrılır"* (Göğüş; 1992: 20).

Çocukların okuduklarını, anladıklarını aktarabilmeleri için onlara her metnin sonun da kompozisyon çalışması olanağı sunmuştur. Yer vermiş olduğu her metinle birlikte konuyla ilişkili olarak kompozisyon çalışmalarına da olanak sağlamıştır. Bu açıdan bakıldığında bu kitap çok yönlü olarak hazırlanmış ve öğrencilerin ilgi ve becerilerini ortaya çıkarması açısından oldukça verimlidir.

Meslek liselerine yönelik olarak hazırlanan bu kitap 159 sayfadan oluşmaktadır. Kitabının son bölümünde küçük bir sözlük, dizin (indeks), kaynakça, Türkiye Haritası ve Öğretmen Marşı'na yer vermiştir.

Günümüz modern eğitim anlayışıyla karşılaştırdığımız zaman Göğüş'ün bu kitabı, şu an ki eğitim ve öğretimin amaç ve hedefleriyle paralellik göstermemektedir. Çünkü günümüz öğretimi öğrenciyi düşünmeye, yeni bakış açıları kazandırmaya sevk eder. Bunları yaparken de öğretmeni kılavuz olarak görevlendirir. Oysa Göğüş, kitabında öğrencilere bilgileri sunmuş ve bu bilgiler eşliğinde öğrencilere bazı sorular yöneltmiştir. Ayrıca liseler için hazırlanan bu kitap Türkçe Ders kitabı olarak adlandırılmıştır. Bu gün ise Türk Edebiyatı ve Dil ve Anlatım olarak iki farklı ders olarak Eğitim- Öğretim müfredatın da yer almaktadır.

BEŞİR GÖĞÜŞ'ÜN BU KİTABINDA YER VERDİĞİ YAZARLAR, ŞAİRLER VE ESERLERİ:

1. Yunus Emre (İlahi)
2. Erol Kaya (Yunus Emre'de Yazınsal Yaratıcılık ve İnsan Sevgisi)
3. Fuzuli (Şikayetname)
4. Namık Kemal (Vatan Yahut Silistre)
5. Atatürk (Cumhuriyetin Onuncu Yıl Nutku)
6. Ahmet Hamdi Tanpınar ("Makber"in Ön Sözü "Birkaç Perişan Söz"den Parçalar)
7. Mehmet Ali Ağakay (Yere Düşen Bardaklar)
8. Tevfik Fikret (Haluk'un Vefatı)
9. Halit Ziya Uşaklıgil (Mavi Yalı)
10. Ziya Gökalp (Türkçülük Nedir?)
11. Yakup Kadri Karaosmanoğlu (Ceviz)
12. Ömer Seyfettin (Pembe İncili Kaftan, Günlük)
13. Ahmet Haşim (Piyale)

14. Nurullah Ataç (Dilin Ahengi, Zenginliği)
15. Yusuf Ziya Ortaç (Rıza Tevfik)
16. Haldun Taner (Rıza Tevfik)
17. Samim Karagöz (Yarıntı)
18. Turhan Feyzioğlu (Kadının Toplumdaki Yeri)
19. İstiklal Marşı'nı Dinlerken (Cahit Sıtkı Tarancı)
20. Mehmet Akif Ersoy (Çanakkale Şehitlerine)
21. Şemsettin Ünlü ("Bu Yurt Bizim!"Dediler)
22. Berna Moran (Sinekli Bakkal Romanı)
23. Mehmet Yardımcı (Karacaoğlan)
24. Oktay Akbal (Şiir Eskimez)
25. Tarık Zafer Tunaya (Medeniyet Güneşi)
26. Mehmet Doğan (Eleştirinin İşlevi)
27. Yaşar Kemal (Meryemce'nin Yalnızlığı)
28. Fazıl Hüsnü Dağlarca (Üçüncü Yüzbaşının Şahadeti)
29. Turhan Feyzioğlu (Atatürk ve Gençlik)
30. Oktay Rıfat (Türkü)

Göğüş, eserinde yabancı kültürlerinde eserlerinden örnekler vermiştir. Örneğin; **İlyada Homeros, Montaigne – Kitaplar, W. Shakespeare – Sezar'ın Ölüsü Başında, Goethe – Doğa** adlı eserler görülmektedir. Bu çalışmalarda öğrencilerin farklı kültürlere yeni bakış açısı kazandırmaktadır.

2.16. ANADOLU LİSELERİ İÇİN VE KOLEJ HAZIRLIK SINIFLARI İÇİN TÜRKÇE

Altın kitaplar yayınevi tarafından 1993 yılında basılan bu eser 160 sayfadan oluşmaktadır. Kitabının ilk sayfasında **İstiklal Marşına** yer veren yazar diğer sayfalarda **Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'ne** ve **İçindekiler** kısmına yer ayırmıştır.

Anadolu liseleri ve Kolej hazırlık sınıfları için hazırlanmış olduğu bu kitap, içerik yönünden incelendiğin de orta öğretim kurumlarına yeni adım atan ve hazırlık aşamasında olan gençlerin öğrenmeleri gereken dil becerilerine ve yeteri kadar Türk edebiyatı tanıtılmadığı görülmektedir. Göğüş, bu eserinde örnek metinlerden önce "**Hazırlık Çalışmaları"**na yer vermiştir.Böylece öğrencilerin metne geçmeden önce

onlara metinle ilgili düşünmeye sevk edecek sorular yöneltmiştir. Bu aşamada öğrenciler çok yönlü olarak düşünmeye teşvik edilmiş olunacak. Öğrenci, ana dili kullanma, konuşma ve kendini ifade etmeye çalışacaktır. Asılında ana dil öğretiminin önemli eksiklerinden biride öğrenciye yeteri kadar konuşma olanağının verilmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Sürekli dinleyen ve etkin olarak faaliyet gösteremeyen öğrencilerin de öğrendiklerini kullanacak alanlar bulamaması onun öğrendiklerinde sönmeye neden olur. İşte biz eğitimcilerin de dikkat etmesi ve üzerinde durması gereken bir önemli konuda onların öğrendiklerini düşündüğümüz anadillerini kullanabilecekleri ortamları sınıf içinde oluşturmalıyız.

Beşir Göğüş, metne geçmeden önce öğrencileri hazırlık çalışmalarıyla şu şekilde metne hazırladığını örnek verebiliriz:

SEVGİ DÜZENİ *adlı metne geçmeden önce* ***Hazırlık Çalışmaları*** *bölümünde şu soruları öğrencilere yönlendirmiştir."En çok kimleri seversiniz? Sevdiklerinizin yanında nasıl bir duygu içinde bulunursunuz?"*(Göğüş, 1993:7).

Göğüş, aynı zamanda bu bölümde öğrencileri yönlendirmeye çalışmıştır.

ELİF'İN KAĞNISI *adlı metne geçmeden önce hazırlık çalışmaları adlı bölümde öğrencilere şu soruyu yönelterek onların metne hazırlanmalarına yardımcı olmuştur."Bu öyküyü işlemeden önce "****Mustafa Kemal'in****" manzumesini okuyunuz"* (Göğüş,1993:11).

Eğitim hayatının büyük bir bölümünü "*ana dili eğitimine*" adayan ve bu konuda birçok kitap ve makale yazan Göğüş, bu alanın birçok sorunu üzerinde de durmuştur. Dil öğretiminin ayrı bir beceri ve uzmanlık gerektiğini savunan yazar bu konudaki görüşlerini şöyle dile getirir.

"*Anadili eğitim yöntemi de bize çok geç girmiştir. Bir kimsenin edebiyat bilmesi, yazar olması, Türkçe öğretmesi için yeterli görülürdü. Oysa anadili eğitimi edebiyat bilgilerinin temeli olan beceriler kazandırmayı amaçlar. Bu konuda Ankara Gazi Eğitim Enstitüsünün hizmetini anmak gerekir. Türkçe öğretmeni yetiştirmek amacıyla açılan Türkçe bölümü, anadili eğitim yöntemini geliştirmeye çalışmıştır. Bugünkü eğitim fakültelerimiz konuyu ele alıp Türk dili ve edebiyatının eğitiminde çağdaş bir yöntem geliştirmeyi görev saymalıdır"* (Göğüş, 1992: 13-14).

Kitabında örnek metinlere yer veren yazar her metnin sonunda öğrencilerin metni anlama ve yorumlamalarını sağlamak için **METNİN İŞLENİŞİ** bölümünü

sunmuştur. Aslında bu bölüm bugünde eğitimde yer alan **Etkinlikler** bölümüyle eş değerdedir. Yazar, metnin işlenişi bölümünü bazı alt başlıklar altında sunmuştur.

Olaylar , Düşünceler: Öğrencilere metinle ilgili sorular sorarak onların metni anlamalarını ve düşünmeyi kolaylaştırmayı amaçlamakla birlikte onların derse etkin olarak katılmalarına da yardımcı olur. Yani bir bakıma öğrencinin beceri kazanmasını sağlar.

Ana dili öğretiminin bilgi öğretmekten çok bir beceri işi olduğunu savunan yazar bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade eder:

"Çocuklarda anadilini geliştirme, "bilgi öğretmek"ten çok ,"beceri kazandırma"dır. Beceri, eylemle; başka deyişle yaparak kazanılır. Anadili de konuşarak, yazarak ve okuyarak geliştirilir. Anadili eğitimimizde bu eylem yönü eksiktir. Sanıyoruz ki anadilini de coğrafya, fizik benzeri dersler gibi, anlatarak öğretebiliriz; oysa anadilinin el yazısından okumaya kadar her alanı, bir beceri alanıdır: Eli alışmamış bir öğrenci okunaklı yazı yazabilir mi? Dilbilgisi kurallarını ezberlemek yetmez; bunların uygulanmasını alışkanlık, başka deyişle beceri durumuna getirmek gerekir. Sesli ve sessiz okumada yetişmek de beceri kazanmaktır: Sesli okumada sözcükleri görünce tanımak, onları vurgularına göre seslendirmek, anlamalarına göre tonlandırmak; sessiz okumada ise, gözleri satırlar üstünde hızla kaydırıp anlamı kavramak yalnız kural öğrenmekle elde edilir mi?"(Göğüş, 1990: 870).

Metnin işlenişinin bir diğer bölümü ise şudur. **Sözcükler, Deyimler:** Yazar bu bölümde öğrencilere metin içinde yer alan bazı sözcükler ve deyimleri ele alarak bunların cümle içindeki anlamlarını kavratmaya çalışmıştır. Ayrıca bu sözcük ve deyimlerin yerine siz olsaydınız başka ne gibi sözcük ve deyimlere yer verirdiniz diye sorular öğrencilerin, sözcük dağarcığının genişliğine dikkat çekmiştir.

ELİF'İN KAĞNISI metninden bu bölüme örnek verebiliriz: *"1.**Boşalmak,** sözcüğünün öyküdeki anlamı nedir? 2.**Yanıt, pravo** sözcükleri yerlerine başka birer sözcük söyleyiniz. 3.Boğazına bir şeyler tıkanmak durumunu açıklayınız. 4.Yanakları elma elma olmak, Büyüdü gözleri sözlerinin anlamlarını başka yollarla söyleyiniz"*

(Göğüş, 1993:11).

Öğrencilerin okudukları metnin türünü kavrata bilmek için **Tür, Kuruluş** bölümüne yer vermiştir. Bu bölümde öğrencilere örnek metinlerden hareketle edebi türler tanıtılmıştır.

Ana dili eğitimi, eğitim ve öğretimin temel unsuru olarak görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında ana dili öğrenememiş ya da yeteri kadar yaşamına enjekte edememiş öğrencilerin eğitim hayatlarında yeterli başarıya ulaşmaları düşünülemez. Ana dili her dalı içine alan geniş bir alandır. Her konuda bilgi ana diliyle verildiği gibi anlama, anlatma, doğru-yanlış düşüncelerin, davranışların kazandırılması da yine ana dili eğitimi içinde kazandırılır. Bununla birlikte ana dili öğretirken bu dil çerçevesinde üretilen edebi türlerden güzel ve nitelikli metinlere yer verilmelidir.

Romanlar, öyküler, masallar, oyunlar, gezi yazıları, anılar, şiirler, denemeler… gibi edebi türlerden örnek metinlerle öğrenciler kendi yazınları hakkında bilgi sahibi olacak ve o dönem hakkında fikir sahibi olacaktır. Göğüş, orta öğretim kurumlarında "edebiyat öğretimi " konusundaki düşüncelerini şöyle ifade eder:

Edebiyat bilgilerini (kurallarını), eski yapıtların anlamlarını ve onlar üzerinde oluşmuş yargıları öğretmek… Oysa yazın dersinin kurallar, yargılar öğreten bir çalışma olmadığını, bunun Ortaçağdan kalmış bir yöntem olduğunu…Okunan yapıta kişisel kanılarla bakmak, yeni yargılara varmak.... alışkanlığı kazandırılmalıdır diyor" (Göğüş, 1994[c]: 34).

Metnin işlenişinin bir diğer bölümü **Dilbilgisi** bölümüdür. Yazar, öğrencilerin okuma, anlama, dinleme, yazma gibi dört temel dil becerilerini kazanması açısından ana dili öğretimine geniş yer ayırmıştır. Öğrencilerin anlama seviyelerine göre dilbilgisi konularına yer vermiştir ve bu bilgileri de örnek metinden cümleler eşliğinde açıklamıştır. Metinden hareketle dilbilgisi kuralları öğretilir. Metinde geçen belirgin örnekler alınarak Türkçenin dilbilgisi kuralları kavratılır.

Yazar, dilbilgisi konularını bilgi vererek değil öğrenciye hissettirerek kavratma yoluna gitmiştir. Örneklerden yola çıkarak bütüne yani konuya ulaşmayı sağlamıştır. Kitabından şu örneği verebiliriz.

"*Okuduğunuz yazıda **halkevi, Akdeniz, başbakan** sözcükleri de geçmektedir. Bunlar iki sözcüğün birleşmesiyle oluşmuştur. Kendi başına bir anlam verebilen sözcüklere **basit (yalın) sözcük** denir. **Yaş, renk, baş** gibi basit sözcüklere bir ek getirerek yapılmış olan ve yeni bir anlam taşıyan sözcüklere **türemiş sözcük** adı verilir. Türemiş sözcükte, asıl sözcük **kök** adını alır; yeni anlamda sözcük yapan eke de **yapım eki** denir"* (Göğüş, 1993: 32).

Göğüş, metnin işlenişinin son bölümün de ise kompozisyon çalışmasına yer vermiştir. Böylece öğrenciler öğrendiklerini yazıya aktararak bunları beceriye dönüştürmüştür.

GÖĞÜŞ'ÜN BU KİTABINDA YER VERDİĞİ YAZARLAR VE ESERLERİ ŞUNLARDIR:

1. Vedat Günyol (Sevgi Düzeni)
2. Mehmet Güler (Elif'in Kağnısı)
3. Fazıl Hüsnü Dağlarca (Mustafa Kemal'in Kağnısı)
4. Ali Fuat Cebesoy (Kurtuluş Savaşımız'dan Bir Anı)
5. Honore De Balzac (Çev: N. Baydar) (Cimri Grandet)
6. Kemal Arıburnu (Atatürk Yurt Savunmasında)
7. Ahmet Kutsi Tecer (Yirmi Dokuz Ekim)
8. Cevat Memduh Altar (Atatürk'e Dünyaca Saygı)
9. Halim Yağcıoğlu (Kitaplarımın Cumhuriyetinde)
10. R. Nuri Güntekin (Feride Zeyniler Köyünde)
11. Cahit Külebi (Köy Öğretmenleri)
12. Halit Fahri Ozansoy (Dostum Nurullah Ataç)
13. Tahsin Yücel (Tembel Ahmet)
14. Coşkun Ertepınar (Gaziantep'te Bir Tepeden)
15. Ayhan Bozfırat (Çocukluk Düşleri 9
16. Demirtaş Ceyhun (Çukurova'da Düşman Askerleri)
17. Orhan Veli Kanık (Damda)
18. Şemsettin Ünlü (Eski Bir Anadolu Çarşısı)
19. Şahinkaya Dil (Gün Işırken Başlayan Türküler)
20. Falih Rıfkı Atay (Sular)
21. Sait Faik Abasıyanık (O Da Bir Balıkçıydı)
22. Orhan Ülkülü (Çanakkale)
23. Atatürk (Atatürk Bursalılara Hitabesi)
24. Ernst Caspari (Araştırmalar)
25. Mehmet Aka (Kelaynaklar)
26. Suat Taşer (Bahar Düğünü)
27. Selahattin Tansel (Tarihten Fıkralar)
28. Hasan Latif Sarıyüce (Meşeler)

29. Sabahattin Kudret Aksal (Atatürk Anadolu'da)
30. Salah Birsel (Çiçek)
31. Eflatun Cem Güney (Sınırlarımız Çizdiğiniz Yerden Geçer)
32. İsmet İnönü (Tarihi Telgraflar)
33. Olimpiyat Oyunları (Stelyo Berberakis)
34. Munis Faik Ozansoy (Dilek)

2.17. TÜRKÇE'DE BİLEŞİK KELİMELERİN OLUŞUMU VE NASIL YAZILMASI GEREKTİĞİ

Türk Tarih Kurumu Basımevi tarafından 1963 yılında Ankara'da basılan bu kitapta Göğüş , bileşik kelimeleri ayrıntılı olarak ele almıştır. Kavramlar genellikle bütün dillerde birer kelimelerle karşılık bulur. Ancak bazı kavramları bir tek kelimeyle karşılamak yeterli olmamaktadır. Bu nedenden dolayı bu kavramları karşılayabilmek için iki ya da daha fazla kelimenin bir araya gelmesiyle bileşik kelimeler türetilmiştir.

Göğüş, eserine bileşik kelimelerin tanımına yer vererek başlamıştır. Bu konuda kendi tanımına yer vermeden önce bazı kaynaklardan araştırarak bulduğu bileşik kelimelerin tanımına yer vermiştir. Şimdi bu tanımlara kısaca yer verelim:

" Bir tek şey veya bir tek kavram bildirmek için iki yahut daha çok kelimeden meydana gelmiş kelime"(Grammaire Larousse XX é Siécle).

" Bileşik kelime, kendini oluşturan elemanlardan ayrı bir anlam bulunur " (Gram.Française).

"Bileşik kelime, yeni bir kelime yapmak maksadıyla iki veya daha çok kelimenin birleşmesinden meydana gelmiş kelimedir" (Matriculation English Grammar).

" İki ya da daha çok kelimeden meydana gelen ve ayrı bir kavram anlatan kelime takımı" (Türkçe Sözlük, TDK , İkinci Baskı,Ankara,1955).

Yukarıdaki tanımlarla birlikte Göğüş, bileşik kelimelerle ilgili olarak kendi düşüncelerini de şöyle ifade eder: *" Bu tanımlamaların hepsinde, bileşik kelimenin "birden fazla kelimeden oluştuğu" ve "yeni bir kavram bildirdiği" üzerinde durulmaktadır. Gerçekten, bir bileşik kelimenin içinde, o dilde kendi öz anlamıyla da kullanılan birden fazla kelime bulunmakta; bu kelimeler öz anlamlarından ayrılarak aralarında anlamca kaynaşmameydana gelip yeni bir anlam bildirmektedir: darkafalı, tavşanbıyığ (bir süs çiçeği), çöpçatan böylece oluşmuş bileşik kelimelerdir. Bileşik*

kelimelerde ses düşmesi, ses türemesi, vurgu değişmesi gibi sesçe kaynaşmalar da görülmektedir" (Göğüş, 1963: 246).

Göğüş, bileşik kelimelerin her birine bileşen demiştir. Bunu yaparken de **"Dilbilim Terimleri'nin**" teklifine uydun olarak bileşen terimini kullanmıştır. Birleşik kelimelerin oluşumu, yapısı ve yazılışı ile ilgili oldukça verimli bir çalışma ortaya sunmuş olan yazar, günlük hayatta çok sık kullanmış olduğumuz deyimlerden örnekler vererek kitabını zenginleştirmiştir.

Bu kitap ilköğretim ya da orta öğretim öğrencilerinin seviyesine göre hazırlanmış bir kitap değildir. Daha çok üniversite öğrencilerinin yararlanabileceği düzeyde bir kitaptır. Özellikle Türkçe öğretmenliği ve Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde okuyan öğrencilerin yararlanabilecekleri bir eserdir. Aslında hepimizin günlük hayatta oldukça sık olarak kullandığımız bileşik kelimelerin oluşumlarına ayrıntılı bir şekilde okuyucuya sunmuştur.

Göğüş, bu eserini Milli Eğitimin amaçlarına ve Türkçe eğitim programlarına uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca üniversitelerde eğitim gören Türkçe öğretmenlerine de kılavuzluk etmektedir. Yazar, bileşik kelimelerin bileşenlerini anlatırken şu konulara yer vermiştir:

Bileşenlerin Anlamca Kaynaşması :

1. Bileşenleri öz anlamlarıyla kullanılmış olanlar: bilirkişi, ortahalli.
2. Bileşenlerinin biri öz anlamını kaybetmiş olanlar: gözbebeği, arı kuşu
3. Bileşenlerinin her ikisi öz anlamlarını kaybetmiş olanlar: hanımeli, kirlihanım.

Yazar, bileşik kelimeleri anlamlarına göre sınıflandırırken de dilimizde en çok kullanılan bileşik kelimelerin 1.grupta oluşmuş olduğunu söyler. 2. ve 3. gruptakiler ise dilde güç oluştuğunu ve genellikle tesadüflerle meydana geldiğine dikkat çeker. İkinci başlık ise şöyledir:

Bileşenlerin Sesçe Kaynaşması:

1. Vurgu yerinin değişmesi: karagöz, uçaksavar
2. Bitişme: kahve altı: kahvaltı, pazar ertesi: pazartesi
3. Kısalma: kepçe kulaklı: kepçekulak, cin gözlü: cingöz.
4. Ses düşmesi: bahis-bahsetmek.
5. Ses türemesi: hak-hakketmek
6. Yumuşama: icat-icadetmek

Göğüş, kitabında bileşik kelimelerden bahsederken "**bileşik kelime**

ve deyimler" konusuna da yer vermiştir. Türkçede bileşik kelimelerle deyimlerin birbirleriyle karıştırıldığına dikkat çeken yazar bu konuda şunları söyler:

"Deyim, Dilbilim Terimleri Sözlüğü'nde " Belli bir anlama gelmek üzere, iki yada ikiden artık kelimelerden meydana gelmiş söz öbeği" diye tamamlanmaktadır ki bu tanımın içine bileşik kelimede girebilir. Gerçi aynı kitap bileşik tanımına "şekil, vurgu, kuruluş" gibi özellikleri katmışsa da bunlar, bu yazının başka bölümlerinde açıklandığı gibi, bileşik ile deyimi ayırmaya yetmez. Ayrıca, deyim tanımından sonra verilen artlaç deyim (cihetiyle), bağlaç deyim (bununla beraber) fiil deyim (ileri gelmek) vb. verilen örnekler, bileşik kelimelerdir; ayrıca isim deyimin misalsiz olarak: "Topu birden isim görevinde olan deyim" şeklinde tanımlanmasından da kesin bir şey anlaşılamamaktadır" (Göğüş, 1963: 248).

Dil becerilerine önem veren ve kendini bu konuya adayan Göğüş,'ün bir diğer konu başlığı ve alt başlıklarını aşağıda şöyle sıralayabiliriz:

BİLEŞİK KELİMELER NASIL OLUŞUR?

I. BELİRTME İLGİSİYLE OLUŞMUŞ BİLEŞİK KELİMELER

İsim Tamlaması Şeklinde: kapının anahtarı

1. Belirtili isim tamlaması şeklinde: Tunus'un Bağı
2. Belirtisiz isim tamlaması şeklinde: tavşanbıyığı
3. Ekleri düşmüş isim tamlaması şeklinde: Paşabahçe, Duatepe.
4. Tamlananın başa gelmesi şeklinde: çoğu zaman
5. İsim tamlaması sonuna –li eki getirilmesi şeklinde: keçi sakallı.

Sıfat Tamlaması Şeklinde:

1. İsmin bir sıfatla belirtilmesi şeklinde: Eskişehir, önsöz.
2. Sıfat tamlaması sonuna –li eki getirilmesi şeklinde: açık gözlü
3. İsmin unvanla belirtilmesi şeklinde: Üçüncü Selim.
4. Bir ismin, başka bir ismi sıfat gibi tamlaması şeklinde: Toprakkale, Gölköy.
5. Sıfat tamlamalarının girdikleri isim halleriyle kalıplaşması şeklinde: Bu yana

İki Sıfatla:

1. Sayı isimleri ile: on bir
2. Belgisiz sıfatlar ve zamirler ile: Birkaç, hiçbir.

Zarf ve Sıfatla: peki (pek iyi), en iyisi.

İsim ve Sıfatla:

1. Üçüncü şahıs iyelik eki almış isimler: Gözü açık, sütü bozuk.
2. Hal ekleri almış isimlerle: dile kolay, arada bir.
3. İyelik ve hal eki almış isimler: etine dolgun, eline doğru.

İkizlemeler: kul köle, eğri büğrü.

1. Anlam ilgilerine göre ikizlemeler:
   a) Bir kelimenin tekrarı ile: çuval çuval, yığın yığın.
   b) Pekiştirme sıfatları: Bembeyaz, kapkara.
   c) Eşanlamlı kelimeler: kul köle, doğru dürüst.
   d) Yakın anlamlı kelimeler: Çanak çömlek, düğün dernek.
   e) Zıt anlamlı kelimelerle: Aşağı yukarı, ileri geri.
2. Ses ilgilerine göre ikizlemeler: Bet beniz
   a) Ön seste benzerlik: Kul köle, doğru dürüst.
   b) İç seste yapılan değişmeler: Kemküm, carcur.
   c) Son seste benzerlik: konu komşu, enli boylu.

II. SÖZDİZİMİ İLGİSİYLE OLUŞMUŞ BİLEŞİK KELİMELER:

İki Tümlecin Kalıplaşmasıyla: kana kan, tepeden tırnağa, günden güne.

Bir Öğe ve Bir Fiilin Kalıplaşmasıyla:

1. Fiilin kendi öznesiyle: imambayıldı, hünkarbeğendi
2. Fiilin kendi nesnesiyle: dil uzatmak, dirsek çevirmek.
3. Fiilin kendi dolaylı tümleciyle: yüzüne gülmek.
4. Fiilin öğeden öne alınması şeklinde: bastıbacak.

İki Fiilin Kalıplaşmasıyla: Bunlar, türlü şekiller gösterir:

1. Aynı kipten çekilmiş fiillerle: dedikodu, kaptıkaçtı.
2. Fiil ikizlemeleriyle: kesmek biçmek, yemek içmek.
3. Tasvir fiilleri (betimleme) fiilleri: okuyabilmek, geçebilmek.

Yardımcı Fiiller: Teşrif buyurdu.

1. İsim soyundan bir kelime ve yardımcı fiille: kaybolmak, banyo yapmak.
2. Bir ortaç ve bir yardımcı fiille: Gidecek olmak.
3. Kaynaşmış fiiller: Fırsat düşmek, vazgeçmek.

Bir Kelimenin Edatla Birleşmesi Şeklinde:

1. İsim soyundan bir kelime ve edatla: Bundan dolayı, ondan dolayı.

2. Fiil soyundan bir kelime ve edatla: Olmak üzere, vermek üzere.

Bir Kelimenin Bağlaçlarla Birleşmesi Şeklinde:

1. Ki ile yapılanlar: halbuki, demek oluyor ki.
2. Tekrarla yapılanlar: Ne……. ne,

BİLEŞİK KELİMELERDE ÇEKİM

Bileşik İsimlerde Çekim: Karagözler-ler, kaptıkaçtı-lar.

Bileşik Fiillerde: yardım ediyor, okuyabilirim.

Göğüş, eserinde bileşik kelimelere ayrıntılı bir şekilde yer verirken ayrıca okuyucuların çok sık karşılaştıkları bir sorun olan bileşik kelimelerin yazılışına da yer vermiştir. Bu konuyu da " **BİLEŞİK KELİMELER NASIL YAZILMALIDIR ?"** başlığıyla dile getirmiştir. Birçoğumuz bileşik kelimeler dediğimiz zaman her zaman bitişik yazıldığını düşünüyoruz. Yazarın kitabının birçok bölümünde ayrıntılarıyla yer verdiği gibi bileşik kelimeler, tek kavram bildiren gruplar, kümelenmeler olarak pek çok şekiller göstermektedir. Ancak bunların hepsi bitişik yazılmamaktadır. Bileşik kelimeler, yazarında anlatmak istediği gibi, bileşenlerin anlamca birleşmesidir; şekilce birleşmelerine her zaman ihtiyaç yoktur. Bileşik kelimelerin yazımıyla ilgili görüşlerini Göğüş, eserinde şöyle dile getirmiştir:

"Bütün bileşik kelimelerin bitişik yazılması ortaya birçok güçlükler çıkarır. Bunlardan biri, kelimelerin uzaması ve okumayı güçleştirmesidir. İkincisi ve daha da önemlisi, hangi kelimelerin bileşik olduğunu tanımaktaki güçlüktür.

Bu mahzurlarında dolayı bitişik yazılma yolunu, bileşik kelimelerden hatırda kalabilecek bir miktarına, ve şekil, ses değişmeleri gibi belirtici özellikler taşıyanlara özgü kılıp geri kalanlarını ayrı yazmak daha uygun olur. Hatta diyeceğiz ki, bileşik kelimelerin ayrı yazıldığını kabul edip bitişik yazılacağı halar için kural koymak ve bunu açıkça ifade etmek gerekir"(Göğüş, 1963: 261).

Göğüş, bu kitabında bileşik kelimeleri şekil, ses ve yapı olarak incelemiş ve her bileşeni ayrı ayrı incelemiştir. Kitabına bibliyoğrafya ile son vermiştir.

2.18. **YAZIN TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ**

Dil Derneği yayınları tarafından 1998 yılında basılan bu eser Beşir GÖĞÜŞ, Dr. Ferhan OĞUZKAN, Prof. Dr. Olcay ÖNERTOY, Mahir ÜNLÜ, Sevinç KOÇAK tarafından hazırlanmıştır.

Bu kitap Türklerin tarih boyunca oluşturmuş oldukları yazın sanatı ve kullanmış oldukları terimlere yeni karşılıkları içermektedir. Bu açıdan bakıldığında eser bize yeni Türkçe sözcükler kazandırmıştır. Dil Derneği bu konuya büyük bir hassasiyetle yaklaşmış **Dil Derneği Terim Kolu** kurulmuştur.

Göğüş bu eseri yazma amacını ve içeriğini bize şu sözlerle tanıtır: "*Yazın Terimleri Sözlüğü'nde kavramları daha yakından belirlemek amacıyla, dilimizde eskiden kullanılmış olan terimlerle Almanca, Fransızca, İngilizce, terimler verilmiştir. Ancak yazınımızda yeni olan bir terimin doğal olarak eski terimi bulunmayacağı gibi, Batı dilleri yazınlarındaki yazın sanatı kavramları da birbiriyle ve bizim sanatımızla her konuda benzerlik göstermemektedir. Bu nedenle her terimin eski ve Batı dillerindeki karşılığı verilmemiştir"* (Göğüş, 1998: 8).

Eseri içerek açısından incelediğimizde kitap şu bölümlerden meydana gelmiştir: **Sözlük / Kaynakça / Dizinler / Eski Terimler Dizini / Almanca Dizin / Fransızca Dizin / İngilizce Dizin.**

Hayatının büyük bir bölümünü dil çalışmalarına adayan yazar bu eserinde olduğu gibi diğer bütün eserlerinde de Türkçe terimler kullanması dikkat etmiştir. Kitabının adından da anlaşıldığı gibi edebiyat yerine *"yazın"* terimini kullanmıştır.

Dilimizin özleşmesinde büyük bir emeği olan kendini dil devrimine adayan ve bütün çalışmalarını ve yazılarını duygusallıktan uzak tatmaya çalışan Göğüş, akılcı ve bilme dayalı eserler yazardı. Eserlerini arı bir Türkçeyle yazan yazar kitabında yapaylıktan uzak tutmuştur.

Yazın Terimleri Sözlüğü kitabını bitirdikten sonra Göğüş bu eserini yakın arkadaşı Mehmet Gülerle paylaşır. Son yüzyılın en büyük aydınlarından biri olan Beşir Göğüş'ün ölümünün ardından yayınlanan **Çağdaş Türk Dili "Beşir Göğüş Özel Sayısı"** nda Mehmet Güler anısını şöyle anlatır:

"*Beşir Göğüş'le ilişkilerimiz hiç kopmadı. Yeni çıkan kitaplarımızı birbirimize karşılıklı gönderiyorduk. En son 4 Kasım 98'de çok önemli iki sözlük geldi ondan bana. Bu sözlüklerden biri "**Yazın Terimleri Sözlüğü"** adını taşıyordu. Ortak bir çalışmaydı;*

Beşir Göğüş, Ferhan Oğuzkan, Olcay Önertoy, Mahir Ünlü, Sevinç Koçak hazırlamışlardı. İkinci sözlükse ***"Anlatım Terimleri Sözlüğü"*** *idi. Annesinin anısına ve eşi Cemile Göğüş'e adadığı bu yoğun çalışmanın gelirini ise Dil Derneği'ne bırakmıştı. Tam Beşir Göğüş'çe bir davranıştı. Bu sözlükten her sözcüğün ve terimin Türkçe karşılığından ayrı Fransızca, İngilizce, karşılıkları da verilmiştir…"* (Güler, 1999: 22).

Bu sözlük Türkçemize yeni terimler kazandırmakla beraber bu sözcüklerin İngilizce, Fransızca ve Almanca karşılıklarını da vermiştir. Dilimizi yabancı kelimelerin boyunduruluğundan ayırmaya çalışan yazar bu konuda pek başarılı olamamıştır. Çünkü bazı sözcükler dilimize o kadar çok yerleşmiş ki onları değiştirmek oldukça güçleşmiştir.

Kitabının ilk bölümünde **Sözlüğe** yer vermiştir. Bu sözlükte alfabetik sıraya göre günlük hayatta kullandığımız birçok sözcük yer almaktadır. Sözcüklerin anlamlarını vermekle birlikte bunlar örneklendirilmiştir.

Teknolojinin ve bilimin her alanda sürekli ilerlediği çağımızda her geçen yeni terimler ve kavramlarla karşı karşıyayız. Ana dili de bu gelişme ve değişme içerisinde erimekte ve kendi ana dilimiz günden güne bize yabancılaşmaktadır. Bu açıdan bakıldığında birçok aydınımız ve eğitimbilimci ana dili öğretimine büyük bir önem vererek bu konuda geniş çalışmalar yapmaktadırlar. Ana dilin eğitimin temeli olduğunu vurgulayan Göğüş bu konuda şunları söyler: "*Anadili eğitimi, her dalda öğretim ve eğitimin temelidir; her konuda bilgi anadiliyle verildiği gibi, anlama, anlatma, doğru-yanlış düşüncelerin, davranışların değerlendirilmesi de anadili eğitimi içinde kazandırılır. Anadili becerilerini kazanamamış öğrenci, eğitim çabalarında başarılı olamaz. Anadili eğitiminde ise dilin en başarılı ve güzel metinleri, başka deyişle yazın ürünleri seçilir. Eğitim, yazına bu yönlerden de bağlıdır"* (Göğüş, 1994: 35).

Ana dili eğitimi metinler üzerinde sadece okuma ve anlatmadan ibaret değildir. Ayrıca bu durum öğrenci açısından oldukça sıkıcı olur. Öğrenci ana dilini yeterince kullanamıyorsa, ana dilinde konuşmuyorsa, yazmıyorsa, sanat eserlerini değerlendirmiyorsa yeterince ana dilini öğrenmiş sayılmaz. Bu açıdan baktığımız da ana dili eğitiminde yetersiz olduğumuz ancak bu alanda çalışmalar halen devam etmektedir. İşte bütün bu yetersizliği çok önceden gören ve kendini dil çalışmalarına adayan ve hayatı boyunca bir çok ödül alan yazarımız; bu sözlükle de bu yöndeki amacını ortaya koymuştur. Şimdi Göğüş'ün bu eserinden örnekler verelim.

Abartı (*es.t. mübalağa Alm. Hyperbel Fr Exageration İng.exaggeration) 1.Bir*

durumu, duygu ve düşünceyi, anlatıma güç katmak amacıyla, olduğundan daha üstün ya da aşağı gösterme. 2. Abartı, aşkınlık (şişirmece)ve boğunç gibi türleri olan divan şiirinde önem verilen anlam sanatlarından. örn."Bu şehr-i Sıtanbul ki bi mislü bahadır/ Bir sengine yekpare Acem mülkü fedadır"(Nedim)

acıklı oyun (es.t. *melodram Alm. Melodrama Fr.melodrame İng. Melodrama)1.İlk kez XVII.,XVIII. yüzyıllarda ve XIX. yüzyılın başlarında Yunanistan'da yazılan, yer yer şarkılar yerleştirilmiş, kimi bölümlerinde müzik çalınan oyun: Bu oyunların sözleri ezgili değildir. Yalnızca, konuşmalar kesildiğinde ve oyuncuların sahneye giriş çıkışlarında şarkı söylenir ya da çalgı çalınır. 2. Ahlaksal bir sonuç çıkarılan, acıklı olaylarla gerilimin yükseldiği duygulu, coşkulu müzikli oyun.*

adbilim (Alm. *Namenkunde Fr. onomastigue İng.onomastics)Özel adların ya da bu niteliği taşıyan kişi ve yer adlarının kökenlerini ve anlam değişimlerini inceleyen dilbilim dalı.*

addeğişimi *bkz. Düzdeğişmece.*

ağlatı (es.t. *trajedi, haile, facia Alm. Tragödie Fr. tragedie, tragedia İng.moral) Üç birlik kuralına uygun olarak yazılan, yazgının kişiler üzerindeki etkisi açıkça duyulan, konusunu söylencelerden ya da tarihsel olaylardan alan, yıkımla sonuçlanan tiyatro yapıtı.*

aykırıkanı(es.t.*paradoks, Alm., Paradoxon, Fr., paradoxe, İng., paradox*)

1.Geleneksel inanç ve düşüncelere aykırı olarak ileri sürülen herhangi bir söz. 2. Bir sanat yapıtında yerleşik görüş ve beğenilere karşıt düşen, kimi kez de şaşırtmaca amacı güden kişisel açıklama, duygu ya da düşünce. örn. Halkın alışveriş için toplandığı pazar yerini, kadın-erkekgörüşme yeri olarak göstermek gibi.

Vurgu (es.t. *Aksan,savti şedde Alm. Akzent Fr.accent İng.stress, accent)Türlü amaç ve kurallara göre sözcüklerin,tümcelerin ve dizelerin kimi hecelerinin daha baskılı, belirgin biçimde söylenişi: Vurgu, özelliği bakımından genellikle üçe ayrılır (sözcük vurgusu, ölçü vurgusu, anlam vurgusu)*

yabancılık (es.t. *egzotizim Alm.Exotik Fr.exotisme İng.exoticism)Sanat ve yazın yapıtlarında, az tanınan uzak ülkeleri, yerleri betimlemeye, oralarda oturanların yaşayış biçim ve geleneklerini belitmeye önem verme.*

yergi (es.t. *hiciv, hicviye, hica Alm. Satire Fr.,İng.satire*)*Bir toplumun, kişinin, olayın, yerin, tutumun gülünç, kötü, olumsuz yanlarını; alaycı, biraz acı bir dille yansıtan yapıt, taşlama: Divan ve halk yazınında yergiler şiir biçiminde yazılmakla*

birlikte düzyazıyla yazılan yazın türlerinden de yergiye yer verilir. Aşağıdaki dizeler bu konuda ünün olan Nef'i'nin Gürcü Mehmet Paşa için yazdığı yergiden alınmıştır. örn."Ne güne kaldı medet Devlet-i Al-i Osman / Hey yazık, hey ne musibet, bu ne malem a köpek…"(Nef'i)

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi Göğüş bu sözlükte diğer sözlüklerden farklı bir çalışma biz okuyuculara sunmuştur. Kelimelerin Türkçe anlamlarını vermekle birlikte bu kelimelerin Eski Türkçede, Almanca, Fransızca, İngilizcedeki karşılıklarına da yer vermiştir. Ayrıca sözcüklerin anlamlarının daha kalıcı olmasını sağlamak amacıyla sözcüklerin anlamlarını örneklerle pekiştirmiştir.

Sözlükten sonra kaynakçaya yer vermiştir. Kaynakçadan da anlaşıldığı gibi Göğüş, bu sözlüğü hazırlarken Türk edebiyatına emeği geçen birçok önemli ismin çalışmalarından yararlanmıştır:

Pertev N. Barotav *Halk Edebiyatı Dersleri 1*

Ferit Develioğlu *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lugat*

Doç. Dr. Cem Dilçin *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*

Prof. Dr. Cahit Kavcar- Dr. Ferhan Oğuzkan *Edebiyat Türleri*

Cevdet Kudret *Örneklerle Edebiyat Bilgileri*

Tahsin Saraç *Büyük Fransızca –Türkçe Sözlük*

Mahir Ünlü *Örneklerle Edebiyat Bilgileri*

Türk Dil Kurumu *Özleştirme Klavuzu*

Türk Dil Kurumu *Türkçe Sözlük*

Yazın Terimleri Sözlüğünün bir diğer bölümünü ise **Dizinler** oluşturur. Bu dizinler ***Eski Terimler Dizini, Almanca Dizini, Fransızca Dizin, İngilizce Dizin,*** yer almaktadır. Bu dizinler de bazı Türkçe sözcüklerin Almanca, Fransızca, İngilizce karşılıklarına yer verilmiştir.

Eski Terimler Dizini

abes saçma

absürt saçma

adaptasyon uyarlama

afakilik nesnellik

aksan vurgu

aktüel güncel

bab ölüm

bent bağlam

biyografi yaşamöyküsü

cebriye yazgıcılık

cinas sesteşlik

hatime sonsöz

Almanca Dizini

Abenteuerroman *serüven romanı*
Aberwissen *halkbilgisi*
absurd *saçma*
barde *meydan ozanı, öykücü aşık*

beginn *başlangıç*
beredsam *ustalıklı*
deuter *yorumcu*

Fransızca Dizin

chanson *şarkı*
clair *açık, duru*
coloris *renklilik*
devise *savsöz*
dictionnaire *sözlük*
epopee *destan*
humanisme *insancılık*
idylle *kır şiiri*
image *imge*

İngilizce Dizini

act *bölüm*
actual *güncel*
art *sanat*
banal *bayağı*
collecting *derleme*
concision *özlülük*
daily *köşe yazısı*
dictionary *sözlük*
element *öğe*

Şunu hatırlatmakta yarar vardır bu sözlükte yabancı terimlere verilen Türkçe karşılıklar öneri şeklinde sunulmuş olduğu belirtilmiştir. Dilimizin zengin ve zevkli terim varlığına kavuşması amacıyla yazılmış olan bu eser Türkçemize yeni kavramlar kazandırmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde önemli bir eser sayılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. SONUÇ

Hayatının büyük bir bölümünü eğitim çalışmalarına ayıran ve ana dili üzerine birçok makale yayımlayan eğitimci yazar Göğüş, aynı zamanda Milli Eğitim Bakanlığı'nın vermiş olduğu çeşitli görevlerde de bulunmuştur.

Göğüş, dilin bir öğrenme işi olmadığını çocuk için bir beceri kazanma işi olduğunu her fırsatta yazılarında belirtir. Ana dili eğitiminin daha küçük yaşlarda çocuğun aile ve yaşadığı çevrede öğrenmeye başladığını belirten yazar, daha sonra çocuk belli bir yaşa geldikten sonra okul çatısı altında belli bir program çerçevesinde ana dilini öğrenmeye devam ettiğini belirtir. İşte eğitimci ve çağdaş Beşir Göğüş'te bu okul çatısı altında öğretilen ana dili eğitiminin nasıl yapılması gerektiği konusunda hem biz eğitimcilere hem de öğrencilere ışık tutar.

Belli bir eğitim çağına gelmiş çocukların anlama ve anlatım becerileri birbirlerine bağlı olarak geliştiği için, okul çağına gelmiş aynı yaş çocuklarının ana dili eğitimleri çocukları anlayabileceği ölçüde olmalıdır. Çocuğun okuyup inceleyeceği yazılar, o yaştaki öğrencinin seviyesine uygun olmalıdır. Unutmamalıyız ki bizim onlara sunacağımız eserler onların ana dillerini daha kolay tanıma ve kavrama imkanı verecektir.

Yapmış olduğum bu çalışmada Türkçeye gönül vermiş ve gelecek nesillerin ana dillerini doğru öğrenmeleri konusunda birçok eser yayınlayan eğitimci yazar Beşir Göğüş'tür. Çalışmamız Beşir Göğüş'ün Türkçe anlayışını ve onun eserlerinin tanıtımını kapsamaktadır. Onun kitapları yaşadığı dönemde ele alınıp Milli Eğitim Bakanlığı tarafından birçok kez okullarda okutulduğu gibi bugünde Milli Eğitim Bakanlığının yeni Türkçe müfredatına da ışık tutmuştur.

Göğüş, kendi gibi Atatürkçü, çağdaş, laik ve Türkçe sevdalısı pek çok öğrenci yetiştirmiştir. Eserleriyle yine pek çok öğrenci yetiştiren Göğüş, bu eserlerini meydana getirirken dikkat ettiği hususları kendi incelemelerim şu maddeler halinde belirte biliriz:

1) Göğüş, Temel eğitim okulları (ilkokul) ve liselerde okutulmak üzere Türkçe kitaplar hazırlamıştır. İlkokullarda Türkçe kitapları ana dili üzerinde öğrencilere çeşitli bilgi ve beceriler kazandırmakla birlikte; liselerde ise bunlarla beraber edebiyat eserlerini okuma ve anlatım türlerine alışma amaç olarak edinilmiştir.

2) Göğüş, eserlerinde yer verdiği metinleri büyük bir titizlilikle seçmiştir. Kitabında yer verdiği eserlerin yazarları ise genellikle tanınmış ve alanında ün yapmış kişilerin eserleridir. Türk ve dünya edebiyatının unutulmayan pek çok önemli şahsiyetine yer vermiştir.

3) Kitaplarında dünya edebiyatından seçilmiş bazı eserlerin çevirilerini de görmek mümkündür.

4) Eserlerinin dili oldukça sade ve akıcıdır. Öyle ki öğrenciler onun eserlerini okurken hiçbir zaman sıkılmazlar.

5) Göğüş, kitaplarında ve ya yazmış olduğu makalelerde yabancı sözcüklere *yer* vermemiştir.

6) Göğüş, makalelerinde ayrıca Türkçenin tarihine de uzanmış ve Türkçenin dünü ve bugününü ayrıntısıyla ele almıştır.

7) Kitaplarında dilbilgisi konularına yer veren Göğüş, bu kuralları sadece ezberlemek amacıyla değil çocukların hayata geçirmelerine de olanak sağlayacak şekilde öğrencilere sezdirecek şekilde yer almıştır.

8) Göğüş, uluslar arası anadil çalışmalarında da yer almış ve Türkçenin gelişimi ve Türkiye'deki ana dili çalışmaları adı altındaki araştırmalarını bu kurumla paylaşmıştır.

Türkçenin gelişimine önemli katkısı olan ve ana dili üzerinde 40'a yakın makalesi yayınlanan Göğüş'ün Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan ve yine okullarda yayınlanan birçok Türkçe ders kitabı mevcuttur. Göğüş'ün eserleri üzerinden yola çıkarak onun Türkçe anlayışını ve eğitim dünyasına kazandırdıklarını eserlerinde hareketle saptanmaya çalışılmıştır.

3. 2. KAYNAKÇA

Aydın, Lütfiye, (1999), "Kırlangıcı Kime Sorayım şimdi", **Çağdaş Türk Dili /Beşir Göğüş Özel Sayısı**, Dil Derneği Yay., S. 141, Ankara, s. 16.

Cemaloğlu, Necati, (2001), **İlkokuma Yazma Öğretimi**, Nobel yay., Ankara.

Chomsky, Noam, (2009) , (çev. Veysel Kılıç), **Bilgi Sorunları ve Dil/Managua Dersleri**, bgst Yay., İstanbul.

Demirel, Özcan, (2003), **Türkçe Öğretimi,** PegemA Yay., Ankara.

Göğüş, Beşir, (1963), **Türkçe'de Birleşik Kelime Oluşumu ve Nasıl Yazılması Gerektiği,** TTK Basımevi, Ankara.

Göğüş, Beşir, (1968), **İlkokullarda Türkçe Öğretim Kılavuzu**, MEB Basım Evi, İstanbul.

Göğüş, Beşir, (1969), "Türkçede Cümlemsilerin Kuruluşu ve Temel Cümleciğe Bağlanma Şekilleri", **TDAYB-1968**, TDK Yay., Ankara, s. 89-142.

Göğüş, Beşir, (1971), "Ana dili Olarak Türkçenin Öğretimine Tarihsel Bir Bakış", **TDAYB—1970**, TDK Yay. Ankara, s. 123-154.

Göğüş, Beşir, (1983), "Bitmeyen Gece", **Çağdaş Eğitim**, S. 83, Ankara, s. 46-48.

Göğüş, Beşir, (1986), " Uluslar arası Anadili Eğitim Örgütünün Basın Bülteni", **Çağdaş Eğitim,** Ankara, S. 112, s.12-14.

Göğüş, Beşir, (1989), "Uluslar arası Anadili Örgütünün Yeni Çalışmaları", **Çağdaş Eğitim,** S. 146, Ankara, s. 8-11.

Göğüş, Beşir, (1990) , "Anadili Eğitimimizde Yetersizliklerimiz", **Çağdaş Türk Dili**, S. 29, Ankara, s. 870-873.

Göğüş, Beşir, (1991), "Milli Eğitim Bakanlığı'nın Türkçe Ders Kitapları", **Çağdaş Türk Dili**, S.45/46, Ankara, s. 453-459.

Göğüş, Beşir, (1992), "Anadili Öğretimi", **Çağdaş Türk Dili**, S.54, Ankara, s. 12-15.

Göğüş, Beşir, (1992), **Orta Okullar İçin Türkçe 3**, Altın Kitaplar, İstanbul.

Göğüş, Beşir, (1992), **Türkçe Dilbilgisi Okuma-Dinleme-Anlatım El Kitabı İlkokullar 4-5 Sınıf**, Üner Yay., Ankara.

Göğüş, Beşir vd.(1993), **Meslek Liseleri İçin Türkçe 2**, Altın Kitapları Yay., Ankara.

Göğüş, Beşir, vd. (1993), **Meslek Liseleri İçin Türkçe 3**, İstanbul, Altın Kitaplar Yay., İstanbul.

Göğüş, Beşir, (1993), **Anadolu Liseleri ve Kolej Hazırlık Sınıfları İçin Türkçe**, Altın Kitaplar Yay., İstanbul.

Göğüş, Beşir, (1993), **Orta Okullar Kitapları Faydalı Dilbilgisi Sınıf:III**, As Matbaacılık, Eskişehir.

Göğüş, Beşir, (1994), **Orta Okullar İçin Türkçe Dersleri 6**, Etam A.Ş., Eskişehir.

Göğüş, Beşir, (1994), **Orta Okullar İçin Türkçe Dersleri 7**, As Matbaacılık, Eskişehir.

Göğüş, Beşir, (1994), **Orta Okullar İçin Türkçe Dersleri 8**, Etam A.Ş, Eskişehir.

Göğüş, Beşir, (1994), **İlkokullar İçin Türkçe 5**, Üner Yay., Ankara.

Göğüş, Beşir, (1998), **Yazın Terimleri Sözlüğü**, Dil Derneği Yay., Ankara.

Göğüş, Beşir,(2002), **Benim İlk Sözlüğüm**, Üner Yay., Ankara.

Göğüş, Beşir, (1993), "Anadili Gelişiminin Düşünce ve Davranış Üzerine Etkisi", **Çağdaş Türk Dili**, S.65-66, Ankara, s. 39-43.

Göğüş, Beşir, (1993), "Anadili Gelişiminin Düşünce ve Davranış Üzerine Etkisi", **VII. Dilbilim Kurultayı Bildirileri (13-14 Mayıs 1993),** AÜ DTCF Yay., Ankara, 65-69.

Göğüş, Beşir, (1994[a]), "Türkiye'de Anadili Eğitimi Kitapları", **Dil Dergisi,** S. 25, Ankara, 4953.

Göğüş, Beşir, (1994[b]), "Eğitim Terimleri Sözlüğü", **Çağdaş Türk Dili**, Ankara, S. 74, s. 39.

Göğüş, Beşir, (1994[c]), "Edebiyat ve Eğitim", **Çağdaş Türk Dili**, Ankara, S. 81, s. 32-35.

Göğüş, Beşir, (1995a), "Demokrasi ve Kütle Dili", **Çağdaş Türk Dili**, S. 88, Ankara, s. 2-5.

Göğüş, Beşir, (1995[b]), "Yaşam Öyküm", **Çağdaş Türk Dili,** Dil Derneği Yay., S. 89/89, Ankara, s. 6-9.

Göğüş, Beşir, (1996),"Yazınsal Türler Sorunu"**, Çağdaş Türk Dili**, S. 100, Ankara, s. 14-17.

Göğüş, Beşir, (1997[a]), "Öyküler", **Çağdaş Türk Dili**, S. 113-114-115, Ankara, s. 21-23.

Göğüş, Beşir, (1997[b]), "Anlatım Nitelikleri Yönünden Söylev", **Çağdaş Türk Dili**, S. 116-117, Ankara, s.76-79.

Göğüş, Beşir, (1998), "Yetmişinci Yılı Dolayısıyla Elifba Raporu", **Çağdaş Türk Dili,** S.129, Ankara, s. 1-5.

Gökşen, Enver Naci, (1969) "İlkokullarda Türkçe Öğretimi Kılavuzu**" Türk Dili,** S. 212, Ankara, s. 185-186.

Güler, Mehmet, (1999), "Beşir Göğüş'ün Ardından", **Çağdaş Türk Dili/Beşir Göğüş Özel Sayısı**, Dil Derneği Yay., S. 89/89, Ankara, s. 22-24.

MEB, (2006), **İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6,7,8.** Sınıflar),MEB Yay., Ankara

Özdemir, Ahmet Z., (1999), "Beşir Göğüş'ü Fırtınalı Bir Günde Tanıdım", **Çağdaş Türk Dili/Beşir Göğüş Özel Sayısı**, Dil Derneği Yay., S. 141, Ankara, s. 17-19.

Poyrazoğlu, O. Nuri, (1999), "Benim Tanıdığım Beşir Göğüş", **Çağdaş Türk Dili/Beşir Göğüş Özel Sayısı**, Dil Derneği Yay., S. 141, Ankara, s. 20-21.

Sinan, Ahmet Turan, (2006), "Ana Dili Eğitimi Üzerine Bazı Düşünceler", **F.Ü. Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi**, C.4, S. 2, Elazığ, s. 75-78.

Türk Dil Kurumu, (1999), "**Yitirdiklerimiz: Beşir Göğüş'ü Yitirdik"**, Türk Dili, S. 574, s. 924-925.

Yalçın, Alemdar, (2002), **Türkçe Öğretim Yöntemleri**, Akçağ Yay., Ankara.

Yazım Kılavuzu, (2005), TDK Yay., Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Fatma Tunç, 06/05/1978 tarihinde Elazığ-Maden ilçesinde dünyaya geldi. İlkokulu Namık Kemal Okulunda bitirdi. Orta okulu Mezre Ortaokulunda bitirdikten sonra 1995 yılında Mehmet Akif Ersoy Lisesi'nden mezun oldu. 2000-2001 Eğitim-Öğretim yılında Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne başladı. 2005 yılında bu bölümden mezun oldu. 2005 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstütüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Tezsiz Yüksek Lisans Programını bitirdi. Aynı yıl Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Ankara Polatlı ilçesi Beylikköprü İlköğretim Okuluna Türkçe öğretmeni olarak atandı. Halen aynı kurumda görevine devam etmektedir. Yabancı dili İngilizce'dir.